

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Қазіргі заманғы Қытайды зерттеу орталығы
Шығыстану факультеті қытайтану кафедрасы

Ухань университеті (ҚХР)

«БІР БЕЛДЕУ - БІР ЖОЛ» ЖӘНЕ «НҰРЛЫ ЖОЛ»
ЖОБАЛАРЫНЫҢ КОНЦЕПЦИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ»
атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары

«Қытайды зерттеу» сериясы № 7

Алматы қаласы, 3-4 мамыр 2019 жыл

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-практической конференции
«КОНЦЕПЦИЯ И ПРАКТИКА ПРОЕКТОВ
«ОДИН ПОЯС - ОДИН ПУТЬ» И «НУРЛЫ ЖОЛ»

«Исследование Китая», серия № 7

Алматы, 3-4 мая 2019 года

International Conference
THE CONCEPT AND PRACTICE OF
«THE BELT AND ROAD INITIATIVE» AND «NURLY ZHOL»
Almaty, May 3-4, 2019

Алматы
«Қазақ университеті»
2019

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

т.ғ.д., профессор Н.Мұқаметханұлы (бас редактор)
А. Түргенбай, А. Арзықұлов, М.Асыл (редакторлар)

*Баспаға Әл-фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Шығыстану факультетінің Ғылыми Кеңесінің,
қазіргі заман Қытайды зерттеу орталығының шешімімен ұсынылды*

«Бір белдеу – бір жол» және «Нұрлы жол» жобаларының концепциясы мен практикасы» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның мақалалар жинағы. 3-4 мамыр 2019. Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 250 бет.

ISBN 978-601-04-3955-9

Бұл жинаққа «Бір белдеу - бір жол» мен «Нұрлы жол» жобаларына қатысты танымды тереңдетуге және оларды жан-жақты талқылаулар арқылы Қазақстан-Қытай арасындағы ынтымақтастықтың қазіргі жағдайын, туындаған мәселелері мен даму болашағын саралауға арналған Қазақстан, Қытай және Түркия мамандарының баяндамалары мен арнайы мақалалары жинақталған. Материалдар авторлық нұсқада жарияланды, мақала көзқарасына автордың өздері жауапты.

МАЗМҰНЫ

Бүркітбаев М.М. Болашақ ынтымақтастықты кеңейтетін бастамалар.....	6
Мұқаметханұлы Н. Қазақстан-Қытай өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастығы жөнінде	8
余双好崛起的精神因素及其当代意义.....	16
齐绍洲“一带一路” 沿线国家贸易、投资及能源合作研究	26
石云霞一带一路：携手共建人类命运共同体.....	48
丁俊萍中国梦及其实现路径	53
陈世锋中国与哈萨克斯坦“两路” 对接之文化互镜互融研究.....	64
王双群构建以人民为中心的人类命运共同体	68
刘水静丝路精神与“一带一路”倡	74
吴贺 “一带一路” 与哈萨克斯坦地缘环境的优化	80
Алдабек Н.Ә. Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» стратегиялық жобасы және Қазақстандағы синофобиялық көзқарастың себептері	86
Айдарбеков З.С., Досжанова А. Геостратегический потенциал мегапроекта «Один пояс-один путь»: динамика идей, приоритеты, направления	91
Мен Д.В. Социально-политические отношения Казахстана в системе «Один пояс-один путь»	99
Байдаров Е.У. Значение ЭПШП для Казахстана и стран Центральной Азии в контексте регионального сотрудничества	110
Мұсатаев С.Ш. «Бір белдеу, бір жол» жобасы аясындағы қазақ-қытай селбестігі.....	116
Ragıp Kutay Karaca Determining the Soft power of China; Belt and Road project	127
Оразақынқызы Ф. «Бір белдеу-бір жол» стратегиясының ынтымақтастық басымдықтары	141

Жекенов Д. The Construction Of Community Of Common Destiny For Humanity (Theoretical Analyzes).....	147
Бейсенбаев О. Қазақстан-Қытай қатынасындағы «Бір белдеу, бір жол» инициативасы: алғышарты мен концептуалдық проблемалары	155
Керімбаев Е., Набижанқызы З. Конфуций институттары және мәдени ықпалдастық	163
Сисенғали А.М. Роль воплощения проектов «Одного пояса-одного пути» и «Нұрлы жол»	174
Жамантаева Г.Ә., Батаева А.А. “一带一路” 大背景下哈汉双语翻译人才培养初探.....	181
Сатбай Г.Қ., Коспаганбетова Н.Х. «Бір белдеу-бір жол стратегиясы» аясындағы Қазақстан мен Қытайдың білім мен мәдениет саласындағы ынтымақтастығының даму болашағы	184
Оразбекова А.Р. Қазақстан-Қытай транспорттық байланыстары және «Батыс Қытай – Батыс Еуропа» жобасы.....	189
Арзықұлов А.А. «Бір белдеу-бір жол» бастамасы және шекара маңы сауда орталықтары	197
Асыл М.Б., Түргенбай А.А. Стратегия «Экономического пояса Шелкового пути»: новый этап в отношениях между РК и КНР	204
Алмабекова А.М. Достық көпірі – «Бір белдеу-бір жол»	212
Әбиденқызы А., Мәсімханұлы Д. Қазақ және қытай тілдеріндегі тыйым сөздердің этно-мәдени ерекшеліктері	217
沙吾列·安尼瓦尔. 中国“一带一路”发展战略与国际哈中语言学院汉语教学的关系	225
Алиханқызы Г., Қалиолла А. Қытай тілі фонетикасының өзге де тілдер фонетикасынан ерекшелігі мен маңыздылығы	227
Абдырақын Н. XX ғасырдың бірінші жартысындағы шетел әдебиетінің Қытайға ықпалы	235

Досымбекова Р.Ө. Ұлттық колорит және реалиларды аудару амалдары	244
Жайлауова З.Б. Проблемы перевода с китайского на русский язык, возникающие в связи с ростом глобального влияние Китая	249
Қатбаева Г., Мұстафақызы К. Қазақстанның «Бір белдеу – бір жол» құрылысындағы орны мен рөлі	255
Аманова Ф. Роль и место Казахстана в строительстве«Одного пояса – одного пути».....	263

БОЛАШАҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ КЕҢЕЙТЕТІН БАСТАМАЛАР

М. Бүркітбаев

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Бірінші проректоры
Қазақстан, Алматы

Қазақстан мен Қытай арасында дипломатиялық қатынас орнағалы бері екі ел қатынастары үрдіс дамып келеді. Екі жақты және көпжақты халықаралық байланыстар барлық салалар бойынша өзара тиімді жүргізілуде. Замануи жаһанданық және аймақтық интеграциялар Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықты одан әрі дамытып, екі елдің стратегиялық әріптестіктік қатынастары жаңа даму кезеңіне қадам басты.

ҚХР төрағасы ұсынған «Бір белдеу-бір жол» бастамасы арада өткен бес жыл уақыт ішінде көптеген маңызды жетістіктерге қол жеткізді. Мемлекеттер арасындағы өзара келісімдерге келуі, қаржы институттарының құрылуы, бастаманың жүзеге асуына тиісті шаралардың қолға алынуы оның болашағының зор екенінің айғағы. Жібек жолы экономикалық белдеуінің бағдарламасы транспорттық инфрақұрылымды кеңейтуге, сол арқылы Жібек жолы бойында орналасқан елдердің өзара тиімді сауда-экономикалық қатынастарын дамытуға арналған. Әрине, бұл транспорттық инфрақұрылымға негізделген жаңа сауда-экономикалық серіктестікте Қытай Халық Республикасының жетекші рөл атқаратыны белгілі. Қазақстан да өзінің тиімді географиялық жағдайы мен ресурстық потенциалын пайдалана отырып, Қытай мен Еуропа арасында жаңа көпірлік рөл атқарып отыр.

Қазақстан өзінің транспорттық инфрақұрылымын көрші елдер және аймақтарды бірегей сауда-экономикалық жүйеге біріктіру мақсатында пайдаланып, дамытып келеді. Бұл жерде ҚР Тұңғыш Президенті, Елбасы Н.Назарбаевтың посткеңестік және жалпы еуразиялық аймақта сауда-экономикалық интеграция бойынша көптеген бастамаларын атап өтуге болады. Солардың бірі, әрі бірегейі – «Нұрлы жол» жаңа экономикалық саясаты.

«Нұрлы жол» бағдарламасы Қазақстанда автомобиль және темір жолдар салуға, аэропорттар мен тағы басқа да транспорттық инфрақұрылым нысандарын салуға бағытталған. Бұл Қазақстан экономикасын модернизациялаудың, оның жаһандық үдерістерге кіруінің ұлттық бағдарламасы. Бүгінде «Нұрлы жол» бағдарламасы мен «Бір белдеу-бір жол» бағдарламасын тоғыстыру жүзеге асыру күн тәртібіндегі маңызды мәселе. Екі бағдарламаның өзара әрекеттестігі, Қазақстан мен Қытай арасындағы ғана емес, аймақ көлеміндегі әлеуметтік-экономикалық интеграцияның жаңа деңгейін көрсетеді.

Қос бағдарламаны тоғыстыру барысында көптеген инвестициялық жобаларды қаржыландыру көзделген. Бұл жобалар тек транспорттық инфрақұрылымға ғана емес, одан да кең экономикалық селбестікке, яғни

Қазақстан мен Орталық Азияның басқа мемлекеттеріндегі өндірісті арттыру бойынша халықаралық ынтымақтастыққа бағытталған.

Қазірдің өзінде Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық өзара әрекеттестік пен өзара байланыс деңгейі жоғары деуге болады. Тараптар тауар айналымының едәуір биік деңгейіне көтерілді, бірлескен жобалар жүзеге асырылуда. Ал «Нұрлы жол» және «Бір белдеу-бір жол» бағдарламаларының тоғысуы Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық және саяси өзара әрекеттестіктің одан да жоғары деңгейіне көтеруге мүмкіндік береді.

Қазақстанның «Нұрлы жол» инфрақұрылымдық даму бағдарламасы мен Қытайдың «Бір белдеу-бір жол» стратегиясы аясында қолға алынып, бүгінде жүзеге асырылып отырған жобалар таяу жылдары еліміздің экономикасына сүбелі үлес қосатын нысандарға айналары анық. Қолға алынған «Жібек жолының экономикалық белдеуі» Еуразия халықтарының экономикалық байланысын нығайтуға, өзара ынтымақтастықты кеңейтуге арналған. Оны жүзеге асыру барысында ежелгі Жібек жолы бойында орналасқан елдерге өзара тиімді экономикалық серіктестікті орнатуға, біртұтас транспорттық инфрақұрылым құруға, сауда қатынастарын дамытуға тамаша мүмкіндіктер туындайды.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 3 сәуірде Ресейге жасаған өзінің тұңғыш ресми сапары барысында, тілшілердің сұрақтарына берген жауабында «Бір белдеу – бір жол» жобасы аясында Қытай, Ресей және Қазақстанға ортақ келешекте жүзеге асырылатын бастамаларға тоқталып, жылдық сауда айналымын 2,5 триллион долларға жеткізуге мүмкіндік беретін жобаның Қазақстан үшін маңызы зор екенін атап өтті. Мемлекет басшысы сондай-ақ көліктік-логистикалық инфрақұрылымды дамытуға бағытталған «Нұрлы жол» бағдарламасы мен «Бір белдеу-бір жол» бағдарламасын тоғыстырудың маңызды екенін, оның жоспарда тұрғанын айтты. Сондай-ақ ол «Бір белдеу – бір жол» бастамасын еуразиялық экономикалық одақтың басқа бағдарламаларымен ұштастыру бүкіл еуразиялық кеңістіктің экономикалық дамуына жаңа серпін береді ", - деп атап көрсетті.

Демек, «Нұрлы жол» бағдарламасы мен «Бір белдеу-бір жол» бағдарламасы өз жалғасын табады, өзара ынтымақтастық байланыстар нығая түседі деп айта аламыз. Өйткені жақында ғана Пекинде өткен екінші реткі «Бір белдеу-бір жол» саммиті де, аталмыш жоба аясында өзара ынтымақтастықтың дамитыны анықталды. Сондықтан екі ел ғалымдары тізе қоса отырып, «Бір белдеу-бір жол» мен «Нұрлы жол» концепцияларын және оның қазірге дейінгі практикада жүзеге барысындағы маңызды тәжірибелер мен жетілдіре түсуге тиісті шаралары ғылыми түрде жан-жақты саралап, теориялық әрі практикалық маңызы бар тұжырымдар мен нақты ұсыныстар жасауын үміт етемін.

Біз бірлесе отырып ғылыми-зерттеулер жүргізіп, екі бағдарламаны ұштастыра отырып, ынтымақтасып жеңіске бірге жетуге ақыл-кеңес айтар болсақ, жұмысымызды оңтайландырып отыратын болсақ, ежелгі Жібек жолы

қайта жаңғырады, адамзат өркениеті өседі, достық ынтымақтастық дами түседі.

Демек, «Нұрлы жол» мен «Бір белдеу-бір жол» жобалары екіжақты, көпжақты ынтымақтастық аясын кеңейтетін жобалар. Ендеше Қазақстан-Қытай арасындағы достық ынтымақтастық қатынастың табысты болуына өз үлесімізді қосайық, әріптестер.

Бүгінгі конференцияға сәттілік тілеймін!

2019 жыл 3 мамыр

ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ ӨНДІРІС ҚУАТЫ САЛАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫЖӨНІНДЕ

Мұқаметханұлы Нәбижан

т.ғ.д., профессор,

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,

Алматы қ., Қазақстан

nabizhan.muhametkhanuly@gmail.com

Мақалада Қазақстан мен Қытай арасындағы өндіріс қуаты саласында ынтымақтастықтық қатынастарының қалыптасу тарихи процесі, оның алғышарттары, екі елдің өндіріс қуаты саласында қол қойған ынтымақтастық келісімшарттары және оның іске асырылуы мен болашақ даму беталыстарына талдау жасалады. Автор, екі ел арасындағы өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастықтар екі елге де пайдалы, даму болашағы зор, дегенмен әлі де назар аударуға тиісті мәселелер бар деп санайды.

Түйін сөздер: Өндіріс қуаты, ынтымақтастық, даму, преспектива, назар аударатын мәселелер.

КАЗАХСТАНСКО-КИТАЙСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫХ СИЛ

Аннотация. В статье анализируются исторический процесс, предпосылки, достигнутые соглашения сотрудничества между Казахстаном и Китаем в области производственных мощностей. А так же рассматривается пути реализации и будущие тенденций развития в сотрудничества в этой области. Автор считает, что сотрудничество между двумя странами в области производственных мощностей выгодно обеим странам и имеет огромный потенциал развития. И в то же время существует ряд проблем, которые требуют тщательного рассмотрения.

Ключевые слова: производственные мощности, сотрудничество, развитие, перспективы, проблемные вопросы.

KAZAKHSTAN-CHINESE COOPERATION IN THE SPHERE OF PRODUCTION FORCES

Abstract. The article analyzes the historical process, the prerequisites, agreements reached cooperation between Kazakhstan and China in the field of production capacity. It also looks at ways to implement and future development trends in cooperation in this area. The author believes that cooperation between the two countries in the field of production capacity is

beneficial to both countries and has great potential for development. And at the same time, there are a number of problems that require careful consideration.

Keywords: production capacity, cooperation, development, prospects, problem issues.

Қазақстанмен Қытай қатынастарындағы өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастық – екі елдің стратегиялық әріптестік қатынастарының жаңа кезеңіндегі тың нәтиже ретінде, сондай-ақ ол әлі де дами түсетін ынтымақтастық моделі ретінде зерттеуге тұратын маңызды тақырып деп санаймын.

1. Қазақстан Қытай арасында өндіріс қуаты ынтымақтастығының орнауы

1992 жылы Қазақстан мен Қытай дипломатиялық қатынас орнатқаннан бері, екі елдің әрбір саладағы достық ынтымақтастық қарым-қатынастар кеңістігі біртіндеп кеңею және өрлеу динамикасында келеді. 2002 жылы Қазақстан мен Қытай арасында татукөршілік және достық ынтымақтастық қатынас орнады, 2005 жылы ол стратегиялық әріптестік қатынасқа айналды, 2011 жылы жалпыбеттік стратегиялық әріптестік қатынас деңгейіне көтерілді.

2013 жылы қыркүйекте Қытай төрағасы Си Цзиньпин Орта Азия мемлекеттеріне жасаған алғашқы сапарында алдымен Қазақстан Республикасына келді. Ол сапар барысында Назанбаев университетінде жасаған баяндамасында: «Инновациялық ынтымақтастық моделімен Жібек жолы экономикалық белдеуін ортақ құрайық» деген халықаралық инициативасын ұсынды. Бұл ұсыныстың дәуірлік, геосаяси және геоэкономикалық маңызы зор еді. Сондықтан оған Қазақстан дереу үн қосты. Сол жылдың 11 қарасшасында Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев 2014 жылға арнаған Қазақстан халқына Жолдауында «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты жаңа экономикалық саясатын жариялады [1]. Бұл жаңа саясаттың басты мақсаты - экономикалық құрылымдық трансформацияны ілгерлетіп, пәрменді түрдеэкономиканы өсіру. Сондықтан «Нұрлы жол» жаңа экономикалық саясаты қатынас-транспорт, өнеркәсіп, энергетика, әлеуметтік имфрақұрылымдарды дамытуды басты орынға қойды. Сонымен Қазақстанның болашақ даму жоспары Қытай инициативасымен ұштасып, екіжақтың «Бір белдеу-бір жол» аясындағы «саясаты сайкесіп», екі ел қатынастарын жаңа тарихи кезеңге көтерді. Сондай-ақ екі елдің өндіріс қуаты саласында ынтымақтастық орнатуына саясаттық негіз қалады. Содан бастап «Қытай мен Қазақстан өндіріс қуаты саласында ынтымақтасудың жолдарын қарастыра бастады»[2].

Ал екі елдің «Саясат сәйкестігі» жоғары дәрежелі басшылардың өзара сапарларын көбейтті. Сапарлар барысында екіжақ «Бір белдеу-бір жол» аясында бірқатар ынтымақтастық келісімшарттарға қол қойды және оны біртіндеп іске асырып келеді.

2014 жылы желтоқсан айында ҚХР премьер министрі Ли Кэчан Қазақстан Республикасына сапармен келді. Екі ел үкіметтері жалпы құны 14 млрд доллар тұратын 30-дан астам ынтымақтастық келісімшартқа қол

қойды. Сондай-ақ «Жібек жолы экономикалық белдеуі құрылысын ортақ ілгерлету мемурандумына» қол қойып, жалпы құны 18 млрд доллар тұратын Қазақстан-Қытай ынтымақтастық жобасы шартын жасады. Сондай-ақ екіжақ алғашқы қадамда 16 ерте өнім беретін жоба және 63 болашақта жасалатын жобалардың тізімін бекітті. Онда цемент, металлургия, айнек жасау, тау-кен өндірісі, химия, энергетика және электр қуаты қатарлы салалар қамтылған.

2015 жылы науырызда Қазақстан Республикасы премьер министрі Карім Мәсімов Қытайға жасаған сапарында, екі ел өндіріс қуаты және инвестиция ынтымақтастығы мемурандумына қол қойды, сонымен қатар металлургия, мұнай өңдеу, су электрстанциясы, машина жасау, түсті металл, айнек жасау қатарлы жалпы құнды 23,6 млрд доллар тұратын өндіріс қуаты ынтымақтастық келісімшартына қол қойды. 2015 жылы желтоқсанда ҚР мен ҚХР премьер министрлері «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы үкіметтерінің бірлескен мәлімдемесін» жариялады. Онда «Тезарада «Жібек жолы экономикалық белдеуі мен «Нұрлы жол» жаңа экономикалық саясатын ұштастыруды жоспарлау бірлескен қызметін бастау» айтылды.

2015 жылы 31 тамызда Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Қытайға жасаған сапарында, Қазақстан мен Қытай мемлекет басшылары «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы жалпыжүздік стратегиялық әріптестік қатынастың жаңа кезеңі жөнінде бірлескен Декларацияға» және өндіріс қуаты мен инвестиция ынтымақтастығы бойынша үкіметаралық рамкалық келісімшартқа қол қойды. Міне, бұл екі елдің даму стратегиясының түйіліскенін көрсетеді. Сондай-ақ ол Қытайдың шет елмен қол қойған ең алғашқы өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастық келісімшарты болып табылады [3].

Осы келісімшартының жүзеге асуын қамтамасыз ету үшін, Қытай салалар аралық қызмет механизмін, өндіріс қуаты ынтымақтастық Қорын құрды. Оның аясында 51 жобаны іске асыру белгіленді. Сондай-ақ 23 млрд доллар тұратын 25 келісімшартқа қол қойды. Соның ішінде машина құрастыру, политилэн Астана қаласында жеңіл поезд жолын салу, металлургия, темір қорыту, цемент қатарлы жобалар қолға алынды.

Демек, жоғарыдағы келісімшарттардың жасалуы және олардың іске асырыла бастауы, екі ел арасында өндіріс қуаты саласында ынтымақтастық қатынастарының қалыптасқандығын көрсетеді.

2. Қазақстан-Қытай өндіріс қуаты ынтымақтастық қатынасының дамуы

2016 жылы 2 қырыкүйекте Қазақстан мен Қытай үкіметтері «Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы үкіметтері «Жібек жолы экономикалық белдеуі» құрылысы мен «Нұрлы жол» жаңа экономикалық саясатты ұштастыру жоспары» деген құжатқа қол қойды. Бұл «Жоспарда» қатынас-транспорт саласында негізгі импрафқұрылымдарды өзара жалғау ынтымақтастығын нығайту, Қытай-Қазақстан – Батыс Азия; Қытай-Қазақстан- Ресей-Батыс Еуропа және Қытай-Қазақстан-Оңтүстік Капказ-

Түркия-Еуропа қатынас жолдар құрылысын белсенділікпен ілгерлету; Қытай тарапы батыс солтүстік шекарадан шығыс оңтүстік теңіз жағасына дейінгі маршрут қатынас имфрақұрылымдарының сапасын жақсартып, екі тараптың тас жол, шойын жолдардың тасымал қуатын артырып, жаңа Азия-Еуропа магитральды көпір экономикалық дәлізі құрылысын нығайтады, -деп, көрсетілген. Сондықтан Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев 2017 жылғы Қазақстан халқына Жолдауында үкіметке Қазақстан мен Қытай арасында қол қойған ынтымақтастық жобаларды алдымен іске асыруды тапсырды [4].

2017 жылы мамырда Бейжинде өткен «Бір белдеу-бір жол» самитінде Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев сөйлеген сөінде: «Жібек жолы жобасын іске асыру тұтас бір өңірлерді, соның ішінде Орталық Азияны жаһандық контексте жаңа тұрпатта таныстыруға мүмкіндік береді»- деп атап көрсетті. Сондай-ақ ол «Ғылыми инновация саласында терең ынтымақтасуды» [5] ұсынды. Бұл оның сол жылғы Қазақстан халқына Жолдауында алға қойған ғылыми-техника және білім беру саласында инновацияны дамытып, халықтың бәсекеге қабылиетін артыру саясаты үшін ортаға қойған нақты ұсынысы еді. Міне, бұдан Қазақстан Президентінің ғылыми-техника саласында Қытаймен кең көлемде ынтымақтасуға иетті екендігін көруге болады.

Қазақстан Республикасының Қытайдағы Төтенше елшісі Шахрат Нұрышев: «Қазақстан мен Қытай «Бір белдеу – бір жол» жобасының маңызды құрамдас бөлігі болған – «Жібек жолы экономикалық белдеуі» бойынша тығыз ынтымақтасып келеміз. Қазіргі таңда біз Қытай тарапымен өндіріс қуаты саласында жалпы құны 26 млрд доллар тұратын 51 жобаны іске асырамыз. Осы жобалардың сәтті түрде жүзеге асуы тек Қазақстанды қана емес, бүкіл аймақты дамытады деп сенемін» [6] дейді.

Қазірдің өзінде Қазақстан мен Қытай өндіріс қуаты саласында айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді, шойын жол, металлургия, түсті металл, құрылыс материалдары сияқты өндіріс қуаты саласында айтарлықтай дамып келеді. Ақтоғайдағы жылдық өнімі 250 мың тонна болатын мыс-кен заводы, Павладар облысындағы жылдық өнімі 250 мың тонналық Электрлитикалық алюмин заводы, Каспийдегі жылдық өнімі 1 млн тонна Асфалит заводы, Минаралдағы күндігі 3 мың тонналық цемент заводы сияқты 34 жобаның құрылысы аяқтап өнім шығара бастады. Нұр-Сұлтан қаласында қытай стандартымен жасалған автоматты LRT - жеңіл релісті поезд, Алматыдағы Болат-тәйнек азвоты мен Ұзын спиральдық дәнекерлейтін болат туруба заводы, Солтүстік Қазақстан облысы аргарлық өнімдерді өңдейтін кәсіпорын, Атырау мұнай өңдеу заводыда мұнайды терең өңдеу жобасы, Қостанайдағы Цзэнхуай машина құрастыру кәсіпорны сияқты 43 жоба жүзеге асуда.

Міне, осындай фактілерден, Қазақстан мен Қытайдың жалпыжүздік стратегиялық әріптестік қатынастары жаңа даму кезеңіне қадам басқаннан бері, екі елдің өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастығында қарқынды даму динамикасы байқалады.

Бұл Қытайдың жаңа халықаралық жағдайда ортаға қойған ынтымақтасып жеңіске бірге жету сынды тың концепциясын Қазақстанның қабылдады және оған белсенді сәйкесті, сол арқылы өзінің «Нұрлы жол» жаңа экономика саясатын «Бір белдеу-бір жол» жобасымен ұштастырып, екі елдің өндіріс қуаты саласындағы қатынастарын кеңейтті және оның деңгейін көтере түсті. Сондықтан да Қазақстан Президентті Нұрсұлтан Назарбаев: «шетелдік инвестиция мен кредит санының көлемі жағынан, сондай-ақ бірлескен инвестиция кәсіпорындарының саны жағынан ҚХР Қазақстанның негізгі экономикалық әріптестерінің біріне айналды»[7] деген болатын. ҚХР-дың Қазақстандағы бас елшісі Чжан Ханьхуй: «Бір белдеу-бір жол» аясында Қытай мен Қазақстан 50-ден астам жоба бойынша өндіріс қуаты ынтымақтастық жасады, ынтымақтастықтың жалпы құны 27 млрд доллар, оның бірнеше жобасы орындалды немес орындалуда»[8] деген болатын.

Жоғарыдағы фактілер, Қазақстан «Бір белдеу-бір жол» мен «Нұрлы жолды» өзара ұштастыра отырып жасаған өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастығы мол нәтиже бергенін көруге болады. Бұның Орта Азияға үлгілік мәні ие екені күмансіз.

3. Қазақстан-Қытай арасындағы өндіріс қуаты ынтымақтастығының перспективасы

Қазақстан мен Қытай арасында өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастықтың даму болашағы зор. Өйткені Қазақстан мен Қытай индустриясы мен табиғи ресурсында бірін-бірі толықтайтын тұстары өте көп, әсіресе екі елдің негізгі имфрақұрылымдары мен өңдеу өнеркәсібі жақтарында өндіріс қуаты бойынша ынтымақтасудың кеңістігі зор. Қазақстан мұнай өнеркәсібін негіз еткен, энергетика, ауылшаруашылығы мен малшаруашылығы өнімдерін экспорт ететін Орта Азиядағы ірі мемлекет. Сондай-ақ ол белсенді түрде индустрияландыруды, имформацияландыруды экономикалық әртараптандыруды жүзеге асырып жатқан мемлекет болғандықтан, Қазақстанға қаржы мен техника өте қажет. Ал Қытай болса, оның қаржысы да, техникасы да мол мемлекет. Оның үстіне олардың негізгі имфрақұрылымдық құрылысы негізінен толықтанған, металлургия, цемент, электр қуаты, электролитикалық алюмин сияқты басты өнімдері өз сұраныстарынан асып жатыр [9]. Сондықтан Қытай үшін артық өндіріс қуаты өнімдерін басқа жаққа жіберу өте өзекті болып тұр. Міне, осындай экономикалық жақтап бірін-бірі толқытыратын жағдай Қазақстан мен Қытай арасында өндіріс қуаты бойынша ынтымақтастықты дамытуға үлкен мүмкіндік жасап отыр.

Саясат тұрғысынан айтқанда, Қытай Компартиясының бас хатшысы Си Цзиньпин ҚКП-ның XIX съезінде жасаған баяндамасында: «Қытайдың ұстанып келген ашықтық негізгі саясаты өзгермейді, есікті ашық ұстап құрылыс жүргізуде табанды болды, «Бір белдеу-бір жол» хылықаралық ынтымақтастықты белсенді түрде ілгерлетіп, саясаттың сәйкесуін, имфрақұрылымдардың тұтасуын, сауданың ағылуын, қаржының қосылуын, халықтар жүрегінің тұтасуын тырысып іске асырып, халықаралық жаңа

мінбер қалыптастырып, ортақ дамуға тың күш қосады» [10] деп атап көрсетті. Сондықтан Қытай «Бір белдеу-бір жол» құрылысын жалғастырады деуге негіз бар. Қазақстан «Қытайдың бір белдеу-бір жол» халықаралық инициативасы Қазақстанға, тіпті Орта Азияға дамудың жаңа мүмкіндік орайын тудырды» [11] деп қарайды. Екі ел арасындағы өндіріс қуаты ынтымақтастығы болашақта Қазақстанның экономикалық жақтан кілең шикізат экспортына иекарту жағдайын өзгертуге септігін тигізеді. Сондай-ақ Қазақстанның индустрияландыру процесін ілгерлетіп, экономикалық бәсекеге қабылеттілігін арттырады, жұмыс орнының көбеюіне, халық тұрмысының жақсаруына пайдасы тиеді. Соңғы жылдардағы халықаралық қатынастардың өзгеріс беталысынан қарағанда да, Қазақстан мен Қытай арасындағы өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастығы тіпті де тереңдей түсетін түрі бар.

2014 жылы желтоқсанда Қазақстан мен Қытай өткізген өндіріс қуаты бойынша диалогінде, екі тарап ынтымақтастықтың принциптерін анықтаған болатын. Онда: «Үкімет жетекшілік ету, кәсіпорындар өзара ұштасу, прагматикалық серіктесу, өзара пайда жеткізіп, жеңіске бірге жету» - деп көрсетілген. Сондықтан Қазақстан мен Қытай осындай өзара пайда жеткізіп, жеңіске бірге жету принциптері негізінде ынтымақтасу қатынас орнатты деп санаймыз.

«Ынтымақтасып жеңіске бірге жету» концепциясы бүгінгі Қытайдың ұстанған жаңа халықаралық қатынастар принципі, сондай-ақ оны Қытай өзінің сыртқы ынтымақтастық қатынастарын дамытудың жаңа принципі ретінде қолданып келеді. «Ынтымақтасып жеңіске бірге жету» дипломатиялық концепциясы, әлем елдерінің дамуына, адамзаттың бейбіт өркендеуіне, халықаралық барыс-келістер мен ынтымақтастық жасауда маңызы зор. Сондықтан бұл концепция халықаралық қауымдастықтардың кең келемде қолдауына ие болды. Өйткені мұндай концепция мен дипломатиялық принциптер дәуірдің даму беталысына сәйкеседі. Практика дәлелдегендей, әрқандай бір ортақ дамитын, барлық ел бірдей пайдасын көретін халықаралық инициативалар мен жобаларды халықаралық қауымдастықтар қолдайды, қабылдай алады, егер бастамашыда жеткілікті күш-қуат пен ізгі ниет болып, әр елдің әлеуметтік дамуын іске асыра алатын болса, әрине.

Қарірге дейін Қазақстан мен Қытай «Бір белдеу-бір жол» аясында, «ынтымақтасып жеңіске бірге жету» негізгі принципінде өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастықтары бірқатар нәтижелерге қол жеткізіп, Қазақстанның әлеуметтік экономикалық жамуын ілгерлетті. Сондықтан екі елдің өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастығы болашақта әлі де дами түседі деуге негіз бар.

Қазақстан мен Қытай мемлекет басшылары екіжақты ынтымақтастықтарының нәтижелі болғанын атап көрсетіп келеді. Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев 2018 жылы маусымның 7-8 күндері Қытайға жасаған мемлекеттік сапарында Қытай басшысымен келіссөз өткізіп, «Қытай Халық Республикасы мен Қазақстан Республикасы бірлескен

Декларациясына» қол қойды. Осы Декларацияның екінші тарауында «Екітарап Қытай мен Қазақстан ортақ құрған «Бір белдеу-бір жол» ынтымақтастығының қол жеткізген қомақты нәтижелерін жоғары бағалайды. Бұл ынтымақтастық екіжақты қатынастың дамуына өте маңызды. Қытайдың «Жібек жолы экономикалық белдеуін» құру нициативасы мен Қазақстанның «Нұрлы жол» жаңа экономикалық саясатының өзара ұштасуының маңызы зор екендігін атап көрсетеді, сондай-ақ ашықтық, тұнықтық рухымен екі елдің әрбір саладағы ынтымақтастығын ілгерлете береді» [12] деп көрсетілген.

Қытай премьер министрі Ли Кэчан Нұрсұлтан Назарбаевпен кездескенде былай деді: «Соңғы жылдары Қытай мен Қазақстан ынтымақтастығы бірқатар тың нәтижелерге қол жеткізді, әсіресе, өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастың тереңдеуі белсенді нәтижелер көрсетті. Ендігі жерде екітарап негізгі имфрақұрылым құрылыстары, энергетика, табиғи ресурс қатарлы салалардағы өндіріс қуаты ынтымақтастығын ілгерлетіп, аграрлық өнімдер саудасын кеңейтіп, қаржы салаларда ынтымақтастықты дамытуды үміт етемін. Ортақ күш сала отырып сауда инвестициясы мен адамдардың келіп-кетулерін оңтайландыру, екі мемлекеттің индустриялық өнімдерінің сапасын көтеруге ортақ күш сайлайық. Шанхай ынтымақтастық ұйымы аясында өзара сәйкесіп, тіпті де прагматикалық ынтымақтастық нәтижелеріне қол жеткізіп аймақ мемлекеттері мен халықтарына байлық жаратайық» [13].

Нұрсұлтан Назарбаев өз кезегінде, Қазақстан Қытаймен қарым-қатынасқа көңіл бөледі, екі елдің әр саладағы ынтымақтастығы жемісті болып отыр, сауда ынтымақтастығы үздіксіз өсіп келеді, өзара пайда жеткізу, жеңіске бірге жетудің үлгісі көрсетілді. Қазақстан «Бір белдеу-бір жол» құрылысындағы маңызды әріптес, Қытаймен даму стратегиясы бойнша ұштасып, өнеркәсіп, инвестиция, инновация, ауылшаруашылығы, энергетика, қаржы сияқты салаларында прагматикалық ынтымақтасуды қалайды»[14] – деп, атап көрсетті.

Демек, жоғарыда айтылған саясаттық негізде, Қазақстан мен Қытай арасындағы өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастықтар болашақта кең көлемде, әрбір салада тереңдеп дами түседі деп межелеуге болады. Бұл үшін екі ел үкіметтері болашақ ынтымақтастық байланыста, «халық жүрегін тоғыстыруға» баса назар аударып, ынтымақтастықты дамытуға лайықты мәдени – гуманитарлық ортаны қалыптастыруға көп көңіл бөлу керек деп санаймыз. Өйткені халықтардың өзара түсінігі кез-келген халықаралық ынтымақтастықтың сәтті болуының кепілі.

Өкінішке орай, «Бір белдеу – бір жол» жобасы аясында Қазақстан мен Қытай ынтымақтастығында өткен жылдың (2018) қараша айында түсініксіз жағдай орын алды.

2018 жылы 5 қарашада ҚР Парламет мәжілісі үкіметің Қытай-Қазақстан өндіріс қуаттары ынтымақтастық Қоры қытай инвесторлары кірісінің жекелеген түрлерін салық салудан босату туралы келісімге қол қою туралы №340 қаулысын бекітті. Бірақ мұны қазақстандықтар қабылдай

алмады, наразылық пікірлерін ғаламторға қаптатқаны белгілі. Мұның да өзіндік қисыны бар деп санаймыз.

Біріншіден, қазіргі таңда Қазақстан сырттан инвестиция тартуға өте мұқтаж емес, әсіресе, химия заводтарын салуға соншалықты зәру емес. Сондықтан Қытай инвестрларын табыс салығынан босатып химия заводтарын салдырудың қажеті жоқ деп санайды.

Екіншіден, Қытайда өндіріс қуаты өз қажетінен асып-тасып жатыр. Оларды, әсіресе химиялық заводтарын Қазақстанға әкелуге олардың өздері мұқтаж болып тұрғанда жағдайда оларды табыс салығынан босатудың жөні жоқ еді.

Үшіншіден, мұны «Бір белдеу – бір жол» бағдарламасы аясындағы өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастық деп түсіндіреді. Ал, Қытай үкіметі: «Бір белдеу – бір жол» жобасының басты мақсаты – Жібек жолы бойындағы мемлекеттердің әлеуметтік эконмикалық дамуына жаңа мүмкіндіктер жасау, олармен тең дәрежеде ынтымақтасып жеңіске бірге жету, - деп, бадырайтып жазған болатын. Олай болса, Қытай тарапының инвестрлеріне табыс салығынан босатуды талап етуі, өздері алға қойған ынтымақтастық принциптеріне қайшы келеді. Сондай-ақ ол Қытайдың халықаралық имиджине де нұқсан келтіреті сөзсіз. Әсіресе, «Бір белдеу-бір жол» жобасының жүзеге асуына кері әсер ететіне сөзсіз. Мұны Қытай тарапы ойлануы керек еді.

Сондықтан Қазақстан мен Қытай үкіметтері «Бір белдеу-бір жол» бағдарламасында бекітілген принциптер бойынша, екі елдің өндіріс қуаты саласындағы ынтымақтастық қатынастарын реттеп, екітарап та тең пайда көретуді қамтамасыз етулері керек деп санаймыз.

Әдебиеттер

1. «Egemen Kazakhstan», 2014 年 11 月 11 日.
2. 王志民: “一带一路”背景下中哈产能合作及其溢出效应. “东北亚论坛”, 2017 年第一期 第44 页.
3. «Aikhen», 2015 年 8 月 30 日.
4. http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-nnazarbaevtynkazakstan-halkyna-zholdauy-2017-zhylgy-31-kantar
5. 努雷舍夫: “光明大道”与“一带一路”积极对接将打造合作典范. 2017 年 05 月 12 日 02:11 每日经济新闻 <http://finance.sina.com.cn/roll/2017-05-12/docifyfecvz1021606.shtml>
6. «Aikyn». 16 мамыр 2017 .
7. <http://kz.chineseembassy.org/chn/zhgx/t1568148.htm> <https://baike.baidu.com/item/%E4%BA%A7%E8%83%BD%E5%90%88%E4%BD%9C/17012573>
8. 王志民: “一带一路”背景下中哈产能合作及其溢出效应. “东北亚论坛”, 2017 年第一期 第45 页.
9. 习近平: 中国共产党第十九次全国代表大会上的报告(2017 年 10 月 18 日). -北京: 《人民出版社》, -2017 年.
10. Н.Назарбаев: Қытай – жаңа мүмкіндіктер көзі. «Turkistan bao», 2017, 3 қыркүйек ; Орталық Азияны жаңа тұрпатта таныстыруға мүмкіндік беретін бастама. «Aikyn bao» . -2017, 16 мамыр.
11. <http://kz.chineseembassy.org/chn/zhgx/t1568148.htm>

中国崛起的精神因素及其当代意义

佘双好

武汉大学马克思主义学院、武汉大学当代中国研究中心；武汉；武汉大学

[内容摘要]中华民族素来把精神生活放在重要位置，具有重视精神的传统。中国共产党作为中华民族优秀传统文化的忠实的继承者和坚定的弘扬者，在革命、建设和改革的各个历史时期，赋予中华民族精神以新的内容，实现了民族精神的更新与升华，改变了中国人的精神世界，重新塑造了中国精神。中国共产党人还对中国精神进行了新的凝炼、概括和提升。在当代中国，中国精神具有特定的内涵，中国精神的核心内容就是以爱国主义为核心的民族精神，以改革创新为核心的时代精神。中国精神内在包含了源自中华民族五千多年文明所孕育的中华优秀传统文化，熔铸于中国共产党领导人民在革命、建设和改革中创造的革命文化和社会主义先进文化，根植于中国特色社会主义伟大实践的时代精神的精华，是支撑中国特色社会主义发展的精神文化因素。应从中国精神的中国维度、社会主义维度和实践维度，来深刻认识中国精神的多元丰富内涵。中国精神作为与中国梦、中国道路、中国力量、中国智慧、中国方案等系列“中国话语”相联系的概念，是当代中国“兴国之魂、强国之魂”，是中国梦的精神形态，是中国道路的精神支撑，是中国力量的内在源泉，是当代中国为世界提供的中国方案和中国智慧，是构成世界文化多元共同体不可缺少的元素，对世界文明发展具有独特的作用。

[关键词]中国精神内涵价值

The Spiritual Factors of China's Rise and Its Contemporary Significance

She Shuanghao

(School of Marxism, Contemporary China Study Center of Wuhan University)

Abstract: The Chinese nation has always attached great importance to spiritual life and treasured the spirit. As a faithful successor and firm promoter of the Chinese excellent tradition, the Communist Party of China(CPC) has endowed the Chinese national spirit with new contents in the time of revolution, construction and reform and opening up to renew and sublimated the national spirit, change the spiritual life of the people and reshape the Chinese spirit. The CPC has condensed, generalized and promoted the Chinese spirit. In contemporary China, the Chinese spirit has a specific connotation. The core connotation could be divided into two parts. Part one is the national spirit with patriotism as its core. Part two is the spirit of the times with reform and innovation as its core. The Chinese spirit inherently contains the excellent traditional culture originated from 5000 years' civilization. It is formed in the revolutionary and advanced socialist culture created by the CPC and the people in the time of revolution, construction and reform and opening up. It is rooted on the times spirit of the great practice of socialism with Chinese characteristics. The Chinese spirit has spiritually and culturally developed the socialism with Chinese characteristics. We could fully understand the connotations of the Chinese spirit in the Chinese, the socialist and the practical way. Related to a serious of "Chinese Discourse" like the Chinese dream, the Chinese road, the Chinese strength, the Chinese wisdom and the Chinese plan, the Chinese spirit is the soul of modern China's rejuvenation. That means, the Chinese spirit spiritually explains the Chinese dream, supports the Chinese road and produce the Chinese strength. The Chinese spirit is the Chinese approach and wisdom for the world problems. It is an indispensable element for the world multicultural community and plays a unique role in the development of world civilization.

Key words: The Chinese spirit, connotation, value

中国的崛起毫无疑问是进入新世纪以来令人瞩目的世界性事件，如何解读这一事件，以及估价这一事件带给中国和世界的影 响，这是一个世界性难题。已经存在的各种解释中国崛起的理论框架似乎都能够说明一些问题，但又都不能完全解释这一事件本身。本文并不企求对这一复杂问题作出全面阐述，仅仅从一个侧面，也就是从中国共产党是如

何认识、培植、凝炼和调动存在于中国人内心的精神因素，来构成推动中国崛起的强大精神力量，支撑当代中国的发展和进步，来讨论其中的一些因素的意义和价值。

一、中华民族有具有重视精神的传统

中华民族是一个重视精神和精神生活的民族，中华民族先辈素来把精神生活放在重要的位置，把精神生活看成是人与动物的最本质的区别，追求高尚的精神生活，强调用道德理性和精神品格对欲望进行引导和控制。重视理想，把理想作为个体发展和社会进步的激励力量。“为天地立心，为生民立命，为往圣继绝学、为万世开太平。”重视道德修养和道德教化上，把立德作为为人的根本，“三不朽”（立德、立功、立言）之首。“自天子以至于庶人，壹是皆以修身为本。”重视人生境界和理想人格，对理想人格的推崇，“富贵不能淫，贫贱不能移，威武不能屈”的个人品格和“宁为玉碎不为瓦全”的民族气节。

关于中华民族在几千年历史发展中积累的优秀精神成果，中国共产党人进行过多次概括，比如毛泽东在《中国革命与中国共产党》中，对中华民族的精神世界进行过描述：“中华民族不仅以刻苦耐劳著称于世，同时又是酷爱自由、富于革命传统的民族。在中华民族的几千年的历史中，产生了很多的民族英雄和革命领袖。所以，中华民族又是一个有光荣的革命传统和优秀的历史遗产的民族。”^[1, 623]邓小平：“中国人民有自己的民族自尊心和自豪感，以热爱祖国、贡献全部力量建设社会主义祖国为最大光荣，以损害社会主义祖国利益、尊严和荣誉为最大耻辱。”^[2, 3]

把中华传统文化看成是“精神基因”，从积极主动的角度自觉揭示中华文化与中国特色社会主义之间的内在关系，发掘中华文化独特性和优势，则是在中国共产党的十八大以后。习近平在多个场合、集中、系统、明确进行阐述：比如 2014 年在与北京大学师生座谈会的讲话中，他指出：“中华文化强调‘民惟邦本’、‘天人合一’、‘和而不同’，强调‘天行健，君子以自强不息’、‘大道之行也，天下为公’；强调‘天下兴亡，匹夫有责’，主张以德治国、以文化人；强调‘君子喻于义’、‘君子坦荡荡’、‘君子义以为质’；强调‘言必信，行必果’、‘人而无信，不知其可也’；强调‘德不孤，必有邻’、‘仁者爱人’、‘与人为善’、‘己所不欲，勿施于人’、‘出入相友，守望相助’、‘老吾老以及人之老，幼吾幼以及人之幼’、‘扶贫济困’、‘不患寡而患不均’，等等。像这样的思想和理念，不论过去还是现在，都有其鲜明的民族特色，都有其永不褪色的时代价值。”^[3, 170-171]

在纪念孔子诞辰 2565 周年国际学术研讨会暨国际儒学联合会第五届会员大会开幕会上的讲话中，习近平进一步指出“包括儒家思想在内的中国优秀传统文化中蕴藏着解决当代人类面临的难题的重要启示，比如，关于道法自然、天人合一的思想，关于天下为公、大同世界的思想，关于自强不息、厚德载物的思想，关于以民为本、安民富民乐民的思想，关于为政以德、政者正也的思想，关于苟日新日日新又日新、革故鼎新、与时俱进的思想，关于脚踏实地、实事求是的思想，关于经世致用、知行合一、躬行实践的思想，关于集思广益、博施众利、群策群力的思想，关于仁者爱人、以德立人的思想，关于以诚待人、讲信修睦的思想，关于清廉从政、勤勉奉公的思想，关于俭约自守、力戒奢华的思想，关于中和、泰和、求同存异、和而不同、和谐相处的思想，关于安不忘危、存不忘亡、治不忘乱、居安思危的思想，等等。”^[4]认为中国优秀传统文化具有丰富哲学思想、人文精神、教化思想、道德理念等，可以为人们认识和改造世界提供有益启迪，可以为治国理政提供有益启示，也可以为道德建设提供有益启发。

2017 年中共中央办公厅、国务院办公厅印发《关于实施中华优秀传统文化传承发展工程的意见》将中华优秀传统文化概括为三个方面：一是核心思想理念。中华民族和中国人民在修齐治平、尊时守位、知常达变、开物成务、建功立业过程中培育和形成的基

本思想理念，如革故鼎新、与时俱进的思想，脚踏实地、实事求是的思想，惠民利民、安民富民的思想，道法自然、天人合一的思想等，可以为人们认识和改造世界提供有益启迪，可以为治国理政提供有益借鉴。传承发展中华优秀传统文化，就要大力弘扬讲仁爱、重民本、守诚信、崇正义、尚和合、求大同等核心思想理念。

二是中华传统美德。中华优秀传统文化蕴含着丰富的道德理念和规范，如天下兴亡、匹夫有责的担当意识，精忠报国、振兴中华的爱国情怀，崇德向善、见贤思齐的社会风尚，孝悌忠信、礼义廉耻的荣辱观念，体现着评判是非曲直的价值标准，潜移默化地影响着中国人的行为方式。传承发展中华优秀传统文化，就要大力弘扬自强不息、敬业乐群、扶危济困、见义勇为、孝老爱亲等中华传统美德。

三是中华人文精神。中华优秀传统文化积淀着多样、珍贵的精神财富，如求同存异、和而不同的处世方法，文以载道、以文化人的教化思想，形神兼备、情景交融的美学追求，俭约自守、中和泰和的生活理念等，是中国人民思想观念、风俗习惯、生活方式、情感样式的集中表达，滋养了独特丰富的文学艺术、科学技术、人文学术，至今仍然具有深刻影响。传承发展中华优秀传统文化，就要大力弘扬有利于促进社会和谐、鼓励人们向上向善的思想文化内容。

中华优秀传统文化中蕴含的中华民族精神，是当代中国发展的文化基因、精神命脉、滋润沃土，是当代中国精神构建过程中取之不尽的精神资源。

二、中国共产党重新塑造和凝炼了中国精神

中国共产党是中华民族优秀传统文化的忠实的继承和坚定的弘扬者，在革命、建设和改革各个历史时期，中国共产党都强调要处理好物质和精神关系，重视发挥人的精神能动作用，发扬光大中华民族重精神的优秀传统。以马克思主义武装的中国共产党人，正是在带领广大人民同帝国主义、封建主义和官僚主义作斗争的过程中，在改革客观世界和主观世界的过程中，在革命、建设和改革的实践中，改变了中国人的精神世界，重新塑造了中国精神，提炼了中国精神内涵。

以毛泽东为代表的中国共产党人，在争取国家富强、民族振兴、人民幸福的奋斗历程中，在继承和发扬中华民族伟大民族精神的同时，把马克思主义与中国革命实践和中华文化相结合，切合时代主题和中国革命、建设实践要求，赋予中华民族精神以新的内容，实现了民族精神的更新与升华，重新塑造了中华民族精神。关于毛泽东对中华民族精神的继承和发展，有人以“革命精神”进行归纳，有人甚至直接使用“毛泽东精神”这个概念。毛泽东培育了井冈山精神、长征精神、延安精神、西柏坡精神、“抗美援朝”精神、大庆精神、大寨精神等，但是，毛泽东并没有提出中国精神这个概念。

改革开放以后，以邓小平为代表的中央领导集体在推进改革开放和社会主义建设的进程中，对中国精神进行了阐发，邓小平说：“光靠物质条件，我们的革命和建设都不可能胜利。过去我们党无论怎样弱小，无论遇到什么困难，一直有强大的战斗力，因为我们有马克思主义和共产主义的信念。有了共同的理想，也就有了铁的纪律。”^[2, 144]把共产主义远大理想、中国特色社会主义信念、民族自尊心和荣誉感等看成是中国革命、建设和改革的精神力量，看成是中国精神的核心。

以江泽民为核心的党中央十分重视中华民族精神的传承与弘扬，他认为：“中华民族有着自己的伟大民族精神。这个民族精神，积千年之精华，博大精深，根深蒂固，是中华民族生命机体中不可分割的重要成分。”^[5, 231]2002年11月，在党的十六大报告中，他对中华民族精神的内涵进行了界定：“在五千多年的发展中，中华民族形成了以爱国主义为核心的团结统一、爱好和平、勤劳勇敢、自强不息的伟大民族精神。”^[6, 599]对中华民族精神内涵进行了高度凝练，形成中国精神的基本内核。以胡锦涛为总书记的党中央把民族精神与时代精神相结合，构成中国精神“主干”，2006年10月发表的《中共中央

关于构建社会主义和谐社会若干重大问题的决定》中，明确提出：“马克思主义指导思想，中国特色社会主义共同理想，以爱国主义为核心的民族精神和以改革创新为核心的时代精神，社会主义荣辱观，构成社会主义核心价值体系的基本内容。”^[7, 661]此后，以爱国主义为核心的民族精神和以改革创新为核心的时代精神成为建设社会主义先进文化的重要内容。中国共产党的十八大报告又进一步指出：“大力弘扬民族精神和时代精神，深入开展爱国主义、集体主义、社会主义教育，丰富人民精神世界，增强人民精神力量。倡导富强、民主、文明、和谐，倡导自由、平等、公正、法治，倡导爱国、敬业、诚信、友善，积极培育和践行社会主义核心价值观。”^[8, 25]把民族精神和时代精神的弘扬培育同开展爱国主义、集体主义、社会主义教育，同培育和践行社会主义核心价值观联系起来，成为丰富人民精神世界，增强人民精神力量的重要内容。

明确提出中国精神这个概念，并且对中国精神进行系统凝练，作为支撑中国道路的精神力量，激励中国人发展的精神因素，是在中国共产党的十八大以后。2013年3月17日，在第十二届全国人民代表大会第一次会议的讲话，习近平第一次使用“中国精神”这个概念，把“中国精神”与“中华民族伟大复兴中国梦”联系起来，指出：“实现中国梦必须弘扬中国精神，这就是以爱国主义为核心的民族精神，以改革创新为核心的时代精神。这种精神是凝心聚力的兴国之魂、强国之魂。”他又进一步指出：“爱国主义始终是把中华民族坚强团结在一起的精神力量，改革创新始终是鞭策我们在改革开放中与时俱进的精神力量。全国各族人民一定要弘扬伟大的民族精神和时代精神，不断增强团结一心的精神纽带、自强不息的精神动力，永远朝气蓬勃迈向未来。”^[8, 234-235]

2018年3月20日，在第十三届全国人民代表大会第一次会议的讲话中，习近平又一次集中论述中国精神，他指出：“中国人民的特质、禀赋不仅铸就了绵延几千年发展至今的中华文明，而且深刻影响着当代中国发展进步，深刻影响着当代中国人的精神世界。中国人民在长期奋斗中培育、继承、发展起来的伟大民族精神，为中国发展和人类文明进步提供了强大精神动力。”^[9, 2]接着，他用“中国人民是具有伟大创造精神的人民”、“中国人民是具有伟大奋斗精神的人民”、“中国精神是具有伟大团结精神的人民”、“中国人民是具有伟大梦想精神的人民”的气势磅礴的论述，对中华民族精神进行了新的凝练。

在庆祝改革开放40周年大会的讲话中，习近平又进一步对改革创新的时代精神进行了新提炼，认为：“改革开放铸就的伟大改革开放精神，极大丰富了民族精神内涵，成为当代中国人民最鲜明的精神标识！”“中国人民具有伟大梦想精神，中华民族充满变革和开放精神。正是这种‘天行健，君子以自强不息’、‘地势坤，君子以厚德载物’的变革和开放精神，使中华文明成为人类历史上唯一一个绵延5000多年至今未曾中断的灿烂文明。以数千年大历史观之，变革和开放总体上是中国的历史常态。中华民族以改革开放的姿态继续走向未来，有着深远的历史渊源、深厚的文化根基。”讲话把民族精神与时代精神进行新的连接，赋予民族精神时代内涵，同时把时代精神根植于民族精神开阔背景下，使得中国精神在当代中国具有了明确的特定内容。

三、中国精神在当代中国有特定的内容

从中国精神概念生成来看，中国精神在当代中国具有特定的内容，它是和中国梦、中国道路、中国力量、中国智慧、中国方案等系列“中国概念”联系在一起，把中国精神与中华优秀传统文化、社会主义核心价值体系、弘扬和培育社会主义核心价值观等一系列概念联系起来进行使用，具有新的时代内涵。

一是从中国精神的内在价值来看，习近平两次集中论述中国精神这个概念，都是在全国人民代表大会这样庄重的场合，是向全体中国人民作出的庄严承诺，也是对中国人民精神状态的一种提振和激励，“人无精神不立，国无精神则不强。精神是一个民族赖

以长久生存的灵魂，唯有精神上达到一定的高度，这个民族才能在历史洪流中屹立不倒、奋勇向前。”^[10, 47-48]在第十二届全国人民代表大会第一次会议讲话中，习近平从昂扬向上的民族精神，深刻注解中国精神的内涵：“经过几千年的沧桑岁月，把我国五十六个民族、十三亿多人紧紧凝聚在一起的，是我们共同经历的非凡奋斗，是我们共同创造的美好家园，是我们共同培育的民族精神，而贯穿其中的、更重要的是我们共同坚守的理想信念。”^[8, 234]在第十三届全国人民代表大会讲话中，习近平列举的中华民族精神的四个“伟大精神”，都具有昂扬向上、催人奋进的时代内涵，从这个意义上看，习近平关于中国精神论述具有唤醒深藏于每个人内心的精神基因、构筑支撑中国社会发展的精神力量、提振实现新时代新使命的精神状态的价值和功能，不能简单地从物质与精神的辩证关系的角度来理解中国精神，更不能把中国精神看成是社会存在的一种心理反映，而应从精神动力和精神支持和积极精神状态等角度来理解中国精神的价值。

二是从中国精神的具体内涵来看，在第十二届全国人民代表大会第一次会议的讲话中，习近平作了明确界定，就是以爱国主义为核心的民族精神和以改革创新为核心的时代精神，这是中国精神的基本内容。但在以往的理解中，我们更多地从历时性角度对中国精神进行理解，把民族精神与时代精神从生成发展的历史过程进行理解，这显然有一定的片面性。民族精神虽然历经五千多年的历史演变，但它并不是过去的东西，我们现在理解的民族精神，注入了时代精神的成份，因此，在第十三届全国人民代表大会第一次会议上，习近平对中华民族精神的新提炼，既深刻阐述中华民族在几千年历史长河中形成的独特的禀赋和贡献，也对时代需要的精神状态和精神品质进行呼唤。创造精神、奋斗精神、团结精神、梦想精神既是中华民族精神的生动写照，也是时代精神的深切呼唤。因此，应从历时性与共时性相结合的角度深刻理解中国精神的具体内涵。

三是从中国精神的实质来看，中国精神是中国道路和中国力量的精神支撑，是中国特色社会主义发展的精神要求，中国精神在本质上是中国特色社会主义实践在精神上的反映和要求。因此，中国精神的实质是在马克思主义指导下的中国特色社会主义先进文化，这种先进文化“源自于中华民族五千多年文明历史所孕育的中华优秀传统文化，熔铸于党领导人民在革命、建设、改革中创造的革命文化和社会主义先进文化，根植于中国特色社会主义伟大实践。”“必须坚持以马克思主义为指导，坚守中华文化立场，立足当代中国现实，结合当今时代条件，发展面向现代化、面向世界、面向未来，民族的科学的大众的社会主义文化，推动社会主义精神文明和物质文明协调发展。”^[11, 41]因此，在中共中央政治局第十八次集体学习的讲话中，习近平明确指出：“实现中华民族伟大复兴的中国梦，必须要有中国精神，而中国精神必须在坚持社会主义核心价值体系的前提下，积极深入中华民族历久弥新的精神世界，把长期以来我们民族形成的积极向上向善的思想文化充分继承和弘扬起来，使之为培育和践行社会主义核心价值观服务，为建设社会主义先进文化服务，为党和国家事业发展服务。”这就将中国精神的构建放在当代中国语境下，放在中国特色社会主义先进文化建设语境下进行论述，充分阐述了中国精神的实质。

因此，对“中国精神”内涵的理解，应充分认识到这一概念的多元性、特殊性和复杂性，但同时，也要充分认识到中国精神的特定内涵。在当代中国，中国精神既具有多元的构成，同时也具有核心的内容。中国精神的核心内容就是以爱国主义为核心的民族精神，以改革创新为核心的时代精神。它包括两个方面：一是以爱国主义为核心的民族精神，是指中华民族在历史上形成的一切优秀精神成果，包括中华民族五千多年以来积累的优秀精神成果，包括近现代以来先进的仁人志士为民族独立解放而形成的精神成果，还包括以毛泽东为代表的中国共产党人带领广大人民在争取民族解放、人民幸福和社会主义建设过程中形成的精神，这些内容已经成为民族的精神血脉包含在民族精神之中；二是改革开放以来形成的结合时代发展新特点，在开创中国特色社会主义伟大实践中形成的以改革创新为核心的时代精神，这是中国在中国特色社会主义道路上奋力前行，实

现中华民族伟大复兴的内在精神动力，两者构成中国精神的核心。这两个方面的内涵既有历时性特征，又具有共时性的特点，是新时代中国应有的精神品质和应保持的精神状态。

中国精神的多元和复杂性内容体现在中国精神的开放性和生成性。“中国精神”并不是一种静态状态，“中国精神”是一个不断形成和生成的概念，它是当代中国共产党人在继承的弘扬以爱国主义为核心的中华民族精神和以改革创新的时代精神基础上，不断切合时代要求，在不断推进中国特色社会主义伟大事业中所进行的积淀与升华，因此，应把“中国精神”放在更为开阔的人类思想发展的背景中来考察。既要考察“中国精神”的中国元素、历史特征和时代需求，也要关注“中国精神”的国际特征和世界意义，不断赋予“中国精神”新的时代内涵。中国精神的实质是中国特色社会主义先进文化建设中倡导的思想观念和精神品质，包括坚持马克思主义为指导，坚持中国特色社会主义共同理想，积极培育和践行社会主义核心价值观、加强思想道德建设，繁荣社会主义文化等中的精神追求和精神因素，等。从这个意义上说，中国精神体现了中国特色社会主义文化的精华，应把中国精神置于中国特色社会主义文化的开阔视野，来认识理解中国精神的多维内涵。中国精神作为中国特色社会主义客观现实的一种反映而又反作用于客观现实的思想文化，即中国特色社会主义文化。它包含了源自中华民族五千多年文明所孕育的中华优秀传统文化，熔铸于党领导人民在革命、建设和改革中创造的革命文化和社会主义先进文化，根植于中国特色社会主义伟大实践的时代精神的精华，是支撑中国特色社会主义发展的精神文化因素。

四、理解中国精神的几个基本维度

中国精神是在中国特色社会主义文化孕育成长起来的时代精神的精华，中国共产党的十九大报告指出：“中国特色社会主义文化，源泉自于中华民族五千多年文明历史所孕育的中华优秀传统文化，熔铸于党领导人民在革命、建设、改革中创造的革命文化和社会主义先进文化，根植于中国特色社会主义伟大实践。”从中国特色社会主义文化的渊源、中国特色社会主义文化的内涵和中国特色社会主义文化的实质等角度，对中国特色社会主义文化进行科学界定，也是我们理解中国精神的基本维度。

一是中国精神的中国维度。中国精神是“中国”的精神，是中国共产党和中国人民为世界提出的社会发展和文明进步的中国智慧和方案，具有浓厚的中华优秀传统文化底色。每一种文化都有自己的根基，中国特色社会主义文化的根基是中华民族在五千多年的文明历史中所孕育的中华优秀传统文化，这是中国特色社会主义文化的精神基因，也是滋养中国特色社会主义文化的沃土，是中国特色社会主义文化的特色和优势。中华文化是世界上唯一没有间断的文化，在数千年的文化和文明发展进程中，中华文化以强大的生命力顽强又坚韧地生存下来，创造人类文明发展史上一个又一个辉煌，很重要的原因是我们民族有一脉相承的精神追求、精神物质、精神脉络。“中华文明绵延数千年，有其独特的价值体系。中华优秀传统文化已经成为中华民族的基因，植根在中国人内心，潜移默化影响着中国人的思想方式和行为方式。”^[3,170]中国人民在探求社会发展的过程中自觉不自觉地受千百年来形成的思想观念和思维方式的影响和制约。党的十八大以后，以习近平同志为核心的党中央高度重视中华优秀传统文化的作用和功能，习近平总书记多个场合论述中华优秀传统文化与中国特色社会主义文化的内在关系，从积极主动的角度唤醒中华优秀传统文化的内在基因，发掘中华文化独特性和优势，使中华优秀传统文化基因成为建设中国特色社会主义文化的内在滋养，极大地拓展了中国特色社会主义文化的资源，“数千年来，中华民族走着一条不同于其他国家和民族的文明发展道路。我们开辟了中国特色社会主义道路不是偶然的，是我国历史传承和文化传统决定的。”在中华民族几千年来形成的优秀传统文化的滋润下，中国特色社会主义文化形成了特有的中国

的底色，这是中国特色社会主义文化与与其他文明的不同特征。每一种文化都有自己的价值立场和文化底色，中国特色社会主义文化作为中国共产党和中国人民解决中国问题而形成的中国智慧和方案，其价值主体是中国共产党和中国人民，文化内容是中国共产党和中国人民创造的精神成果，具有明确的价值立场和文化底色。中国特色是我们理解中国精神的重要维度。

二是中国精神的社会主义维度。中国精神是社会主义精神，这是从中国精神的性质角度进行的规定。中国特色社会主义文化性质是社会主义的文化，而不是其他性质的文化。毛泽东在《新民主主义论》中对无产阶级文化的先进性进行论述，他指出：新民主主义文化“只能由无产阶级的文化思想即共产主义思想去领导，任何别的阶级的文化思想都是不能领导了的。所谓新民主主义的文化，一句话，就是无产阶级的广大人民群众的反帝反封建的文化。”^[12, 698]这种文化“就其精神方面来说，已经超过整个资本主义世界。”^[13, 1516]改革开放以后，邓小平高度重视社会主义精神文明建设，明确提出建设比资本主义更先进的精神文明。在党的十五大报告中，江泽民对中国特色社会主义文化作了明确界定：“建设有中国特色社会主义的文化，就是以马克思主义为指导，以培育有理想、有道德、有文化、有纪律的公民为目标，发展面向现代化、面向世界、面向未来的，民族的科学的大众的社会主义文化。”^[6, 17-18]党的十九大报告进一步明确中国特色社会主义文化的社会主义思想内容：一是融炉于党领导人民在革命、建设、改革中形成的革命文化和社会主义先进文化，这是从中国特色社会主义文化的形成历史角度的总结，中国特色社会主义文化是在中国共产党领导中国人民革命、建设、改革实践中不断形成和积淀起来的精神成果；二是中国特色社会主义文化的主干内容包括革命文化和社会主义先进文化，它包括中国共产党在继承和弘扬中华民族优秀传统文化和中国近现代以来形成的反帝反封建的革命文化的基础上，为推翻帝国主义、封建主义和官僚资本主义所形成的具有社会主义性质的革命文化，以及在社会主义建设和改革的过程中形成的、体现中国特色社会主义时代特征的社会主义先进文化；三是中国特色社会主义文化是以马克思主义为指导的先进文化，无论是党领导人民革命过程中形成的革命文化，还是在社会主义建设、改革中形成的社会主义先进文化，都是在马克思主义指导下的无产阶级的先进文化，民族的科学的大众的社会主义文化。代表着人类社会文化发展的方向。坚持以马克思主义为指导，是当代中国哲学社会科学区别于其他哲学社会科学的根本标志，也是中国特色社会主义文化区别于其他性质文化的根本标志。这是我们理解中国精神的性质维度。

三是中国精神的实践维度。中国精神是中国特色社会主义伟大实践的生动反映，也是支撑中国特色社会主义实践的精神因素，这是从中国精神的本质角度的规定。文化作为一种意识形态归根到底是社会存在的一种反映，物质生活的生产方式制约着整个社会生活、政治生活和精神生活的过程。毛泽东指出：“一定的文化（当作观念形态的文化）是一定社会的政治和经济的反映，又给予伟大影响和作用于一定社会的政治和经济。”^[12, 663]中国精神作为一种观念和精神层面的东西，归根到底是中国特色社会主义伟大实践的反映，又反作用于中国特色社会主义伟大实践。中华民族是具有伟大创造和奋斗精神的民族，在几千年历史长河中，中国人民不仅创造和发展出优秀灿烂的文化和文明，开发和建设了祖国辽阔壮丽的大好河山，建设起美好的家园，而且铸就 and 锻造了伟大的民族精神和时代精神，形成和构筑了伟大的梦想精神。中国共产党的产生是中国历史上惊天动地的大事变，自中国共产党诞生以后，“中国人民谋求民族独立、人民解放和国家富强、人民幸福的斗争就有了主心骨，中国人民就从精神上由被动转为主动。”中国人民在中国共产党带领下不仅找到了一条适合中国实际的革命和建设的道路，而且选择和建立了人类社会最先进的社会主义制度，形成了毛泽东思想与中国特色社会主义理论体系等理论成果，实现了马克思主义中国化的两次巨大飞跃，构筑起当代中国人的精神世界。习近平总书记曾深情回顾，中国特色社会主义这条道路来之不易，“它是在改革开

放 30 多年的伟大实践中走出来的，是在中华人民共和国成立 60 多年的持续探索中走出来的，是在对近代以来 170 多年中华民族发展历程的深刻总结中走出来的，是在对中华民族 5000 多年悠久文明的传承中走出来的，具有深厚的历史渊源和广泛的现实基础。中华民族是具有非凡创造力的民族，我们创造了伟大的中华文明，我们也能够继续拓展和走好适合中国国情的发展道路。”^[8, 234]党的十八大以来，以习近平同志为核心的党中央以巨大的政治勇气和强烈的责任担当，提出一系列新理念新思想新战略，出台一系列重大方针政策，推出一系列重大举措，推进一系列重大工作，解决了许多长期想解决而没有解决的难题，办成了许多过去想办而没有办成的大事，推动党和国家事业发生历史性变革，中华民族实现了由站起来到富起来到强起来的历史性转变，中国特色社会主义进入新时代，中国人民对中国特色社会主义道路、制度、理论体系充满自信。推动中国特色社会主义文化大发展大繁荣、建设中国特色社会主义文化强国等举措正是在中国特色社会主义伟大实践发展的大背景下提出的。正因为如此，习近平总书记曾自豪地宣称：“站在九百六十万平方公里的广袤土地上，吸吮着中华民族民族漫长奋斗积累的文化养分，拥有十三亿中国人民聚合的磅礴之力，我们走自己的路，具有无比广阔的舞台，具有无比强大的前进动力。中国人民应该有这个信心，每一个中国人都应该有这个信心。”^[14, 4]中国特色社会主义伟大实践和发生的深刻变化，是中国精神的现实基础，是中国特色社会主义文化自信的根基。这是理解中国精神的实践维度。

当然，从三重维度理解中国精神，并不是说中国精神仅仅包括这三个维度的内容，这三个维度也不是彼此孤立静止的。中国精神是一种开放的文化，它不仅在中华优秀传统文化丰厚沃土上涵育滋生，而且在中国特色社会主义伟大实践中与时俱进，在吸收人类社会积累一切文化成果过程中借鉴升华，但是，中国精神的中国维度、社会主义维度和实践维度，是中国精神的基本内涵和核心要义。

五、中国精神的内在价值和现实意义

中国精神是实现中华民族伟大复兴“中国梦”的内在组成部分，要实现中华民族伟大复兴中国梦，就必须走中国道路、弘扬中国精神、凝聚中国力量。中国精神既是中华民族五千多年来形成博大精深的中华民族精神的传承，也是近现代以来一代又一代仁人志士为寻求国家富强、民族振兴、人民幸福的伟大梦想所积淀的革命精神的升华，更是改革开放以来为开创社会主义新局面而形成的时代精神的凝结。“这种精神是兴国之魂、强国之魂。”中国精神在实现中华民族伟大复兴中国梦中具有独特的精神价值。

1. 提振当代中国人的精神状态

当今世界，人类社会正处于百年未有之变局，中华民族正处于实现中华民族伟大复兴的关键时间节点，我们比历史上任何时代都更接近、更有信心和能力实现中华民族伟大复兴目标。党的十九大宣布中国特色社会主义进入新时代，新时代“是承前启后、继往开来、在新的历史条件下继续夺取中国特色社会主义伟大胜利的时代，是决胜全面建成小康社会、进而全面建设社会主义现代化强国的时代，是全国各族人民团结奋斗、不断创造美好生活、逐步实现全体人民共同富裕的时代，是全体中华儿女勠力同心、奋力实现中华民族伟大复兴中国梦的时代，是我国日益走近世界舞台中央、不断为人类作出更大贡献的时代。”^[11, 42]新时代呼唤创造精神，新时代需要激发每一个中华儿女创造的激情，有创造的人生才是有价值的人生。新时代呼唤奋斗精神，中华民族伟大复兴，绝不是轻轻松松、敲锣打鼓就能够实现的，要实现梦想就需要奋斗。新时代呼唤团结精神，新时代需要各族人民心往一处想，劲往一处使，用十三亿人的智慧和力量汇集起不可战胜的磅礴之力，才能实现中国梦的宏伟目标。新时代呼唤梦想精神，国家梦、人民梦、个人梦是统一的，每个人都有自己的梦想，都为梦想而奋斗，才能梦想成真。习近平在第十三届全国人民代表大会第一次会议上对中国精神的新提炼，在庆祝改革开放四十年

纪念大会上的讲话中改革开放精神的提炼，不仅体现了中华民族几千年形成的精神追求，而且切合了时代精神的需要，极大地提振实现中国梦的精神状态，具有激发广大民众形成与伟大时代呼应的伟大精神的内在价值。

2. 构筑支撑中国道路的精神力量

任何一种发展道路都以某种理论和价值作为支撑，中国道路的顺利发展也离不开精神的力量和价值支撑。根据马克思主义基本原理，精神既是社会客观存在的反映，同时也对社会存在有积极的反作用。中国精神作为中国特色社会主义客观存在的反映，它积极反作用于中国特色社会主义实践，是中国道路的价值支撑，是支持中国道路的精神动力。经过新中国成立以来 60 多年特别是改革开放 30 多年的实践探索，我们终于找到了一条适合中国国情和时代发展的中国特色社会主义道路，这就是在中国共产党领导下，立足基本国情，以经济建设为中心，坚持四项基本原则，坚持改革开放，解放和发展社会生产力，建设社会主义市场经济、社会主义民主政治、社会主义先进文化、社会主义和谐社会、社会主义生态文明，促进人的全面发展，逐步实现全体人民共同富裕，建设富强民主文明和谐的社会主义现代化国家。正如习近平所说：“中国特色社会主义，是科学社会主义理论逻辑和中国社会发展历史逻辑的辩证统一，是根植于中国大地，反映中国人民意愿、适应中国和时代发展进步要求的科学社会主义，是全面建成小康社会、加快推进社会主义现代化、实现中华民族伟大复兴的必由之路。”^[8, 118]我们走的中国道路是中国特色社会主义道路，是社会主义而不是其他什么主义，马克思主义、科学社会主义是中国特色社会主义的价值指导和基本原则，是中国道路的灵魂和方向，也是中国道路的精神支撑，需要不断构筑中国道路的精神支撑。

3. 调动中国力量的内在源泉

中国梦的实现离不开一代又一代中华民族优秀儿女不懈努力接力奋斗，离不开推动中华民族伟大复兴的精神力量，这种伟大的中国力量来源于什么呢？来自于中国各族人民大团结的力量。因此，习近平指出：“中国梦是民族的梦，也是每个中国人的梦。只要我们紧密团结，万众一心，为实现共同梦想而奋斗，实现梦想的力量就无比强大，我们每个人为实现自己梦想的努力就拥有广阔空间。”^[8, 235]中国梦作为我国各族人民共同的理想和追求，是凝聚各族人民最伟大的精神力量，使广大各族人民能够心往一处想，劲往一处使，这样就汇聚成实现理想和目标的强大精神动力。理想和信念的力量是无穷的，邓小平多次指出，“我们一定要经常教育我们的人民，尤其是我们的青年，要有理想。为什么我们过去能在非常困难的情况下奋斗出来，战胜千难万险使革命胜利呢？就是因为我们有理想，有马克思主义信念，有共产主义信念。”^[2, 110]习近平也指出：“对马克思主义的信仰，对社会主义和共产主义的信念，是共产党人的政治灵魂，是共产党人经受住任何考验的精神支柱”^[8, 115]中国梦是近现代以来中华民族的伟大理想，是当前广大各族人民在奋斗目标上的最广泛的社会共识，是调动最广大各族人民实现国家富强、民族复兴、人民幸福的强大精神动力，有这种精神的动力，就有了实现中国梦的力量源泉。

4. 提供世界发展的中国智慧

中国精神不仅对中国人民实现中国梦提供精神支撑，而且也为世界提供了中国智慧和方案。正如习近平指出：“古往今来，中华民族之所以在世界有地位、有影响，不是靠穷兵黩武，不是靠对外扩张，而是靠中华文化强大感召力和影响力。我们先人早就认识到“远人不服，则修文德以来之”的道理。阐释中华民族禀赋、中华民族特点、中华民族精神，以德服人、以文化人是其中很重要的一个方面。”中华民族曾经对人类文明发展作出过积极贡献，也经历过近代以来精神上的打击和文化的屈辱，中国共产党诞生以后，中国人民精神上从被动转为主动，经过革命、建设和改革艰辛探索，中国已经找到一条适合自己的发展道路，中国走向现代化的发展道路，不仅为世界提供全新的

选择，也为解决人类问题贡献中国智慧和方案。比如：人类命运共同体理念、“一带一路”倡议等一系列理念和行动，标志着中国超越西方民族国家概念、摆脱西方社会丛林法则、破除西方现代化模式的迷思、超越中国特色和普世价值的陷阱，体现了中国精神和中国智慧。中华民族独特的民族精神和精神气质既是支撑中国发展的精神力量，同时也构成世界文化多元共同体不可缺少的元素，对世界文明发展具有独特的作用。

综上所述，中华优秀传统文化，中国近现代形成的革命文化，中国特色社会主义先进文化，是中国精神的具体体现，是中华民族为人类社会提出的中国方案。马克思主义理论、社会主义理想信念、社会主义核心价值观、中华优秀传统文化、社会主义思想道德和文明风尚，构成当代中国精神的基本框架。以爱国主义为核心的民族精神和以改革创新为核心的时代精神构成中国精神的主轴。是中国特色社会主义的精神支撑。中华民族伟大复兴必然带来中华文化和中国精神的复兴，中华民族必将对人类文明作出更大贡献！世界的发展必将因中国精神的注入变得更加完善！

参考文献

- [1] 《毛泽东选集》第三卷，北京：人民出版社，1991年版。
- [2] 《邓小平文选》第三卷，北京：人民出版社，1993年版。
- [3] 《习近平谈治国理政》，北京：外文出版社2014年版。
- [4] 习近平：《在纪念孔子诞辰 2565 周年国际学术研讨会暨国际儒学联合会第五届会员大会开幕会上的讲话》，《人民日报》2014年9月25日第2版。
- [5] 《江泽民文选》第二卷，北京：人民出版社，2006年版。
- [6] 《江泽民文选》第三卷，北京：人民出版社，2006年版。
- [7] 中央文献研究室：《十六大以来重要文献选编》（上），中央文献出版社，2011年版。
- [8] 中央文献研究室：《十八大以来重要文献选编》（上），中央文献出版社，2014年版。
- [9] 习近平：《在第十三届全国人民代表大会第一次会议上的讲话》，人民出版社，2018年版。
- [10] 《习近平谈治国理政》第2卷，外文出版社2017年版。
- [11] 习近平：《决胜全面建成小康社会夺取新时代中国特色社会主义伟大胜利》，人民出版社，2017年版。
- [12] 《毛泽东选集》第二卷，人民出版社，1991年版。
- [13] 《毛泽东选集》第四卷，人民出版社，1991年版。
- [14] 中共中央文献研究室：《习近平关于社会主义文化建设论述摘编》，中央文献出版社，2017年版。

“一带一路”沿线国家贸易、投资及能源合作研究

齐绍洲；彭华荣；程思；徐佳

武汉大学经济与管理学院世界经济系

武汉大学气候变化与能源经济研究中心；武汉；武汉大学

[内容摘要]2015年，随着《推动共建丝绸之路经济带和21世纪海上丝绸之路的愿景与行动》的发布，“一带一路”倡议进入了全面推进阶段。贸易、投资及能源合作是“一带一路”建设的重点内容，“一带一路”沿线国家的贸易、投资及能源合作正在稳步推进中。本文系统分析了中国与“一带一路”沿线国家贸易现状、中国对“一带一路”沿线国家的直接投资发展现状、“一带一路”沿线国家的能源效率现状，并分别从中国与“一带一路”沿线国家的贸易对沿线国家绿色生产率的影响、中国对“一带一路”沿线国家直接投资的影响因素和潜力、以及“一带一路”沿线国家的能源效率是否趋同三大方面给出了实证结论。最后，依据实证结论，基于贸易、直接投资和能源效率的视角，从“一带一路”沿线国家整体层面提出了加强“一带一路”沿线国家贸易、投资及能源合作的政策建议。

[关键词] “一带一路”贸易直接投资能源

A study on trade, investment and energy cooperation of Belt and Road Initiative countries

Qi Shaozhou, Peng Huarong, Cheng Si, Xu Jia

(Department of World Economics, Economics and Management School, Wuhan University

Climate Change and Energy Economics Study Center, Wuhan University,)

Abstract: With the announcement of “the vision and action for jointly building the silk road economic belt and the 21st century maritime silk road”, the Belt and Road Initiative (BRI) has entered the stage of comprehensive promotion. Trade, investment and energy cooperation are the key contents of the BRI construction, and they are steadily promoted among BRI countries. This paper analyzes systematically the present situation of trade between China and BRI countries, China’s direct investment on BRI countries, and energy efficiency of BRI countries. Then this paper gets empirical conclusions from the perspective of (1) impact of China-BRI countries trade on the green total-factor productivity of BRI countries, (2) the influence factors and potential of China’s outward foreign direct investment on BRI countries, (3) whether the energy efficiency of BRI countries is convergence. Finally, based on the empirical results, this paper gets corresponding policy implications for enhancing the trade, investment and energy cooperation along BRI at the level of total BRI countries, from the sights of trade, investment and energy efficiency.

Key words: Belt and Road Initiative, Trade, Direct Investment, Energy

1 “一带一路”沿线国家贸易、投资和能源效率现状

1.1 中国与“一带一路”沿线国家贸易现状

本节将从贸易规模总量、空间布局以及贸易结构三个方面梳理“一带一路”沿线国家与中国贸易的现状与演变情况。

1.1.1 规模总量

首先，从整体贸易开放水平来看，中国与“一带一路”沿线国家的总贸易规模以及该贸易量占沿线国家对外贸易总量的比重，都处于稳步上升态势。2014年中国与“一带一路”沿线国家的贸易达到11205.99亿美元，占对外贸易总量的12.35%。2001至2014年期间，

中国与“一带一路”沿线国家贸易总额的年均增速约为 22%，远高于同期沿线国家对外贸易总额的年均增速 12.36%（图 1）。

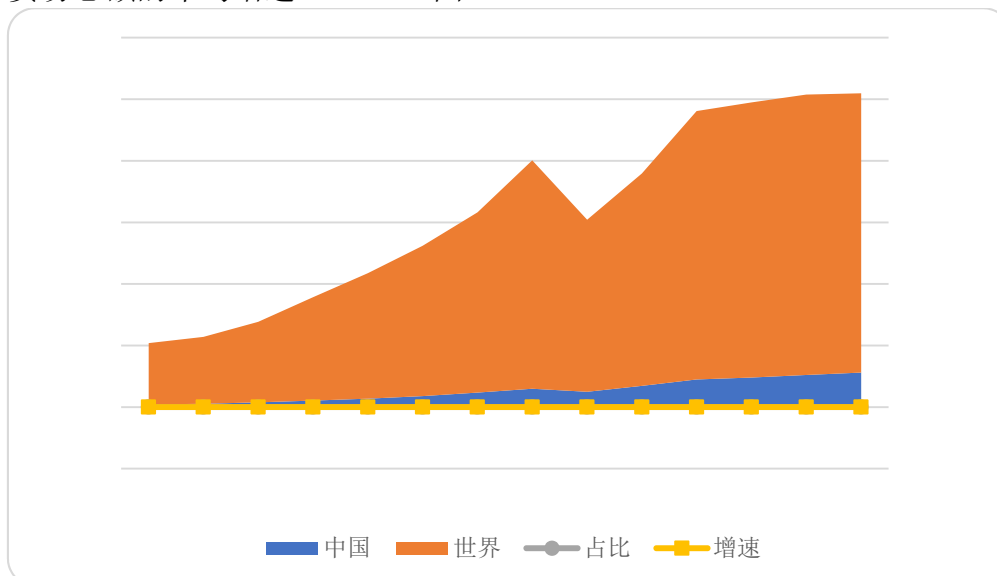

图 1 2001-2014 年“一带一路”沿线国家与中国贸易总额（单位：亿美元）

从进口规模来看，“一带一路”沿线国家从中国的进口贸易规模和占比大体处于稳步上升态势。“一带一路”沿线国家从中国的进口贸易额由 2001 年的 389.29 亿美元增长到 2014 年的 6386.01 亿美元，占沿线国家进口贸易总量的比重也由 4.02% 增至 14.78%。此期间沿线国家从中国进口贸易额增速与总体贸易较为相似，年均增速为 24.01%（图 2）。

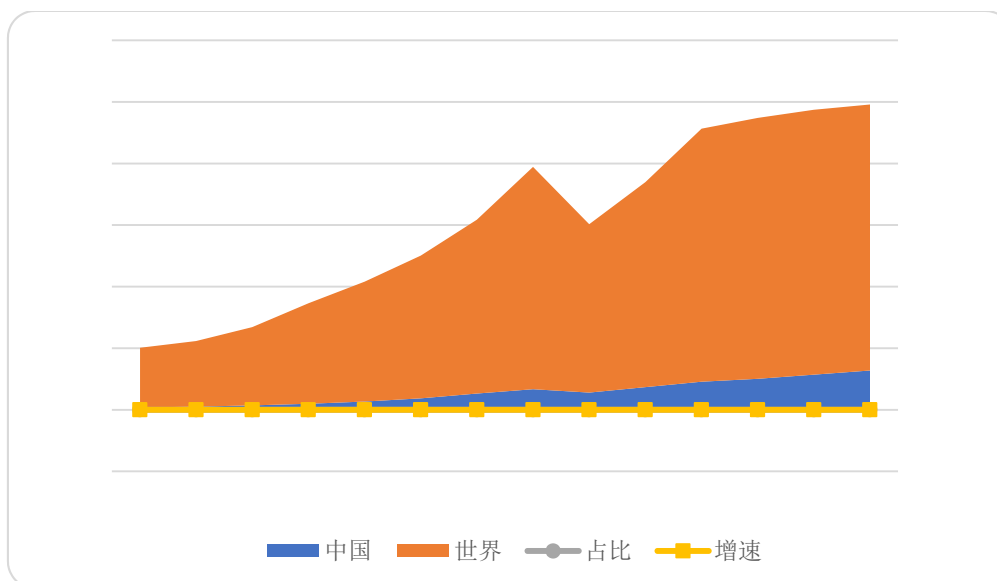

图 2 2001-2014 年“一带一路”沿线国家从中国进口贸易额（单位：亿美元）

从出口规模来看，“一带一路”沿线国家向中国的出口贸易规模和占比处于阶段性上升态势。2001 年-2014 年期间“一带一路”沿线国家向中国出口贸易额年均增速为 19.9%，高于同期沿线国家出口总额增速 7.4 个百分点，可见中国已成为“一带一路”沿线区域的重要出口市场（图 3）。同时，自 2006 年起，沿线国家与中国的贸易从顺差转变为逆差，且 2011 年以来贸易逆差额逐步扩大。

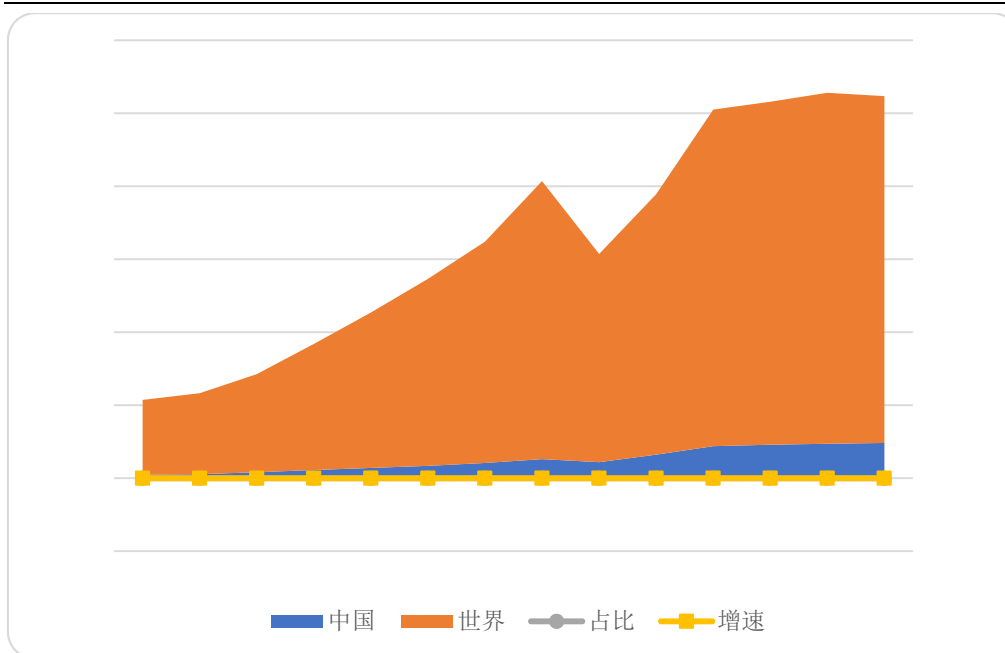

图 3 2001-2014 年“一带一路”沿线国家向中国出口贸易额 (单位：亿美元)

1.1.2 空间布局

贸易规模从高至低的区域排序依次为东南亚、西亚中东、东北亚和中亚、南亚和中东欧 (图 4)。其中，东南亚的贸易额占比最高，且由 2001 年至 2014 年增长 10.48 倍，年均增速为 20.65%。其次为西亚中东，该区域与中国贸易额在 2001 至 2014 年期间由 187.76 亿美元增至 3202.58 亿美元，增长 16.06 倍，年均增速为 24.38%，为所有区域中最高，其 2014 年贸易额占比为 29% (图 5)。东北亚和中亚、南亚以及中东欧与中国的贸易额也保持了稳定增长，三个区域的贸易额都维持了较高的年均增速，分别为 20.89%、23.89% 和 22.33%，三个区域与中国的贸易额合计接近沿线区域贸易总额的近 30%。

表 1 “一带一路”沿线国家区域分布

区域	主要国家 (58 个)
东北亚和中亚 (7 国)	哈萨克斯坦、吉尔吉斯斯坦、塔吉克斯坦、乌兹别克斯坦、土库曼斯坦、蒙古、俄罗斯
中东欧 (18 国)	波兰、捷克、斯洛伐克、匈牙利、斯洛文尼亚、克罗地亚、罗马尼亚、保加利亚、塞尔维亚、马其顿、波黑、阿尔巴尼亚、爱沙尼亚、立陶宛、拉脱维亚、乌克兰、白俄罗斯、摩尔多瓦
西亚中东 (19 国)	土耳其、伊朗、伊拉克、阿联酋、沙特阿拉伯、卡塔尔、巴林、科威特、黎巴嫩、阿曼、也门、约旦、以色列、亚美尼亚、格鲁吉亚、阿塞拜疆、埃及、希腊、塞浦路斯
东南亚 (9 国)	越南、柬埔寨、泰国、马来西亚、新加坡、文莱、菲律宾、缅甸、印度尼西亚
南亚 (5 国)	印度、巴基斯坦、孟加拉、尼泊尔、斯里兰卡

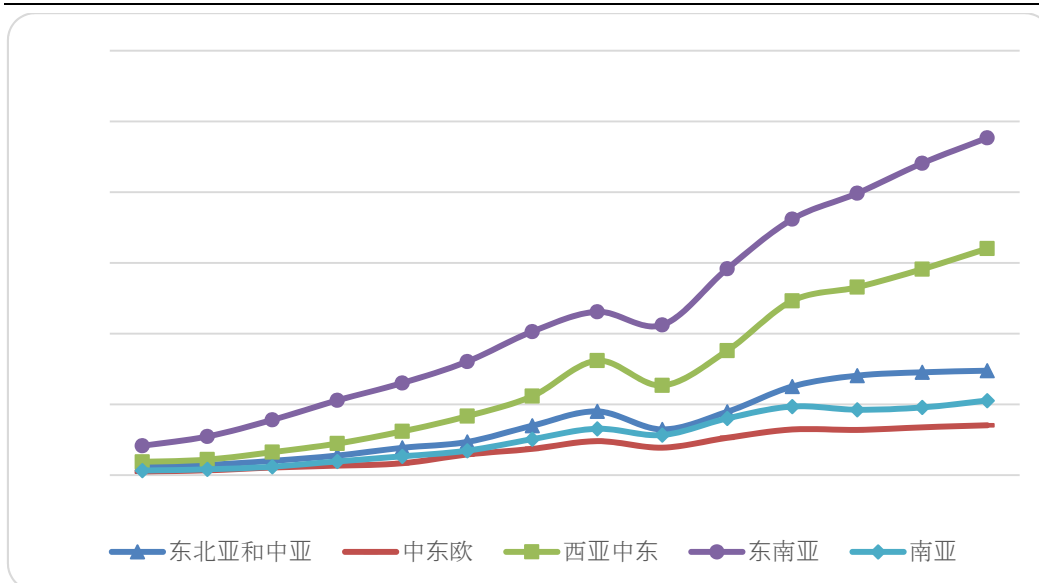

图 4 2001-2014 年“一带一路”沿线不同区域与中国贸易额 (单位: 亿美元)

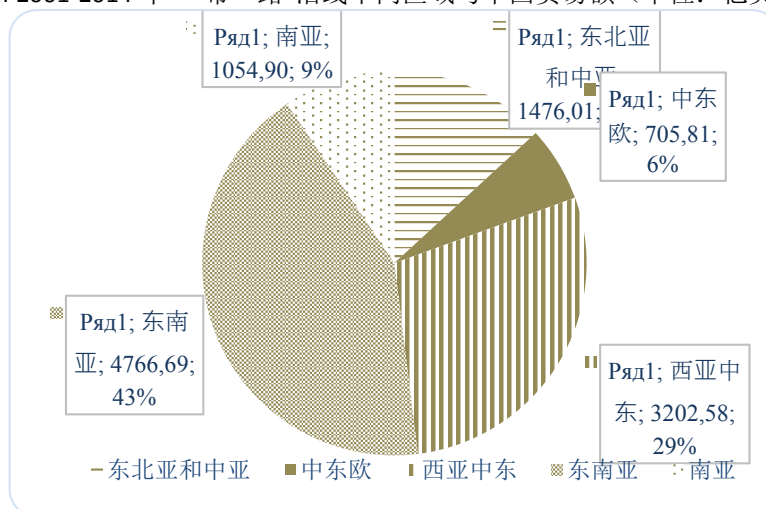

图 5 2014 年“一带一路”沿线不同区域与中国贸易总额占比

1.1.3 贸易结构

将“一带一路”沿线国家与中国的双边贸易按照产品加工程度，对应国际贸易标准分类 (Standard International Trade Classification, SITC) 分为初级产品、燃料类、化工产品、机械和运输设备以及其他制成品五大类，从产品类别角度来考察沿线国家与中国在整体层面和区域层面的双边贸易情况。

从“一带一路”沿线国家自中国的进口贸易来看 (图 6)，在进口产品中，占据主导地位的是机械和运输设备，其平均占比高达 48.47%，年均增速为 23.07%。其次为其他制成品，其进口贸易额平均占比为 36.04%，增长态势与机械和运输设备较为相近，平均增速为 22.56%。而其他三类产品，包括初级产品、燃料类和化工产品的进口占比都较低，分别为 5.06%、2.35%和 8.08%。由此可见，“一带一路”沿线国家自中国的进口产品多以加工程度较高、技术含量也较高的制造业产品为主，包括机械和运输设备以及其他制成品。

从“一带一路”沿线国家向中国的出口贸易来看 (图 7)，出口产品中占比最高的类别为燃料类，其平均占比高达 42.82%，其出口额年均增速为 24.49%，为所有类别产品中最高。其次为初级产品，其出口额平均占比约为 19.73%，年均增速为 19.68%。与初级产品占比相当的产品类别为机械和运输设备，其出口额的平均占比为 18.41%，年均增速为 18.3%。化工产品的平均出口占比为 12.37%。其他制成品的占比则较小，仅为 6.67%。由此可见，“一带一路”沿线国家向中国出口的贸易产品主要以燃料类为主，同时初级产品也占有一定份额，而机械和运输设备等有较高技术含量的产品占比还较低。

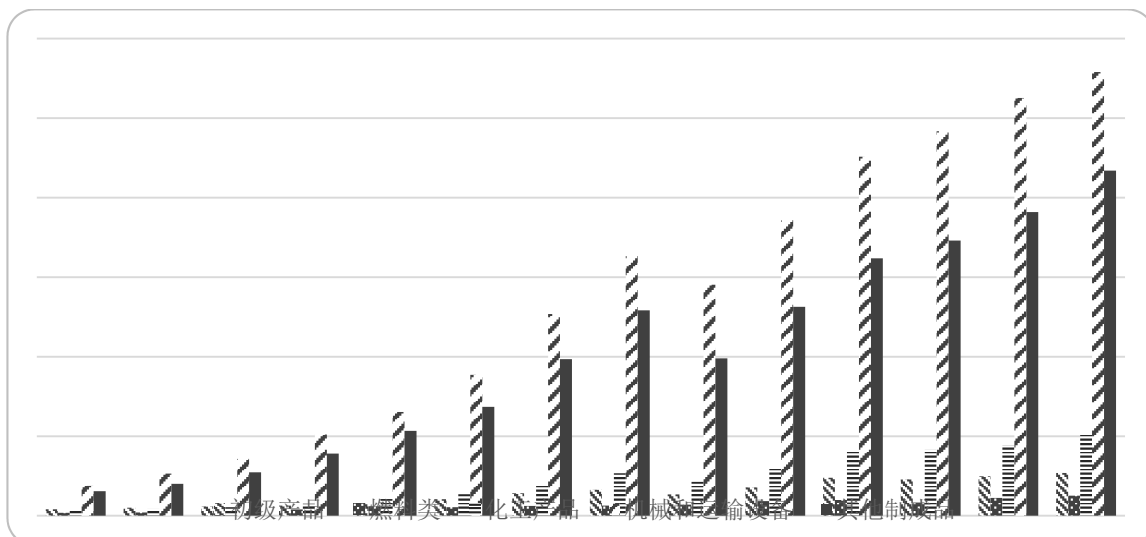

图 6 2001-2014 年“一带一路”沿线国家自中国进口贸易的产品结构 (单位：亿美元)

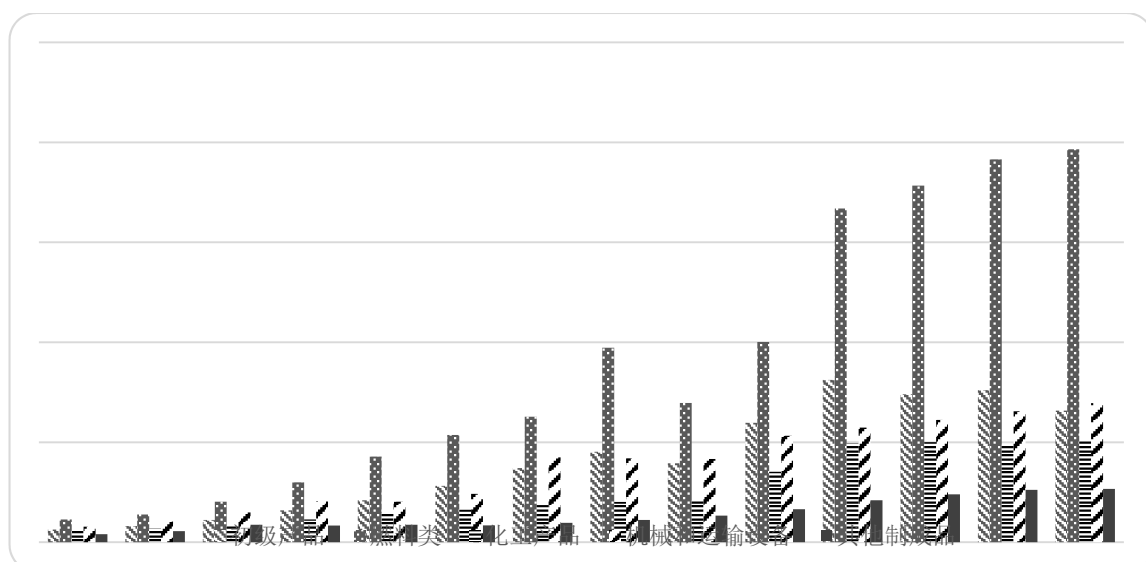
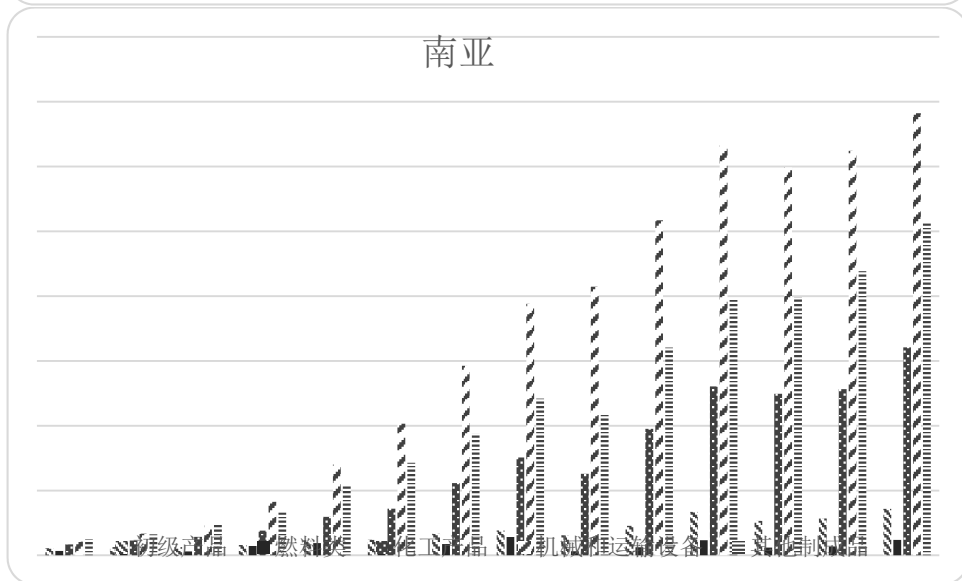
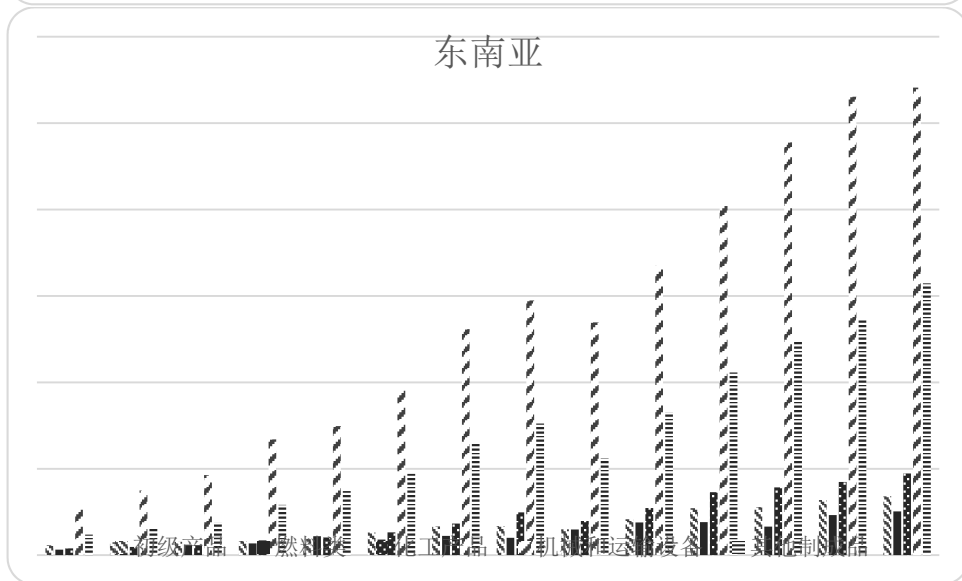
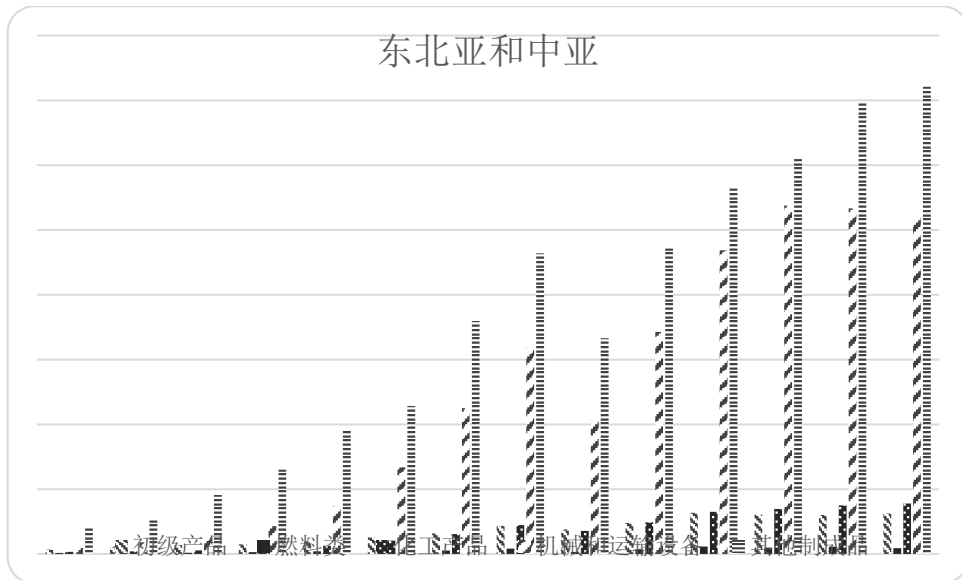

图 7 2001-2014 年“一带一路”沿线国家向中国出口贸易的产品结构 (单位：亿美元)

从“一带一路”沿线不同区域自中国进口贸易结构来看（图 8），各区域自中国的进口贸易结构较为相似，呈现出高度一致性。各区域自中国的进口贸易都主要集中在两类产品，即机械和运输设备以及其他制成品，但各区域的进口占比及发展态势有所不同。东北亚和中亚从中国进口以其他制成品为主，东南亚自中国的进口产品则以机械和运输设备为主，其他制成品约占四分之一，南亚的进口贸易结构与东南亚较为类似，西亚中东的进口贸易中这二者比例相近，中东欧自中国的进口的机械和运输设备及其他制成品的占比之和高达 90%。

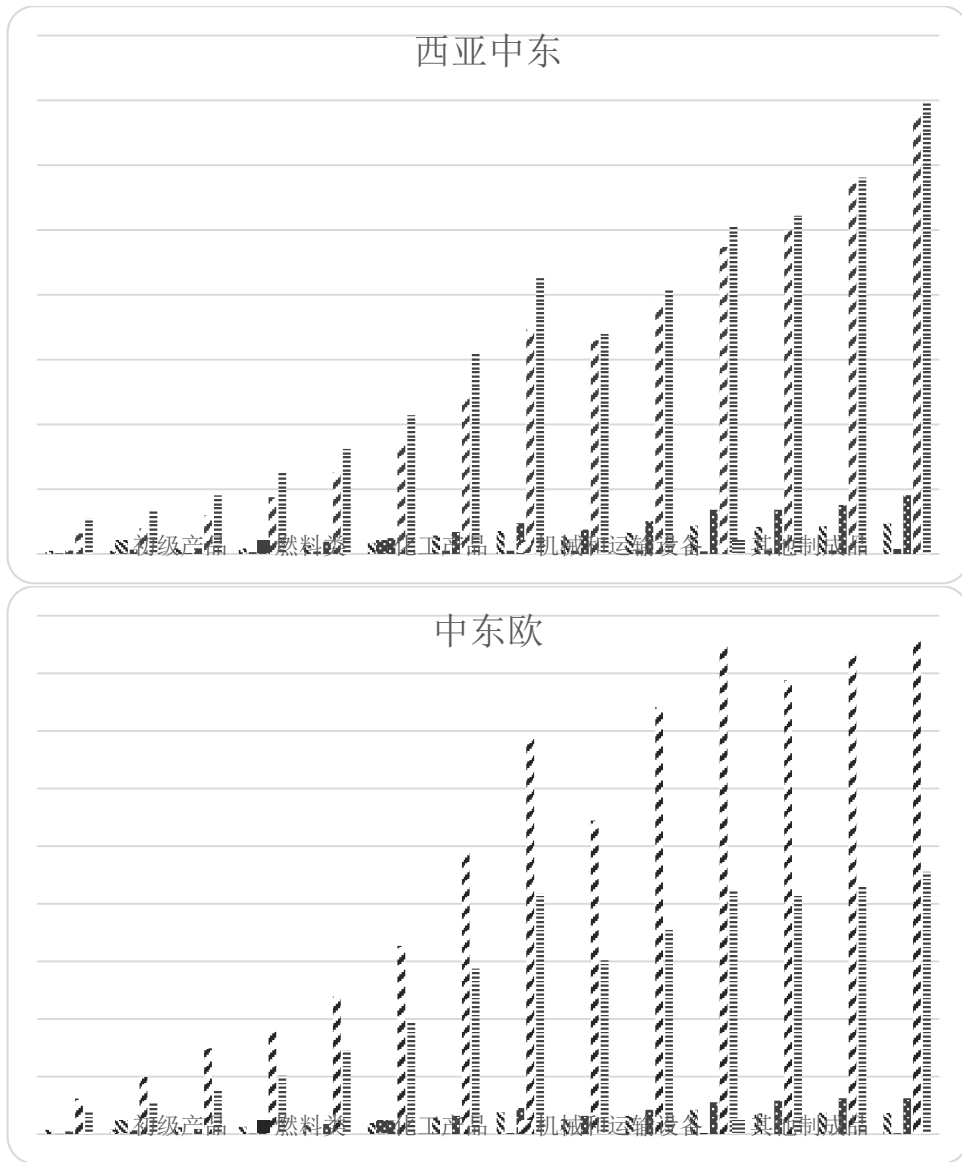
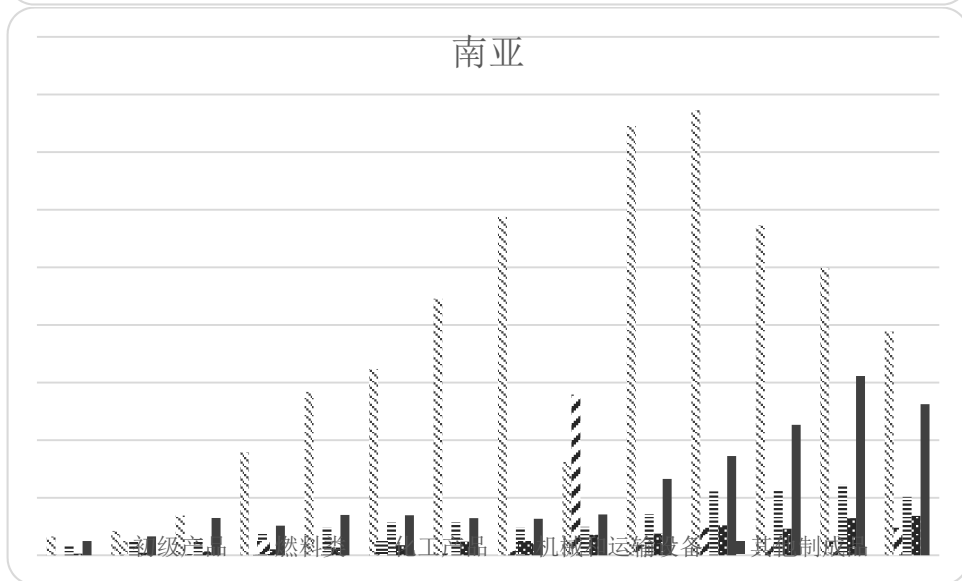
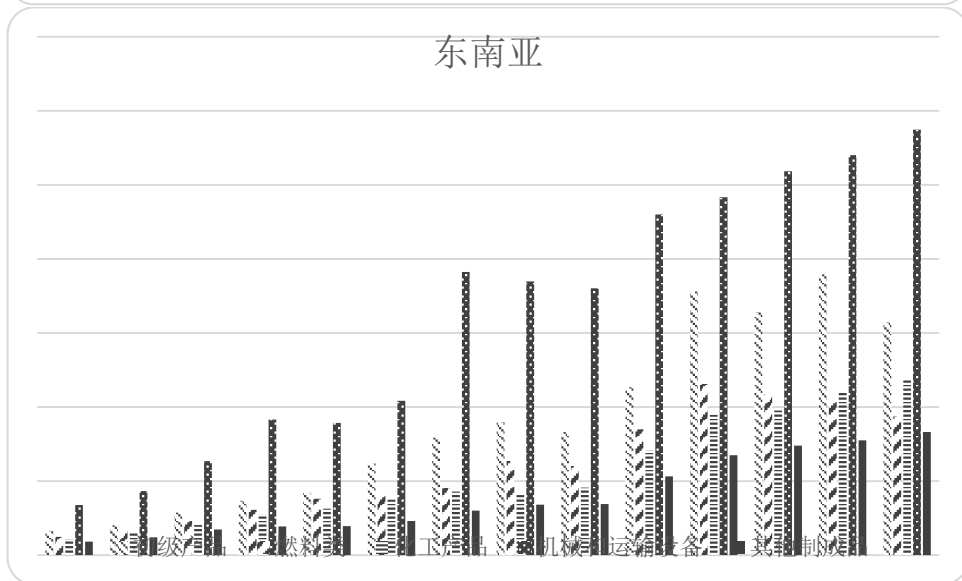
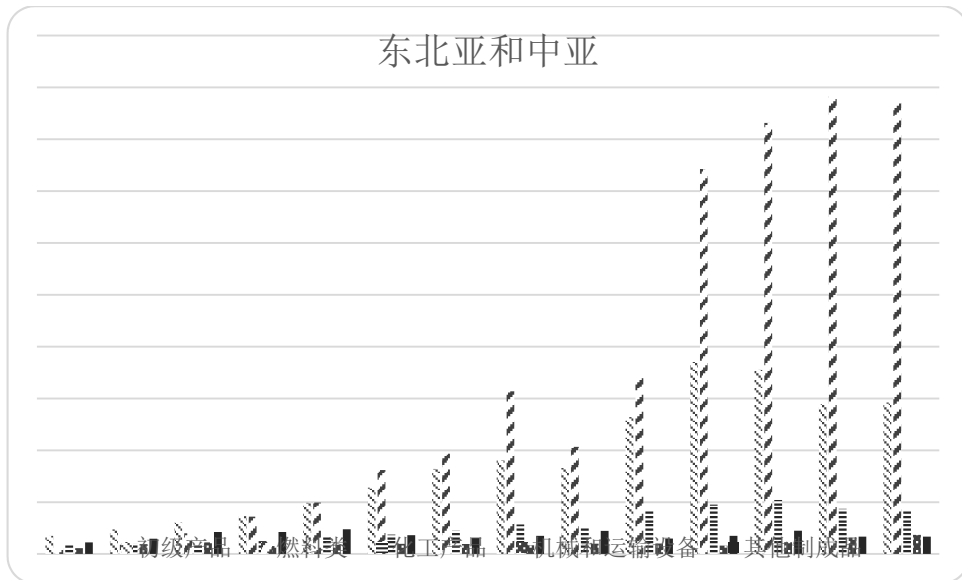

图 8 2001-2014 年“一带一路”沿线不同区域自中国进口贸易的产品结构 (单位：亿美元)

从“一带一路”沿线不同区域向中国出口的贸易结构来看（图 9），不同区域向中国的出口贸易结构呈现出显著差异性，各区域的主要出口产品类别依据各自的资源禀赋与经济结构而有所不同。东北亚和中亚以燃料类的能源产品和初级产品为主，南亚的出口产品主要为初级产品，而西亚中东的出口贸易则显示出高度能源依赖型特征。东南亚和中东欧的出口贸易结构则较为均衡，虽然初级产品也占据一定份额，但主要以拥有更高技术含量的机械和运输设备为主。

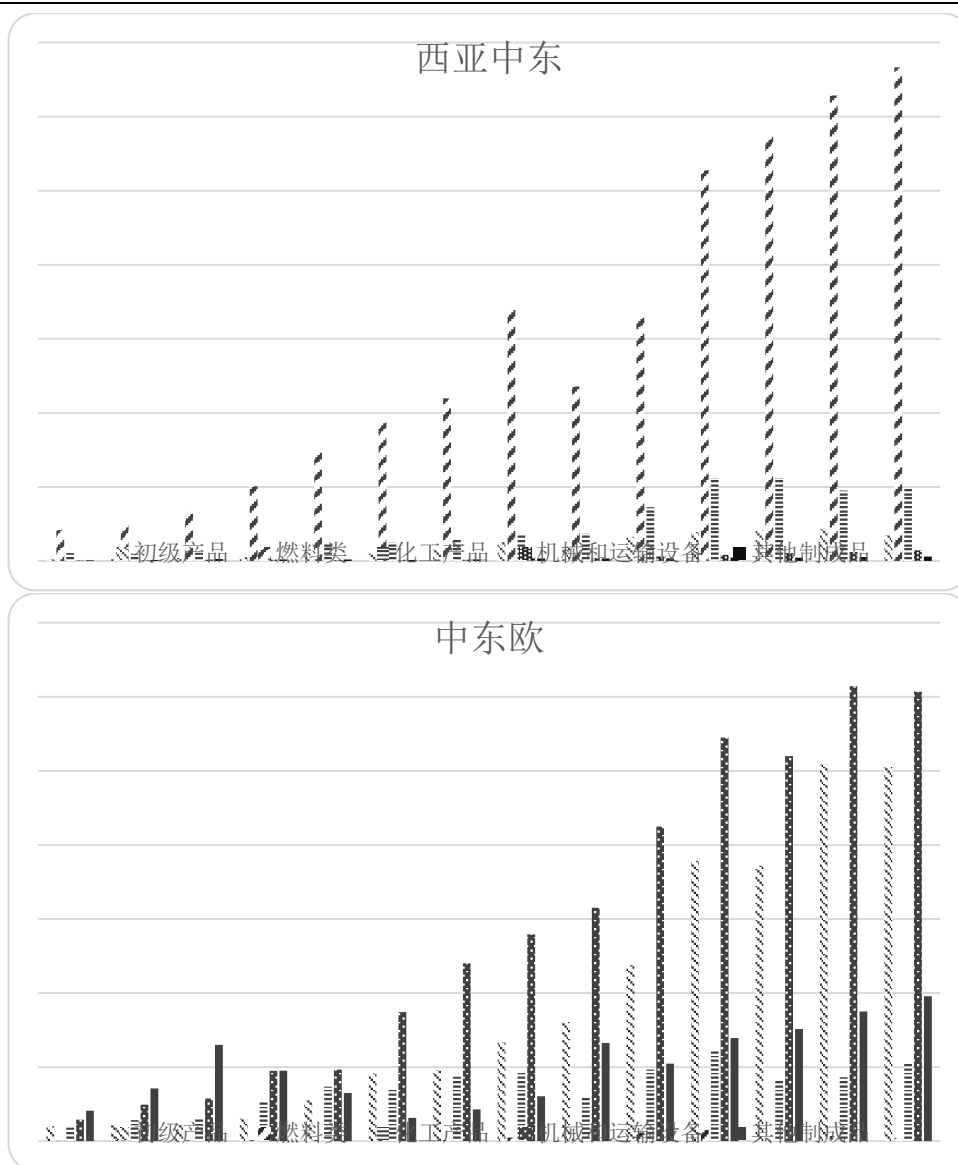

图 9 2001-2014 年“一带一路”沿线不同区域向中国出口贸易的产品结构 (单位：亿美元)

1.2 中国对“一带一路”沿线直接投资的发展现状

本部分从规模总量、空间分布和主要方式三个方面对中国对“一带一路”沿线总体直接投资的发展现状进行分析。

1.2.1 规模总量

从规模总量看，2005-2016 年中国共对 52 个“一带一路”沿线国家进行了投资，投资规模稳步增长（图 10）。中国对“一带一路”沿线直接投资总量从 2005 年的 98.2 亿美元增加到 2016 年的 923.6 亿美元，增长了 9.4 倍，占中国对外直接投资总规模的比例较为稳定，均在 30% 以上。

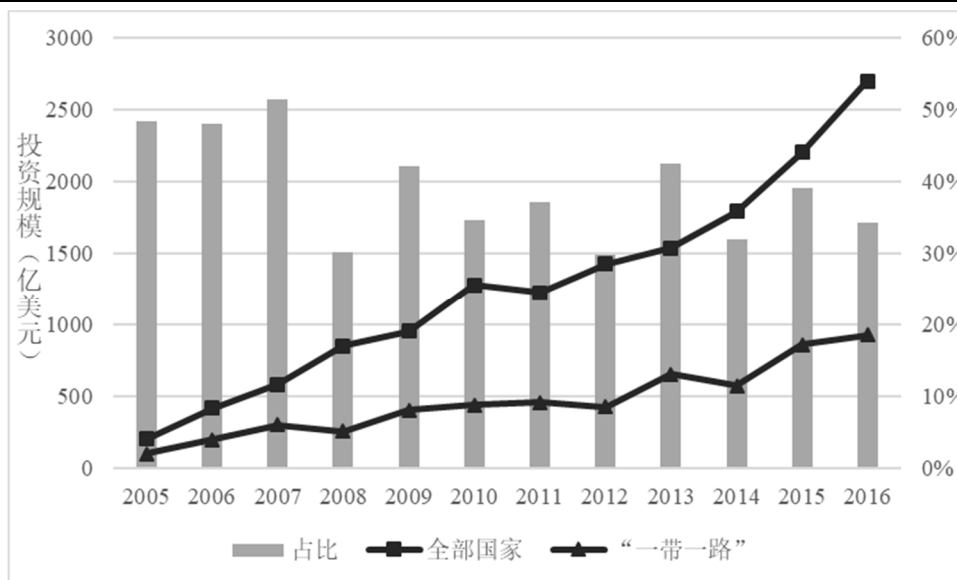

图 10 2005-2016 年中国“一带一路”沿线直接投资规模

从行业角度看，中国对“一带一路”沿线直接投资以高碳密集行业为主，且行业分布高度集中在能源行业和交通运输行业。2005-2016年，中国对“一带一路”沿线高碳密集行业直接投资的规模累计总量为 3474.6 亿美元，占总规模的 62.2%。其中占比最大的行业为能源行业，占中国对“一带一路”沿线高碳密集行业直接投资规模累计总量的 52.7%。而低碳密集行业直接投资的规模累计总量为 2109.5 亿美元，占中国对“一带一路”沿线直接投资总规模的 37.8%，低碳行业中占比最大的行业为交通运输行业，占总规模的 16.5%（表 2）。

从发展趋势看，2005-2016 年中国对“一带一路”沿线高碳密集行业直接投资不断下降，而对低碳密集行业直接投资稳步上升。中国对“一带一路”沿线高碳密集行业直接投资占比由 2005 年的 74.8% 下降到 2016 年的 47.5%；而对低碳密集行业直接投资的规模年均增长率达到了 31.1%，占比则由 2005 年的 25.2% 上升到 2016 年的 52.5%，超过了中国对“一带一路”沿线高碳密集行业的直接投资（图 11）。

表 2 中国对“一带一路”沿线直接投资分行业规模总量

类别	一级行业	2005-2016 年直接投资总规模 (亿美元)	占比 (%)
高碳密集行业	化工	96.2	1.7%
	金属	436.3	7.8%
	能源	2942.1	52.7%
	合计	3474.6	62.2%
低碳密集行业	农业	173.4	3.1%
	交通运输	919.3	16.5%
	金融	59.7	1.1%
	房地产	491.0	8.8%
	技术	150.7	2.7%
	娱乐	57.4	1.0%
	公共事业	117.2	2.1%
	旅游	41.5	0.7%
	其他	99.3	1.8%
	合计	2109.5	37.8%

资料来源：中国全球投资追踪（China Global Investment Tracker）。

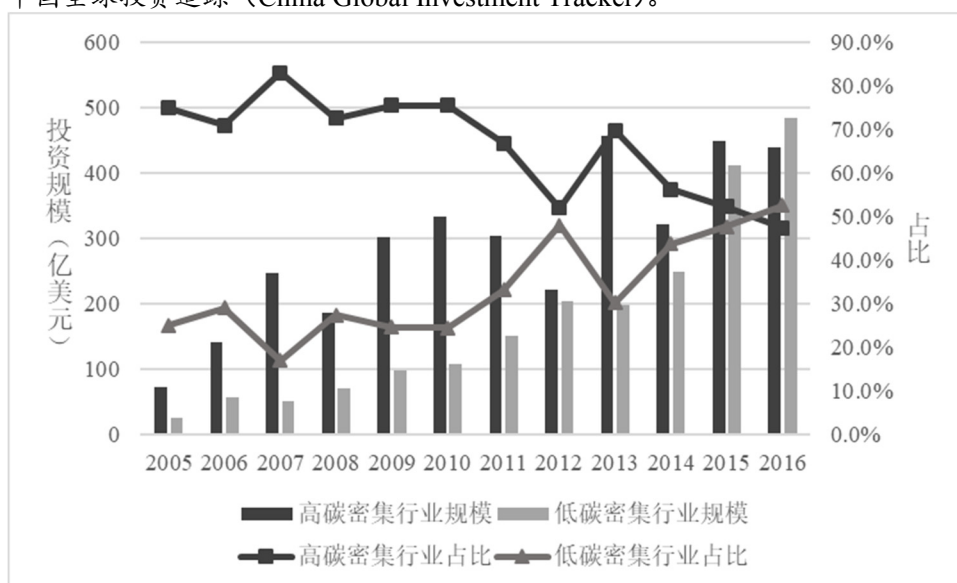

图 11 2005-2016 年中国对“一带一路”沿线高碳密集和低碳密集行业直接投资的规模总量及占比

1.2.2 空间分布

从投资的空间分布看，将中国对“一带一路”沿线直接投资按规模从高到低进行排序，继西亚地区之后，依次是东亚地区、中东和北非地区以及欧洲地区（图 12）。2016 年，以上地区中国直接投资规模分别为 319.5、302.4、198 和 103.7 亿美元。

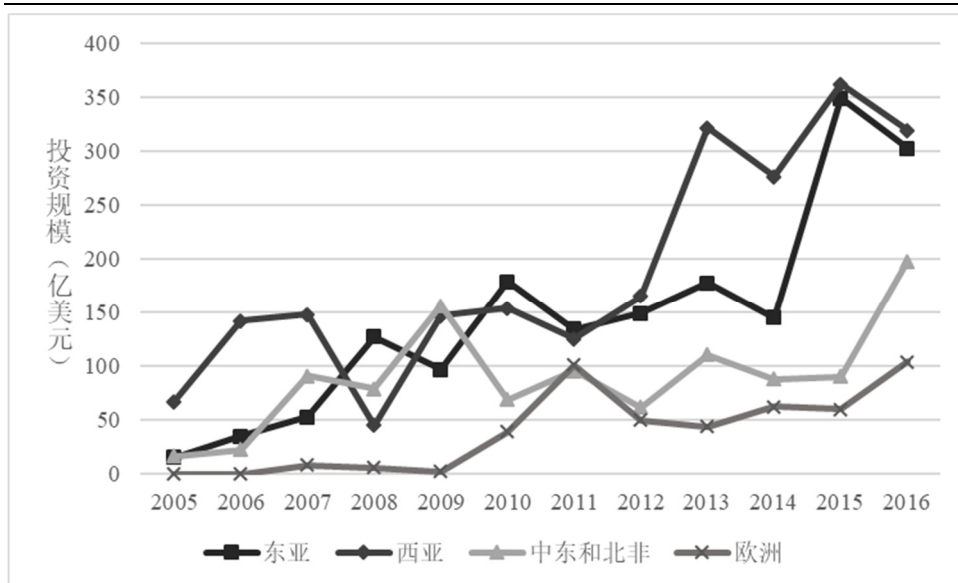

图 12 2005-2016 年中国对“一带一路”沿线分区域直接投资规模

从增长趋势看，中国对“一带一路”沿线直接投资在各地区均保持稳定的增长。其中增长最快的为欧洲地区和东亚地区（图 13）。中国对欧洲地区直接投资规模由 2007 年的 7.9 亿美元增长到 2016 年的 103.7 亿美元，年均增长率为 33.1%；中国对东亚地区直接投资规模由 2005 年的 15.1 亿美元增长到 2016 年的 302.4 美元，年均增长率为 31.3%；中东和北非地区以及西亚地区的年均增长率也分别达到了 25.4%和 15.3%。

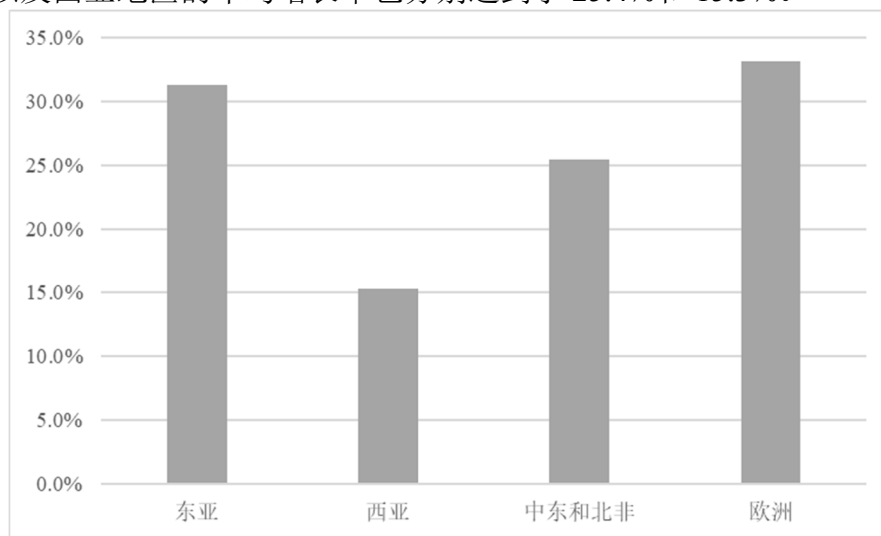

图 13 2005-2016 年中国对“一带一路”沿线分区域直接投资年均增长率

从份额占比看，中国对“一带一路”沿线直接投资占比较大的地区为东亚地区和西亚地区。其中，中国对东亚地区直接投资的占比从 2005 年的 15.4%增长到 2016 年的 32.7%，而对西亚地区直接投资的占比则从 2005 年的 67.9%下降到 2016 年的 34.6%。中国对中东和北非地区直接投资的占比呈现先上升后下降的趋势。中国对欧洲地区直接投资的占比最小（图 14）。

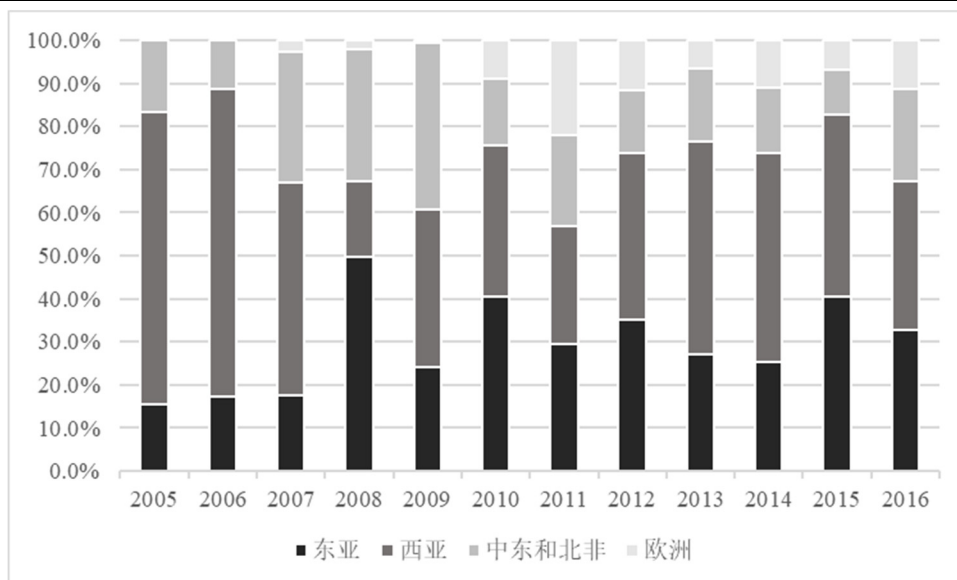

图 14 2005-2016 年中国对“一带一路”沿线分区域直接投资占比

进一步从国家层面看，中国对“一带一路”沿线直接投资高度集中。2016年，中国对“一带一路”沿线直接投资规模排名前十国家的直接投资规模总和为577.2亿美元，占2016年中国对“一带一路”沿线直接投资总量的62.5%，其中4个为东亚国家，3个为西亚国家（表3）。

表 1 2016 年中国对“一带一路”沿线直接投资规模排名前十的国家

排名	国家名称	直接投资规模（亿美元）	所在地区
1	孟加拉国	93.2	西亚
2	埃及	81.1	中东和北非
3	巴基斯坦	79.1	西亚
4	以色列	66.3	欧洲
5	老挝	55.8	东亚
6	伊朗	48.2	西亚
7	阿联酋	41.5	中东和北非
8	马来西亚	37.8	东亚
9	新加坡	37.7	东亚
10	印度尼西亚	36.5	东亚
合计		577.2	

资料来源：中国全球投资追踪（China Global Investment Tracker）。

1.2.3 主要方式

从投资方式看，中国对“一带一路”沿线直接投资以跨国并购为主。2005年以来“一带一路”沿线中国跨国并购的规模和项目个数均在迅速增长。“一带一路”沿线中国跨国并购规模12年间增长了近7倍；项目个数增长近10倍。绿地投资规模也有较大增长（图15）。从占比来看，跨国并购规模占中国对“一带一路”沿线直接投资总规模的比重较大，2005-2016年占比均在70%以上；2005-2016年投资项目个数占比也均在70%以上。而绿地投资规模和项目个数占比均在30%以下，且较为稳定（图16）。

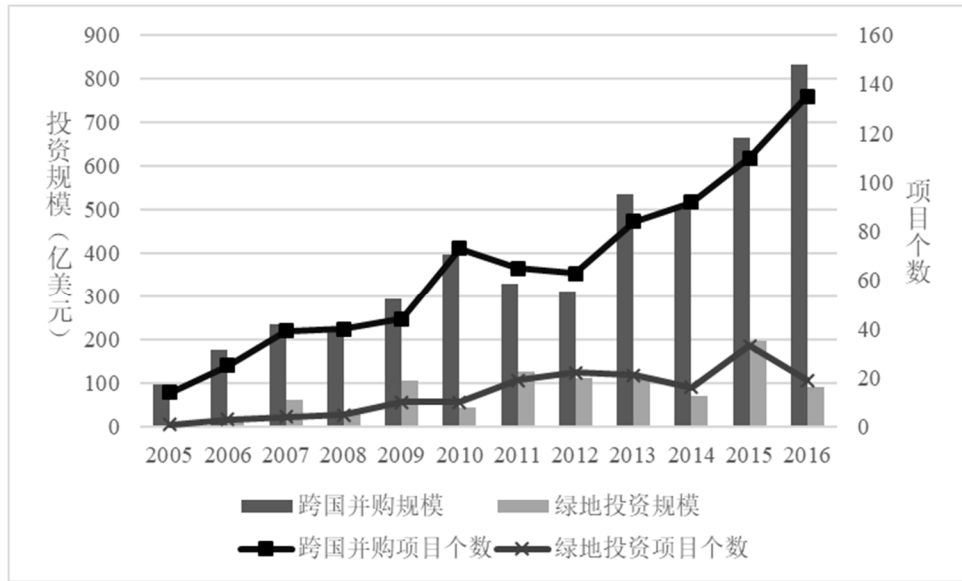

图 15 2005-2016 年中国对“一带一路”沿线跨国并购和绿地投资规模

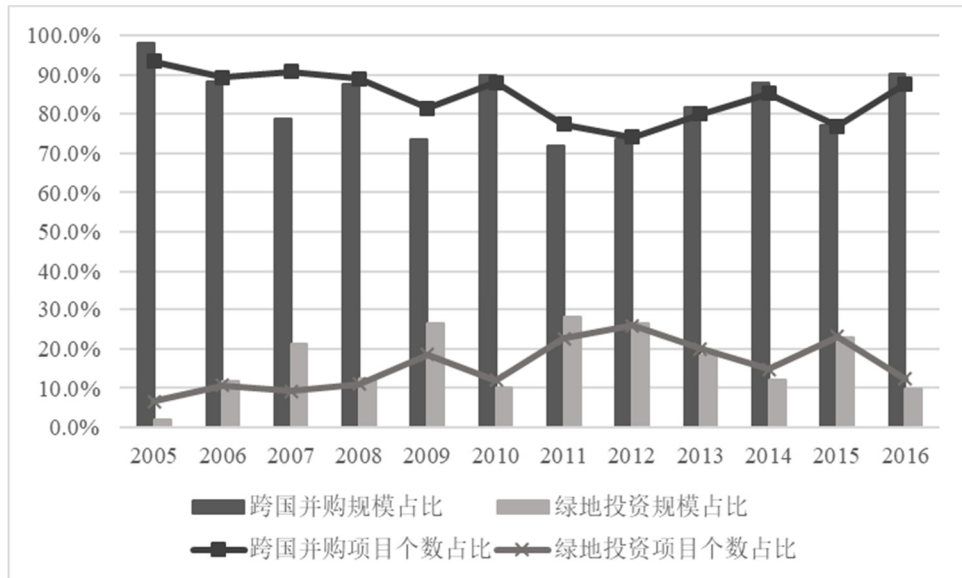

图 16 2005-2016 年中国对“一带一路”沿线跨国并购和绿地投资占比

1.3 “一带一路”沿线国家能源效率的发展现状

1.3.1 能源强度

“一带一路”沿线国家的能源利用效率存在很大的区域层面差异性，且大多数区域的能源强度均在样本期内持续下降。从整体层面来看，能源强度在样本期间保持下降态势，由 1995 年的 0.55 吨油当量/1000 美元下降至 2015 年的 0.31 吨油当量/1000 美元。从区域层面来看，中亚区域的能源强度水平最高，但其下降态势也最为显著，在样本期间由 1.38 降至 0.58 吨油当量/1000 美元，年均下降速度为 5.80%。其他区域中，能源强度由高到低依次是中蒙俄、南亚、中东欧、东南亚、西亚中东。此外，中东欧地区有较快的下降速度，在 1999 年中东欧地区的能源强度开始低于南亚地区，年均降速 5.06%（图 17）。

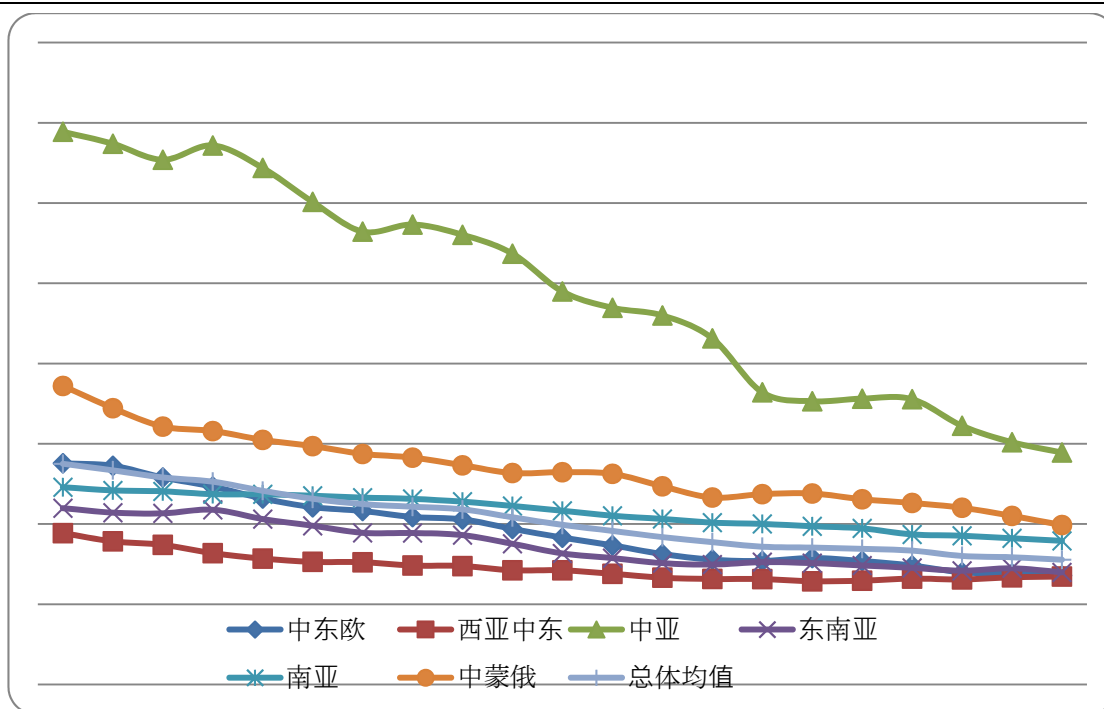

图 17 2001-2014 年“一带一路”沿线不同区域能源强度均值

(单位：吨油当量/1000 美元 GDP)

1.3.2 全要素能源效率

从沿线国家的全要素能源效率的空间差异来看，“一带一路”沿线全要素能源效率水平由高到低分别是西亚中东、东南亚、中东欧、南亚、中蒙俄和中亚（图 18）。具体来看，以色列、卡塔尔、阿拉伯、科威特、希腊和塞浦路斯等全要素能源效率较高的国家大多属于中东地区，造成中东地区均值相比其他地区更高。东南亚地区中的高收入国家新加坡和文莱的全要素能源效率也相对较高。相反，土库曼斯坦、乌兹别克斯坦和塔吉克斯坦等经济水平相对落后的中亚国家的全要素能源效率较低。从演变趋势来看，2009 年前各地区的全要素能源效率呈上升趋势，受全球金融危机影响，从 2009 年开始，各地区的全要素能源效率出现下降的趋势，在 2010 年后缓慢上升。

表 4 “一带一路”沿线国家 1995-2015 年平均全要素能源效率

国家	1995-2015 均值	排名	Country	1995-2015 均值	排名
阿尔巴尼亚	0.4742	30	黎巴嫩	0.4966	25
白俄罗斯	0.3591	46	阿曼	0.6154	16
波斯尼亚	0.5024	23	卡塔尔	0.9423	4
保加利亚	0.5401	22	沙特阿拉伯	0.6237	15
克罗地亚	0.6056	17	叙利亚	0.4447	33
捷克	0.4859	27	土耳其	0.8069	9
爱沙尼亚	0.4460	32	阿联酋	0.8482	7
匈牙利	0.4850	28	也门	0.5698	20

«БІР БЕЛДЕУ – БІР ЖОЛ» ЖӘНЕ «НҰРЛЫ ЖОЛ»

拉脱维亚	0.4791	29	哈萨克斯坦	0.4031	40
立陶宛	0.4947	26	吉尔吉斯斯坦	0.3588	47
马其顿	0.4271	36	塔吉克斯坦	0.1755	58
摩尔多瓦	0.3036	52	土库曼斯坦	0.1579	60
波兰	0.6908	12	乌兹别克斯坦	0.1980	56
罗马尼亚	0.4021	41	文莱	0.8388	8
塞尔维亚	0.2614	55	柬埔寨	0.4289	35
斯洛伐克	0.5579	21	印度尼西亚	0.3373	48
斯洛文尼亚	0.6445	13	马来西亚	0.4655	31
乌克兰	0.1736	59	缅甸	0.7572	10
亚美尼亚	0.6383	14	菲律宾	0.4067	38
阿塞拜疆	0.7120	11	新加坡	0.9359	5
巴林	0.4410	34	泰国	0.3195	51
塞浦路斯	0.9736	3	越南	0.3810	45
埃及	0.5892	18	孟加拉国	0.3844	44
格鲁吉亚	0.4219	37	印度	0.2927	53
希腊	0.9764	2	尼泊尔	0.2858	54
伊朗	0.3356	50	巴基斯坦	0.3363	49
伊拉克	0.5812	19	斯里兰卡	0.5016	24
以色列	1.0000	1	蒙古	0.1949	57
约旦	0.3878	42	俄罗斯	0.4043	39
科威特	0.9106	6	中国	0.3849	43

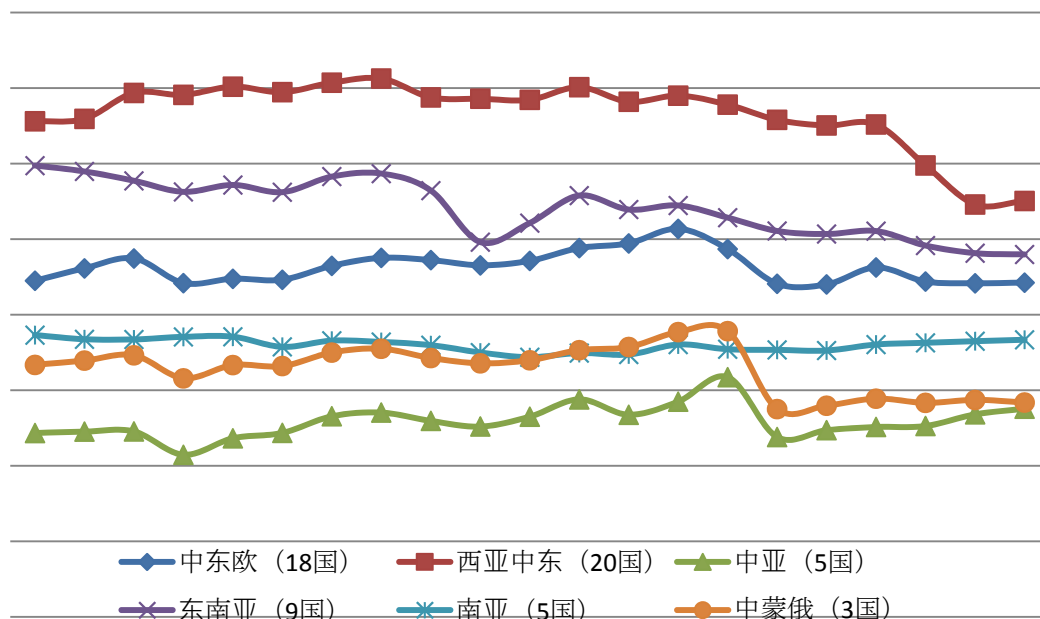

图 18 “一带一路”沿线区域 1995-2015 年平均全要素能源效率

2 文献综述

本节分别从贸易开放对绿色生产率的影响、直接投资的影响因素和潜力、能源效率趋同方面综述了相关文献。

第一，现有关于贸易开放对绿色 TFP 影响的研究发现贸易开放可以通过技术溢出效应来提升绿色 TFP；同时，技术溢出效应存在不同的传导机制，且可能受到其他因素的影响。从进口方面来看，进口贸易可通过溢出效应及扩散效应等优化产业结构，改善国内需求结构并促进本国技术进步^[1,18-31]。从出口方面来看，出口贸易可以通过学习效应、出口规模效应和出口竞争效应促进 TFP 的增长^[2,1384-1400;3,72-79]。随着理论和实证研究的丰富，越来越多的学者发现贸易开放的技术溢出效应存在不确定性，其传导机制可能会受到其他因素的影响。Talberth 和 Bohara^[4,743-758]发现贸易开放和绿色 GDP 之间存在负向非线性关系，而贸易开放与 GDP 和绿色 GDP 之间的差异却存在正向非线性关系。景维民和张璐^[5,34-47]在有偏技术进步框架下，发现进口对绿色增长效率的推动作用存在本国的研发水平门槛，而出口则对其有负面影响。孙瑾等^[6,172-173]以人均绿色 GDP 作为绿色经济增长的指标，通过对我国不同地区的样本考察，发现贸易开放对我国东部和中部地区的绿色增长有显著负面作用，对西部地区的影响则不显著。彭星和李斌^[7,166-176]发现出口贸易不利于我国工业的绿色转型，而进口贸易则有利于工业绿色转型，存在基于经济发展水平、人力资本水平和研发水平的门槛，并与三者有明显的互补效应。

关于“一带一路”绿色 TFP 的研究主要集中在绿色 TFP 的测算及影响因素的分析等方面^[8,48-58]，也有学者就“一带一路”沿线国家的贸易与环境问题展开了相应研究。Hanetal.^[9,112-122]回应了“一带一路”倡议对沿线国家可能带来的环境影响，以 89 个沿线国家为样本的实证分析表明区域合作可以促进沿线国家能源效率的收敛，而贸易一体化也对能源效率趋同有显著正向作用，尤其是中等和较低收入水平的国家。现有的此类文献针对“一带一路”国家的研究还较为有限，已有的少数研究也较少涉及贸易开放对低碳技术进步的影响及具体的沿线区域研究，且多数研究只提供了经验证据，并未深入分析其影响机制和作用机理，这可能也是造成实证结论不一致的原因之一

第二，现有文献从动机和区位选择角度考察了对外直接投资的影响因素，包括：（1）母国和东道国的宏观经济特征，如中国自身的经济发展水平，以及与资源寻求、效率寻求、市场寻求和战略资产寻求四种动机相对应的资源禀赋、劳动力水平、市场规模和技术水平等^[10]，并进一步基于引力模型将贸易和地理因素纳入考虑^[11,23-30]；（2）东道国制度视

角，包括经济制度^[12,45-53]、政治制度^[13,3-10]、文化制度和契约制度^[14,24-36]等。现有关于投资潜力的文献大多数利用随机前沿方法，从宏观国家层面进行考察^[15,455-479]。由于对影响直接投资潜力和非效率的因素的设定和样本大小的差异，学者得出的结论并不一致。部分学者认为，虽然中国对“一带一路”沿线直接投资的格局不均衡，但投资效率普遍较低，具有巨大的潜力^[16,45-54]；而李计广等^[17,96-103]的研究表明，中国对“一带一路”沿线的投资效率较高，潜力已得到较好实现。

关于中国对“一带一路”沿线直接投资的影响因素的研究，隋广军等^[18,32-43]采用中介效应模型发现，中国对外直接投资促进沿线国家经济增长的效应约有 30%是通过完善沿线国家的基础设施水平来实现的。华欣等^[19,72-77]进一步采用二元 Logit 模型实证分析发现，“一带一路”国家的基础设施情况越好，中国制造业企业则越倾向于选择绿地投资的模式。林良沛等^[20,57-62]的研究表明，与其他类型国家相比，政府治理对中国对“一带一路”沿线直接投资的影响更为显著。而赵明亮^[21,29-43]发现政府治理质量的提高不能促进中国对沿线国家的投资。此类文献的不足在于：一方面，未将影响因素基于经济因素和制度因素的角度进行系统梳理；另一方面，虽然相关研究发现不同行业对外直接投资的影响因素存在差异性，但并未从低碳密集或高碳密集角度对行业进行划分，研究其影响因素的差异性。

第三，趋同（收敛）研究已广泛扩展到能源经济学领域，主要集中于能源强度、能源消耗和碳排放的趋同性。首先，聚焦于能源强度趋同的文献涉及多国家和部门层面。Burnett 和 Madariaga^[22,357-370]使用了两步 GMM 方法，发现美国 50 个州的能源强度趋同。Mulder 和 Groot^[23,1910-1921]评估了 1970–2005 年 OECD18 个国家和 50 个部门能源强度的发展趋势，发现落后的国家正在追赶先进的国家，且服务业的趋同速度要快于制造业。然而，Kounetas^[24,111-127]发现，1970 年至 2010 年，23 个欧洲国家的能源强度趋同假设是不成立的。其次，研究人均能源消费趋同的研究考察了煤炭、电力和可再生能源是否趋同^[25,180-185]。最后，研究关于碳排放是否趋同的文献未能得出一致的研究结论^[26,1364-1373;27,47-70]。此类文献的不足之处在于以往的研究主要集中在评估 OECD、欧盟、美国和中国的能源效率趋同上，而对“一带一路”沿线国家的能源利用效率发展上重视不够；其次，以往鲜有文献研究影响能源效率趋同速度的主要因素。

3 沿线国家贸易投资能源效率的实证研究主要结论

3.1. 贸易开放对“一带一路”沿线国家的低碳 TFP 的影响

第一，就沿线整体层面来看，“一带一路”沿线国家自中国的进口贸易存在着明显的低碳技术溢出效应，且进口贸易主要是通过提升沿线国家的技术效率来推动其低碳 TFP 的增长。而沿线国家向中国的出口贸易所带来的低碳技术溢出效应还较弱，且不够显著。同时，FDI 渠道也存在着较明显的低碳技术溢出效应，但是技术溢出程度小于贸易渠道。而传统的技术进步决定因素，如研发投入和人力资本，却并未对提升沿线国家低碳 TFP 发挥明显作用。工业部门的扩张、能源结构的清洁化以及环境规制的趋紧均能在不同程度上促进沿线国家整体层面的低碳 TFP 提升。

第二，就不同区域层面而言，进口贸易和出口贸易的低碳技术溢出效应均存在地理区域层面的异质性。进口贸易对于除了南亚以外的四个区域的低碳 TFP 均产生了显著的促进作用，而南亚区域的低碳技术溢出效应还不够显著。进口贸易的作用渠道也存在区域层面的差异性。出口贸易对除了东南亚以外的其余四个区域的低碳 TFP 均发挥了正向作用，但只有东北亚和中亚区域的正向效应最为显著，且主要是通过推动技术进步来促进该区域低碳 TFP 增长。

第三，就不同经济发展水平而言，进口贸易对“一带一路”沿线经济发展程度较高的样本国家产生了显著的低碳技术溢出效应，而该效应在经济发展水平较低的组别还不够显著。出口贸易则不利于沿线经济发展水平较高的国家群体低碳 TFP 的提升，而对经济发展程度较低的国家却存在低碳技术溢出，但该效应还不明显。对于经济发展水平较高的组

别来说，进口贸易对技术效率和技术进步均有显著促进作用，但对后者的影响更大。而出口贸易对低碳 TFP 的负面影响主要体现在对技术进步的负向作用，即不利于生产前沿的前移，反而会产生技术倒退的现象。

因为“一带一路”沿线国家身处不同经济发展阶段，其基础设施、金融发展和制度质量的水平也各不相同，这四个方面发展水平的异质性对贸易开放的低碳技术溢出存在门槛效应。

第一，经济发展、基础设施、金融发展和制度质量四个变量对“一带一路”沿线国家贸易开放的低碳技术溢出都存在显著门槛效应。进口贸易的低碳技术溢出效应随着经济发展门槛的跨越而由负转正且显著性水平增强；在跨越基础设施、金融发展和制度质量门槛前后，进口贸易的低碳技术溢出效应都为正，但在跨越门槛之后进一步增强。出口贸易在跨越经济发展门槛之后，其对低碳 TFP 的影响由负转正，但在跨越其他三个门槛变量前后，其对样本国家的低碳 TFP 都呈负向影响，但影响程度随四个变量门槛的跨越而逐渐降低。

第二，沿线国家基于四个门槛变量的通过情况有所不同。至 2014 年，跨越经济发展水平门槛和基础设施水平门槛的样本国家较多，都达到 27 个；跨越金融发展水平门槛的国家次之，为 24 个；而跨越制度质量门槛的国家略少，为 22 个。基于促进贸易开放的低碳技术溢出视角，这反映出沿线国家在基础设施建设和金融市场发展方面已取得一定进展，而经济发展水平和制度质量水平还需进一步提升。

3.2 中国对“一带一路”沿线直接投资的影响因素及潜力

第一，中国对“一带一路”沿线直接投资的影响因素。中国对“一带一路”沿线总体直接投资体现出显著的市场寻求动机、效率寻求动机和资源寻求动机，具有政治法律制度的风险偏好，而双边投资协定的签署和东道国较高的金融自由度能够显著保护和促进中国总体直接投资；对“一带一路”沿线高碳密集行业直接投资体现出显著的市场寻求动机，也具有政治法律制度的风险偏好，但未体现出明显的效率寻求、自然资源寻求和战略资源寻求动机；对“一带一路”沿线低碳密集行业直接投资体现出显著的市场寻求动机和效率寻求动机，双边投资协定的签署以及东道国较高的投资自由度有助于保护和促进中国低碳密集行业的直接投资，而较高的金融自由度反而会对中国低碳密集行业的直接投资产生负向的影响。

第二，中国对“一带一路”沿线直接投资潜力的影响因素。中国经济规模和东道国市场规模对中国对总体、高碳密集和低碳密集行业直接投资潜力均呈现显著的正向影响；东道国自然资源禀赋对中国总体和高碳密集行业直接投资潜力具有显著的正向影响，而对低碳密集行业直接投资影响并不显著；中国人均GDP对中国总体、高碳密集行业和低碳密集行业直接投资潜力的影响机制存在差异性。

第三，中国对“一带一路”沿线直接投资非效率的影响因素。双边投资协定显著抵消了中国对总体和高碳密集行业直接投资的非效率，提高了投资效率；市场开放成本对中国总体投资非效率的影响并不显著，金融成本的降低促进了中国对高碳密集行业直接投资非效率项的提高，而贸易成本的降低则促进了中国对低碳密集行业直接投资非效率项的提高。

第四，中国对“一带一路”沿线和非“一带一路”沿线直接投资潜力。2005-2016年，中国对“一带一路”沿线总体、高碳密集和低碳密集行业直接投资潜力不断上升，与非“一带一路”沿线相比，中国对“一带一路”沿线总体和低碳密集行业直接投资具有更大的潜力，中国对“一带一路”沿线中东和北非地区，以及欧洲地区总体、高碳密集行业和低碳密集行业直接投资均具有较大的潜力，这两个地区适合作为中国扩大投资的重点突破口。

3.3 “一带一路”沿线国家全要素能源效率收敛分析

第一，当全要素能源效率的增长率很小时，“一带一路”沿线国家的全要素能源效率展现出不收敛的特征，即其能源效率差距没有缩小。这同样适用于“一带一路”沿线国家追赶欧盟 15 国的全要素能源效率。初始全要素能源效率较低的“一带一路”沿线国家只有在在其全要素能源效率增长率较大的情况下才显著追赶全要素能源效率水平较高的“一带一路”沿线国家或欧盟 15 国。全要素能源效率增长率较大时，高收入“一带一路”国家的全要素能源效率收敛速度快于低收入国家。

第二，“一带一路”沿线国家全要素能源效率的收敛速度随着能源效率增长率的增加而加快，“一带一路”沿线国家的全要素能源效率增长速度越快，那么“一带一路”沿线国家之间、“一带一路”沿线国家与发达的欧盟 15 国之间能源效率差距减小的速度越快。

第三，研发投入抑制“一带一路”沿线国家的全要素能源效率收敛，主要原因是“一带一路”沿线国家研发的创新能力不足。此外，研发的吸收能力较弱，尤其是在低收入的“一带一路”国家，国内企业无法有效地吸收来自 FDI 和贸易的先进技术来缩小与能源效率利用程度较高的国家的差距。

4 沿线国家加强经贸与能源合作的政策建议

综合上述分析，立足于推动“一带一路”沿线地区的经贸与能源合作、绿色低碳发展，本文从“一带一路”沿线国家整体层面提出政策建议。

第一，进一步优化进口贸易结构，逐步引导出口贸易结构的升级。沿线国家自中国的进口贸易均以机械和运输设备即其他制成品两类产品为主，沿线国家的进口贸易应侧重进一步优化贸易结构，提升自中国及其他技术更为先进的国家或者产业的进口贸易，加强高技术附加值产品的进口，同时，沿线国家应提升具有更高技术含量的产品与产业的出口占比，引导出口贸易结构逐步升级，这不仅有助于逐步诱发出出口贸易中的低碳技术溢出，也能提升沿线国家在全球价值链中的位置。

第二，加强本国及沿线区域内的基础设施建设。一是加强和完善沿线各国内的交通网络与通信网络，提升现代化基础设施水平，提高各国贸易产品的运输效率。二是沿线国家间，尤其是各区域内的国家可以共同开发基础设施项目，推动跨境基础设施建设，在互惠互利的基础上降低跨境运输成本。三是进行各国物流体系间的标准化对接，在新建的基础设施项目中推动标准化设备和设施的采用，从而提升跨境运输便利化水平。

第三，利用金融市场引导低碳技术投资。一是提升各国内部的金融市场开放度，并加强投资保护协定的协商，通过引入外资等方式活跃本国金融市场，提升对绿色低碳技术类项目的贷款比率和便利度。二是加强区域内统一结算服务平台的建设，完善区域内结算清算等相关政策安排，加强金融票据、银行卡以及网络支付等支付手段的网络互联，逐步完成统一支付结算体系的建立，提升贸易结算方面的便利化。

第四，提升沿线制度质量。一是提高各国政府的治理和监管能力，遏制腐败现象，提升公共管理效率，从而保障贸易活动的开展以及贸易双方的利益。二是建立健全不同国家间和区域内的多边及双边合作机制，加强贸易政策的协商谈判，从而削弱区域内的非关税壁垒，从而减少贸易摩擦并降低跨境贸易成本。

第五，无论是高收入国家还是低收入的“一带一路”沿线国家，都需要平衡经济发展和节约资源的关系，需要大幅提高能源效率，这能使能源效率较低的国家与欧盟等发达国家的能源效率差距显著缩小。“一带一路”沿线国家应结合自身国家的资源禀赋和经济发展需要促进自身的城镇化发展、促进与其他国家的可再生能源发展合作，有效提高能源利用效率。高收入的“一带一路”沿线国家需要更加关注其能源效率增长的程度，避免出现滑落，因为这会导致其能源效率无法向发达经济体收敛。

第六，低收入的“一带一路”沿线国家应注重增加研发投入和培养人力资本，提高吸收 FDI 和贸易技术扩散的能力，缩小技术差距，加快能源效率的追赶速度。应注重研发投入尤其是绿色低碳技术的相关投入，尽早避免污染技术的路径依赖效应。同时，加强相关高技术人才的培养与引进，增强与发达国家间的技术交流与学习，通过更为灵活的人才

流动方式来增加先进技术在本国的转化效率，以此促进对FDI和贸易渠道溢出的先进技术的吸收。

参考文献

- [1] 赵文军, 于津平. 贸易开放、FDI 与中国工业经济增长方式——基于 30 个工业行业数据的实证研究[J]. 经济研究, 2012 (8).
- [2] Alvarez R, Lopez R A. Exporting and performance: evidence from Chilean plants[J]. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économique*, 2005, 38(4).
- [3] 吕大国, 耿强. 出口贸易与中国全要素生产率增长——基于二元外贸结构的视角[J]. 世界经济研究, 2015 (4).
- [4] Talberth J, Bohara A K. Economic openness and green GDP[J]. *Ecological Economics*, 2006, 58(4).
- [5] 景维民, 张璐. 环境管制、对外开放与中国工业的绿色技术进步[J]. 经济研究, 2014 (9).
- [6] 孙瑾, 刘文革, 周钰迪. 中国对外开放、产业结构与绿色经济增长——基于省际面板数据的实证检验[J]. 管理世界, 2014 (6).
- [7] 彭星, 李斌. 贸易开放, FDI 与中国工业绿色转型——基于动态面板门限模型的实证研究[J]. 国际贸易问题, 2015 (1).
- [8] 葛鹏飞, 徐璋勇, 黄秀路. 科研创新提高了“一带一路”沿线国家的绿色全要素生产率吗[J]. 国际贸易问题, 2017(9).
- [9] Han L, Han B , Shi X , et al. Energy efficiency convergence across countries in the context of China's Belt and Road initiative[J]. *Applied Energy*, 2018(213).
- [10] Cheng L K, Ma Z. China's Outward Foreign Direct Investment[C]. Beijing: China's Outward Foreign Direct Investment, 2007.
- [11] 程惠芳, 阮翔. 用引力模型分析中国对外直接投资的区位选择[J]. 世界经济, 2004(11).
- [12] Kang Y, Jiang F. FDI Location Choice of Chinese Multinationals in East and Southeast Asia: Traditional Economic Factors and Institutional Perspective[J]. *Journal of World Business*, 2012, 47(1).
- [13] 贺书锋, 郭羽诞. 中国对外直接投资区位分析:政治因素重要吗? [J]. 上海经济研究, 2009(3).
- [14] 杨宏恩, 孟庆强, 王晶等. 双边投资协定对中国对外直接投资的影响: 基于投资协定异质性的视角[J]. 管理世界, 2016(4).
- [15] Fan Z, Zhang R, Liu X, et al. China's Outward FDI Efficiency Along the Belt and Road: An Application of Stochastic Frontier Gravity Model[J]. *China Agricultural Economic Review*, 2016, 8(3).
- [16] 宋林, 谢伟, 郑雯. “一带一路”战略背景下我国对外直接投资的效率研究[J]. 西安交通大学学报(社会科学版), 2017, 37 (4) .
- [17] 李计广, 钊锐, 张彩云. 我国对“一带一路”国家投资潜力分析——基于随机前沿模型[J]. 亚太经济, 2016(4).
- [18] 隋广军, 黄亮雄, 黄兴. 中国对外直接投资、基础设施建设与“一带一路”沿线国家经济增长[J]. 广东财经大学学报, 2017, 32 (1) .
- [19] 华欣, 盛红艳. 中国制造业企业对“一带一路”国家 OFDI 模式选择的实证分析[J]. 工业技术经济, 2016, 35 (10) .
- [20] 林良沛, 揭筱纹. 比较视角下中国对“一带一路”国家直接投资的影响因素分析[J]. 广东财经大学学报, 2017, 32 (1) .
- [21] 赵明亮. 国际投资风险因素是否影响中国在“一带一路”国家的 OFDI——基于扩展投资引力模型的实证检验[J]. 国际经贸探索, 2017 (2) .
- [22] Burnett JW, Madariaga J. The convergence of US state-level energy intensity[J]. *Energy Economics*, 2017, 62.

- [23] Mulder P, de Groot, HL. Structural change and convergence of energy intensity across OECD countries, 1970–2005[J]. Energy Economics, 2012, 34(6).
- [24] Kounetas KE. Energy consumption and CO2 emissions convergence in European Union member countries. A tonneau des Danaïdes [J]. Energy Economics, 2018, 69.
- [25] Mishra V, Smyth R. Convergence in energy consumption per capita among ASEAN countries[J]. Energy Policy, 2014, 73.
- [26] Jobert T, Karanfil F, Tykhonenko A. Convergence of per capita carbon dioxide emissions in the EU: legend or reality?[J]. Energy Economics, 2010, 32(6).
- [27] Panopoulou E, Pantelidis T. Club convergence in carbon dioxide emissions[J]. Environmental and Resource Economics, 2009, 44(1).

一带一路：携手共建人类命运共同体

石云霞

武汉大学马克思主义学院；武汉；武汉大学

yxshi@whu.edu.cn

[内容摘要] “一带一路”倡议，是发掘历史智慧的新升华，追问当代世界现实的新答案，开创国际合作共赢的新模式，迈向人类命运共同体的新方略

[关键词] 一带一路携手共建人类命运共同体

Belt and Road Initiative: Work Together for a Community with a Shared Future for Mankind

Shi Yunxia

(School of Marxism, Wuhan University)

Abstract: The Belt and Road initiative is to pursue the new sublimation of historical wisdom, to explore new answers to the realities of the contemporary world, to create a new model of international cooperation for win-win outcomes, and to move towards a new strategy to build up a community with a shared future for mankind.

Key words: Belt and Road Initiative, mutual cooperation, a community with a shared future for mankind

哈萨克斯坦是伟大的中国友好邻邦，是中国在欧亚大陆的重要的战略伙伴。两千多年密切交往的历史、广泛互惠的共同利益，凝结了中哈两国人民“唇齿相依”的友好情谊。2013年9月，习近平主席访问哈萨克斯坦时首次提出建设丝绸之路经济带的倡议，现在已得到包括哈萨克斯坦在内的100多个国家和国际组织的积极响应。哈萨克斯坦坚定支持“一带一路”倡议，积极对接“一带一路”同“光明之路”发展战略。6年来，在这一框架下深化和发展两国各个领域里的务实合作，携手共建人类命运共同体，“一带一路”已经结出丰硕的成果惠及两国人民，古老而伟大的丝绸之路焕发出新的生机活力，中哈两国全面战略伙伴关系进入了深度融合、相互促进、跨越式发展的新阶段。

“一带一路”倡议是习近平主席继提出构建人类命运共同体这一时代命题之后，提出的又一个重大的时代命题，是引领世界经济健康发展和经济全球化的世纪工程和伟大创举。这项浩瀚的世纪工程作为中国智慧、中国方案，之所以是一个伟大的创举，就在于它是发掘历史智慧的新升华、追问当代世界现实的新答案、开创国际合作共赢的新模式、迈向人类命运共同体的新方略。

一、发掘历史智慧的新升华

历史是最好的老师和教科书。历史总是伴随着人们追求美好生活的脚步向前发展的，也是人们在不断总结历史经验、汲取历史智慧中跨入新的境界而得以延续发展的。两千多年前，我们的先辈怀着友好交往的朴素愿望，靠着坚忍不拔的进取精神，开辟出了联通亚欧非大陆的古丝绸之路，开启了人类文明史上的大交流时代，强有力地推动了人类文明发展进步，书写了人类历史上空前灿烂的华章。古丝绸之路绵亘万里，波及世界，延续千年，积淀了以和平合作、开放包容、互学互鉴、互利共赢为核心的丝路精神。这是人类文明的宝贵遗产，是古丝绸之路留给我们的价值无可估量的精神财富。

历史表明，不同民族地理无论相隔多么遥远，只要能够秉持丝路精神，坚持相向而行，就能跨越高山、大漠和汪洋，走出一条相遇相知、共同发展之路，走向幸福安宁和谐美好的远方。今天，我们传承古丝绸之路精神，共商共建共享“一带一路”建设大计，

携手推进“一带一路”建设国际合作，让古老的丝绸之路重新焕发勃勃生机，正是历史潮流的延续，也是面向未来的正确抉择。正如习近平主席所说，“古丝绸之路凝聚了先辈们对美好生活的追求，促进了亚欧大陆各国互联互通，推动了东西方文明交流互鉴，为人类文明发展进步作出了重大贡献。我们完全可以从古丝绸之路中汲取智慧和力量，本着和平合作、开放包容、互学互鉴、互利共赢的丝路精神推进合作，共同开辟更加光明的前景。”^[1]“一带一路”建设国际合作倡议，就是发掘历史智慧的新升华。

二、追问当代世界现实的新答案

今天，我们生活在一个大发展大变革大调整的时代，也是生活在一个充满矛盾的世界之中。可以说，当今世界发展大势和负面效应相互交织，挑战与机遇并存，困难与希望同在，特点鲜明。

从一方面看，人类文明的发展达到了历史最高水平。世界多极化、经济全球化深入发展，社会信息化、文化多样化持续推进，科技进步日新月异，新一轮科技革命和产业革命正在孕育成长，极大地解放和发展了社会生产力，物质财富不断积累，精神面貌发生深刻变化，世界人民对美好生活的向往从来没有像今天这样强烈，人类战胜困难的手段从来没有像今天这样丰富，各国之间的相互联系、相互依存从来没有像今天这样紧密，和平、发展、合作、共赢的时代潮流更加强劲。全球命运与共、休戚相关，越来越成为你中有我、我中有你的命运共同体。

从另一方面看，当今世界又是乱象丛生、乱变交织、乱云飞渡，人类正处在一个威胁和挑战频发、风险日益增多的时代。世界经济在发展过程中面临着诸多问题，特别是世界经济中的发展不平衡、世界经济的周期性危机和后危机时代的萎靡不振和复苏乏力、人口资源环境问题日益突出并严重威胁到世界经济的可持续发展。和平“赤字”、发展“赤字”、治理“赤字”严重，从全球角度和长远眼光来看，这是关涉世界经济的走势与前景的根本性问题，在一定程度上左右着世界的前途和人类的命运。

近年来，经济全球化遭遇波折，保护主义和单边主义愈演愈烈，霸权主义和强权政治兴风作浪，多边主义和多边贸易体制受到严重冲击，风险挑战加剧，凸显了世界经济格局深刻演变的新动向，也反映了经济全球化进程的不足，问题严重，亟待解决。正如习近平所说，“面对挑战，各国都在探讨应对之策，也提出很多很好的发展战略和合作倡议。但是，在各国彼此依存、全球性挑战此起彼伏的今天，仅凭单个国家的力量难以独善其身，也无法解决世界面临的问题。只有对接各国彼此政策，在全球更大范围内整合经济要素和发展资源，才能形成合力，促进世界和平安宁和共同发展。”^[1]“一带一路”建设国际合作倡议的提出，就是追问当代世界现实、回答“世界怎么了？”“我们怎么办？”这一时代之问、人类之问的新答案。

三、开创国际合作共赢的新创举

“一带一路”是国际合作的新创举，主要表现在以下四个方面：

1. 超越政治和军事结盟的老套路，打造国际合作新模式

70多年前，联合国宪章确立了当代国际关系的基本准则，开启了人类合作的新时代。但是，时隔不久，就被以美国为首的西方国家在其“遏制”战略指导下，所发动的针对以苏联为代表的社会主义国家的“冷战”打断。在这种新的世界形势和背景下，其后所建立的各种具有国际性的合作组织，不论是西方还是东方建立的，均带有浓重的政治军事结盟的色彩，具有两种社会制度尖锐对抗的性质。“冷战”结束后，美国作为世界上唯一的超级大国，凭借自身的超强实力，颐指气使，凡是由它所掌控或受其影响的国际组织，都竭力沿袭传统国际组织的旧模式，以维护其超级大国的霸权地位。

但是毕竟时代不同了，特别是进入 21 世纪以来，新兴经济体尤其是以中国、印度等为代表的“金砖国家”在经济上崛起，成为推动世界经济政治发展的重要力量，解决当今世界所有重大问题已经离不开新兴经济体的参与。正是在这种新的时代条件下，习近平主席发出了构建人类命运共同体、“一带一路”建设的倡议，创建了一个国际合作的崭新模式。

这一崭新模式，旨在“构建以合作共赢为核心的新型国际关系，打造对话不对抗、结伴不结盟的伙伴关系。”^[2]习近平主席指出：“中国愿在和平共处五项原则基础上，发展同所有‘一带一路’建设参与国的友好合作。中国愿同世界各国分享发展经验，但不会干涉他国内政，不会输出社会制度和发展模式，更不会强加于人。我们推进‘一带一路’建设不会重复地缘博弈的老套路，而将开创合作共赢的新模式；不会形成破坏稳定的小集团，而将建设和谐共存的大家庭。”^[2]这既是中国向世界的庄重承诺，也是“一带一路”建设国际合作新模式的灵魂，从根本上超越了那种政治和军事结盟的老套路。

2. 超越以意识形态划线的老思维，打造国际合作新格局

在西方，以意识形态划线的肇始者是以反共著称的英国前首相丘吉尔。1946 年 3 月，他的“铁幕”演说最先发出了反对共产主义的信号，接着出现的“杜鲁门主义”，是公开反对共产主义开始的标志。自此以后的社会主义和资本主义两大阵营的对立，把意识形态的对立和斗争推上了风口浪尖，变成了不同社会制度对立和斗争的风向标和晴雨表。“冷战”结束后，这种以意识形态划线的冷战思维不但阴魂不散，甚至变本加厉、愈演愈烈。

“一带一路”建设国际合作倡议，在思想上，立足于尊重世界文明的多样性，从根本上超越了以意识形态划线的老思维。文明的多样性是人类社会的基本特征。多样带来交流，交流孕育融合，融合产生进步。文明差异不应该成为世界冲突的根源，交流互鉴才是社会进步的动力。习近平主席指出，“我们要将‘一带一路’建成文明之路。‘一带一路’建设要以文明交流超越文明隔阂、文明互鉴超越文明冲突、文明共存超越文明优越，推动各国相互理解、相互尊重、相互信任。”^[2]可以说，尊重文明的多样性，建设一个开放包容的世界，这是提出“一带一路”建设的思想基础，是超越以意识形态划线、推进国际合作、构建人类命运共同体的崭新思维，开辟的是一条相互尊重、共同进步的新道路，打造的是国际合作的新格局。

3. 超越你输我赢、赢者通吃的老观念，打造国际合作新机制

市场经济本质上是竞争经济，但又是一种法治经济、道德经济。“缺乏道德的市场，难以撑起世界繁荣发展的大厦。富者愈富、穷者愈穷的局面不仅难以持续，也有违公平正义”，市场经济要“践行正确义利观，义利相兼，义重于利。”^[3]在经济全球化背景下，只强调国际竞争是片面的，一味追求和奉行丛林法则更是错误的。

当今世界经济发展失衡，特别是南北失衡，从根本上说，是由国际经济贸易中的不公正、不合理的国际竞争造成的。更应当看到的是，在经济全球化使当今世界形成的“你中有我，我中有你”的“地球村”里，任何国家都不能离开其他国家而求得自身的经济发展，“一荣俱荣，一损俱损”。所以既要用好“看不见的手”，又要用好“看得见的手”，加强世界各国国内和国际的宏观协调和监管，努力形成市场作用和政府作用的有机统一、相互促进，打造兼顾效率和公平的新规范新机制，不能搞一家独大或者赢者通吃，而是要寻求利益共享，实现共赢目标。“一带一路”建设国际合作倡议正是基于世界经济的这种严峻现实而提出的。

中国倡导的这一国际合作新机制，不是为了另起炉灶，更不是为了针对谁，而是对现有国际机制的有益补充和完善，目标是实现合作共赢、共同发展。从根本上超越了你输我赢、赢者通吃的老观念，是实践互惠互利、合作共赢的新理念，打造的是国际合作的新机制。

4. 超越区域经济集团至上的老传统，打造国际合作新平台

区域经济集团化即区域经济一体化，是在经济全球化背景下适应着生产力和生产关系发展的客观要求而产生的。它是二战后世界经济出现的一种新现象。对于成员国来说，区域经济一体化可以带来更多的贸易和投资机会，随着内部分工的专业化和劳动生产率的提高，成员国在合作与协调一致的基础上能够不断提高国际竞争力。但是这种区域合作也存在诸多缺陷和弊端。主要是：具有一定程度的排他性；民族国家要让渡部分主权，因而会受到一定程度的伤害；区域经济一体化的发展会加剧世界经济发展的不平衡，给经济全球化的进程带来一定的负面影响。

“一带一路”建设国际合作新模式是对这种传统的区域经济一体化的超越和创新。这是因为：“一带一路”建设的“核心内容是促进基础设施建设和互联互通，对接各国政策和发展战略，深化务实合作，促进协调联动发展，实现共同繁荣。”^[1]它秉持共商、共建、共享的核心理念，开创发展新机遇，谋求发展新动力，拓展发展新空间，帮助各国打破发展瓶颈，缩小发展差距，共享发展成果。是跨越不同地域、不同发展阶段、不同文明的开放包容的合作平台，是各方共同打造的全球公共产品。它虽然源自中国但属于世界。它以亚欧大陆为重点，向所有志同道合的朋友开放，不排除、也不针对任何一方。不搞排他性安排，反对保护主义，携手应对世界经济和经济全球化面临的挑战，打造的是一个实现共赢发展的国际合作新平台。

四、迈向人类命运共同体的新方略

在新的历史起点上，“一带一路”建设开启了迈向人类命运共同体的新征程，必须将“一带一路”从根本上打造成为国际合作的发展共同体和利益共同体。

1. 将“一带一路”打造成发展共同体

人类历史总是在不同民族、不同文化的相遇相知中向前发展的。发展，对世界各国人民而言，寄托着生存和希望，象征着尊严和权利。“一带一路”建设聚焦发展这一根本问题，旨在释放各国的发展潜力，合力挖掘新的经济增长点，增强各国的内生发展动力，共同营造有利的外部发展环境，实现经济大融合、发展大联动、成果大共享，把“一带一路”真正建设成为各国人民的繁荣幸福之路。正如习近平主席所说：“‘一带一路’建设承载着我们对共同发展的追求，将帮助各国打破发展瓶颈，缩小发展差距，共享发展成果，打造甘苦与共、命运相连的发展共同体。”^[4]

2. 将“一带一路”打造成利益共同体

“一带一路”打造的既是发展的共同体，又是利益的共同体。正如习近平主席所说：“‘一带一路’建设把沿线各国人民紧密联系在一起，致力于合作共赢、共同发展，让各国人民更好共享发展成果，这也是中方倡议共建人类命运共同体的重要目标。”^[2]

将“一带一路”打造成利益共同体，必须以开放为导向。以开放为导向，就是要把“一带一路”打造成开放型国际合作平台，维护和发展开放型世界经济，共同创造有利于开放发展的宏观环境，推动构建公正、合理、透明的国际经贸投资规则体系，促进生产要素有序流动、资源高效配置、市场深度融合，解决经济增长和平衡问题。各国都是平等的参与者、贡献者、受益者。只要我们坚持走开放之路，开展战略性合作，坚持在开放中合作，在合作中共赢，旗帜鲜明反对保护主义，大力推进经济全球化，就一定能够把“一带一路”建设成开放包容的发展平台，携手做大共同利益的蛋糕，惠及沿线各国和世界人民。

我们坚信，在中哈两国人民的共同努力下，“一带一路”与“光明之路”发展战略的成功对接，一定能在携手共建人类命运共同体的伟大事业中谱写出更加光辉灿烂的历史篇章。

参考文献

- [1] 习近平：《开辟合作新起点 谋求发展新动力——在“一带一路”国际合作高峰论坛圆桌峰会上的开幕辞》，《人民日报》2017年05月16日。
- [2] 习近平：《携手推进一带一路建设——在“一带一路”国际合作高峰论坛开幕式上的演讲》，《人民日报》2017年5月15日。
- [3] 习近平：《携手构建合作共赢新伙伴 同心打造人类命运共同体——在第七十届联合国大会一般性辩论时的讲话》，《人民日报》2015年9月29日。
- [4] 习近平：《在“一带一路”国际合作高峰论坛欢迎宴会上的祝酒辞》，《人民日报》2017年5月14日。

中国梦及其实现路径

丁俊萍

武汉大学马克思主义学院；武汉；武汉大学

[内容摘要]一定国家或民族的集体梦想是对其自身生存意义与生存方式的宏大叙事和构想，体现着一定时空下的文明体系或文明方式，是一个国家或民族前行奋进的灯塔和精神动力。各个国家和民族都有自己的梦想，只是内涵不一样。同一个国家或民族的集体梦想也不是固定不变的，而是动态的、发展的、变化的。随着社会的进步，人们的期望也会改变，梦想也会有所不同。当代中国人的集体梦想，就是实现中华民族伟大复兴的中国梦。习近平提出“中国梦”概念，阐述了中国梦的科学内涵和实现路径，反映了时代的召唤，人民的期盼、历史的必然，为当代中国人民的奋斗赋予了新的意义。它进一步揭示了中华民族的前途命运和当代中国的发展走向，升华了中国共产党的执政理念，为坚持和发展中国特色社会主义注入了新的内涵，为新的历史条件下改革创新树立了弘扬的精神旗帜，提供了巨大的精神动力，对团结动员全体人民开辟党和国家事业发展新境界具有重大而深远的意义。本文主要考察中国梦的提出及其意义、中国梦的内涵和特点、中国梦的实现途径和根本要求，认为中国梦的实现，不仅给中华民族带来伟大复兴，占人类六分之一的中国人民带来福祉，也必将增进世界和平、促进共同发展，推动人类进步，从而造福于世界各国人民。

The China Dream and Its Realization Approach

Ding Junping

(School of Marxism, Wuhan University)

在中华人民共和国成立 70 周年之际，探讨中国崛起的原因及其影响是非常有意义的。关于这个问题，笔者认为可以从历史与现实，国际与国内，理论与实践等许多方面来分析，而从中国内部来看，近代以来中国人民对实现中华民族伟大复兴的梦想以及为实现这一伟大梦想而不懈奋斗，无疑是最重要的原因。

梦，是一个可以做多重解释的字眼，其本义是指人在睡眠时身体内外各种刺激或残留在大脑里的外界刺激引起的景象活动，其引申之义，则有梦想、幻想、理想等。人人都会做梦，人人也都喜欢做美好的梦，并希望美梦成真。这种美梦并不都是在睡眠时出现，更多时候是人们在现实生活中对未来生活的一种美好愿望，是人们在一定时段内希望实现的理想。在现实生活中，人们美好的梦想实际上就是希望能够实现的理想，而美好的梦想则是人生理想的文学表达。作为理想的梦想，它代表着人们对未来的选择和追求。为实现这种选择和追求，人们为之不懈奋斗。人们通过奋斗，使这种理想变成现实。因此，作为理想的梦想，不是虚无缥缈的空想，也不是不着边际的幻想，而是激励着人们为之奋斗的精神动力。

人是具有社会性的，居住在一个国家的整个区域的人群有自己的集体梦想。与此相联系，作为历史上形成的、处于不同社会发展阶段的各种人的共同体一个民族，同样有自己的集体梦想。一定国家或民族的集体梦想是对其自身生存意义与生存方式的宏大叙事和构想，体现着一定时空下的文明体系或文明方式，是一个国家或民族前行奋进的灯塔和精神动力。各个国家和民族都有自己的梦想，只是内涵不一样。同一个国家或民族的集体梦想也不是固定不变的，而是动态的、发展的、变化的。随着社会的进步，人们的期望也会改变，梦想也会有所不同。当代中国人的集体梦想，就是实现中华民族伟大复兴的中国梦。

一、中国梦的提出及其重大意义

（一）中国梦的历史渊源

具有悠久历史的中华民族自古以来就是一个有梦想的民族。在五千多年发展的历史长河中，中华儿女始终心怀梦想、不懈追求，艰辛筑梦、不断圆梦，谱写了中华民族五千多年历史的华彩乐章。在中国古代神话中，有盘古开天、女娲补天、伏羲画卦、神农尝草、夸父追日、精卫填海、愚公移山等传奇故事，深刻反映了中国人民勇于追求和实现梦想的执着精神。在中国古代哲人中，墨家有“无为而治”的向往，儒家有“小康”生活理念，更有“协和万邦”“天下为公”的“大同”社会政治理想，反映了古代中国人所秉持天下为公的情怀；在文学作品中，亦有“一心中国梦，万古下泉诗”“醉里挑灯看剑、梦回吹角连营”诗句，表达对收复河山、实现祖国统一的渴望和梦想。中国人民相信，山再高，往上攀，总能登顶；路再长，走下去，定能到达；世上无难事，只怕有心人，只要肯登攀。

1840年鸦片战争以后，中国逐步演变为一个半殖民地半封建的国家。面对“长夜难明赤县天，百年魔怪舞翩跹，人民五亿不团圆”^[1]的悲惨境遇，中国人民最伟大的梦想，就是实现国家独立和富强、人民解放和富裕，就是实现中华民族伟大复兴。为了实现这一最伟大的梦想，中国人民百折不挠、坚忍不拔，以同敌人血战到底的气概、在自力更生的基础上光复旧物的决心、自立于世界民族之林的能力，为实现这个伟大梦想进行了170多年的持续奋斗。

在中国共产党诞生之前，中国人就开始人为实现伟大复兴的探索与抗争。为了完成中华民族救亡图存的民族使命，为了实现强国富民和民族复兴，无数仁人志士筚路蓝缕，艰苦探寻救国救民的出路，进行了不屈不挠的斗争，付出了巨大努力，做出了巨大牺牲。从“睁眼看世界”和“师夷长技以制夷”的呐喊，到不触动封建根基的自强运动和改良主义；从旧式的农民战争，到资产阶级革命派领导的革命，不甘屈服的中国人民一次次抗争，但又一次次失败。以孙中山为代表得资产阶级革命派，喊出“振兴中华”的口号和心声，并领导了伟大的辛亥革命，结束了统治中国几千年的君主专制制度，对推动中国社会进步具有重大意义，但也未能改变中国半殖民地半封建的社会性质和中国人民的悲惨命运。事实说明，“要解决中国发展进步问题，必须找到能够指导中国人民进行反帝反封建革命的先进理论，必须找到能够领导中国社会变革的先进社会力量。”^[2,3]

在第一次世界大战和俄国十月社会主义革命的影响下，经过五四运动和五四时期马克思主义在中国的广泛传播及其与中国工人运动的结合，1921年，中国共产党应运而生。“中国共产党的诞生，是近现代中国历史发展的必然产物，是中国人民在救亡图存斗争中顽强求索的必然产物。从此，中国革命有了正确前进方向，中国人民有了强大精神力量，中国命运有了光明发展前景。”^[2,3]

中国共产党成立以来，团结带领人民，紧紧依靠人民，在中国这片古老的土地上，书写了人类发展史上惊天地、泣鬼神的壮丽史诗，从而完成了新民主主义革命，实现了民族独立、人民解放；完成了社会主义革命，确立了社会主义基本制度，建立起独立的比较完整的工业体系和国民经济体系，积累了在中国这样一个社会生产力水平十分落后的东方大国进行社会主义建设的重要经验；进行了改革开放新的伟大革命，开创、坚持、发展了中国特色社会主义，推动社会主义现代化建设取得举世瞩目的伟大成就。“这三件大事，从根本上改变了中国人民和中华民族的前途命运，不可逆转地结束了近代以后中国内忧外患、积贫积弱的悲惨命运，不可逆转地开启了中华民族不断发展壮大、走向伟大复兴的历史进军，使具有5000多年文明历史的中国面貌焕然一新，中华民族伟大复兴展现出前所未有的光明前景。”^[2,4-5]

（二）习近平提出“中国梦”概念

“我欲因之梦寥廓，芙蓉国里尽朝晖。”中国共产党团结带领人民历尽磨难、艰苦奋斗、顽强奋斗、不懈奋斗，大大加快了实现中华民族伟大复兴的历史进程。今天，中国人民比历史上任何时期都更接近、更有信心和能力实现中华民族伟大复兴。在当代中国，坚持和发展中国特色社会主义，在中国特色社会主义道路上实现中华民族伟大复兴的中国梦，是时代的召唤，人民的期盼、历史的必然。以习近平同志为核心的党中央把握时代潮流，顺应民心民意，在中国共产党历史上，提出了“中国梦”的概念，阐述了中国梦的科学内涵和实现路径。

2012年11月29日，中共十八大闭幕不久，习近平在带领新一届中央领导集体参观中国国家博物馆举办的《复兴之路》展览时指出：每个人都有理想和追求，都有自己的梦想。现在，大家都在讨论中国梦，何谓中国梦？我以为，实现中华民族伟大复兴，就是中华民族近代以来最伟大的梦想。这个梦想，凝聚了几代中国人的夙愿，体现了中华民族和中国人民的整体利益，是每一个中华儿女的共同期盼。^[3]从而在中国共产党主要领导人的讲话中，在中国国家博物馆这一中华民族缅怀历史的“祖庙”和“宗祠”这一神圣的地方，首次明确提出“中国梦”的概念。

自2012年11月29日参观《复兴之路》展览，到2013年6月11日观看“神舟十号”发射，习近平总书记在国内国际多个重要场合，先后多次阐述中国梦。特别是2013年3月17日，习近平总书记在人民大会堂举行的第十二届全国人民代表大会第一次会议上的讲话，首次对中国梦的深刻内涵及其实现途径作了集中阐释，即：实现中华民族伟大复兴的中国梦，就是要实现国家富强、民族振兴、人民幸福；实现中国梦必须走中国道路，必须弘扬中国精神，必须凝聚中国力量。从而在中国各族人民共商国是的庄严时刻和神圣殿堂系统阐释了中国梦的深刻内涵。

显然，提出实现中华民族伟大复兴的中国梦具有特殊重要意义，它是新一届中央领导集体对全体人民的庄重承诺，是我们党和国家未来发展的政治宣言。

（三）中国梦提出的重大意义

1. 中国梦的提出，是时代的召唤，人民的期盼、历史的必然。它既深深体现了今天中国人的理想，也深深反映了我们先人们不懈追求进步的光荣传统。它顺应当今中国的发展大势，昭示党和国家走向未来的宏伟图景。它顺应全国各族人民创造美好未来的热切期盼，反映全体中华儿女梦寐以求的共同心愿。它顺应世界发展进步的潮流，展示中国人民为人类文明作出更大贡献的良好意愿。

2. 中国梦的提出，为当代中国人民的奋斗赋予了新的意义。“中国梦是一种形象的表达，是一个最大公约数，是一种为群众易于接受的表述，核心内涵是中华民族伟大复兴，可以适当拓展”。^[4]它将每个人每天的奋斗与未来要实现的宏伟目标联系在一起，使其成为一个整体。中国梦的话语表达，对原本比较严肃的意识形态话语进行了创造性的转换，使其可亲可爱、更接地气，具有很大的亲和力、感召力，从而更为人民大众喜闻乐见，易于为人民大众所接受。

3. 中国梦的提出，进一步揭示了中华民族的前途命运和当代中国的发展走向，升华了中国共产党的执政理念，为坚持和发展中国特色社会主义注入了新的内涵，为新的历史条件下改革创新树立弘扬的精神旗帜，提供巨大的精神动力，对团结动员全体人民开辟党和国家事业发展新境界具有重大而深远的意义。

中国梦的提出及其系统阐述，迅速引起国内外巨大关注和热烈反响：亿万老百姓热议中国梦，各种社会舆论聚焦中国梦，海外华人述说中国梦，国际社会关注中国梦。在中国特色社会主义道路上实现中华民族伟大复兴的中国梦，成为当今中国的高昂旋律，成为各族人民万众一心、同心同德、为之共同奋斗的共同目标。它激励着当代中国人努力拼搏，勤奋工作，实现中国梦，让中国更加繁荣富强。在中国梦的召唤下，13亿多中国人民在中国共产党领导下，继续发扬几千年来形成的伟大梦想精神，为实现中华民族伟大复兴的中国梦而奋斗。

二、中国梦的深刻内涵和主要特点

（一）中国梦的内涵

中国梦具有丰富的内涵。习近平 2013 年 3 月 17 日在第十二届全国人民代表大会第一次会议上的讲话中指出：“实现全面建成小康社会、建成富强民主文明和谐的社会主义现代化国家的奋斗目标，实现中华民族伟大复兴的中国梦，就是要实现国家富强、民族振兴、人民幸福。”^[5]2013 年 3 月 23 日，习近平在莫斯科国际关系学院的演讲中，又一次谈到：“实现中华民族伟大复兴，是近代以来中国人民最伟大的梦想，我们称之为‘中国梦’，基本内涵是实现国家富强、民族振兴、人民幸福。”“我们要实现的中国梦，不仅造福中国人民，而且造福各国人民。”^[6]习近平总书记的这两次讲话，都明确阐述了中国梦的深刻内涵。

显然，中国梦具有丰富的内涵，基本内涵实现国家富强、民族振兴、人民幸福。实现中华民族伟大复兴的中国梦，就是要实现国家富强、民族振兴、人民幸福。“国家富强”就是国家的经济富足、政治强大；“民族振兴”就是既要使中华民族回归历史上的荣光，更要使中华民族屹立于当今世界民族之林；“人民幸福”就是广大人民群众的物质文化生活需要得到充分满足，幸福指数持续提升，生活得舒心、安心、放心，对未来充满信心。中国梦凝结着近代以来无数志士仁人的理想、当代中国的追求和未来中国的走向，是连接中国历史、现实和未来的民族复兴之梦。

（二）中国梦的特点

1. 从中国梦涉及到的主体来看，中国梦是国家的梦、中华民族的梦和中国人民的梦。

其一，中国梦是国家的梦，是中国国家发展之梦。中国人民希望通过一代又一代不懈努力、接续奋斗，为建设一个繁荣富强的中国、民主法治的中国、文明昌盛的中国、和谐有序的中国、生态文明美丽的中国而奋斗，在这一奋斗的历史进程中实现自己的光荣与梦想。

其二，中国梦是中华民族的梦，是中华民族复兴之梦。中华儿女希望通过一代又一代不懈努力、接续奋斗，进一步维护民族尊严，进一步自立于世界民族之林，不断增强民族自信，永远自强不息。

其三，中国梦是人民的梦，是人民幸福生活之梦。勤劳勇敢的中国人民通过自己的不懈努力、接续奋斗，创造自己幸福美好生活，物质生活富裕、精神生活丰富多彩，政治上当家作主，拥有个人尊严、体面、事业成功，家庭温暖幸福，从而使人生出彩、自我实现。

2. 从中国梦与世界的和平发展关系看，中国梦是世界的梦，是与世界和平相处、共谋发展、合作、共赢之梦。

中华民族历来爱好和平。近代以来，中国人民蒙受了外国侵略和内部战乱的百年苦难，深知和平的宝贵，最需要在和平环境中进行国家建设，以不断改善人民生活。中国将坚定不移走和平发展道路，致力于促进开放的发展、合作的发展、共赢的发展，同时呼吁各国共同走和平发展道路。中国始终奉行防御性的国防政策，不搞军备竞赛，不对任何国家构成军事威胁。中国发展壮大，带给世界的是更多机遇而不是什么威胁。“中国梦与中国人民追求美好生活的梦想是相连的，也是与各国人民追求和平与发展的美好梦想相通的。”^[7]我们要实现的中国梦，不仅造福中国人民，而且造福各国人民。因为中国是一个最大的发展中国家，中国人口占世界人口的五分之一，中国梦的实现必将有利于世界梦的实现。

3. 从中国梦的内在逻辑看，中国梦将中国的昨天、今天、明天联系起来，将国家、民族、人民联系起来，将中国、世界、人类联系起来。

中国梦将中国的昨天、今天、明天联系起来。中国梦是历史的、现实的，也是未来的。中国梦凝结着无数仁人志士的不懈努力，承载着全体中华儿女的共同向往，昭示着国家富强、民族振兴、人民幸福的美好前景。

中国梦将国家、民族、人民联系起来。中国梦是国家的、民族的，也是每一个中国人的，更是青年一代的。国家好、民族好，大家才会好。只有每个人都为美好梦想而奋斗，才能汇聚起实现中国梦的磅礴力量。

中国梦将中国、世界、人类联系起来。中国梦是和平、发展、合作、共赢的梦，绝不是霸权梦，不威胁到任何国家和民族。一个 13 亿人口的中国其发展只会在造福本国人民的同时，也造福世界、造福人类。

中国梦的上述特点，表明中国梦与其他国家和人民的梦想是相通的，但又是不同的。它有自己的鲜明特点。这些特点，体现了当代中国共产党人的洞察历史的深邃眼光、面向世界的宽广胸襟、中国特色社会主义的坚定自信、实现中华民族伟大复兴的责任担当。

三、中国梦的实现途径和根本要求

中国梦寄托着近代以来中华民族的集体梦想，实现中国梦是每一个中华儿女的热切期盼。中国梦的实现，需要我们遵循正确途径，把握根本要求。习近平总书记在不同场合，深刻而全面地阐述了实现中国梦的途径和根本要求。

（一）实现中国梦的根本途径

1. 实现中国梦，必须走中国道路。这就是中国特色社会主义道路。

中国特色社会主义道路，就是在中国共产党领导下，立足基本国情，以经济建设为中心，坚持四项基本原则，坚持改革开放，解放和发展社会生产力，建设社会主义市场经济、社会主义民主政治、社会主义先进文化、社会主义和谐社会、社会主义生态文明，促进人的全面发展，逐步实现全体人民共同富裕，建设富强民主文明和谐美丽的社会主义现代化强国。

中国特色社会主义道路，明确了中国特色社会主义的领导力量、现实依据、基本路线、主要任务、总体布局和奋斗目标，指明了当代中国的前进方向。

道路关乎政党的命脉，关乎国家前途、民族命运、人民幸福，中国特色社会主义道路是中国共产党将科学社会主义基本原则同当代中国国情和时代特征相结合而探索出的一条中国独有的道路，是根植中国大地、反映中国人民意愿、适应中国和时代发展进步要求的光明道路，也是国家富强、民族振兴、人民幸福的必由之路。道路意味着方向，也意味着目标，中国特色社会主义道路是国家前进的基本方向，这是历史的选择、人民的选择、时代的选择。

中国特色社会主义“这条道路来之不易，它是在改革开放 30 多年的伟大实践中走出来的，是在中华人民共和国成立 60 多年的持续探索中走出来的，是在对近代以来 170 多年中华民族发展历程的深刻总结中走出来的，是在对中华民族 5000 多年悠久文明的传承中走出来的，具有深厚的历史渊源和广泛的现实基础。”^[8]

习近平指出，一双鞋子合不合脚，只有穿着才知道。同样，一个国家的发展道路，只有这个国家的人民才知道。中国道路就如同给中国人民量身定做的一双鞋子，只有穿上它才舒适，才轻快，才青春焕发，才健步如飞。生活在中国，就专心做自己的梦，通过实干来实现自己的梦想。

中华民族是具有非凡创造力的民族，我们创造了伟大的中华文明，我们也能够继续拓展和走好适合中国国情的发展道路。全国各族人民一定要增强对中国特色社会主义的理论自信、道路自信、制度自信、文化自信，坚定不移沿着正确的中国道路奋勇前进，

就一定能在中国共产党领导下，在坚定自信、增强自觉、奋力自强中实现自己的光荣与梦想。

2. “实现中国梦，必须弘扬中国精神。这就是以爱国主义为核心的民族精神，以改革创新为核心的时代精神。这种精神是凝心聚力的兴国之魂、强国之魂。”

由民族精神和时代精神构成的中国精神，是中华民族共同创造、共同依托、共同传承的文化精神和价值观念的总和，是中华民族赖以生存和发展的精神财富，是中华民族发展壮大内在力量。

中华民族精神是中华民族在漫长的社会历史发展过程中逐步形成的，它是中华各族人民社会生活的反映，是中华文化最本质、最集中的体现，是各民族生活方式、理想信念、价值观念的文化浓缩，是中华民族赖以生存和发展的精神纽带、支撑和动力，是创新社会主义先进文化的民族灵魂。中国人民的特质、禀赋不仅铸就了绵延几千年发展至今的中华文明，而且深刻影响着当代中国发展进步，深刻影响着当代中国人的精神世界。中国人民在长期奋斗中培育、继承、发展起来的伟大民族精神，内涵极为丰富，基本内涵包括伟大梦想精神、伟大创造精神、伟大奋斗精神、伟大团结精神，其核心是爱国主义。爱国主义是指个人或集体对祖国的一种积极和支持的态度，是每一个人所应该具有的公民道德之一。爱国主义始终是把中华民族坚强团结在一起的精神力量，凝聚着中国特色社会主义道路的共同理想。中华民族精神为中国发展和人类文明进步提供了强大精神动力。中国梦的实现需要凝聚民族共识，其关键因素便是每一个中国人内心的爱国主义精神。

时代精神是一个时代的人们在文明创建活动中体现出来的精神风貌和优良品格，是激励一个民族奋发图强、振兴祖国的强大精神动力，构成同时代精神文明建设的重要内容。任何社会都要弘扬适合本国国情顺应社会发展要求的时代精神，以此来引领人们的思想和行为，形成强有力的精神支柱和精神力量。时代精神的核心是改革创新，改革创新始终是鞭策我们在改革开放中与时俱进的精神力量。中国特色社会主义道路的发展正是依靠不断的改革与创新，改革创新的时代精神是解决中国特色社会主义建设过程中问题的关键。中国的时代精神缘起于鸦片战争之后先进的中国人向西方寻找真理，探索救国救民的新路开始了现代化进程的艰难探索。在历史的沉淀和传承中，改革开放之风吹遍大江南北，创新成为一个民族进步的灵魂，成为一个国家发展的动力。中华民族依靠改革取得发展，通过创新不断进取，改革创新成为中华民族的思维习惯和解决问题的方式，作为中华民族价值观的时代精神，改革创新也成为实现中华民族伟大复兴的强大助推力。

民族精神与时代精神紧密相连。民族精神是时代精神的基础。对于中华民族来说，没有民族精神就难其承载时代精神；时代精神是民族精神在新的历史条件下的发扬光大。没有时代精神，民族精神就难以在新的历史条件下发扬光大、焕发青春活力。民族精神和时代精神相辅相成，二者共同构成中华民族自立自强的精神品格，同时也为伟大中国梦的实现提供不竭的精神动力和思想资源。全国各族人民一定要弘扬伟大的民族精神和时代精神，不断增强团结一心的精神纽带、自强不息的精神动力，永远朝气蓬勃迈向未来。用以爱国主义为核心的民族精神和以改革创新为核心的时代精神振奋起全民族的“精气神”，凝聚起实现中国梦的精神力量。

3. 实现中国梦，必须凝聚中国力量。这就是中国各族人民大团结的力量。

亿万人民万众一心、积极投身于中国特色社会主义伟大实践，为实现共同梦想而努力奋斗。中国力量的基础来源于中国人每个个体的力量。每一个人的奋斗努力，都是中国梦的组成部分。中国梦是民族复兴之梦，也是中华民族每一个体在复兴过程中自我实现之梦。每个人的自由发展是一切人自由发展的条件，个体梦想的实现，正是国家梦想实现的重要前提和必备条件。因此，凝聚中国力量，需要激发每一个体积极向上的力量，

让每个人都享有人生出彩的机会，享有梦想成真的机会，享有同祖国和时代一起成长与进步的机会。

同时，中国梦是 13 亿中国人的共同理想信念，中国力量是来自中国特色社会主义事业各个领域、各条战线、各行各业的共同力量。广大工人、农民、知识分子以及新的社会阶层人士等，都是推动中国经济社会发展的主体。凝聚中国力量，必须把每一个中国人的力量汇聚成一个整体，使所有中国人心往一处想、劲往一处使，汇聚起不可战胜的磅礴力量。

中国力量来自对全国各党派、各团体、各民族、各阶层、各界人士思想和行为的整合，来自港澳台同胞和海外侨胞的团结一心、奋力拼搏。实现中华民族伟大复兴的中国梦，不仅要依靠国内力量，即国内各族人民在理想、目标、利益一致基础上所聚合起来的强大而深厚的力量，同时也需要凝聚全体中华儿女的力量，实现国内各族人民大团结与全体中华儿女大团结的有机结合。“中国梦”是不同阶层、团体、岗位、身份的人们，包括港澳台同胞、海外侨胞的共同理想，他们是“中国梦”的共同力量源泉。

中国梦是民族的梦，也是每个中国人的梦。只要我们紧密团结，万众一心，为实现共同梦想而奋斗，实现梦想的力量就无比强大，我们每个人为实现自己梦想的努力就拥有广阔的空间。生活在我们伟大祖国和伟大时代的中国人民，共同享有人生出彩的机会，共同享有梦想成真的机会，共同享有同祖国和时代一起成长与进步的机会。有梦想，有机会，有奋斗，一切美好的东西都能够创造出来。“全国各族人民一定要牢记使命，心往一处想，劲往一处使，用十三亿人的智慧和力量汇集起不可战胜的磅礴力量。”^[5]

4. 实现中国梦，必须坚持和平发展。

在当今世界，无论是作为一个国家，还是作为一个地区，不同国家和地区的人民都有各自的梦想。非洲人民致力于实现联合自强、发展振兴的非洲梦；拉美和加勒比国家共同体人民致力于团结合作、共同发展的拉美梦；美国梦强调经济增长、个人财富的积累和独立自主；新的欧洲梦则更加关注可持续发展、生活质量和相互依赖；俄罗斯人希望摆脱困境，重振雄风；哈萨克斯坦人民正朝着实现民族振兴、国家富强的“哈萨克斯坦梦”阔步前进；东盟各国寻求国家发展振兴、人民富裕幸福，等等。当代中国人的梦想和追求即中国梦，“中国梦要实现国家富强、民族复兴、人民幸福，是和平、发展、合作、共赢的梦，与包括美国梦在内的世界各国人民的美好梦想相通。”^[9]中国梦同周边国家人们的梦想是相通的，同东盟各国寻求国家发展振兴、人民富裕幸福的追求和梦想息息相通。“中国梦与中国人民追求美好生活的梦想是相连的，也是与各国人民追求和平与发展的美好梦想是相通的。”^[7]

中国人自古就主张和而不同。我们希望，国与国之间、不同文明之间能够平等交流、相互借鉴、共同进步，各国人民都能够共享世界经济科技发展的成果，各国人民的意愿都能够得到尊重，各国能够齐心协力推动建设持久和平、共同繁荣的和谐世界。中国将始终不渝走和平发展道路，始终不渝奉行互利共赢的开放战略，不仅致力于中国自身发展，也强调对世界的责任和贡献；实现中国梦给世界带来的是和平而不是动荡，是更多的机遇而不是威胁。我们要实现的中国梦，首先是要造福中国人民，但不仅造福中国人民，而且造福各国人民。我们还要同国际社会一道，推动实现持久和平、共同繁荣的世界梦，为人类和平与发展的崇高事业作出新的更大的贡献！

（二）实现中国梦的根本要求

实现中国梦的根本要求，是在中国共产党的领导下，经过全党和全国各族人民的团结奋斗、顽强奋斗、艰苦奋斗、不懈奋斗，依靠中国人民自己的智慧和力量来真正实现中国梦。

1. 团结奋斗、实干兴邦铸就中国梦

奋斗是成就事业的基石，奋斗是梦想成真之路，如果纸上谈兵而不真抓实干，再美好的梦想也只能是空想，而不可能美梦成真。革命时期，中国共产党唤起工农千百万，同

心干革命，才赢得了革命的胜利，建立了新中国，建立了社会主义基本制度。社会主义建设时期，亿万群众自力更生，艰苦奋斗，奋发图强，才建立了独立的比较完整的工业体系和国民经济体系，初步改变了一穷二白的落后面貌。改革开放以来，中国人民敢闯敢干，大胆创新，在实践中“杀出一条血路来”。^[10]1992年，邓小平在视察南方时的谈话中明确提出了“空谈误国，实干兴邦”的口号，我国改革开放三十多年的实践充分证明了这个真理。

中共十八大以来，习近平总书记发表一系列重要讲话，提出了许多治国理政的新观点、新论断、新要求，其中包括实干这一贯穿始终的重要思想。他高度认同邓小平提出的“空谈误国，实干兴邦”口号，强调“面向未来，全面建成小康社会要靠实干，基本实现现代化要靠实干，实现中华民族伟大复兴要靠实干。”^[11]习近平总书记多次指出，永远要有“逢山开路、遇河架桥”的精神，锐意进取；要以“踏石留印、抓铁有痕”的劲头抓下去，善始善终，善做善成。真抓实干、开拓进取，对于推动改革发展具有极端重要性。“道理很简单，任何事情都是人干的”。^[12,21]中国革命、建设和改革的事业是干出来的，不是说出来的，一切难题，只有在实干中才能破解；一切办法，只有在实干中才能见效；一切机遇，只有在实干中才能抓住和用好。

“空谈误国，实干兴邦”，这既是千百年来人们从历史经验教训中总结出来的治国理政的一个重要结论，也是全面贯彻落实党的十八大精神、实现中华民族伟大复兴中国梦的根本途径。习近平总书记在参观《复兴之路》展览时强调，“实现中华民族伟大复兴是一项光荣而艰巨的事业，需要一代又一代中国人共同为之努力。空谈误国，实干兴邦。”从国家角度看，实现中国梦需要凝聚中国力量，需要中华儿女万众一心、团结奋斗；从个人角度看，每个中国人都是“梦之队”的一员，都应成为实现中国梦的参与者、书写者。空谈误国，实干兴邦。我们要用13亿中国人的智慧和力量，一代又一代中国人不懈努力，把我们的国家建设好，把我们的民族发展好。

2. 紧紧依靠人民实现中国梦

中国梦归根到底是人民的梦，必须紧紧依靠人民才能实现。“功崇惟志，业广惟勤。”我国仍处于并将长期处于社会主义初级阶段，实现中国梦，创造全体人民更加美好的生活，任重而道远，需要我们每一个人继续付出辛勤劳动和艰苦努力。习近平总书记指出：人民创造历史，劳动开创未来。劳动是推动人类社会进步的根本力量。幸福不会从天而降，梦想不会自动成真。实现我们的奋斗目标，开创我们的美好未来，必须紧紧依靠人民、始终为了人民，必须依靠辛勤劳动、诚实劳动、创造性劳动。^[13,44]

工人阶级是实现中国梦的主力军。在迈向未来的征程上，我们必须充分发挥我国工人阶级的重要作用，焕发他们的历史主动精神，调动劳动和创造的积极性。必须紧紧依靠工人阶级发展中国特色社会主义。为此，我们要坚持崇尚劳动、造福劳动者；弘扬劳模精神、发挥劳模作用；坚持和拓展中国特色社会主义工会发展道路。

农民阶级是现代化建设人数最多的基本依靠力量。习近平总书记多次强调：“小康不小康，关键看老乡。”必须团结带领农民致富；切实保障农民的合法权益；教育、引导、支持农民；建设社会主义新农村；推动城乡发展一体化。

知识分子是中国工人阶级的一部分，在科技、经济发展和社会进步中具有特殊重要作用。必须依靠知识分子，充分发挥知识分子的作用；知识分子要发扬热爱祖国、求实创新、拼搏奉献、团结协作的精神，为实现中国梦多做贡献。

在国家机关中从事公务的人员，包括在各级国家权力机关、行政机关、司法机关和军事机关中从事公务的人员，是国家管理和建设中的骨干。一切国家机关工作人员都要克己奉公，勤政廉政，关心人民疾苦，为人民办实事。

新的社会阶层是中国特色社会主义事业的建设者。要支持新的社会阶层发挥中国特色社会主义事业建设者的作用；坚持尊重劳动、尊重知识、尊重人才、尊重创造。一切

非公有制经济人士和其他新的社会阶层人士，要发扬劳动创造精神和创业精神，回馈社会，造福人民，做合格的中国特色社会主义事业的建设者。

民族问题始终是建设中国特色社会主义必须处理好的一个重大问题，各种人民的大团结是实现中国梦的中国力量。因此，实现中国梦必须加强和巩固各族人民大团结；不断推进少数民族和少数民族地区的经济社会发展。

统一战线是凝聚中国力量实现中国梦的一个重要法宝。我们要明确新时期爱国统一战线的内容和基本任务，加强党对统一战线的领导，全面贯彻党的民族宗教政策，不断发展和壮大新时期爱国统一战线。

人民解放军是实现中国梦的重要力量。建立巩固的国防是国家现代化建设的战略任务。我们要明确新世纪新阶段人民军队的历史使命，积极推进中国特色军事变革，推进国防和军队现代化建设。人民军队要按照听党指挥、能打胜仗、作风优良的强军目标，提高履行使命能力，坚决捍卫国家主权、安全、发展利益，坚决保卫人民生命财产安全。

港澳台同胞和海外侨胞在实现中国梦的历史进程中具有不可替代的作用。香港同胞、澳门同胞不仅有智慧、有能力、有办法把特别行政区管理好、建设好，也一定能在国家事务中发挥积极作用，同全国各族人民一道共享做中国人的尊严和荣耀。香港特别行政区同胞、澳门特别行政区同胞，要以国家和香港、澳门整体利益为重，共同维护和促进香港、澳门长期繁荣稳定。两岸同胞同属中华民族，是血脉相连的命运共同体，我们要努力促进两岸同胞团结奋斗，相互关爱信赖，共同推进两岸关系，共同享有发展成果，建设好中华民族共同家园。

广大台湾同胞和大陆同胞要携起手来，支持、维护、推动两岸关系和平发展，增进两岸同胞福祉，共同开创中华民族新的前程。

海外侨胞是中华民族的重要组成部分，是发展我国同世界各国人民友谊的桥梁。我们要坚决执行党和国家对归侨、侨眷的政策，充分发挥他们对祖国统一和国家现代化建设的推动作用，关心和帮助他们，使他们能够共享祖国发展的尊严和荣耀。广大海外侨胞，要弘扬中华民族勤劳善良的优良传统，努力为促进祖国发展、促进中国人民同当地人民的友谊作出贡献。全体中华儿女携手努力，就一定能在同心实现中华民族伟大复兴进程中完成祖国统一大业。

青年最富有朝气、最富有梦想。中国梦是我们的，更是青年一代的。为实现中国梦而奋斗是中国青年运动的时代主题。少年强则中国强。广大青年要勇敢肩负起时代赋予的重任，志存高远，脚踏实地，努力在实现中华民族伟大复兴的中国梦的生动实践中放飞青春梦想。

3. 中国共产党领导是实现中国梦的根本保证

中国共产党领导是中国特色社会主义最本质的特征，是中国特色社会主义制度的最大优势，是凝聚中国人民在中国特色社会主义道路上实现中华民族伟大复兴的中国梦的核心力量。中国梦能否实现，关键在中国共产党，在于我们党能不能肩负起历史重任，能不能经受住时代考验。

中国共产党是马克思主义与中国工人运动相结合的产物，是中国工人阶级的先锋队，同时是中国人民和中华民族的先锋队。党在领导中国革命、建设和改革中也犯过许多错误甚至是严重错误，但从总体上说，中国共产党不愧为领导中国人民不断开创事业发展新局面的核心力量，不愧为伟大、光荣、正确的马克思主义政党。中国共产党在中国特色社会主义事业中的领导核心地位，是历史和人民的选择，是在长期的中国革命、建设、改革实践中逐步形成并巩固起来的。正是在中国共产党成立并担负起救亡图存的民族使命以后，中国人民才踏上了争取民族独立、人民解放的光明道路，开启了实现国家富强、人民富裕的壮丽征程，并不断夺取中国革命、建设、改革的重大胜利。

回顾中国共产党成立以来中国的发展进步，可以得出一个基本结论：办好中国的事情，关键在中国共产党。在新的历史条件下，实现最广大人民群众的根本利益，就要不

断解放和发展生产力，建设富强民主文明和谐美丽的社会主义现代化强国，实现人民的共同富裕，实现中华民族伟大复兴的中国梦。在中国，能够团结和带领全国各族人民实现这个宏伟目标的政治力量，只有中国共产党。党的领导是改革开放和社会主义现代化建设取得成功的根本保证。党具有巨大的政治优势、思想优势和组织优势，有能力有信心正确处理各种复杂的社会矛盾，把亿万人民团结凝聚起来，共同建设美好未来；有能力有信心应对复杂的国际环境的挑战，保证中国走独立自主的和平发展道路。坚持和发展中国特色社会主义，实现中华民族伟大复兴的中国梦，必须毫不动摇地坚持中国共产党的领导。

在实现中国梦的历程中必须坚持中国共产党的领导，是因为实现中国梦必须坚持走中国道路，而中国共产党正是中国特色社会主义道路的开拓者和领路人，是中国特色社会主义事业的领导核心；是因为实现中国梦必须弘扬中国精神，而中国共产党是中国精神的继承者、弘扬者、铸造者和实践者，是弘扬与发展当代中华民族精神的杰出实践者、主导力量和保障力量；是因为实现中国梦必须凝聚中国力量，而中国共产党是中国力量的中坚与核心，是中国人民的主心骨和中流砥柱；四是因为实现中国梦必须坚持和平发展，而中国共产党是当今世界上最大的马克思主义执政党，其关于治党治国治军、内政外交国防的理念、路线方针和政策，顺应了世界和平发展的潮流，是维护世界和平稳定的重要政治力量。总之，实现中国梦必须坚持中国共产党的领导

实现中国梦是历代中国共产党人的历史责任。党成立后就担当起完成两大历史任务、实现中华民族伟大复兴的使命，带领人民经历了艰苦卓绝的逐梦历程。紧紧依靠人民完成和推进了三件大事，使中华民族伟大复兴展现出前所未有的光明前景，迎来了从站起来、到富起来再到强起来的伟大飞跃。

今天，中国共产党担负着团结带领人民坚持和发展中国特色社会主义事业、建设社会主义现代化强国、实现中华民族伟大复兴的重任。党坚强有力，党同人民保持血肉联系，国家就繁荣稳定，人民就幸福安康。形势的发展、事业的开拓、人民的期待，都要求中国共产党人肩负起新时代的历史使命，进行伟大斗争，推进伟大事业，建设伟大工程，实现伟大梦想。

中国共产党是中国特色社会主义事业的坚强领导核心，共产党员是托起中国梦的脊梁。鲁迅曾经说过，我们自古以来，就有埋头苦干的人，有拼命硬干的人，有舍身求法的人……这就是中国的脊梁。回顾中华民族的历史上，一次次面临危亡忧患，却一次次重新崛起，就是因为有了一批批前仆后继生生不息的中国脊梁。中国共产党诞生以来，一代又一代的共产党人就成为中华民族中最坚挺的脊梁，正是有了中国共产党的领路引航，实现中国梦才有了坚强的领导和坚实的保障。

当代中国共产党人肩负着重大责任，这个重大责任，就是对民族的责任，就是对人民的责任，就是对党的责任。“我们的责任，就是要团结带领全党全国各族人民，接过历史的接力棒，继续为实现中华民族伟大复兴而努力奋斗，使中华民族更加坚强有力地自立于世界民族之林，为人类作出新的更大的贡献。”^[14]这是以习近平为核心的中共中央对全党我国人民的庄严承诺。

打铁还需自身硬。“我们的责任，就是同全党同志一道，坚持党要管党、从严治党，切实解决自身存在的突出问题，切实改进工作作风，密切联系群众，使我们党始终成为中国特色社会主义事业的坚强领导核心。”^[14]

中国共产党自成立以来，在领导伟大社会革命中勇于进行自我革命，不断加强和改进自身建设，使党保持先进性和纯洁性，经受住各种风险和挑战考验并不断发展壮大，进而领导中国人民取得革命建设改革的伟大胜利，向着中华民族伟大复兴不断前进。实践证明，没有中国共产党就没有新中国，就没有中国特色社会主义，也不可能有中华民族从站起来、富起来到强起来的伟大飞跃。坚持党的领导，是坚持中国道路、弘扬中国精神、凝聚中国力量、实现中国梦想的必然选择。

总之，中国人民正在中国共产党坚强领导下，在坚定中国特色社会主义道路自信、理论自信、制度自信、文化自信中实现中国梦，在求真务实、真抓实干、团结奋斗中实现中国梦，共同创造中国人民和中华民族更加幸福美好的未来！中国梦的实现，不仅给中华民族带来伟大复兴，占人类六分之一的中国人民带来福祉，也必将增进世界和平、促进共同发展，推动人类进步，从而造福于世界各国人民。

参考文献

- [1] 毛泽东：《浣溪沙——和柳亚子先生》（1950年10月）。
- [2] 胡锦涛：《在庆祝中国共产党成立90周年大会上的讲话》，人民出版社2011年版。
- [3] 习近平：《在参观<复兴之路>展览时的讲话》（2012年11月29日），《人民日报》2012年11月30日。
- [4] 习近平：《在同全国总工会新一届领导班子成员集体谈话时的讲话》（2013年10月23日），转引自中共中央文献研究室编：《习近平关于实现中华民族伟大复兴的中国梦论述摘编》，中央文献出版社2013年版。
- [5] 习近平：《在第十二届全国人民代表大会第一次会议上的讲话》（2013年3月17日），《人民日报》2013年3月18日。
- [6] 习近平：《顺应时代前进潮流，促进世界和平发展——在莫斯科国际关系学院的演讲》（2013年3月23日），《人民日报》2013年3月24日。
- [7] 习近平：《在会见二十一世纪理事会北京会议外方代表时的谈话》（2013年11月2日），《人民日报》2013年11月3日。
- [8] 习近平：《在十二届全国人大一次会议闭幕会上的讲话》，2013年3月17日。
- [9] 习近平：《在同美国总统奥巴马共同会见记者时的讲话》（2013年6月7日），《人民日报》2013年6月9日。
- [10] 邓小平在1979年4月中央工作会议期间对广东同志的讲话。
- [11] 习近平：《在广东考察工作时的讲话》（2012年12月7日至11日）。
- [12] 《邓小平文选》第二卷，人民出版社1994年版。
- [13] 《习近平谈治国理政》，外文出版社2014年版。
- [14] 习近平：《在十八届中央政治局常委与中外记者见面时的讲话》，2012年11月15日。

中国与哈萨克斯坦“两路”对接之文化互镜互融研究

陈世锋

武汉大学马克思主义学院；武汉；武汉大学

[内容摘要]中哈两国在经济、政治等层面进行了大量友好的互通交流，但在文化交流中还存在很大建设空间，不少项目口岸存在有交通无交流的问题，这是不利于两国人民民心相通之建设的。文化交流之模式可以借鉴历史上的中印文化互镜创新之模式，要反对单边主义一元论，要提倡互相尊重的多边主义，把中哈文化交流推向历史新天地。

[关键词]互镜创新；一带一路倡议；光明之路

Cultural Fusion or Mutual Mirror: Research about the Belt and Road Initiative and Nurly Zhol Program

Chen Shifeng

(School of Marxism, Wuhan University)

Abstract: China and Kazakhstan have conducted a lot of friendly exchanges in economy, politics and other aspects, but there is still a lot of room for cultural exchanges. Many of the project ports have the problem of transportation without cultural exchanges, which is not conducive to the construction of the mutual understanding between the peoples of the two countries. The model of cultural exchange can draw lessons from the innovative model of mutual mirror of Chinese and Indian cultures in history. We should oppose unilateralism, advocate multilateralism of mutual respect and push the cultural exchange between China and Kazakhstan to a new historical horizon.

Key words: *Innovating by Mirror Each Other, Belt and Road Initiative, Nurly Zhol Program*

哈萨克斯坦是世界最大的内陆国家，是东亚与中亚乃至与欧洲、阿拉伯世界的连接之桥，国内民族团结、政治稳定、经济快速稳步增长。中哈历史上有7世纪初玄奘西行的精彩文化交流（时称怛罗斯），记载了“土宜气序”的哈萨克古国风貌，也记载了“有小孤城，三百余户，本中国人也……言辞仪范，犹存本国”这些最初的民族文化交流历史，当然历史上也发生了8世纪中叶唐朝军队与阿拉伯军队在古哈萨克斯坦国的相遇交锋。2013年9月7日，习近平总书记在哈萨克斯坦纳扎尔巴耶夫大学的演讲中首次提出共建丝绸之路经济带的构想，哈萨克斯坦也提出了光明之路的构想，一带一路与光明之路的友好共建对接，揭开了中哈两国友好交流的新篇章。

一、中哈文化交流之重要性 with 现状

扎尔巴耶夫总统在中国社会科学院的演讲中曾指出，两国建立了战略伙伴关系、签署了21世纪合作战略，不仅要“进一步巩固政治互信，加深在共同保障地区安全和稳定方面的合作。扩大和深化促进共同发展和繁荣的经贸领域的相互协作”，还要“发展人文领域合作，增进民间交往”，并进一步具体指出：

“我们需要继续扩大文化和科技交流，这对于日益友好与和睦的两国人民来讲，是非常重要的。考虑到两国人民，特别是在边境地区人民彼此兴趣的增强，应该适当地促进书籍、刊物以及介绍邻国的历史、文化和现代生活的广播电视节目的相互推广与交流。同时，还要关注两国青年的友好往来，扩大留学生的交流人数……我们无疑应该更多地了解历史与现实生活。因此，需要加强在文献资料方面的合作……两国人民应该更多地增进相互了解。向两国的普通民众、企业家和各阶层人士介绍两国关系达到的水平、积极的成果和美好的前景是很重要的……”^[1,94]

中国共产党十九次全国代表大会报告中也强调指出，中国要“推进国际传播能力建设，讲好中国故事，展现真实、立体、全面的中国，提高国家文化软实力。”显然，中哈两国不仅要进行安全、经济、政治等诸多领域的交流合作，文化类软性的交流对促进两国的进一步理解互信，打好思想情感层面的认同合作基础，也有着不可替代的重要性。

中哈两国的文化交流取得了不少成绩。1998年5月中哈两国文化部签署了《中国文化和哈国文化部《1998—2000年文化合作计划》、《旅游合作协定》，2006年又签署了《中哈21世纪合作战略》，“哈萨克斯坦文化周”“哈萨克斯坦文化节”“哈萨克斯坦文化日”多次在中国举行，“中国文化中心”“新疆文化周”“中国文化日”“欢乐春节”等活动也陆续在哈萨克斯坦举行。特别是借“丝绸之路：长安—天山廊道路网”列入世界文化遗产保护项目之机，各种文化旅游项目也广受关注。

但另一面，我们也应该看到中哈交流中存在的一些需要进一步发展深化的问题。由于双方交流发展的时间与深度还不够，所以目前呈现了重经济“硬交流”、少深度文化“软交流”的形态，比如各种文化游实际是以经济效用理性优先，而真正深入地文化对话还存在一定的缺失。

比如，赵萱以霍尔果斯口岸“中哈跨境合作中心”为例^[2,9-16]，提出了“无交流的交通”一说。哈萨克斯坦消费者在口岸中心重视大量批发中国轻工业日常消费品，中国消费者则多以旅游为主，看重免税等政策，消费少量较贵易携的商品，两者的消费空间存在错位，所以虽然在同一个口岸中心购物，却有着不同的活动空间而缺少了互动交流。哈萨克斯坦消费者很难在“合作中心”之外去理解更为复杂的中国文化，从而在拥抱“廉价版”现代性的同时，接触到的也只能是一个“简化版”的中国。另一方面，哈萨克斯坦对中国消费者而言，也被建构为一个因为保持了游牧性进而确保了天然性的国家，有各种比中国更加天然无公害产品的国家，这对哈萨克斯坦的理解实际也是一个简化的符号。赵萱以此田野考察提出了一个忧虑，即存在可见的大量的交通，但深层的文化互动还是缺失的。

当然，从初步的经济交流到深层文化互动是需要一个长期历史过程的，我们期望一些更深层的文化交流能够持续加强。比如，哈国来华的留学生从2004年的不足500人，到2016年增长到了140,000，长期留学体验学习，显然会从长远的角度带来深层的对话；又比如中国的文化通过高水平制作的影视文艺作品等，更好地表达了中国人民独特的深层次价值观、生活世界等；再比如孔子学院更进一步对中国传统文化的传播等等，这些路径经过长期努力，皆有望产生深层的文化互动。

二、文化互镜创新模式之可能

深层的文化互动是一个非常复杂的系统工程，分析现今中哈深层文化互动之可能，可以通过分析历史上真实发生过的中印文化交流模式、近现代学人对中西文化交流模式的探索等，寻找有益的借鉴。

自汉明帝夜梦金人、白马驮经来华的佛学初传，到有“阳儒阴释”之称的王阳明，中印文化经过哈萨克斯坦等诸多中亚国家，以北线的佛教入华为契机，走过了交流对话的1500多年，两者之间真实发生了深度地化合反应。中印文化相遇之初，当然有误解甚至曲解，比如有《老子化胡经》等；也有一些学人不可避免进行牵强附会性的格义研究，甚至一度外来文化佛教在中国本土遮蔽儒道传统而成为显学。但中印文化交流的最终，是在隋唐和宋明时期产生了对世界广有影响的文化贡献，即隋唐佛学、宋明理学，这种成功的文化交流对话模式可称之为“互镜创新”模式。

文化交流有各种模式，再以近现代的中西文化交流为例，有中体西用、西体中用等广有影响的学说，但此类模式主张的体用分离是不可能的。严复当年即已清醒认识到体用二分的问题，“有牛之体，则有负重之用；有马之体则，则有致远之用。未闻以牛为

体，以马为用者也……故中学有中学之体用，西学有西学之体用，分之则并立，合之则两亡”。^[3,80]正如鲁迅先生曾形象说明的，我们不可能希望学了西洋的本领，还保留中国的旧习惯。

与上述体用分离模式不同，还有学者支持中西会通的模式，认为中西文化会通应如水融于盐、应中西互为体用（傅伟勋）、不中不西即中即西（梁启超语）等，因为中国传统一直强调东圣西圣、心同理同、理一分殊、月印万川，亦如钱仲书所讲“东海西海，心理攸同，南学北学，道术未裂”。这种较强意义上试图超越中西之争的整合观可称为“融贯论”。但这种超越任何范式先在限制的、象神一样超越任何多样性，从而能直接面对同一性本质的“神目观”式的境界，在现实世界中是不存在的。

比如，在日常应用层面，中西会通是没问题的，一个人可以今天看中医，明天又看西医随兴而为，现实是充满矛盾的，常人的思想世界并不寻求理论的自洽融贯，所以人之善恶、对某人之爱恨总是共存的。但这种常识层面是“不了义”，而哲学终极性追问所要寻找的却是“了义”。中西整合会通的最大问题是立场问题，惠能等中国化佛学再中国化还是佛学，王阳明等新儒家再“阳儒阴释”还是儒家，到底是佛是儒，到底是中是西，这是一个体用一如、彻底完备的理论体系必需要回答的，虽然常人及“不了义”的理论体系不必在此纠结。这种会通观点常易于导致一种文化霸权主义，即将自认的真理，包括政治经济文化模式视为一种普世的真理，甚至对其它民族强行推广，这就变成了文化交往中以强凌弱的错误模式了。

体用分离不可行，超越现实条件之融贯论亦不可行，此处借鉴历史上中印文化交流力图提出的文化交流模式，是另一种更为切实可行的方案，即“互镜创新”模式。

法国哲学家于连认为，要理解希腊就要寻找一个非希腊的他者作为一面“镜子”来反观自身，因为希腊“于我可能过于熟悉，以致我不能希望真正认识它……我们与希腊暗含着的关联有可能阻碍我们去感知它的生命力——估量它的创造性。必须脱离家族传统，必须切断血统联系，必须保持某种距离。”^[4,3-4]在此意义上，“我们不应把差异性看成消极的障碍，而应视为一个积极的资源”。^[5,93]中西两个传统很难讲谁好谁坏，两个传统也将长期共存，所以在中西比较对话中，“分析有别自身的他者不是为了比较优劣，而是为了更深入地反思自己的文化”^[6]，因为适当的外部性与观察距离可以更好地促进反观。这正是互镜创新的要义，即以另一种文化为一面反观自身的镜子促进自己反省。比如，于连通过这种互镜式的比较发现了“中国思想中没有，而在西方传统中习以为常的一些概念和定见”，如“是、上帝、自由”等概念。^[4,51-52]

就历史上的中印文化交流而言，宋明新儒学之所以是新的，正在于援佛入儒，它一改中国传统对形而上思辨的忽视，建立了一个与佛学媲美的儒学形而上体系。另一方面，此复兴之后的儒学也还是儒学，因为它依然坚持了孔孟之道的的基本立场如入世、心性论等，当然，此基本立场或所谓道统也存在一个再发现或重新诠释的过程，比如唐以前的周孔并称在宋代以后转为孔孟并称了。其实，互镜之下的创新，并不是凭空产生新思想，也不是从对方传统直接嫁接过来一些思想，而是以对方为镜，激发了自身传统某些原本忽视的、内在的逻辑可能，也包括了对自身传统整体性框架、基本定位的重新诠释。隋唐之际天台、华严、禅宗等中国化佛学则提供了另一个不舍佛学立场，以儒学为镜再创新创造的成功案例。

时至今日，无论是中国与哈萨克斯坦还是与其它国家交往，相互尊重、不舍本身立场与传统的互镜创新模式，应该是更为合理的方法。

三、从文明冲突论到命运共同体

亨廷顿提出了广有影响的文明冲突论，其老师汤因比也在历史研究中强调从文明的兴衰冲突来研究历史，他认为，“应该可以说，历史研究的可以自行说明问题的单位，

既不是一个民族国家，也不是另一极端上的人类全体，而是我们称之为社会的某一群人类。”^[7,14]按其观点，文化圈或文明体系（亦即话语体系）划分的基本单位不能是国家，因为国家并不能成为完整解释说明的最小单位。其划分应综合考量一个国家群落的民族种族归属、地域临近性、文化传统共融性、政治经济交往密切性等因素，文化传统的共融相关于历史上的交往联系，政治经济的一体化则表现为当下共同参与的各种国际性政治组织。

亨廷顿、汤因比从文明文化的角度研究历史与现今国家民族间的交往甚至冲撞，具有一定的合理性，特别是 911 恐怖事件之后其理论也广受学界关注。但其理论也有一定的问题，即过多强调了文化冲撞冲突的一面，无论自觉与否，其理论至少暗示了强弱文化的竞争甚至弱肉强食。其实世界的模式并不能绝对一元化，国际政治也不能单边主义，现今世界更需要多元共存、和合与共的理念。文明对话之研究理念，不仅要研究其竞争的一面，也应试研究其和而不同、共存共生的一面。正如一个生态群落，当然存在物种间的竞争，但一个群落之所以能成为一个有机稳定的整体，正是其物种的丰富性与多元性，如果一个群落的生态链中只存在少量的物种，反而是不稳定的，物种的丰富性是生态系统稳定性的前提。国际关系也是如此，无论是不同国家间的文化对接还是政治经济的交流，不能用一种自认为最优最好的模式来同化他人，而应以“互镜创新”为对话的基础，在不舍本位立场传统的前提下，开放接受其他传统的启示来完善提升自身，不要放弃自身传统，也不要固步自封，要开放学习接受他者，要对他者传统的选择足够尊重。

哈萨克斯坦与中国同为多民族国家，也都有社会主义建设的长期历史，不仅历史上有着丰富的交流，今天在一带一路合作建设的过程中，无论是石油等经济相关项目的合作，还是政治上的民族团结、反恐等，都有着诸多合作交流的机会。在硬件领域深入交往的同时，我们更应该本着互镜创新的方法在文化上进行交流，在青年互访、社会普遍民众交流等方面互相尊重促进民心相通，在学者自觉理性思考层面，更要本着互镜创新方法，把中哈文化交流推向历史新天地。

参考文献

- [1] 哈萨克斯坦总统纳扎尔巴耶夫在中国社会科学院的演讲，俄罗斯中亚东欧研究[J]，2007年第1期。
- [2] 赵萱.无交流的交通：日常跨界流动的人类学反思——以霍尔果斯口岸“中哈跨境合作中心”为例.云南师范大学学报（哲学社会科学版）[J],2018年第11期。
- [3] 严复：马勇编《严复语萃》[M]，华夏出版社，1993年版。
- [4] 于连：《迂回与进入》[M]，杜小真译，生活·读书·新知三联书店，1998年版。
- [5] 陈世锋：《文化比较中的标准、差异性与整体性问题动态》。
- [6] 杜小真：《远去与归来——希腊与中国的对话》[M]，中国人民大学出版社，2004年版。
- [7] 汤因比.历史研究(节略本)[M].曹未风等译.上海:上海人民出版社，1997年版。

构建以人民为中心的人类命运共同体

王双群；曾丽华

武汉大学马克思主义学院；武汉；武汉大学

shuangqunwang@163.com

[内容摘要]我国在推动全球治理体系发展中，创造性地提出人类命运共同体的构想。基于“家、国、天下”的思路，秉持人民是家庭、国家和人类命运共同体的缔造者的认识，厘清家庭观念、国家意识与人类命运共同体理念具有同频共振的关系，是统一的有机整体。故以人民为中心，努力打造亿万百姓幸福家，缔造中华民族崛起国，进而构建人类和平、共赢的命运共同体，以实际行动谱写世界和平与发展的新篇章。

[关键词]人民家庭国家人类命运共同体

Structuring community of Shared future for mankind With the people at the center

Wang Shuangqun, Zeng Lihua

(School of Marxism, Wuhan University)

Abstract: In promoting the development of the global governance system, China has creatively put forward the vision of a community of Shared future for mankind. Based on the idea of "home, country and the world", upholding the understanding that the people are the creators of the family, the state and community of shared future for mankind, clarifying the relationship between family concept, national consciousness and the concept of community of shared future for mankind has the same frequency resonance, is an organic unity. With the people at the center, we will strive to create a happy home for hundreds of millions of people, a rising nation of the Chinese nation, and a community of Shared future featuring peace and win-win outcomes for all mankind. We will take concrete actions to write a new chapter of world peace and development.

Key words: people, family, state, community of shared future for mankind

“几千年前，中华民族的先民们就秉持周虽旧邦，其命维新的精神，开启了缔造中华文明的伟大实践”^[1,2]，以“世界大同”、“天下一家”、“协和万邦”的宽广胸怀，自信而又大度地与其他国家开展经济交往和文化交流。而今，我们秉承“以人民为中心”的思想，不断致力于家庭和国家建设，进而推动人类命运共同体的实践探索。倡导建构人类命运共同体是以我国人民为基础联合世界人民，为实现家庭幸福、国家富强、世界大同三个层次的目标而奋斗。

一、人民的家庭观念、国家意识和人类命运共同体思想是有机的统一体

人类命运共同体思想始终坚持以人民为中心，将个人抱负、民族寄托、人类理想融为一体，致力于推进人类的和平与发展，是对中华优秀传统文化“家国天下”思想的传承，也是马克思主义中国化的新发展。

(一) 人民是家庭、国家和人类命运共同体的缔造者

1. 人民是家庭幸福的组织者、维护者。中国人民自古以来就重视家庭、重视亲情。家和万事兴、天伦之乐、尊老爱幼、勤俭持家等优秀传统文化，都体现了中国人民的家庭情怀。习近平同志在他的治国理政思想与实践之中对家庭的重要作用非常重视，他指出：“无论时代如何变化，无论经济社会如何发展，对一个社会来说，家庭的生活依托都不可替代，家庭的社会功能都不可替代，家庭的文明作用都不可替代。”^[2,354]家庭是社会的细胞，是每个人一生都必须面对的主要环境。只有千千万万个家庭细胞幸福了，才

能实现社会的和谐、国家的富强。古往今来，中国人民发扬中华民族传统家庭美德，促进家庭和睦、邻里和谐、亲人相亲相爱，使千家万户成为国家发展、民族进步、社会和谐的基础，发挥了重要作用。

2. 人民是国家强盛的建设者、检验者。国家富强、民族振兴、人民幸福这三者紧密相连，构成了中国梦的基本内容，让人民幸福又是实现中国梦的出发点和落脚点。中国取得令世人瞩目的成就，是依靠中国人民勤劳、智慧和勇气干出来的。人民群众冲破思想的禁锢和旧体制的桎梏，提出了许多新思路、新想法、新模式，在改革的实践中迸发出了无限的激情和活力。因而依靠人民群众推进改革是中国特色社会主义建设的一项重要经验。同时检验改革与发展的成果，也应该是人民群众。邓小平同志提出了“三个有利于”标准，来衡量改革开放是非得失。江泽民同志提出：“党的一切方针政策，都要以是否符合最广大人民群众的利益为最高标准，以最广大人民群众满意不满意为根本准则”^[3, 445]。胡锦涛同志强调：“一切工作都要经得起实践、群众和历史的检验，衡量政绩的最终标准是人民拥护不拥护、赞成不赞成、高兴不高兴、答应不答应”^[4, 511]。这一系列的讲话，都强调了人民实践感受的重要性。“人民”一词是党的十九大报告中的关键词，在报告中提到超过 200 次，涉及改革处处强调要以人民为中心。在涉及到改革方针政策的制定以及在改革中遇到关系复杂，难以权衡的问题时，强调要广泛听取群众的意见，想一想群众的实际情况是怎样的？群众对改革的成效是否满意？只有人民群众满意才是对国家强盛的肯定，这也开宗明义地回答了“为了谁，依靠谁”的根本问题。

3. 人民是人类命运共同体形成的推动者、缔造者。在世界文明史上，人类创造了几千年的灿烂文明，但同时也有过惨重的战争冲突，过上幸福美好的生活始终是人类孜孜以求的梦想。毛泽东同志指出：“人民，只有人民，才是创造世界历史的动力。”^[5, 1031]人类命运共同体最基础的是“人类”这个要素，既包括了我国人民，又包括了世界人民。今天，世界已经成为你中有我、我中有你的地球村。面对机遇与挑战并存的世界，人类又一次来到了十字路口。人类将向何处去？战争还是和平？开放还是封闭？面临世界上的各种各样挑战，没有哪个国家能够独善其身。党的十九大报告指出：“中国人民愿同各国人民一道，推动人类命运共同体建设，共同创造人类的美好未来！”^[6, 1]以中国人民为基础联合世界各国人民顺应世界历史发展的潮流，秉持“天下一家”的理念，求同存异，齐心协力应对挑战，共同成为世界和平的维护者、全球发展的推进者、国际秩序的建设者，为构建人类命运共同体，开创人类的美好未来而努力。人类命运共同体理念超越了个人、国家、民族、宗教信仰之间的隔阂、冲突与纷争，囊括了亿万人民之家，涵盖了国与国、区域与全球之间的关系，是人民的家国情怀和共同体意识的统一。

（二）家庭观念、国家意识与人类命运共同体思想的关系

1. 家庭观念、国家意识与人类命运共同体思想是同频共振的关系。中国人民的家庭观念、国家意识的积极培育、铸牢与人类命运共同体思想的共建、共担、共促，是同频共振的关系。在中华优秀传统文化中，家与国始终紧密联系在一起，由己而家，由家而国，家是最小国，国是千万家；有了强的国，才有富的家。由此可见，家庭同国家、民族的前途命运紧密相连。我们要认识到，千家万户都好，国家才能好，民族才能好；同时，我们还要认识到，国家好，民族好，家庭才能更好。人类命运共同体思想相对于国家意识、民族意识来说视野更加高远和宏大，它是一种将其他国家和民族与自身融为一体的整体意识。中华民族国家意识是人类命运共同体思想的重要组成部分，对人类命运共同体思想具有促进作用。人类命运共同体是对中华民族共同体与全球现有的各种共同体的继承发展和推陈出新，它更加强调全球的整体性和包容性。在传统的国家民族的利益格局基础上，通过共同责任的担当，促进“单一”的利益驱动向着“共同”的目标导向转化，既立足本国又胸怀全球，既照顾现实又放眼未来，既有具体政策又有宏远战略，对人类社会应对当前挑战、推动未来发展具有重大而深远的意义。

2. **家庭观念、国家意识与人类命运共同体思想是统一而不可分离的有机整体。**家是小家，国是大家，有国才有家；世界则是由千千万万个不同民族、不同文化的国家共同构成的，只有各个国家同呼吸、共命运、心连心才能打造和平、共赢的人类命运共同体。中国梦与世界梦息息相通，要坚持将中国梦与世界梦紧密相连，坚定不移走和平发展道路，“始终做世界和平的建设者、全球发展的贡献者、国际秩序的维护者。”^[7,1]只有中国人民带着满满的获得感、幸福感和安全感迈进全面建成小康社会，在做好“部分”中胸有成竹，才能充满底气的为构建人类命运共同体这个“整体”高效助推。中国人民命运共同体的“铸牢”与世界各国人民命运共同体的“构建”，二者相统一，最终推动人类命运共同体“整体”的实现。中国人民命运共同体、世界人民命运共同体和人类命运共同体，是“部分”与“整体”的关系，只有“部分”与“整体”相得益彰，互为参照，才能共同为实现人类命运共同体而努力奋斗。习近平总书记曾将各个国家的关系做这样的比喻：倘若我们将人类生活生存的地球比作一艘大船，那么全球 195 个国家就是这艘大船的一个个船舱。我们期盼自己的国家在未来发展地更好，同时也衷心希望“人类命运共同体”这艘巨船能够一帆风顺、平稳前行。这段话生动而深刻的阐明了当今世界，每一个国家是休戚与共的命运共同体关系，只有每个国家发展好了，世界才能更好。在面临人类重大挑战时，世界上的各个国家要继承和弘扬联合国宪章的宗旨和原则，相互依存、同舟共济，共同打造人类命运共同体。历史和现实都证明了，每个国家的繁荣富强离不开世界和平与发展的大环境，世界的和平与发展也需要每个国家的共同努力。要坚持世界上各个国家的梦想相通，发展与共，才能早日实现“世界大同”的美好愿景。

二、以人民为中心，打造亿万百姓幸福家，缔造中华民族崛起国

构建人类命运共同体不仅要关心人民的家庭幸福，还应该胸怀国家的复兴大业。中国依靠人民群众，努力打造亿万百姓幸福家，共建中华民族崛起国，把不可能变成为可能，创造了人间奇迹，用几十年时间走完了发达国家几百年走过的工业化历程。这一切都是以人民为中心缔造的。

（一）家国共建，提升人民群众的“获得感”

中国古语“修齐治平”的道德信念和原则，由近及远，由己及人，体现了提高自身修为，管理好家庭，治理好国家，安抚天下百姓苍生的抱负。将个人、家庭、国家紧密地联系在一起，紧紧围绕为人民谋幸福，为中华民族谋复兴的初心和使命，着力提升人民群众的“获得感”，成为中华民族独特的文化认同和价值追求。

以改善民生为突破口，通过家国共建，来提升民众的获得感，一直是我国政府密切关注的重要领域。为顺应人民的期待，我国改革的步伐不断向纵深发展。改革开放 40 年来，着力“增强改革系统性、整体性、协同性，着力抓好重大制度创新，推出 1600 多项改革方案让人民群众有更多获得感”^[1,2]。在就业上，政府提出的“六个稳”要求中，稳就业居于首位。在互联网发展上，强调让亿万人民在共享互联网发展成果中有更多获得感等。新世纪以来，全面打响脱贫攻坚战，阐释了在全面建成小康社会的征程中，13 亿多中华儿女，一个都不能掉队的深刻含义。这一系列惠民措施的实施，是强调以人民为中心发展思想的深刻体现，阐述了保障和改善民生没有终点，只有连续不断的新起点。在这个新起点上，每个人的发展越来越好，每个家庭步入更加全面的小康生活，我们的国家才能建设得更加富强。这些民生举措让人民获得实惠，极大增强了占世界四分之一人口的获得感，无疑也为人们实现人类命运共同体的美好愿望打下坚实物质基础。

（二）爱国如家，增加人民群众的“幸福感”

在中华优秀传统文化中，家国始终紧密联系在一起。家是国的缩影，国是家的延续，爱国如家也成为必然的选择。习近平同志在会见第一届全国文明家庭代表时强调：“千

家万户都好，国家才能好，民族才能好。国家富强，民族复兴，人民幸福，最终要体现在千千万万个家庭都幸福美满上。”^[2, 353]

党的十九大报告指出：“中国特色社会主义进入新时代，我国社会主要矛盾已经转化为人民日益增长的美好生活需要和不平衡不充分的发展之间的矛盾”^[6, 1]。40年改革春风化雨、春华秋实，人民对幸福生活愈来愈期盼。民生幸福的新起点，是人民期盼有更清新的空气、更优美的环境；期盼社会的公平正义；期盼在奋斗中实现人的全面发展等。新世纪以来，按照全面建成小康社会的各项要求，增加人民群众的“幸福感”就是要解决人民在教育、医疗、住房和环境卫生等方面的操心事和烦心事，注重补短板、强弱项，满足人民对美好生活的向往，实现民生幸福。例如，“完善党委领导、政府负责、社会协同、公众参与、法治保障”^[6, 1]，满足人民群众对公平、正义、民主和法治的需要；秉持“绿水青山就是金山银山”的生态文明理念，让中国人民生存与发展的家园更加美丽宜人，满足人民日益增长的优美环境需要；实施健康中国战略，为人民提供优质高效的医疗卫生服务，满足人民对健康幸福的需要；全面建成小康社会，56个民族缺一不可，满足人民对共享幸福的需要等。从这些看得见、摸得着的“幸福”措施中，感受到我们的政府爱国如家，以满足人民需求为己任，具有深厚的人民情怀和解民忧办实事的决心，充分展示了中国政府是以人民幸福为旨归的民主政权。

（三）家国一体，增强人民群众的“安全感”

切实增强人民群众的安全感，既是国家治理的重要目标，也是人民群众的切身需要。安全感是人民获得感和幸福感的特殊体现，只有人民的安全感得以增加，人民的获得感和幸福感才能相应提升，国家才能和谐稳定。如果个人处于内心浮躁、社会治安差、战争频发等环境中，又怎能体验到获得感和幸福感呢？增强人民群众的安全感，必须把维护人民安全作为工作的出发点和归宿点。

改革开放40年来，“我国社会大局保持长期稳定，成为世界上最有安全感的国家之一。”^[1, 2]新中国成立以来，特别是改革开放以来，我国政府始终坚持以人民为中心，不断增强守护人民群众生命财产安全的能力。在改革开放初期，我国政府从纷繁复杂的国际形势中作出了和平与发展是时代主题的新判断，驱走了笼罩在人们头顶的战争阴霾，为人民投身于经济建设奠定了理论基础。其后强调，搞好社会治安，依法严厉打击各种犯罪活动，是关系人民群众生命财产安全和改革、发展、稳定的大事。党的十七大报告继续指出，要强化安全生产管理和监督，有效遏制重特大安全事故，保障人民生命财产安全。中国政府强调：要始终把人民群众的生命安全放在第一位，高度重视各领域的安全问题。如，深入开展反恐斗争，保护人民群众生命和财产安全；强调源头严防，把好食品安全第一道关；树立总体国家安全观，打击恐怖分子及分裂国家的组织；着力打击整治电信网络诈骗犯罪，为人民营造一个绿色的网络环境等。通过立法、司法等各种手段来保证人民的生命财产安全，保护人民群众的合法权益不受侵犯，是我国政府为人民谋幸福的要求。这颗为人民谋幸福的初心具有深厚的民本情怀，坚持一切为了人民、一切依靠人民，把以人民为中心的思想落实到维护人民安全的具体工作中，给人民更加有效、有力的安全保障，让人民在每一个幸福小家和崛起的国家中安全感更强。

中国改革开放40年的实践生动的证明了：改革开放带来家与国的进步，封闭必然落后。中国的繁荣富强离不开世界，世界的发展也需要中国的力量。要坚持中国与世界相连，中国梦与世界梦相通，中国发展与世界发展休戚与共，坚持中国好，进而世界才能更好。

三、以人民为中心，构建人类和平、共赢的命运共同体

人类命运共同体思想的提出是对马克思、恩格斯“共同体”思想以及中华优秀传统文化中的“世界大同”、“天下一家”政治愿景的继承和创新，它着眼于全人类，追求人人和谐相处的“共同体”生活，展示出一幅关于人类理想的社会图景。

（一）秉承人类和平发展理念，共商共维

上个世纪，中国人民为挽救国家危亡、实现民族独立，进行了长达百年的反侵略、反压迫的武装斗争。第二次世界大战期间，作为“亚洲主战场”，中国为世界反法西斯斗争作出了巨大贡献。“中国人民抗日战争起始最早，持续时间最长，条件最艰苦，付出的牺牲也同俄罗斯人民一样是最惨重的。”^[7,1]二战结束后，中国提出了“和平共处五项原则”，促进了世界的和平与发展。历史不容忘却，中国人民一直谨记和平是用生命和鲜血换来，具有维护世界和平的坚定决心。

改革开放40年来，中国将“始终坚持独立自主的和平外交政策，始终不渝走和平发展道路、奉行互利共赢的开放战略，坚定维护国际关系基本准则，维护国际公平正义”^[1,2]。今天，中国日益走近世界舞台中央，在理论和实践层面，成为国际社会公认的世界和平的建设者、全球发展的贡献者、国际秩序的维护者。在理论上，2018年，将“坚持和平发展道路”写入宪法，成为我国外交政策理念在国家法律上的最高宣示，表明了我们顺应世界和平发展潮流，充分展示中国维护世界和平的决心不会改变。在外交上，我国是世界上唯一将“和平”、“共赢”理念写在外交旗帜上的国家。在中法建交50周年纪念大会上，我们强调如今的中国是一只和平的、可亲的、文明的狮子，给世界带来的是机遇、和平与进步，而不是威胁、动荡与倒退。中国将继续秉持和平发展理念，永远不称霸，永远不搞对外扩张。当前世界，各国人民还面临着许多共同的挑战，如恐怖主义袭击、战争威胁、生态破坏等传统安全和非传统安全问题。在此，我国政府呼吁世界各国人民应该携起手来，秉持人类命运共同体理念，把这个世界建设得更加和平与繁荣。逐渐强大的中国，不仅在理论上为人类和平发展指明方向，还在实际行动上与世界各国人民一同争做和平的建设者和维护者。截止到2017年12月，“中国累计派出3.6万余人次维和人员，2500多名中国官兵正在8个维和任务区维护着当地和平安宁。”^[8,2]从理论到实践上的一系列行动，充分证明中国是维护世界和平与发展的强大力量，展示了我们愿意同世界各国人民共同致力于世界和平发展的崇高目标。

（二）创造世界各国人民共同利益，共享共赢

今天的世界，物质文明极大丰富。但全球南北发展不平衡、不充分的问题仍然普遍存在，贫穷和饥饿问题依然十分严重，世界上还有许多国家的人民生活在困境之中。大道之行也，天下为公。我们坚持发展的目的就是造福于人民，这里的人民，既包括我国人民，又包括了世界各国人民。

长期以来，中国一直为非洲等发展中国家在惠及经济社会发展和民生改善项目中提供了大量无偿援助、贷款、技术以及人员等支持。在毛泽东年代，中国对“第三世界兄弟”有求必应，即使在三年困难时期，中国对外援助也是有增无减。“多年来对世界经济增长贡献率超过30%，对外投资总额达到1.9万亿美元。”^[1,2]今天，仍然有成千上万的中国技术人员、医务人员和志愿者等暂居在广大发展中国家，为改变当地人民的命运努力奋斗着。中国多次提出的构建人类命运共同体的倡议凸显了共享、共赢的价值取向，符合世界各国人民的共同利益。中国“一带一路”倡议的提出，正是人类命运共同体理念的一种实践。要坚持以“一带一路”为重点，与世界各国人民打造互利共赢新平台，为世界发展与进步增添新动力。这个倡议来源于中国，但成效却是惠及世界各国人民。历史上，陆上和海上丝绸之路都起源于中国，为联系世界、缔造和平、促进经贸往来和文化交流发挥了纽带作用。两千多年古丝绸之路留给我们的宝贵启示：只要坚持平等互利、包容互鉴、合作共赢，不同种族、信仰和文化背景的国家完全可以共享、共赢。通过“一带一路”合作倡议，使中国与世界各国人民的命运紧紧相连。它很好地诠释了中国与世界红利共享、文明互鉴、互通有无的共享、共赢价值取向。中国将“坚持互利共

赢开放战略”写入宪法，反映了我们对世界各国人民期盼合作共赢这一共同愿望的深刻把握，彰显了中国作为全球发展贡献者的大国形象和为世界各国人民造福的坚定决心。

（三）关注人类命运的发展方位，共生共建

生态兴则文明兴，生态衰则文明衰，生态文明是人类社会进步的重大成果。从《京都议定书》的签订到哥本哈根气候大会，再到《巴黎协定》的签订，中国一直在密切关注人类命运的发展方位，“引导应对气候变化国际合作，成为全球生态文明建设的重要参与者、贡献者、引领者”^[6,1]，为建设和平、开放、繁荣、清洁、美丽的新世界而共同奋斗。

构建人类命运共同体，必须坚持绿色文明发展理念。近代以来，物质技术能力的极大发展，开启了人类文明的新进程。伟大的革命导师恩格斯曾指出：“我们不要过分陶醉于我们人类对自然界的胜利。对于每一次这样的胜利，自然界都报复了我们”^[9,571]。人类在开发和利用自然资源的能力上得到了空前的提高，但由于不注重生态保护，空气污染、雾霾频发、河流污染、湖泊萎缩、臭氧层空洞、生态脆弱等一系列生态危机接踵而来，严重威胁到人类社会的生存和发展，成为世界各国人民共同面临的问题。人类只有一个地球，任何国家和民族在面对环境问题都不能“独善其身”，中国作为最大的发展中国家，更不能例外。我们要坚持人与自然的和谐相处，实现人的全面发展和世界的可持续发展，携手共建生态良好的地球美好家园。还要“实施积极应对气候变化国家战略，推动和引导建立公平合理、合作共赢的全球气候治理体系，推动构建人类命运共同体”^[10,1]。生态文明不仅是中华民族的期盼，也是全世界各国人民的共同期盼。生态环境关乎人民福祉，关乎人类未来。良好的生态环境是最普惠的民生福祉，中国政府坚持将“人与自然和谐共生”和“推动构建人类命运共同体”列入新时代中国特色社会主义的基本方略，推动人类社会生态环境的可持续发展。同时，还坚持“绿水青山就是金山银山”的生态文明观，遵循天人合一、道法自然的理念，寻求全球永续发展之路，满足世界各国人民对优美环境的需要，这是中国对世界各国人民的庄严承诺。

今天，我们继续坚持“以人民为中心”的发展思想，从微观到宏观，从中国到世界，不仅关照中国人民，更关注世界各国人民，展现出最深厚的人民情怀。在前进的道路上，中国将继续坚持以人民为中心的发展理念，积极推动建设开放型世界经济，建设公平正义、合作共赢的新型国际关系，在构建人类和平、共赢的命运共同体上，为世界和平与发展不断贡献中国智慧、中国方案和中国力量，谱写人类命运共同体的新篇章。

参考文献

- [1] 习近平. 在庆祝改革开放 40 周年大会上的讲话[N]. 人民日报, 2018 年 12 月 19 日.
- [2] 习近平谈治国理政(第 2 卷) [M]. 北京: 外文出版社, 2018 年版.
- [3] 江泽民文选(第 2 卷) [M]. 人民出版社, 2006 年版.
- [4] 十六大以来重要文献选编(上) [M]. 中央文献出版社.
- [5] 毛泽东选集(第 3 卷) [M]. 人民出版社, 1991 年版.
- [6] 习近平. 决胜全面建成小康社会 夺取新时代中国特色社会主义伟大胜利——在中国共产党第十九次全国代表大会上的报告[N]. 人民日报, 2017-10-28.
- [7] 中国: 二战的亚洲主战场(二战中的中国贡献) [N]. 人民日报, 2015-07-06.
- [8] 习近平. 携手建设更加美好的世界——在中国共产党与世界政党高层对话会上的主旨讲话[N]. 人民日报海外版, 2017-12-02.
- [9] 马克思恩格斯选集(第 1 卷) [M]. 北京: 人民出版社, 1995 年版.
- [10] 习近平. 坚决打好污染防治攻坚战 推动生态文明建设迈上新台阶[N]. 人民日报, 2018-05-20.

丝路精神与“一带一路”倡议

刘水静

武汉大学马克思主义学院；武汉；武汉大学

lsjing@whu.edu.cn

[内容摘要]古代丝路沿线国家和人民沿陆海丝绸之路开展彼此间的往来交流时，形成了和平合作、开放包容、互学互鉴、互利共赢的丝路精神。今天，由中国提出、并得到亚欧非国家和人民积极响应的“一带一路”倡议，立足自愿、平等、互利的基础，追求和平、繁荣、开放、创新、文明的目标，强调共商、共建、共享的原则。在基本内涵和根本实质上，丝路精神与“一带一路”倡议一脉相延，互融互通。

[关键词]丝绸之路丝路精神“一带一路”倡议

Silk Road Spirit and Belt and Road Initiative

Liu Shuijing

(School of Marxism, Wuhan University)

Abstract: When countries and people along the Silk Road on land and sea carried out exchanges with one another, they formed a particular spirit of peaceful cooperation, openness and inclusiveness, mutual learning and emulation and mutual benefit for win-win outcomes. Today, the “One Belt, One Road” initiative proposed by China and positively responded to by countries and peoples among Asia, Europe and Africa is based on the foundation of voluntariness, equality and reciprocity, pursuing the goals of peace, prosperity, openness, innovation and civilization, and emphasizing the guideline of consultation, contribution and shared benefits as well. As to the basic connotation and fundamental essence, the spirit of Silk Road and the “One Belt, One Road” initiative are culturally in line with each other with mutually deepened integration.

Key words: Silk Road, Silk Road Spirit, Belt and Road Initiative

2013年，中国国家主席习近平出访哈萨克斯坦和印度尼西亚时，先后提出共建“丝绸之路经济带”和“海上丝绸之路”的重要设想。由此，“一带一路”倡议成为中国与亚欧非国家往来交往中的一个热词。古代丝绸之路强调和平合作、开放包容、互学互鉴、互利共赢的基本精神。今天的“一带一路”倡议，立足自愿、平等、互利的基础，追求和平、繁荣、开放、创新、文明的目标，遵循共商、共建、共享的原则。古代丝路精神与当代“一带一路”倡议高度契合。在继承、弘扬丝路精神的同时，积极推动“一带一路”倡议的落地生根，对促进新时代丝路沿线国家和人民的共同发展、共同繁荣、共同进步，具有十分重要的意义和价值。

一、丝绸之路传达和平合作精神

远离战争和动荡，拥抱和平和安宁，是中华民族一直以来的向往，也是世界各国人们的共同追求。古代丝绸之路，就是中华民族与丝路沿线国家和人民共同缔造的一条和平合作之路、睦邻友好之路。

丝绸之路是和平、友谊之路。古代丝路沿线国家和人民在和平、友好的交往过程中留下了许多美好的记忆。经丝绸之路到远西之地的中国商人被古希腊罗马时期的欧洲人称为“塞里斯”人，意即来自“丝国”的人。在他们眼中，塞里斯人温润谦和、文质彬彬。公元1世纪时期的古罗马学者普林尼在《博物志》中记载了中国商人的这一性格特点，他说：“塞里斯人举止温厚，然少与人接触，贸易皆待他人之来，而绝不求售也。”^[1,390]中国人在丝路沿线国家做贸易“皆待他人之来”而“绝不求售”的这一做法，表明中

国商人并非唯利是图之辈，他们进行丝绸贸易时同时注重传递温情、培植友谊。公元4世纪的希腊作家马塞里努斯，在罗马帝国晚期目睹罗马帝国在武力征伐中演绎兴衰沉浮的大剧，写下著名的《历史》一书。马塞里努斯在该书中亦以赞许的笔触刻写了反对战争、崇尚和平的中国文化性格：“塞里斯人和平度日……性情安静沉默，不扰邻国。”^[2,205]生活在亚欧大陆交界的亚美尼亚人摩西高度礼赞“民性温和”的中国人，认为中国人“不但可称为和平之友，还可称为生命之友”^[2,205-206]。需要指出的是，古代东西方国家和人民之间的这种平和友好态度是相互影响的。西汉时期，中国使者张骞开凿丝绸之路到达中亚地区后，受到中亚各国人民的欢迎和善待。从大宛到康居、从康居到大月氏，张骞一行沿途所到之处，无不受到相关国家的保全和护送。张骞在大夏国时，安息国王邀请张骞访问安息，张骞派副使代为出访，安息王听闻之后，派两万骑兵至边境迎接汉使，千里迢迢引导、陪护汉使安全抵达安息国都。唐朝时期，玄奘法师沿丝绸之路到印度取经问学。在印期间，玄奘受到了印度人民的热情欢迎和友好对待。玄奘回国前，印度戒日王不舍友情，百般挽留，后来“赠大象一头、金钱三千、银钱一万，……亲率数百骑，相饯数十里，呜咽而别”^[2,56]。玄奘归国后，印度友人非常想念他，印僧法长，带着一众高僧的书信和礼物，万里迢迢来长安看望玄奘，老友相见的暖人画面令人动容。可以说，古代丝路沿线国家和民族在彼此间的沟通往来中，撒播的是和平之种，收获的是友谊之花。

丝绸之路是丝路沿线国家和人民共建共营之路。横贯亚欧大陆的陆上丝绸之路和连贯亚欧非大洲的海上丝绸之路，是丝路沿线国家和人民共同缔造的商业贸易和人文往来之路。连接古代世界的两条贸易通道，尤其是横贯亚欧大陆的陆上贸易通道，被世界人民用产自中国的珍贵、华美的“丝绸”来命名，一方面反映了古代中国在丝绸之路的早期开拓中发挥了一定的主导作用，另一方面揭示了中国商品和中国文化在古代东西方贸易往来中的重要分量。但需注意的是，丝绸之路并不因此属于哪一国哪一家的独有之物，而是丝路沿线国家和人民的共有之物，是全世界人民共同的历史文化遗产。考察丝绸之路的产生历史，世人通常说丝绸之路由西汉时期的中国人张骞“凿空”。冒着九死一生的巨大危险、将毕生精力投入到打通古代中国与中亚、西亚乃至欧洲之往来交通的张骞，确实为丝绸之路的产生作出了开拓性的伟大贡献。但是，张骞的使命之所以能够完成，在根本上离不开当时中亚、西亚国家和人们的支持和帮助；张骞开辟的这条通道之所以千年不衰，在根本上离不开丝路沿线国家和人民对这一文明交流渠道的共同维护、共同经营。一个较为有趣的历史细节是，在英雄张骞带领下与张骞一道最终完成“凿空”西域大业的人，是当时一位名叫甘父的匈奴人。甘父在汉匈战争中被俘，受到汉人的友好对待，获释后加入汉军。由于精通匈奴语言和西域地理文化，甘父入选张骞的出使队伍。在躲避匈奴人的追杀过程中，在被匈奴人捉到并施与严刑拷打的过程中，在沦为匈奴人的奴隶并遭受了十一年屈辱生活的过程中，在风餐露宿、朝不保夕的冒险出逃、紧张西行过程中，甘父对张骞始终忠心耿耿，不离不弃。历经十三载寒暑，从长安出发时的百余人队伍，最终平安返回的只剩张骞与甘父两人。张骞曾数次出使西域，并派副使抵达西亚诸国。汉使回国时，西亚诸国亲派使者跟随汉使抵达长安，建立了相互间的正式联系。我们可以在一定意义上说，开凿丝绸之路，是张骞主导下来自不同民族的人们同心合作完成的伟大壮举。不难设想，如果没有丝路沿线国家和人民的同心合作，张骞等人的凿空西域之行，也许只能成为一次没有后续的绝响。丝绸之路在西汉之后成为一条连接东西方国家和人民的通衢大道，充分彰显着丝路沿线国家和人民同心同德、共建共营的合作精神。

二、丝绸之路展现开放包容精神

古代丝绸之路的开放包容精神，在实质上体现了丝路沿线国家与人民在平等相待的基础上相互尊重、彼此敞开的一种“美人之美，美美与共”胸怀和气度。中国人倡导“道并行而不相悖，万物并育而不相害”，认为彼此不同的文化、相互差异的个体和事物，完全可以在互相尊重对方、平等相待、互不侵犯的基础上共存共荣，共同发展。这种“和而不同”的理念，体现的就是开放包容精神。

丝绸之路是开放通达之路。在古代世界，不论是亚历山大的士兵还是罗马帝国的军队，面对绵延万里的大漠和茫茫无际的戈壁，都不得不停下杀戮征伐的脚步。但在武力征伐所停止的地方，文明的交流却络绎不绝、欣欣向荣。丝绸之路的开放精神，就体现在穿透漫天黄沙的阵阵驼铃之声中，体现在对抗滔天海浪的片片船帆之影上。阿拉伯帝国历史上阿拔斯王朝的第二任哈里发、阿拔斯王朝的真正奠基人曼苏尔，因营建巴格达这座名城作为王朝首都而闻名于世。据历史记载，曼苏尔向人们解释为什么要在巴格达建立国家的新都时说：“这里有底格里斯河，可以把我们和遥远的中国联系起来。”^[3,11]曼苏尔的这一观念，深刻体现了公元八世纪时处在东西方丝绸之路中段的阿拉伯人的开放精神。在曼苏尔时代，奔走于陆上的商队和行驶于海上的商船川流不息。其中遨游于风高浪急的波斯湾上的商船，多为体积庞大、技术先进的中国海船。据当时的阿拉伯航海家苏莱曼记载，中国商船的装载量，往往是其他国家船只的几倍甚至几十倍。阿拉伯商人经常借用中国海船运载货物，随船前往印度和中国。这就是曼苏尔说新都巴格达附近的底格里斯河可以把阿拉伯“和遥远的中国联系起来”的话语背景。事实上，早在曼苏尔之前数百年的两汉时期，包括欧洲的罗马帝国、非洲的兜勒（今属厄立特里亚）等在内的远西国家就通过海上丝绸之路与中国建立了联系。唐朝时期，超过300个国家和地区，与当时的中国建立了往来联系。这些国家绝大多数分布在丝路沿线地带。生活在都城长安的外国侨民和外籍居民，多达数万之众，他们是来自东北亚、东亚、东南亚、南亚、中亚、西亚、北非、欧洲的官方使团、民间商贾、贵族、学者、传道士、旅行家等。当时的长安作为丝绸之路的东段起点，堪称世界的文化中心，集中体现着丝绸之路的开放精神。

丝绸之路是兼容并包之路。这种包容精神，主要体现在丝路沿线国家和人民相互间的平等相待和彼此尊重之上。据史书记载，丝绸之路的开创者张骞出使西域与各国打交道时，从来不以上国天使的身份居人之上，而是谦虚、诚实、宽容、大度（“宽大信人”^[4]），因此赢得了各国人民的欢迎和尊重，取得了“凿空”丝路的巨大成功。此外，较能体现丝路沿线国家和人民在物质、文化交往过程中秉持的包容精神的经典案例，便是中西文化交通史上著名的开封犹太人事件。北宋之际，一支犹太移民沿丝绸之路来到中国。中国人敞开胸怀接纳他们，赵宋皇帝慨然允许他们在遵守其祖先的信仰与文化的同时，定居中国：“遵守祖风，留遗汴梁”。在这种充满友善、包容精神的文化氛围中，开封犹太人充分发挥其聪明才智，或经商致富，或出仕显贵。整个犹太族群在与汉人彼此尊重的友好氛围里安居乐业、蓬勃发展，形成了多元文化并行不悖、并育无害的文明和谐景象，造就了世界文化交流史上的一段佳话。

三、丝绸之路突出互学互鉴精神

丝绸之路不仅是商业贸易之路，而且是文化交流之路。在开放包容的基础上，丝路沿线各国人民相互学习、相互借鉴，使丝绸之路成为了古代世界文化交流、文明融合的大动脉。

互学互鉴是丝路沿线国家文化交流的主旋律。古代丝绸之路上的文化互学和文明互鉴规模是非常之大的。两汉时期，最能代表当时生产力发展高度的冶铁技术从中国沿丝绸之路传入中亚和西方。在其后的历史交往中，造纸术、印刷术、指南针、火药等影响人类文明发展进程的四大发明，也沿着陆海丝路相继传入西方。著名的“唐三彩”进入

远西地区后，聪明的波斯人在学习、模仿的基础上，甚至形成了具有自身特色的“波斯三彩”。伊斯兰教创始人穆罕默德有句载入《古兰经》的名言，说“学问虽远在中国，亦当求之。”中国唐代的玄奘法师西去印度求取佛法时，发现印度地区不少国家都在积极学习中国文化，甚至能演奏唐代官方的《秦王破阵乐》。隋唐之际有位印度僧人沿丝绸之路跋涉万里来中国“学法”，即将返回之际千般不舍、万般留恋，写下“将身岂惮千山路，学法宁辞度百秋；何期此地却回还，泪下沾衣不觉斑；愿身长在中华国，生生得见五台山”的偈语，洒泪离去。这些例子，无不体现着东西方人们自觉学习中国文化时的互学互鉴精神。其实，文化的交流学习是相互的。中国人民在这种文化交流中学习他国他族文化创造的热情亦十分高涨。丝绸之路开通以来，中国人民不仅大规模吸收、引进西域国家和民族的物质文化，如葡萄、胡豆、胡麻、胡桃及良马、织物、玻璃等物产，而且积极学习西域各国的音乐、舞蹈、绘画、雕刻等艺术文化，学习天文学、几何学、医学等技术文化及包括佛教、景教、祆教、摩尼教、伊斯兰教等在内的思想文化。其中对古代中国文化影响最大的，是印度的佛教文化。丝绸之路在两汉时期开通不久，中国人就开启了学习佛教文化的进程。东汉明帝曾亲自派遣郎中蔡愔和博士弟子秦景一行前往印度求取佛教典籍。取经队伍在中亚地区恰好遇到印度僧人摄摩腾和竺法兰两人带着佛教经典沿丝绸之路向中国跋涉。于是蔡愔等人陪同两位高僧以白马驮佛经、佛像，一起抵达洛阳。汉明帝对来华的印度高僧非常尊敬，给予极高礼遇，并下令修建白马寺，延请摄摩腾、竺法兰在寺中译经讲经、传播佛教思想。两汉以后，不断有中国僧人前往印度求学取经。其中较为著名的有东晋时期的法显、唐代的玄奘、义净等高僧。隋唐之际，中国人学习佛教的热情达到了空前程度，以至于李唐王朝的统治者虽然将李耳奉为先祖、将道教奉为国教，但仍然对佛教表现出极高的尊崇。雄才大略的唐太宗不仅自称“皇帝菩萨戒弟子”，而且自述其“自有国以来，未尝创立道观。凡有功德，并归僧舍。虽往日操戈临阵，亦未始纵威滥杀。今所在战场皆立佛寺。至于太原旧第亦以奉佛”^[5]。总的说来，丝路沿线国家与人民之间在文化上的互学互鉴精神，是开放包容精神的自然延伸，凸显了丝路沿线国家文化交流的主旋律。

互学互鉴有力推动了东西方文明的发展进步。经由丝绸之路开展的文化交流互鉴活动的影响是重大且深远的。火药、指南针、印刷术，在宋代沿丝绸之路传入西方以后，对西方乃至整个世界的文明进程都产生了不可估量的影响。马克思曾经指出：“火药、罗盘针、印刷术——这是预兆资产阶级社会到来的三项伟大发明。火药把骑士炸得粉碎，罗盘针打开了世界市场并建立了殖民地，而印刷术变成新教的工具，变成科学复兴的手段，变成制造精神发展的必要前提和最强大的推动力。”^[6,427]如果说近代西方资产阶级改变了世界的话，那么三大发明的西传则为资产阶级的诞生铺平了道路。其实，改变西方文明发展进程的不仅是上述三大技术发明，而且包括中国思想和中国学术。13世纪晚期，欧洲一位伟大的旅行家马可·波罗，沿丝绸之路来到中国，在中国定居长达十七年之久。在此期间，马可·波罗在中央和地方都曾担任过重要职务，且游历、考察了中国的大部分地区。返回欧洲之后，马可波罗口述完成的《马可·波罗游记》一书，轰动了西方世界。此书“在14、15两世纪时风行一时，凡知识界人上几乎人手一编”，其中“所述故事当时倾动全欧，眼界为之一新”，可谓“真切地给文艺复兴期的欧洲人创造了一个模范的文明世界。”^[7,39-40]因此可说，沿丝绸之路西传的中国思想，为欧洲社会走出中世纪、走向文艺复兴和文化启蒙做出了独特的中国贡献。当然，在古代东西方世界的文化交往过程中，西方思想、西方学术也对中国文化的发展作出了巨大贡献。比如，佛教大规模传入中国以后，深刻影响着中国哲学和中国文化的发展，在一定意义上可以说，佛教与传统中国的儒家、道家一道，三者相互影响、相互转化，在根本上塑造着中国人的精神世界，塑造着中国文化的内在性格和外在面貌。明清之际，中国的封建统治者以“天朝上国”身份自居，实行海禁和锁国政策，陆海丝路的商业贸易和文化交流受到重挫。明清统治者关闭与世界其他国家和文化互学互鉴大门的举措，使得中国在狭隘封闭中错失

了发展进步的良机，为近代中国的落后和惨遇埋下了伏笔。这就从反面告诉我们，互学互鉴是推动文明发展进步的重要因素，坚持互学互鉴的丝路精神则国家兴，背离互学互鉴的丝路精神则民族危。

四、丝绸之路蕴含互利共赢精神

与一般的商业贸易类似，丝路贸易建立在各个国家和民族在生产生活实践中取长补短、互通有无的彼此需要之上。正是这种社会需要，引导着人们不畏广漠和大洋，翻山跨海开展商业贸易，并在客观上造就了各国家和民族生产发展、生活进步的共同利益。同时，丝路沿线国家和人民在商贸往来中亦于主观上积极追求互惠互利的核心理念，共同铸就了互利共赢的丝路精神。

互利共赢是丝路沿线国家和人民商贸往来的基本原则。“计利当计天下利。”古代东西方人民基于互利共赢的原则彼此往来，留下不少文明交流的佳话。十六世纪初，一位名叫白斯拜克的荷兰商人，从伊朗出发，随商队沿丝绸之路抵达明朝的都城北京。白斯拜克详细记述了他从当时明朝边境的重要关隘——嘉峪关——入境后的旅途见闻：

“入境，则由关隘起身，皆有引路人指遵前行，每日有站可停（即驿站），站中衣食之价，皆甚廉平。”^[2,124]在荒无人烟的漫天黄沙中风餐露宿、跋涉万里的客商进入中国边境后，不仅有专人做向导，而且每天傍晚都可以在舒适、安全的驿站里休息，享受着品种多样、物美价廉的饮食，这与异域商旅们在关外大漠中为了躲避日晒、护全驼队而只能昼伏夜行的境况相比，是何等的温馨与祥和。进入北京后，商旅们“赠送国王以相当之礼物，王皆酬以重价，其余货物，可以自由出售，或换他货”。^[2,124]这里的“王皆酬以重价”，集中体现了互利共赢的精神。另有外国客商携珠宝玉石来中国贸易的记载，也突出体现了互利共赢精神：“最良之玉，贡献（实际上是高价售给皇帝）所得回赏辄利百倍原价，……其稍劣未被皇帝所选者，则市之人民，利厚无穷，虽路程万里，困倦不堪，所费极多，而出入相权，利仍百倍，故人趋之若鹜也”。^[2,126]当然，考察数千年的丝路贸易史，在互利共赢的主流基调之外，也有一些违背互利精神的“小插曲”。比如丝路开通后，精美绝伦的中国丝绸，经西亚流入欧洲、北非。流光溢彩的锦绣绮缎令人们万分喜爱。埃及女王克里奥帕特拉、罗马皇帝凯撒，都喜欢身着丝绸衣服参加隆重典礼，以塑造自己的雍容华贵形象。埃及、罗马贵族更是将丝绸奉为珍品，竞相购置。此时处在丝路中段、扮演着丝绸贸易中转站角色的西亚诸国将丝绸以十倍之价卖于欧洲，在中间赚取了巨额利润。罗马元老院眼睁睁地看着国家的金银财富在巨额的丝绸贸易中流向垄断丝绸贸易的西亚国家而忧心忡忡。为了避免财富的流失，元老院甚至以轻软薄透的丝绸服饰有伤风化为借口，禁止人们购买、穿着丝绸衣物。但这种禁令根本抵挡不了人们对丝绸的由衷喜爱。于是罗马人开始探索绕开西亚的安息诸国而由海路直抵中国的途径。功夫不负有心人，东汉桓帝时期，罗马皇帝马可·奥勒留派遣的商业使团，沿海路经越南成功抵达中国，为海上丝路的开辟作出了重要贡献。可以说，安息诸国违背互利共赢精神的“小插曲”，不仅没能遮蔽丝路贸易的发展和丝路精神的光芒，反而从侧面推动了海上丝绸之路的探索，促进了互利共赢的丝路精神放射出更加耀眼的光芒。

五、“一带一路”倡议与丝路精神一脉相延

近年来，中国国家主席习近平在国际交往中率先提出、反复强调、持续谋划、部署和落实“一带一路”倡议。“一带一路”倡议顺应时代要求和各国加快发展的愿望，具有深厚的历史渊源和人文基础。因此该倡议一经提出，即在国际上引起了巨大反响和热切关注。“一带一路”倡议立足自愿、平等、互利的基础，追求和平、繁荣、开放、创新、文明的目标，遵循共商、共建、共享的原则，与古代亚欧非人民在彼此交往中形成的丝路精神一脉相延。

“一带一路”倡议立足自愿、平等、互利的基础。“一带一路”不是某一国家精心布局、独自筹划、集中体现其自身国家意志的对外战略，而是由中国提出、由各国根据自己国家的国情和人民的意愿自主决定是否参与、参与什么、如何参与的国际合作倡议。2016年6月，习近平主席在乌兹别克斯坦最高会议立法院发表《携手共创丝绸之路新辉煌》的著名演讲，习主席在演讲中指出：“中国愿同‘一带一路’沿线国家一道，……在自愿、平等、互利原则基础上，携手构建务实进取、包容互鉴、开放创新、共谋发展的‘一带一路’互利合作网络。”习主席在这里强调的“自愿、平等、互利”就是“一带一路”倡议所立之基。其一，“一带一路”倡议强调自愿原则，充分尊重各个国家的主权独立，尊重各国人们的自主意愿，反对将自己的意志强加于人，反对恃强凌弱的经济霸凌主义。其二，“一带一路”倡议遵守平等原则，主张国家不论大小或强弱均一律平等，充分尊重各国的政治选择和道路选择，不干涉他国内政。其三，“一带一路”倡议主张互利原则，主张在彼此交往中充分考虑对方利益，寻找多方共同利益的交汇点，追求共同获益和共同发展。

“一带一路”倡议追求和平、繁荣、开放、创新、文明的目标。中国文化历来追求和平、发展、繁荣、进步的美好愿景。近代以来，贫穷、落后的中国沦为西方列强的半殖民地，饱受侵略和欺凌。因此，和平、发展、繁荣、文明，成为近代以来中华民族矢志追求的梦想和目标。上世纪八十年代以来，中国坚持奉行改革开放政策，把改革开放当作建设和发展中国特色社会主义事业的“基本点”。经过改革开放四十年的不懈奋斗，中国特色社会主义事业取得了举世瞩目的发展成就，开放、创新，成为中国发展的宝贵经验，改革创新，成为当今中国时代精神的核心。当今时代，国际局势风云变幻，但其主题和主流是世界人民共同期待的和平、发展、合作、共赢。2017年5月，习近平主席在“一带一路”国际合作高峰论坛开幕式上强调要“将‘一带一路’建成和平、繁荣、开放、创新、文明之路”的雄伟目标。可以说，“一带一路”倡议追求的这一发展目标承载着中国人民的美好向往，体现着世界各国人民的共同期待，是中华民族对世界发展进步提供的中国智慧和方案。

“一带一路”倡议遵循共商、共建、共享的原则。习近平主席反复强调“一带一路”建设应遵循共商、共建、共享原则。他说：“我国是‘一带一路’的倡导者和推动者，但建设‘一带一路’不是我们一家的事。”所谓“共商”，意指“一带一路”沿线国家一起讨论合作设想，一起商议合作方案，一起确定合作框架，唯有如此，才能真正照顾各方的利益和诉求，才能激发各方参与“一带一路”建设的热情和才智。所谓“共建”，意指“一带一路”方案的部署和实施，由各方共同参与，分工协作，共同完成，引导沿线国家和人民用自己的双手建设共同的家园。所谓“共享”，意指“一带一路”建设和发展的成果，要真正惠及全体参与国家和人民，切实增强人民的获得感、幸福感。总之，“一带一路”不是中国发展的独奏曲，而是沿线国家共同繁荣、共同进步的文明大合唱。

参考文献

- [1] 黄朴民等：《中国文化发展史（秦汉卷）》，山东教育出版社，2013年版。
- [2] 陈良：《丝路史话》，甘肃人民出版社，1983年版。
- [3] 胡锦涛：《非洲的中国形象》，人民出版社，2010年版。
- [4] 《汉书·张骞李广利传》。
- [5] 《佛祖历代通载·第十一卷》。
- [6] 《马克思恩格斯全集》（第47卷），人民出版社，1979年版。
- [7] 朱谦之：《中国哲学对欧洲的影响》，上海世纪出版集团，2006年版。

“一带一路”与哈萨克斯坦地缘环境的优化

吴贺

南京大学历史学院南京

njwuhe@163.com

摘要：哈萨克斯坦地缘环境的优越和缺陷在全球化时代同样突出。地处中亚中心地位且资源丰富的哈萨克斯坦难免成为大国地缘政治角逐的舞台。在此情况下，中国提出的“一带一路”战略对哈萨克斯坦具有特殊意义，新欧亚大陆桥的建设以及双港口的对接，不仅能够减轻哈国所面对的地缘政治压力，而且能够提升哈国的资源整合、输出能力，哈国对一带一路的积极响应和“光明大道”的政策对接能够强化哈国自身实力和影响力，从而实现合作共赢的局面。

关键词：哈萨克斯坦 一带一路 地缘政治

雄踞于欧亚大陆之间的哈萨克斯坦有着独一无二的地理位置，不仅在历史上充当欧亚贸易走廊，而且在中亚国家、独联体国家中也处于中心位置。地缘政治学家麦金德（Halford John Mackinder）“世界岛”为代表的大陆心脏地带学说虽然意指东欧，但临近的中亚地区所拥有的丰富的资源，也逐渐令中亚地区在冷战结束后日益成为大国关注的焦点。那么哈萨克斯坦是否会成为“大国游戏”的舞台，沦为第二个乌克兰？一带一路的倡议会给哈萨克斯坦带来哪些变化？这是我们都关心的问题。

一、哈萨克斯坦的地缘环境

美国地缘政治学家斯皮克曼(Nicholas J.Spykman)就提出：“地理位置是一个国家对外政策中最基本的要素，因为它是最为稳定的。部长们可以上上下下，而山脉却永远不会移动。”¹在当今世界，在国家的边境安全得到基本保障的条件下，地缘政治与国际关系以及对外政策的发展空间之间的逻辑关系就显得尤为重要。因此，地缘政治实质上就是在以地理因素为条件的情况下展开的国际政治。

哈萨克斯坦位处欧亚草原，亚洲中部，北邻俄罗斯，南与乌兹别克斯坦、土库曼斯坦、吉尔吉斯斯坦接壤，西濒里海，东接中国，是中亚领土最大的国家。河流虽多大八万条以上，但由于属于典型的大陆性气候，大部分地区气候仍以干燥为典型特征。哈国除东部和东南部多山以外，大部分地区为平原和低地。哈国的地理位置无疑是优越的。彼得大帝就将其形容为“通向所有亚洲国家和领地之咽喉及大门。”²哈萨克斯坦位于东西方交汇处，在其历史上形成了一个独特的社会和领土实体，不断体验各种文化的影响，吸纳着不同民族和文明的价值观。哈萨克斯坦可以说是从亚洲到欧洲的第一条跨国走廊之一。³哈萨克斯坦的主体民族来源于游牧民族，开放的心态使得哈国成为热情好客、宗教宽容的世俗国家。

然而，哈萨克斯坦另一个特点也非常突出，那就是作为世界上最大的内陆国，全境无海岸线。哈萨克斯坦的“中部欧亚”大陆块与任何一个海洋的距离几乎都达到了2000英里。如果在陆权时代，哈国的地理位置无疑具有巨大的天然优势。但事实是，进入大航海时代之后，哈国的地理优势已经随周边陆权国家的衰落而不断退化，甚至由于自身的分裂而最终被沙俄吞并。

¹Вестник МГУ. Серия 12, N4, 1993. С.32.转引自汪宁，（哈）高哈尔：《哈萨克斯坦：地缘政治交叉点上的博弈》，《国际观察》2017年第3期。

²捷连季耶夫著，武汉大学外文系译：《征服中亚史》第1卷，商务印书馆1980年版，第21页；孟楠：《俄国统治中亚政策研究》，第38页。

³Андрей Чебогарев, "Геополитические достижения Казахстана," *Казахстанская правда*, 2015, No. 240.

另一方面，由于沙俄和苏联长期对哈国实施作为边疆缓冲区的相应政策，在某种程度上不仅令哈国的基础设施建设相对落后，本国运输网络残缺，而且令哈萨克斯坦的人民难以避免地对周边国家的出自安全担忧的警惕强于其他因素，弱化了对外交流合作的需求。从边疆秩序到国家秩序的转变，绝不仅仅是中亚地缘政治的剧变，更是哈国国内政治秩序到民众心理的剧变。哈国从国家到民众都要重新调整与他国的相处方式和距离感，改变冷战时期营造的威胁感。在这一点上，哈国与外蒙古形成了鲜明对比。

苏联解体后，哈萨克斯坦获得独立，凭借广阔的土地和丰富的自然资源，以及优越的地理位置，哈国依托独联体国家特别是俄罗斯旧有的物流设施和渠道，稳坐中亚最富有国家的位置。然而，在全球化的今天，物流高效运转已经成为步入现代化的一种“标配”，哈国作为内陆国家物流渠道缺乏的短板进一步暴露出来，成为哈国进一步走向现代化的掣肘。

二、哈国地缘环境优化的基础

首先，不容置疑的是，哈萨克斯坦作为欧亚经济走廊的历史是其重要的历史遗产。古代丝绸之路的存在绝非中国一国之功，是沿途各族人民共建的成果。正由于它符合各族人民的根本利益，才使得这条共同发展之路熠熠生辉。因此中国一提出建设“一带一路”的倡议，就立即得到了哈国的积极响应。我们相信，它将再次见证中亚民族热爱和平，积极自我谋求发展的图景，再次创造各民族和谐共建新“丝路”的未来。

其次，政治稳定给哈国带来了地缘环境优化所必要的条件。有经验丰富、支持率高的纳扎尔巴耶夫连任总统，使得哈萨克斯坦政府工作运转有效，对内对外能够形成比较稳定、连续的政策，国家发展的目标和理念相对清晰⁴，令哈国能够相对平稳地度过独立初期经济转轨的困难期，从而使哈国在“2003年成为独联体中第一个将工业生产水平恢复到1991年水平的国家⁵，凭借自身资源优势，逐步成长为独联体第二大经济体。这说明，哈国有维护自身独立、改善自身地缘环境的能力和基础。地缘关系的稳定性逐步加强。

另外，哈萨克斯坦的精英阶层，特别是以前总统纳扎尔巴耶夫为代表的哈萨克斯坦执政领导层的正确决策也是哈国地缘环境不断走向优化的重要基础。典型的例子是，哈萨克斯坦独立不久，就果断作出了迁都的决策。除了阿斯塔纳更为丰富的土地资源、更好的自然环境以及周边主体民族人口的优势外，我们认为这一举措更重要的是令哈国国内国外的局势重新达到了一种平衡状态。过去哈萨克斯坦作为苏联的一个联邦成员，可以为了平衡权威体制，为了获得更大的经济发展空间，将首府选择在更靠近经贸活跃地带的边界地区，但是一旦成为独立国家，政治稳定以及新核心的凝聚必然上升成为首要考量的问题，迁都无疑为明智之举。这就为哈国后来进一步优化国家的地缘政治选择提供了空间。这也是为何后来哈萨克斯坦能够放开脚步对接中国“一带一路”倡议的重要原因。这说明哈国的领导者地缘政治敏感性极强，将来必定能够灵活化解地缘政治带来的各种危机。哈国尽最大可能解决边界纠纷，比如1999年签署《关于两国边界问题获得全面解决的联合公报》进一步说明了哈国的预见性，将各种潜在矛盾尽早化解。

在对外政策上，哈国坚持全方位非等距离外交，有着务实的特点，也有着独立、不依赖其他国家的意志。1992年5月，哈萨克斯坦总统纳扎尔巴耶夫在《哈萨克斯坦作为主权国家的形成及其发展战略》一文中写道：“我们自然支持在国际正义和伙伴关系的

⁴1992年哈国总统发表了《作为主权国家的哈萨克斯坦的形成和发展战略》，指明哈国未来发展方向。1997年哈国总统在国情咨文《哈萨克斯坦——2030年：繁荣、安全和全体哈萨克斯坦人的福利改善》中，系统阐述了至2030年优先发展的7项战略目标，希望本国成为“哈萨克斯坦雪豹”，取得类似韩国、新加坡一类国家的发展成就。

⁵《哈萨克斯坦独立20年经济发展回顾》，商务部网站：

<http://www.mofcom.gov.cn/aarticle/i/dxfw/jlyd/201201/20120107923383.html>

基础上发展与所有其他国家的广泛关系”。它奠定了哈国外交多向量的政策原则。⁶并且哈国不仅是通过军事来确保国家安全，而是将重心放在合理的平衡外交政治手段上。

同时哈国利用苏联和独联体体制致力于中亚一体化的政策说明哈国重视地区安全与稳定，不仅加强国家地位和确保安全创造有利的外部条件，而且为进一步为哈国地缘环境的优化提供了条件。

哈国资源丰富，人口相对较少，关键资源能够实现自给，这是哈国有主导自身地缘政治地位的不可或缺的底气，这一天然优势带给哈国更大的外交自主权与回旋空间，使其能够更好地维护自身的利益。

然而，尽管有了这些乌克兰等其他中亚国家难以拥有的优厚条件，哈萨克斯坦的地缘环境优化仍有着难以祛除的顽疾，内陆国的身份大大束缚了哈国地缘空间，运输能力的弱小，进出口渠道方面长期依赖俄罗斯进一步加剧了这种局面。这种依赖性使得哈国无法更好地维护自身的利益。比如哈国进入俄白哈关税同盟后，虽然保障、优化了运输渠道，但却由于要应同盟约定提高关税，反而束缚了石油出口的能力。

三、西伯利亚大陆桥运载能力的局限

俄罗斯接受了苏联大部分遗产，苏联时期建造的基础设施改善了边远地区的运输条件，尤以西伯利亚大陆桥（英文：Siberian Landbridge，俄文：Великий Сибирский Путь，Транссибирская магистраль，Транссиб）最为著名。西伯利亚大陆桥是世界上最著名的国际集装箱多式联运线之一，最早指的是西伯利亚铁路，即它的东方线路，从米阿萨到符拉迪沃斯托克，大约 7000 公里，主要建于沙俄帝国末期。到了苏联时期，西伯利亚大陆桥已经成为横贯欧亚、运输里程达到 9288.2 公里的、世界上最长的铁路运输线路。该线路把远东、东南亚和中亚地区与欧洲，中东地区联结起来，因此又称亚欧大陆桥。使用这条陆桥运输线的经营者主要是日本、中国和欧洲各国的货运代理公司。其中，日本出口欧洲杂货的 1/3，欧洲出口亚洲杂货的 1/5 都是经这条陆桥运输的。由此可见它在沟通亚欧大陆、促进国际贸易中所处的重要地位。

由于日本资源匮乏，与俄罗斯经济互补性强，日本首先看到了西伯利亚大陆桥的商机。正是在日本的支持下，19 世纪 70 年代，苏联和日本达成协议，决定将西伯利亚大陆桥的运输集装箱化。⁷这一改造也使得日本开始在西伯利亚大陆桥的运输上占据主导地位。然而由于苏联解体，经营环境恶化，日本公司从西伯利亚大陆桥撤出，从日本转运的货物也急剧减少。西伯利亚大陆桥一度走向衰落。低迷态势持续了十年之久。

随着俄罗斯经济复苏，西伯利亚大陆桥的复兴计划也逐渐提上日程，由于受到韩国竞争等因素影响，日本也再次加入了进来。2002 年，西伯利亚大陆桥实现了电气化改造，列车提速，运输时间缩短。铁路运量从 2001 年的 47,000 标准箱提升到 2003 年的 117,000 标准箱。⁸

但是日俄两国的合作并非毫无嫌隙，除了苏联解体时对日本企业的伤害外，两国还有着长期难以解决的领土纠纷。由于日本背后美国的影响，除非俄美关系得到改善，否则领土纠纷所带来的政治风险难以消除。特别是近期来看，俄美之间的紧张关系没有得到缓和的信号。加上日本本身经济的衰退，谋求政治大国的欲望，日本在复兴欧亚大陆桥上的政治考量分量可能更重，这对加深彼此的信任都不是很有利的因素。

因此，如果说俄西伯利亚大陆桥管理能力下降，治安环境弱化还算可控，但是管理混乱、保险机构缺乏信誉、各项费用上涨、优惠条件的废除才是致命的。这些都是由于

⁶（哈）努·纳扎尔巴耶夫著，王昌茂译：《和平的震中》，阿拉木图：叶罗尔达出版社，2001 年，第 130 页。

⁷1966-1967 年间，日本山下新日本汽船(株式会社)、日本运输仓库(株式会社)等日本物流公司和苏联外贸部下属机构——全苏对外贸易运输公司签署协议，决定共同推进运输的集装箱化。1977 年，日本到纳霍德卡间装载集装箱下水试行成功。

⁸杜颖：《复兴西伯利亚大陆桥：日本谋求大国利益的新观点》，《西伯利亚研究》2009 年第 6 期。

俄罗斯经济整体情况下滑以及体制问题所造成的，非一朝一夕能够解决。虽然日本仍有70%以上的货物通过西伯利亚大陆桥来完成，但是西伯利亚大陆桥的拥堵已经是不争的事实。更何况看，西伯利亚大陆桥主要是以俄罗斯的城市为主要枢纽和连接点的，远远无法满足独立后中亚国家内外运输的需求，更无法承载中国巨大的货物运输需要。

四、从新欧亚大陆桥到借港出海

2015年9月举行的联合国大会第70届会议上，哈国总统纳扎尔巴耶夫指出：“在现代水平上重振丝绸之路对欧亚国家的经济发展来讲非常重要。减少从亚太地区到欧洲的过境中转，将使许多国家受益。我们正在通过铁路和公路这些基础设施的建设来连接太平洋与欧洲、中东。”⁹中国所倡导的新丝绸之路正是以实打实的基础设施建设为基础，以构建新型的利益共同体为目标。基础设施投资是通过直接和间接的乘法效应确保一个国家长期经济增长的最重要工具。经合组织专家将运输基础设施归因于决定有效利用资本的可能性的三个最重要因素。56%的德国企业在决定投资生产时考虑的15个因素中将区域间运输放在第3位。因此，中国的一带一路倡议能给地区带来的活力和好处是实实在在的。

哈萨克斯坦媒体评论认为，复兴丝绸之路是2011年由国家总统制定的一项战略任务，旨在为哈萨克斯坦实施“机会之窗”，这种机会之窗是全球化复杂进程的结果，改变了世界生产的地理位置，增加了高附加值商品在消费结构中的份额。¹⁰2016年，哈国更提出“光明之路”计划与“一带一路”对接。

为了建设一带一路，中国大规模兴建新欧亚大陆桥，第三欧亚大陆桥，甚至规划了第四、第五欧亚大陆桥。中国西部和中部地区的集约化发展令哈国专家相信，其中至少超过三分之一的货物由需求生命周期短的高科技产品组成，这就决定了穿越哈萨克斯坦的横贯欧亚大陆的陆路交通的吸引力，因为这条路线的交付成本与海路大致相当，而运输时间却只有海路的三分之一。

中国集中力量将霍尔果斯打造成为新的运输和物流中心，中国运往中亚、欧洲和中东的货物都被集中到这里发出。预计到2020年，通过哈萨克斯坦从中国到欧洲的累计货运量将增加到1.7亿吨，每年440万吨。哈萨克斯坦媒体对霍尔果斯陆港的建设给予了积极的评价，将其视为东方的苏伊士运河¹¹，热情期待这一陆港发挥更大的作用。

在过去六年中，哈国已建成1,700公里的新铁路线，优化了东西和南北方向的国际运输走廊。到2020年，计划重建超过7千公里的道路。在哈萨克斯坦境内外，正在欧亚大陆货流合并和分配的关键点形成核心物流中心网络，形成通过哈萨克斯坦领土的新的跨欧亚物流链；同时通过国际走廊的战略发展，达成将原产地中心的服务整合到欧亚大陆的货物消费中心的目标。2015年，中亚最大的A级运输和物流中心在阿斯塔纳建成并成功运营。在2016年第四季度，哈国还计划在奇姆肯特市建立一个类似的物流中心，令哈国的物流情况得到彻底改观。物流中心的外部终端网络部署在中国，中亚，高加索，土耳其，波斯湾和欧洲的货物运输点。

为此哈国制定各种措施来增强过境能力，减少过境阻碍。倾力打造最佳物流环境，力求在2020年，令哈国进入国际物流环境最佳40强。

如今，哈国不仅积极利用欧亚大陆桥的陆路通道，也开始积极利用中国东海岸的连云港。2016年中国国家质检总局发布公告，明确哈萨克斯坦出口小麦过境中国入境口岸，并专门指定连云港口岸为哈国粮食过境中国唯一离境口岸，为连云港从事哈国小麦过境业务提供了特殊的政策保障。连云港有两条3.8公里铁路专用线，年最大装卸能力41万标箱。目前中哈二期项目正在扩建粮食泊位和筒仓，为中亚小麦等农产品出口、过境提

⁹Аскар Мамин, "Казахстан-Ключевое шелкового пути", *Казахстанская правда*, 2016, No. 148.

¹⁰Аскар Мамин, "Казахстан-Ключевое шелкового пути", *Казахстанская правда*, 2016, No. 148.

¹¹Аскар Мамин, "Казахстан-Ключевое шелкового пути", *Казахстанская правда*, 2016, No. 148.

供港口装卸、仓储等配套服务，总面积达到 450 公顷，到 2020 年将使货物整合量增加到 220 万标准箱。同在 2016 年，中哈（连云港）物流合作基地到中哈边境“霍尔果斯-东大门”经济特区无水港的多式联运集装箱国际班列也正式开行，标志着以这两个港口及无水港为重要枢纽节点的中哈亚欧跨境运输开始启动。

除了对哈萨克斯坦经济的间接乘法效应之外，旨在实现哈萨克斯坦基础设施大规模现代化的运输和物流综合体的投资改变了欧亚大陆运输路线的结构，并确保全球物流链重新定向到通过哈萨克斯坦的路线。而连云港暖水港的利用，令哈萨克斯坦一举进入了太平洋。仅在 9 个月内，共和国通过该港口运送了 15 万个装有出口和过境货物的集装箱。到 2020 年，计划将这一数字提高到 50 万。总之，一带一路的各项政策的有效实施与哈国的积极响应，令哈国以多节点的形式融入到全球物流当中，大大改善了地缘环境。

五、结论

地缘政治是一个国家利用最优条件将国家战略付诸实施的过程，也是通过创建最优环境以最小的损失获得国家利益最大化的过程。¹²哈国充分利用了自身的地缘环境优势，热情响应中国的“一带一路”倡议，积极进行基础设施建设，力求改变内陆国家的短板，倾力打造物流枢纽的角色，优化过境能力，强化与世界链接的能力，这些努力不仅能够带动哈国的经济发展，而且增强了哈国的地区整合能力和影响力。

在通过新欧亚大陆桥过境中国、哈萨克斯坦、俄罗斯、白俄罗斯和欧洲地区的集装箱运输方面，5 年的时间里数量呈指数增长，每年翻番。2016 年，新欧亚大陆桥的集装箱运输量比 2011 年高出 100 倍，到 2020 年，哈国打算将集装箱运输量提高到 80 万标准箱。这说明以往被西伯利亚大陆桥束缚的运输能力，正在被逐步挖掘出来。对中国和哈国而言，运输线路的多元化，都是对物流环境的优化，对风险的降低。从此，哈国欧亚交通枢纽的作用将不断显现，成为连接世界最活跃商圈的陆上桥梁。

同时，一带一路的附加效应也在不断展现。现今哈国新铁路工程集团的高科技铁路产品产值超过 4420 亿坚戈，该集团生产高附加值产品，具有巨大的出口潜力，不仅为哈萨克斯坦出口结构多元化的战略问题做出了贡献，而且已经供应中亚国家市场（塔吉克斯坦，吉尔吉斯斯坦，土库曼斯坦，以及阿塞拜疆和乌克兰），总产量达 170 亿坚戈。对伊朗，阿联酋，阿尔及利亚，波兰，芬兰，格鲁吉亚，拉脱维亚，立陶宛，摩尔多瓦，白俄罗斯也有吸引力。经济实力的进一步增强不仅增强了哈国地区安全的筹码，而且令哈国更有能力实现自身的利益。

坦率地讲，乌克兰地缘政治悲剧更多是人祸，为此乌克兰的统治精英需要负最大的责任。虽然乌克兰地处更为敏感的大国较力的前沿位置，似乎跟俄罗斯、西方的核心安全利益距离更近，但另一方面讲，这同时也是乌克兰最大的地缘优势。乌克兰统治精英没能利用好这一资源，反而将其变成个人攫取资源和利益的资本，没有人真正关心国家和人民的利益。同时，破坏乌克兰稳定局面的始作俑者是不断扩张安全边界实施北约东扩，战略挤压俄罗斯的西方国家。¹³

而中国一开始就以平等身份与哈国建交、相处，倡导不结盟的中国也不会粗暴干预他国内政。这些都是中国与西方国家的根本区别。除去地缘敏感性的差异，哈国稳定的政治环境和领导精英卓越能力也是哈国与乌克兰的重要区别。然而，外部干扰势力的发力点永远是利用地区内部矛盾，搅乱安定的局面，给地区带来不稳定因素的同时给他们带来可趁之机。而中国的“一带一路”倡议带来的是经济发展，提供的恰恰是缓解矛盾的契机和“减压阀”。

¹²转引自汪宁，（哈）高哈尔：《哈萨克斯坦：地缘政治交叉点上的博弈》，《国际观察》2017 年第 3 期。

¹³参见：李源正：《地缘敏感度·政治稳定性·强邻政策的复合结构——基于乌克兰和哈萨克斯坦的比较研究》，《新疆社会科学》2017 年第 4 期。

总之，一带一路不仅能够加强哈国的欧亚走廊的地位，一带一路给予了地区缓解彼此矛盾，合力共赢的良好契机。通过基础设施建设、运输渠道的丰富，哈萨克斯坦地缘环境正在得到极大的优化。国家有独立意志、自强的决心才能不沦为大国游戏的舞台，而“一带一路”更是增强了哈国的底气，带给了哈国蓬勃发展的希望。

¹参见：李源正：《地缘敏感度·政治稳定性·强邻政策的复合结构——基于乌克兰和哈萨克斯坦的比较研究》，《新疆社会科学》2017年第4期。

ҚЫТАЙДЫҢ «БІР БЕЛДЕУ-БІР ЖОЛ» СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЖОБАСЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ СИНОФОБИЯЛЫҚ КӨЗҚАРАСТЫҢ СЕБЕПТЕРІ

Алдабек Н.Ә.
т.ғ.д., профессор
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Мақалада Қазақстан мен ҚХР арасындағы қазіргі кезеңдегі тату көршілік қатынастың екі ел үшін де маңыздылығы аталып өтіп, Қытайдың стратегиялық «Бір белдеу, бір жол» жобасының елімізге берер пайдалы да ұтымды жолдары қарастырылады. Сонымен қатар екі арасындағы байланыстарға көлеңке түсірер жағымсыз әрекеттердің бір көрінісі – синофобияны туындатып отырған мәселелер айтылады. Синофияның еліміз үшін тиімсіз екендігі сараланады.

Түйінсөздер: «Бір белдеу-бір жол», синофобия, индустриалды-инновациялық ынтымақтастық, центризм, стратегия.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы взаимоотношения между Казахстаном и КНР. Отмечаются значения и выгоды для Казахстана китайской стратегии «Один пояс, один путь». А также анализируется вопрос синофобии в Казахстане, причины возникновения и последствия для обеих стран.

Ключевые слова: «Один пояс-один путь», синофобия, индустриально-инновационное сотрудничество, центризм, стратегия.

Summary. In article questions of relationship between Kazakhstan and the People's Republic of China are considered. Values and benefits for Kazakhstan of the Chinese strategy "One belt, one way" are noted. And also the question of sinophobia in Kazakhstan, the causes and consequences for both countries is analyzed.

Keywords: "One belt - one way", sinophobia, industrial and innovative cooperation, centrism, strategy.

Қытай біздің ел үшін сыртқы саяси және экономикалық саясатымыздағы басты әріптесіміз болып саналады. Тәуелсіздік жылдарынан бері екі ел арасындағы жан-жақты байланыстар қарқынды дамып келеді. Осы жылдар ішінде бірқатар ауқымды экономикалық жобалар іске асырылды, сауда-экономикалық байланыстар жыл сайын үдемелі қарқынмен дамуда.

Индустриалды-инновациялық ынтымақтастық туралы екі ел арасындағы бағдарламалар біртіндеп іске асырылып келеді. Осы бағдарлама аясындағы Қазақстанға құны 28 млрд доллар болатын 51 жаңа жобаны әкелу туралы келісім нәтижелері жүзеге асырылып келеді. Олардың бірқатары іске қосылып, өндірістік дамуымызға өз үлесін қосуда.

Қазіргі таңда, әлемнің әр түкпіріндегі қалыптасып отырған оқиғаларды бағамдауда, оған нақты сараптама жасауда дербес халықаралық қатынастардың белгілі бір тәжірибесі жинақталған кезеңде өткен тарихи оқиғаларды терең зерделеу аса қажет болып отыр.

Ұлттық мемлекеттердің ғана емес, сонымен қатар барша адамзаттың болашағы бұлынғыр болып тұрған, ал халықтардың тағдырын шешетін саяси элиталар мен зиялы қауымдастықтар көптеген көкейкесті мәселелерді шешудің жолын таппай отырған осы аласапыран заманда Қытайдың болашаққа сенімді аяқ басуы, бір жағынан жарқын үміт ұялатса, екінші жағынан қауіп тудыруда. Сондықтан бүгінгі таңда әлемде Қытайдың

модернизациясына баға беретін қытайлық көзқарастағылар және оған теріс көзқарастағылар тарапынан осы мәселе жөнінде көптеген жан-жақты зерттеулер жүргізіліп келуде. Қытайлық тәжірибе баршаға қызықты, алайда дамудың негізі ретінде еуроцентристік амал орнына қытайцентристік көріністі қабылдауға әлемдік қауымдастық әлі мүлдем дайын еместігі белгілі.

2013 жылы ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин «Жібек жолының экономикалық белдеуі» және «XXI ғасырдағы Теңіз Жібек жолы» стратегиясына кіретін «Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» деп аталатын бастамасын алғаш рет Қазақстанда Назарбаев университетінде сөйлеген сөзінде ұсынды. Осы уақыттан бері бұл стратегиялық жобаға әлемнің 140-тан астам мемлекеттері мен аймақтары назар аударып, оған қатысуға ниет білдіруде. Біздің елімізде бұл стратегияны іске асыруда өз мүмкіндіктерін ұтымды пайдалануға ұмтылыс танытып отыр.

«Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» деп аталатын стратегиясына кіретін «Жібек жолының экономикалық белдеуі» және «XXI ғасырдағы Теңіз Жібек жолы» сияқты бастамалары, бір жағынан, басқа мемлекеттердің қажеттіліктеріне сәйкес жаңа инфрақұрылымдар мен өндірістік кәсіпорын дарын ашуға көмектесе, екінші жағынан, Қытайдың технологияларын, құрал-сайманын, қаражатын, еңбек күшін сыртқа шығару арқылы ішкі мәселелерді шешуді және Қытайдың тұрақты дамуын қамтамасыз етуді көздейді. Осы орайда Қазақстан үшін көрші мемлекеттің мүмкіншіліктерін ұтымды пайдалана отырып, индустриялық-инновациялық дамуымыздың мақсаттарымен ұштастыру арқылы Қазақстан аумағында жаңа кәсіпорындар ашу мен өндірілген өнімді Қытайға шығару арқылы екіжақты экономикалық қатынастарды және инвестициялық ынтымақтастықты ілгерілетуге болады» - дейді ҚР Қытайдағы Төтенше және өкілетті елшісі Ш.Нұрышев.

Елімізде соңғы екі-үш жыл ішінде ет, бал, ұн сияқты дайын өнімдерді Қытай нарығына шығаруға бағытталған кешенді жұмыс жүргізіліп жатыр. Карантиндік-ветеринарлық талаптарға қатысты рұқсат алынған соң, отандық өнім қытайлық тұтынушыларға жетуде. Қытайға жыл сайын мыңдаған тонна астық экспортталады.

Осы орайда, Қытай халқының демографиялық өсімі ұлан-байтақ жері бар, бірақ халық саны аз Қазақстанға қауіп төндірмей ме? –деген сұрақ халықтың көкейінде тұратындығы да шындық. Ел ішінде Қытайға қатысты неше түрлі фобия бар. «Қытайлар бізді халық санымен-ақ жаулап алады», «алып елдің экономикасы дамыған сайын біздің экономика құлдырайды», «салған инвестициялары мен берген несиелері өскен сайын тәуелсіздігімізге қауіп күшейеді» деген пікірлер жиі айтылады.

Қазақстандағы қытайлықтарды жек көру немесе синофобия көңіл ауанының түп төркіні қайда жатыр? –деген сұрақ отандық ақпарат құралдарында, әлеуметтік желілерде жиі көтеріліп жатады. Бұның бір себебі ғасырлар бойы көрші жатқан ел болғандықтан, тарихи түрлі байланыстар кезеңінде этникалық ксенофобия ретінде қоғамдық санаға жасанды түрде әдейі енгізілу мүмкіндігін де ескеруіміз керек. Бірақ өткен тарихи

кезеңдерде, яғни жауласушы кезеңде енгізілген бұл ксенофобияның салдары қалай болатындығын бүгінгі ұрпақ ойлануы керек.

Синофобия – бұл, мәні жағынан алғанда, ксенофобияның бір түрі, яғни бір нәрсенің немесе бөтен біреудің әртүрлі өзгешеліктеріне байланысты (терісінің түсіне, ұлтына, т.б. белгілеріне қарай) жек көру немесе ұнатпауды білдіреді. Осының жарқын мысалы ретінде АҚШ-тағы ұзақ уақыт бойы қара нәсілділерге қатысты дискриминациялық саясаттың орын алуын айтуға болады. Сол АҚШ-тың өзінде қазіргі күнде миллиондаған қытайлықтар мекен етеді. Американдықтар арасында да анда-санда болсын синофобия үрдісі көрініс беріп тұратындығын жоққа шығармаймыз. Тіпті көрші Ресей елінде де синобиялық көзқарастың жиі көрініс беріп отырғандығын БАҚ материалдарынан көріп жүрміз. Яғни, әртүрлі елдерде бұл көзқарас әртүрлі сипатта көрініс табады.

Қазақстандағы синофобия қазіргі АҚШ-тағы жағдайдан мүлдем өзгеше. Қарапайым американдықтар қытайлықтарға жау көзбен қарамайды, олармен қоян-қолтық араласа береді, сондықтан да ондағы қытай диаспорасы өздерін еш қауіпсіз қолайлы жағдайда сезінеді. АҚШ-тағы қытай диаспорасының көпшілігі, әдетте, жоғары ақы алатын және жоғары кәсіптік білімі бар мамандар (дәрігерлер, инженерлер, заңгерлер, программистер). Сонымен бірге билік тарапының жағынан АҚШ-тың Қытайға деген толып жатқан наразылық мәселелері де жетерлік екенін білу қажет. Мысалы Қытайда демократиялық капитализмнің талаптарының болмауы, ал ҚХР билігінде коммунистік партияның отыруы сияқты мәселелер. Сонымен қатар Аспан асты елі өте жылдам қарқынмен алып державаға айналып барады, ал бұл өз кезегінде АҚШ-тың бәсекелестік сезімін күшейтіп, мазасыздануына әкеліп, қытайлық қауіп туралы науқанды - синофобияны өршітуге күш салады.

Қазақстандағы антиқытайлық көңіл күйдің өршуін әлемдегі саяси және экономикалық белсенділіктің Батыстан Шығысқа, соның ішінде Азияға ауыса бастағанымен, Қазақстанның транзиттік маңыздылығымен түсіндіруге болады. Қытай Батыс елдерінің ең бірінші бәсекелесі. ШЫҰ-ның кеңеюі, БРИКС (Бразилия, Ресей, Үндістан, Қытай, Оңтүсік Африка Республикасы) елдерінің саяси салмағының артуы батысты қатты алаңдатады. Неге Батыс мемлекеттері Қытайдың экономикалық ықпалынан үркеді? «Бір белдеу-бір жол» жобасы Тынық, Үнді және Атлант мұхиттары арқылы теңіз жолымен өтетін жүк тасымалына бақылау орнатқан Батыс елдерінің монополиясына қарсы бағытталған. Теңізбен 45 тәулік жүретін жүктерді құрлықпен небәрі 10 тәулікте жеткізу тиімді. Қазір үш әлемдік мұхитпен тасымалданатын жүктердің жартысы солтүстіктегі жолмен өтеді. Бұл жағдай АҚШ-тың экономикалық қана емес, әскери саяси мүддесіне үлкен соққы болмақ. Батыс елдері Қазақстандағы синофобияны әдейілеп өршітуге ұмтылуда. Қазақ қоғамындағы антиқытайлық көңіл-күй күшейген сайын, «Жібек Жолы экономикалық белдеуі» атты қытайлық жоба құрдымға кетіп, қазақ-қытай қарым-қатынастары нашарлайды деп ойлайды. Трансұлттық корпорация

көшбасшыларына Қазақстан халқының мүддесі керек емес, олар мол табыс табуды көздейді.

Сондымен қатар Қазақстандағы антиқытайлық көңіл-күйдің басым бөлігі төменгі деңгейде, яғни халықтың тұрмыстық деңгейіндегі ашу-ыза сияқты түрде көбірек көрініс береді. Қазақстандағы қытайлық кәсіпорындардағы қытайлық жұмысшылардың санының көптігі, олардың жалақыларының жергілікті жұмысшылардан көп болуы сияқты әлеуметтік мәселелер болып отыр. Ал соңғы жылдары біздің елмен көршілес аймақ Шыңжаңдағы жағдайларға байланысты туындап отырған этникалық мәселелерде синофобияны өршітіп отырғандығы шындық. Ал жоғары мемлекеттік деңгейде ондай жағдай болған емес, қайта екі ел арасында ынтымақтастық туралы сан алуан келісімшарттарға қол қойылып, қарым-қатынас жақсы деңгейде өрістеуде. Мысалы “Нұрлы жол” мен “Жібек жолының экономикалық белдеуі”, “Біл жол – бір белдеу” стратегиялық бағдарламаларының үйлесімділігін айтуға болады. Шыңжаңдағы бауырлас қазақтардың жағдайына алаңдаушылық мәселеде дипломатиялық жолдармен реттелуде.

Сондай-ақ, Қытайдың мемлекеттік ақпараттық кеңістігі Қазақстанның жағымды имиджін қалыптастырып, оны барынша дос ел екендігін атап өтіп, екі елдің арасындағы байланыстардың жылдам қарқында дамуына назар аударып отырады.

ҚХР өкіметінің Қазақстандағы синофобияның көрініс беруіне әзірше аса көңіл бөлмей отырғанына жайбарақаттық танытуға болмайды, оның салдары болу мүмкіндігін есте ұстау керек. Қытай билігі біздің елдің инвестициялық ахуалына, бизнестік тартымдылығына теріс әсер немесе ықпал етіп, қытайлық инвесторлардың ынтасына теріс әсер ету мүмкіндігін ескеруіміз қажет. Инвесторлар өздеріне қауіп төнуі мүмкін елге ақша салмайтындығы белгілі. Сондықтан қытайлық инвесторларды үркітіп алу біздің экономикамызға тиімсіз екендігін есте сақтаған жөн.

Бір жағынан, халқымыздың елде синофобияны туғызуға себеп болып отырған жоғарыда аталған мәселелерге ерекше назар аударатыны қуантады, өйткені отансүйгіш азаматтарымыздың бар екендігін көрсетеді. Екінші жағынан, осы қорқыныштарға бой алдырып, көрші мемлекетпен қарым-қатынасты тежеу дұрыс шешім болып шықпайды. Бүкіл шекарамыздың бойына тағы бір ұлы қорған тұрғызып, көрші мемлекеттен іргені аулақ сала алмаймыз ғой. Қайта Қытайдың даму барысына терең сараптама жасау арқылы оның тиімді жақтарын ұтымды пайдалану өзімізге тиімді болмақ.

Ал енді қазақ-қытай қатынастары синофобияның кесірінен қандай зардапқа тап болуы мүмкін?-деген сұраққа келетін болсақ:

Өзіміз білетіндей, біздің бизнес саласындағы орасан зор жоспарларымыз қытай нарығына көп үміт артады. Біз қытай нарығына отандық азық-түлік өнімдерін – ет пен астық өнімдерін көптеп шығаруды ойластырудамыз. Оның үстіне қытайлық сұраныстың ауқымды көлемін ескере отырып, өзіміздің ауыл шаруашылық саласын дамытуды ұлғайта

түсуге мүмкіндік аламыз. Егерде біз екі елдің арасына сына қағатын синофия сияқты әрекеттерді жалғастыратын болсақ, онда біз бұл мүмкіндіктерден айрылып қалуымыз ғажап емес. Қытайлық нарық мүмкіндігін ұтымды пайдалану үшін онымен бейбіт қатынастарды мықты ұстану ғана келешектің бейбітшілікте болуына жол ашады. Екі ел арасындағы барыс-келіс, түрлі деңгейдегі байланыстарды дамыту халықаралық қатынастар ережесіне сай паритет сақтау дұрыс жол болмақ.

Ең алдымен, өзіміздің ең ұтымды тұстарымызды, яғни әлемнің екінші экономикасы атанған көршімізбен экономикалық тиімді байланыстарымызды қолдан шығарып аламыз, ол дегеніміз барлық жетістікті жоққа шығарумен тең. Қазақстан қытай халқының сатып алу қабілетінің жоғары деңгейін ескере отырып, өзінің транзиттік орнын тиімді пайдаланып, қытайлық инвестицияны тартып, елдің экономикасына қажетті қытайлық технологияларды тарту арқылы жетістікке жетуге зор мүмкіндік бар. Сондықтан синофобия арқылы байланыстарымызға көлеңке түсіру еліміз үшін экономикалық тұрғыдан өте қажетсіз саясат болмақ.

Шыңжаңның өткен тарихындағы Қытай мен Ресейдің, Кеңес Одағының ондағы жүргізген саясаттарының тарихи сабағы, тәуелсіз Қазақстанның Қытаймен, оның Шыңжаң өлкесімен байланыстарын қалыптастырып, оны болашақта одан әрі дамытуда маңызды болмақ. Қазақстан ҚХР-дың Шыңжаң өлкесімен шекаралас болғандықтан, бұл өлкедегі саяси тұрақтылық біздің еліміз үшін де аса маңызды. Шыңжаңдағы қазіргі кездегі өрістеп отырған сепаратистік, террористік әрекеттер, бұл өлкенің өзі үшін де және онымен көршілес елдер үшін де, қазіргі қалыптасқан жағдайда, өте қауіпті. Орталық Азиядағы халықаралық қатынастардың қалыпты, бейбіт жағдайда, өзара түсіністік пен ынтымақтастық жағдайында дамуы үшін, біздің республикамыз Қытай мемлекетімен арадағы қол қойылған келісім-шарттар негізінде бір-бірінің мемлекеттік суверенитетін, территориялық тұтастығын сақтау принциптерін құрметтей отырып, онымен тату көршілік қарым-қатынастарды дамытуды жақтайды. Шыңжаң өлкесімен ғасырлардан бері тарихи байланыстары жалғасып келе жатқан біздің еліміз, ондағы өмір сүріп жатқан бір миллионнан астам қандастарымыздың тағдырымен санаса отырып, онымен экономикалық, мәдени, ғылыми-техникалық байланыстарды дамыту мақсатын көздейді. Бұл өлкемен дәстүрлі тарихи байланыстарды жалғастырумен қатар, жаңа заманның қарым-қатынастар саласындағы озық үлгілерін де қолдана отырып, кең ауқымдағы сан-салалы байланыстарды көпвекторлы сыртқы саясат принципі ауқымында дамытуға болады деп есептейміз.

Қазақстандағы синофобияның өршуіне мүдделі сыртқы күштердің қитұрқы саясатына бой алдырмай, ғасырлар бойы қалыптасқан байланыстардың тек пайдалы тұстарын жаңғыртып, жаңа геосаяси жағдайдың талаптарын ескере отырып, әлемнің екінші экономикасы – алып Қытаймен тату көршілік қатынасты сақтауға біз де Қытай елі де мүдделі.

Әдебиеттер

1. Интервью Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева центральному телевидению Китая. 7.02.2018 .
2. Си Цзиньпин в Казахстане // "Ак Орда", 7 сентября 2013
3. Казахстанская правда.27 марта, 2015г.
4. Шахрат НҰРЫШЕВ, Қазақстан Республикасының ҚХР-дағы Төтенше және өкілетті елшісі: «Қытай сяоканды қалыптастыруға кірісті». Егемен Қазақстан, 1 қыркүйек 2016.
5. Юрий Тавровский. Новый шелковый путь – главный проект XXI века. М., 2017.
6. Сыроежкин К.Л. Нужно ли Казахстану бояться Китая: мифы и фобии двусторонних отношений – Астана-Алматы: ИМЭП при Фонде Первого Президента, 2014. – 432 с.32 Сыроежкин К.Л. Казахстан-Китай: от приграничной торговли к стратегическому партнерству. – В трех книгах. Книга 1. В начале пути – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2010. – 336 с.
7. fiprom.kz.05.06.2018. Отношения Казахстана и Китая выходят на новый уровень.

ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ МЕГАПРОЕКТА «ОДИН ПОЯС-ОДИН ПУТЬ»: ДИНАМИКА ИДЕЙ, ПРИОРИТЕТЫ, НАПРАВЛЕНИЯ

Айдарбеков З.С.
д.филолог.н., профессор
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Досжанова А.
КазУМОиМЯ им. Абылай хана

В научной статье анализируется роль и значение мега проекта «Экономический пояс Шелкового пути» как новой формы углубления сотрудничества Китая и государств Центральной Азии. В статье большое внимание уделено экономической эффективности и перспективам масштабного проекта как для Казахстана, КНР и ЕС, так и для Евразийского экономического союза. Поиск новой модели экономического роста вызван нарастающей глобальной конкуренцией за рынки сбыта и новой технологической модернизацией, происходящей в мире в XXI веке.

Ключевые слова: Великий шелковый путь, регион Центральная Азия, международное сотрудничество, технологическая модернизация, транспортная инфраструктуры, геополитические и экономические интересы

«Бір белдеу - бір жол» мегажобасының геостратегиялық әлеуеті: идеялар динамикасы, басымдықтары, бағыттары

Ғылыми мақалада Қытай мен Орталық Азия мемлекеттерінің ынтымақтастығын тереңдетудің жаңа формасы ретінде "Жібек жолының экономикалық белдеуі" мега жобасының рөлі мен маңыздылығы талданады. Мақалада Қазақстан, Қытай және ЕО үшін, сондай-ақ Еуразиялық экономикалық одақ үшін экономикалық тиімділік пен ауқымды жобаның перспективаларына арналған. Экономикалық өсудің жаңа моделін іздеу нарық үшін өсіп келе жатқан жаһандық бәсекеге және XXI ғасырда әлемде болып жатқан жаңа технологиялық жаңғыртуға негізделген.

Түйін сөздер: Ұлы Жібек жолы, Орталық Азия аймағы, халықаралық ынтымақтастық, технологиялық жаңғырту, көліктік инфрақұрылым, геосаяси және экономикалық мүдделер.

Geostrategic potential of the mega-project "One belt-one road": dynamics of ideas, priorities, directions

The scientific article analyzes the role and importance of the mega-project "silk road Economic belt" as a new form of deepening cooperation between China and the Central Asian States. The article focuses on the economic efficiency and prospects of a large-scale project for Kazakhstan, China and the EU, as well as for the Eurasian economic Union. The search for a new model of economic growth is caused by the growing global competition for markets and new technological modernization taking place in the world in the XXI century.

Keywords: Great silk road, Central Asia region, international cooperation, technological modernization, transport infrastructure, geopolitical and economic interests.

Идея создания «Экономического пояса Шелкового пути (ЭПШП)», выдвинутая Председателем КНР господином Си Цзиньпинем во время его выступления в Назарбаев университете в г. Астана 16 сентября 2013 года, вылилась в масштабный геополитический проект, влияющий на перспективы экономического развития целого континента - Евразии. В своей программной речи Председатель КНР высказал идею создания «экономического пояса Шелкового пути» как новой формы углубления сотрудничества Китая и государств Центральной Азии. В своем выступлении Си Цзиньпинь призвал все страны Евразии укреплять экономические связи, углублять сотрудничество, расширять пространство для развития, а провозглашенный подход «стабильность через совместное развитие» является сейчас привлекательной формой международного сотрудничества, отражающей экономические интересы множество стран. В связи с тем, что уже на данном этапе развития Шелкового пути видны определенные контуры, нужна совместная стратегическая координация этой макрорегиональной кооперации.

За прошедшее время выдвинутая инициатива стала превращаться не просто в концепцию, а в крупный международный мега-проект, представляющий огромный экономический интерес не только для самого Китая, но и для всех стран, расположенных вдоль Великого Шелкового пути. Страны Шелкового пути в современных условиях привлекают Китай возможностью организации скоростных транзитных поставок грузов до стран Европы – главный платежеспособный и ёмкий рынок для сбыта китайских товаров, а также наличием разнообразных природных ресурсов (нефть, металлы, зерно и др.). Этот комплексный мега-проект по строительству транспортной инфраструктуры свяжет коротким путем Китай, а также другие страны Юго-Восточной Азии с Европой, странами Африки и арабского мира. Выход в Европу планируется организовать через Казахстан, Россию, а также Иран или Турцию, для дальнейшего расширения международной и региональной торговли, созданию благоприятного климата для притока инвестиций и создание международных транспортных коридоров из Китая через территорию Казахстана, которая занимает исключительно важное геостратегическое положение в Евразии. В этом регионе сталкиваются в

тугой узел геополитические и экономические интересы крупнейших мировых центров (России, Китая, США, ЕС и др.).

Руководство Китая не случайно рассматривает Казахстан в качестве главного и перспективного торгово-экономического партнера в Центральной Азии. Казахстан, находясь в центре исторического пояса Евразии – хартленда, имеет выгодное географическое положение, и этот фактор является немаловажным в условиях глобализации. Он связывает крупнейшие рынки и обеспечивает транзитные маршруты Запад-Восток, Юго-Восточная Азия, Центральная Азия, стран Персидского залива и обеспечивает транзитный маршрут возродив тем самым историческую роль Шелкового пути, открывая Казахстану и региону Центральная Азия новые возможности развития его экономики, культуры и социальной сферы как связующий мост между Востоком и Западом, требует еще более всестороннего и полномасштабного исследования. Совершенно очевидно, что проект «Один пояс - один путь» вызывает повышенный интерес и даст импульс к глубоким исследованиям теоретического и практического плана.

В статье Елбасы Назарбаева Н.А. «Семь граней Великой степи» от 21 ноября 2018 подчеркивается роль Евразии и исторический вклад Великого Шелкового пути тысячелетиями выступавшего не просто торговой и информационной артерией, связывающей Восток и Запад, но и являлся огромным источником знания и технологий, неразрывно связанных между собой феноменов «культуры» и «технологий». Наряду с Китаем, Индия была главной отправной точкой Шелкового пути и может выступить значимым базовым элементом сотрудничества в рамках инициатив нового времени.

Поиск новой модели экономического роста вызван нарастающей глобальной конкуренцией за рынки сбыта и новой технологической модернизации, происходящей в мире. Перед Казахстаном стоит нелегкая задача продолжать многовекторность внешней политики, Акorda сумела деликатно балансировать свои отношения с различными крупными державами, сохранить конструктивные дружеские отношения с КНР, управляться с геополитическими амбициями своего могущественного соседа, воспользовавшись новыми экономическими возможностями реализовать свои экономические интересы в осуществлении инициативы «пояса и пути» (в рамках национальной программы "Нурлы жол"), а также учесть мнение общества.

Сегодня наши страны стараются бережно относиться к китайско-казахским отношениям и придают серьезное значение научному обеспечению разработки и реализации «окон возможностей» этого стратегического Мега – Проекта. Взаимоотношения Казахстана с любым из внешнеполитических партнеров будь то США, Евросоюз, КНР или Россия строится на базе учета национальных интересов Республики Казахстан, экономического прагматизма и принципа взаимодоверия. Все эти страны являются в какой-то мере стратегическими партнерами Казахстана, у которых есть прочная база взаимного доверия, конкуренция и свои геостратегические и

экономические интересы в регионе Центральная Азия, самое значительное влияние на международной и региональной политической арене.

Эти 27 лет Независимости Казахстана были динамичным временем, вместившим в себя титаническую работу по проведению масштабных экономических и политических реформ, выстраиванию сбалансированных отношений с другими странами мира. Среди своих северо-западных соседей, Китай именно с Казахстаном первым разрешил пограничный вопрос – полностью и окончательно. А в качестве исторического наследия страны подписали договор о мире, добрососедстве, дружбе и сотрудничестве. Это заложило крепкую политическую основу для дальнейшего развития двусторонних отношений. Будущее всех стран мира в XXI веке, по оценкам международных экспертов – за широкой интеграцией на основе равноправия, взаимного уважения, соблюдения принципов международного права и добрососедства. Говоря о ситуации в мире, можно с сожалением констатировать, что в последние годы миру так не хватает: объединения, сплоченности, толерантности для решения глобальных задач.

Сложна и ситуация в мировой экономике и политике, выстраивание новой архитектуры глобального развития происходит в условиях углубления геополитического и геоэкономического, идеологического разлома по линии Запад- Восток, холодная война между ними- состояние извечное. Беспокойство вызывает и рост милитаристских настроений, гонка вооружений, рост военных расходов – это не только угроза безопасности мира, это неэффективное отвлечение экономических и человеческих ресурсов от реальных потребностей развития и потребностей на Земле. Расширение взаимовыгодного торгово-экономического, образовательно-туристического и инвестиционного сотрудничества стран, расположенных вдоль древнего Шелкового пути. Сильным моментом китайской инициативы, имеющим большое значение для усиления многостороннего туристического и научно-образовательного сотрудничества в странах Шелкового пути, является создание Азиатского банка инфраструктурных инвестиций и Фонда Шелкового пути.

Для Китая идея создания «Один пояс- один путь» не нова: в течении многих лет руководители КНР хотели восстановить древний «Шелковый путь». В первую очередь, для развития регионального экономического сотрудничества и торговли. Страны участницы ЕАЭС как близкие соседи и важные партнеры, имеют довольно важное значение и ценность для Китая. В последние годы, Китай помогает почти семи десяткам стран на разных континентах осуществлять крупные инфраструктурные проекты на общую сумму 8 трлн долларов. Хорошим примером успешной модернизации для стран СНГ, Евразии могут служить страны Юго-Восточной Азии и КНР, демонстрирующие гигантские успехи за последние несколько десятилетий. Поэтому все большая часть исследователей считает человеческий капитал самым ценным ресурсом постиндустриального общества, гораздо более важным, чем природное или накопленное богатство. Уже сейчас во всех странах человеческий (интеллектуальный) капитал

предопределяет темпы экономического развития и научно-технического прогресса. Перспективы развития человеческого общества в XXI веке в решающей степени зависят от использования высококвалифицированных кадров, новых знаний, технологий и методов управления.

Идея «Экономический пояс Шелкового пути» вызвала мощный резонанс не только среди политиков, но и в научном сообществе экспертов, поскольку лидер Китая впервые выдвинул внешнеполитическую инициативу, влияющую на перспективы экономического развития целого континента - Евразии. В регионе Центральная Азия сталкиваются в тугой узел геополитические и экономические интересы крупнейших мировых центров (России, Китая, США, ЕС и др.). По своей масштабной значимости для человечества, это супер-прагматичный крупнейший международный проект. Во-первых, тем, что он проходит и связывает транспортными связями 42 государства мира, во-вторых, он меняет в определенной мере архитектуру мировой экономики и мировой политики. В-третьих, мега проект «Один путь и Один пояс» меняет мировоззрение и философию в международных отношениях, на этом интеграционном пути человечество вынужденно приходит к философии и культуре добрососедства, к мировоззрению диалога и сотрудничества, в противоположность конфронтационности и враждебности свойственными отношениями стран, до недавнего времени. В-четвертых, открывает новые возможности и перспективы развития экономики региона Центральная Азия и для многих стран мира, расположенных на Великом Шелковом Пути. В-пятых, меняет многие понятия и представления мировой экономики, политики, государственного управления, наполняя их новым содержанием и смыслом.

Сегодня в Азии расположены самые динамично развивающиеся страны, в распоряжении которых все больше возможностей для воплощения в жизнь собственных представлений о национальных интересах. Китайская Народная Республика наш великий сосед и мы связаны общими границами более 1700 км, горами и реками. Мирное сосуществование наших народов имеет давнюю историю более две тысячи лет, уходящим вглубь веков доказательством неизменности казахстанско-китайской дружбы и сотрудничества является Великий Шелковый путь. Взаимодействие наших стран – это красноречивый пример подлинного добрососедства и сотрудничества между правительствами и народами Китая и Казахстана. Специфика антикризисного управления и реформ в Казахстане связан с необходимостью принятия сложных управленческих решений в условиях ограниченных финансовых средств, большой степени неопределенности и риска.

Интерес к Китаю обусловлен как историческими, так и многими другими причинами геополитического развития современного мира. Китайский опыт реформ и политика открытости представляет собой совокупность методов, приемов, позволяющих распознавать кризисы, осуществлять их профилактику, преодолевать их негативные последствия, сглаживать течение кризиса. Исторический материализм учил, что конец

всякого события есть начало следующего. Время не стоит на месте, оно меняется, вместе с ним меняются жизненные реалии и задачи. Нет необходимости кому-то доказывать, что успешное решение социально-экономических задач Китая за эти 40 лет оказались возможны лишь благодаря всемерному совершенствованию стиля и методов работы государственных органов КНР.

В ходе динамичного развития китайская экономика в последние 40 лет и присоединения к Всемирной торговой организации (ВТО), КНР приобрел значительный политический вес на международной арене. После начала мирового финансового кризиса Китай, в отличие от многих развитых стран, не потерял лидерство, напротив, усилил свои экономические и политические позиции. В экономической теории кризис рассматривается как природа цикличности, вместе с тем существует кризис перепроизводства. К примеру, успехи Китая, Сингапура в преодолении кризисов во многом базируются на доверии к власти и эффективному государственному управлению. Это, пожалуй, важный урок 40 лет реформ и политики открытых дверей Китая, отличный стимул для развития экономики, ведь главная цель - сплотить государство и народ в едином национальном интересе. В период кризиса управление экономическими системами в состоянии неравновесия и дисбаланса требует навыков предвидения и действий по устранению отрицательных последствий возникающих негативных явлений. Санкционные и торговые войны ухудшают общую экономическую конъюнктуру, а негативные ожидания и издержки, в том числе для Казахстана, становятся чувствительнее. Парадигма современных задач, которые предстоит решать нам в перспективе, качественно изменились и мы должны научиться жить в сосуществовании различных кризисов, столкновений интересов, так как мир переживает острый мировоззренческий и ценностный кризис.

Так в прошлом году, т.е 17 мая 2018 г. во время проведения экономического форуму в Астане было подписано соглашение между Китайской Народной Республикой и Евразийском экономическом союзом об экономическом и торговом сотрудничестве. Вышеупомянутое соглашение открывает новые возможности в отношениях КНР и ЕАЭС, а также сотрудничество в рамках политики сопряжения ЕАЭС и инициативы «Пояса и Пути». Как стало известно, объем соглашений составил 13 глав. Документ определяет деятельность каждой из стороны в рамках таможенного сотрудничества и упрощения процедур торговли, права интеллектуальной собственности, устанавливает базу для ведомственного сотрудничества и правила для ведения электронной торговли, рассматривает вопросы, связанные с конкуренцией на рынках. Речь идет о дальнейшем упрощении процедур таможенного оформления и сокращения сопутствующих расходов при ведении торговли.

Для эффективного проведения модернизации и антикризисной политики в Казахстане нужна слаженная работ всех ветвей власти, государственных структур, гражданского общества. Как правило,

способность к изменениям связана с ключевыми звеньями человеческого капитала, с более высоким уровнем образования, способностью переобучаться. Учитывая, опыт китайских реформ сегодня актуальны такие качества: как гибкость и способность к изменениям, переориентация общественного сознания на приобретение качественно новых знаний и формирование профессиональных умений и навыков. В условиях надвигающегося экономического кризиса, новых внешних вызовов, которые создают дополнительные угрозы, когда очень сложная геополитическая, социальная и экономическая ситуация во многих регионах мира, именно люди с их образованием, квалификацией и опытом определяют границы и возможности технологической, экономической и социальной модернизации общества. Мы наблюдаем, как за последние годы снижаются темпы роста мировой экономики, торговли и движения капитала и все это отражается на благосостоянии миллионов людей.

Главный секрет Китая и стран Юго-Восточной Азии, сумевших вырваться из нищеты и стать по-настоящему мировыми экономическими лидерами, заключается в том, что правительство этих стран сумело выбрать адекватную экономическую политику. Задача нашего государства – широкая поддержка и всяческое поощрение бизнеса за ответственное корпоративное отношение к гражданскому долгу и служению нации, в умении организовать и направить личный интерес предпринимателя в нужное для общества направление. Сделать бизнес социально ориентированным. Безусловно, перспективы развития человеческого общества в XXI веке в решающей степени зависят от использования высококвалифицированных кадров, новых знаний, технологий и методов управления. Все эти вопросы нуждаются в новом осмыслении и изучении, в контексте вышеуказанных задач мега проекта «Один путь и Один пояс», в первую очередь на научной основе. И соответственно нуждаются в научно-обоснованных предложениях и рекомендации по решению этих вопросов.

Сегодня во всем мире резко обостряется конкуренция в глобальном соревновании в сфере высшего образования, в том числе за лучших специалистов, ученых и студентов. Как правило, способность к изменениям связана с ключевыми звеньями человеческого капитала, с более высоким уровнем образования, способностью переобучаться. Как никогда актуальны: гибкость и способность к изменениям, переориентация общественного сознания на приобретение качественно новых знаний и формирование профессиональных умений и навыков. В условиях техногенной цивилизации можно совместными проектами реально добиться в сфере образования – наращивания образовательно-культурного капитала и творческой активности как студентов так и наших вузов.

На наш взгляд, для нас представителей вузовской науки, в первую очередь важны вопросы кадрового и информационного обеспечения этого мегапроекта. Нет сомнения в том, что для кадрового обеспечения этого проекта требуются специалисты новой формации, новых специальностей, способных мыслить и работать на уровне требований этого

ультрасовременного и масштабного мегапроекта. Уже активно проводятся мероприятия по культурному обмену, а так же обмену в сфере образования и науки между университетами наших стран. Благодаря этому формируется социальная основа развития общества. Новая инициатива КНР имеют несколько стратегических целей по расширению международной и региональной торговли, созданию международных транспортных коридоров из Китая в Европу и Ближний Восток через территорию Казахстана и Центральной Азии.

Совершенно очевидно, что эти задачи требуют координации усилий и ресурсов образовательных учреждений по обслуживанию этой транспортной магистрали. Возможно и создание Альянса вузов стран, находящихся на Великом Шелковом Пути. Поэтому, знания и профессиональные навыки – ключевые ориентиры современной системы образования, подготовки кадров и сейчас требуется взаимодействие и постоянный рост профессионализма, развитие человеческого капитала. Каковы возможности и перспективы обновленного Шелкового пути для развития экономики, политики и культуры Китая, Казахстана и стран региона Центральная Азия, проанализировать и исследовать пути сближения, синтеза и коммуникаций мировых традиционных религий и культур народов Евразии на основе нового Шелкового пути.

Общий макроэкономический эффект от реализации проекта «Пояса и Пути» может привести к формированию новой образовательной архитектуры и расширению международных, культурных и научных связей между научно-исследовательскими центрами, вузами, студентами изучающими данную проблему. Нам этот проект интересен тем, что актуальность в современной геополитике роли, которую сыграл обновленный Шелковый путь в развитии мировой культуры и цивилизации, являясь связующим мостом между Востоком и Западом с использованием проблемно-исторического метода исследования. Во-вторых, выявление новых потенциальных возможностей для развития экономики, культуры и социальной сферы Казахстана и Китая в контексте реализации проекта. В-третьих, нам интересно исследовать возможности сближения, синтеза и коммуникаций культур и цивилизаций на основе нового шелкового пути. Всесторонний анализ состояния социально-экономических, политических и культурных особенностей государств Востока и Запада внесет крупный вклад в научную разработку механизмов для продвижения диалога между цивилизациями и внесет позитивный вклад в общественно-гуманитарную науку по выработке путей достижения мира во всем мире, благосостояния и стабильности.

Литература

1. Назарбаев Н.А. «Семь граней Великой степи» Акорда, 21.11.2018 <http://www.akorda.kz>
2. Казахстан и глобальные вызовы современности: материалы научно-практической конференции (Алматы, 19 мая 2010г.) Отв. ред. Б.К. Султанов. – Алматы: КИСИ, 2010.- 120 с. (5).

3. Булекбаев С.Б. «Тюркский вклад в мировую культуру и цивилизацию»- Алматы: 2016 /ТОО BAViS systems-316 стр.
4. Дерек Бок «Университеты в условиях рынка» М.:ИД ВШЭ, 2012.-223

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСТАНА В СИСТЕМЕ «ОДИН ПУТЬ- ОДИН ПОЯС»

Мен Дмитрий Вольбонович.
д.полит.н., профессор КазНУ им. аль-Фараби
E-mail: mendima@gmail.com

Аннотация: Работа посвящена роли Великого Шёлкового пути начало, которого проложил Китай. Выявляется место в новой концепции Центральной Азии. Рассматриваются роль Казахстана в Великом Шёлковом пути. В ней говорится, что этот путь сыграл важную роль в развитии географических знаний. После образования этой сквозной торговой трассы европейцы и китайцы впервые узнали о существовании друг друга. Наряду с товарами по Великому Шёлковому пути распространялись искусство, архитектура, культура, искусство музыки и танца, по нему шло распространение мировых религии. В результате функционирования Великого Шёлкового пути проявилась тенденция к сближению культур в процессе интенсивных мирохозяйственных связей. Актуальность темы обусловлена необходимостью поиска нового решения Великого Шёлкового пути. В наши дни историю Великого Шёлкового пути можно рассматривать как актуальный опыт взаимовыгодной торговли и мирного общения разных стран и народов.

Ключевые слова: Великий шелковый путь, Казахстан, Китай, Великий шёлковый морской путь XXI в., Россия.

Abstract: THE GREAT SILK ROAD: HUMANITY'S GREAT ACHIEVEMENT The paper is dedicated to the role of the Great Silk Road initiated by China. It provides an insight into China's policy to develop the Great Silk Road and Great Sea Silk Road projects in the 21st century. Positive and flawed approaches towards *the* One Belt, One Road agenda are discussed. Special attention is paid to the role of Kazakhstan. The study is warranted by the need to find a new solution to the Great Silk Road issue.

Key words: Great Silk Road, China, Great Sea Silk Road in the 21st century, Russia, Kazakhstan

Түйіндемe: Бұл ғылыми - зерттеу жұмысында бастауын Қытайдан алған Ұлы Жібек Жолының географиялық ағлұматтарды дамытудағы атқарған маңызды рөлі ашылып жазылған. Осы сауда-саттық бағыты қалыптастырылғаннан кейін, еуропалықтар мен қытайлар алған бір-бірі жайлы білді. Ұлы Жібек Жолы бойында тек қана сауда-саттық тауарлар ғана емес, өнер, сәулет, мәдениет, музыка , би және әлемдік діндердің таралуы жүзеге асты. Әлемдік шаруашылық байланыстардың нәтижесінде мәдениеттің жақындасу үрдісі басталды. Бұл ғылыми зерттеу жұмысында 21 ғ. Қытайдың Теңіз Жібек Жолы саясаты, "Бір белдеу - бір жол" атты саясатының оң және теріс жақтары қарастырылды. Бұл концепцияны Орталық Азиядағы және Қазақстанның Ұлы Жібек жолындағы маңыздылығы қарастырылады. Себебі Қазақстан Балтық аймағында Жібек жолы жобасының серіктесі болып сайланды.

Кілт сөздер: Ұлы Жібек жолы, Қытай, ХХІ ғасырдағы Ұлы Жібек теңізі жолы, Ресей, Қазақстан

Издrevле люди, жившие в разных уголках нашей планеты, торговали между собой. Сначала это был просто обмен предметами, которые имелись в одном месте, но их не было в другом: соль, драгоценные камни и золото, лекарственные травы и благовония. Потом люди стали обмениваться товарами: продуктами питания, скотом, изделиями из бронзы и железа, ценными мехами, тканями, скотом и многим-многом другим.

Первоначально шел обычный обмен, а затем началась купля и продажа на деньги, появилась торговля, а вместе с ней возникли торжища — базары, ярмарки, торговые пути, которые соединяли страны, города и народы. Отдельные отрезки путей сливались, дороги удлинялись на запад и восток, север и юг, захватывая все новые и новые территории.

Так в Европе и Азии (Евразии) появился Великий Шелковый путь. В середине II века до н. э. через древние казахские степи и города он прошел трансконтинентальной магистралью, обеспечивающей многие столетия диалог культур и цивилизаций. Эта огромная система караванных путей, протяженностью более 7 тыс. км, просуществовала более полутора тысяч лет — много дольше, чем другие дальние сухопутные торговые пути (как, например, путь «из варяг в греки»). Великий Шелковый путь включал в себя «лазуриновый путь», по которому перевозился красивый синий камень лазурит (ляпис-лазурь). Драгоценный камень высоко ценился в Египте, Вавилоне, Иране. «Нефритовый путь», ставший дорогой для перевозки в Китай красивого камня нефрита. Из него изготавливались украшения для императоров и знати. «Соболья дорога» — по ней распространялась пушнина. В середине I тыс. до н. э. стал развиваться «степной путь», по которому в страны Запада стали вывозить шелк.

Название «Великий Шелковый путь» — это не древнее название. Термин «Великий шелковый путь» (Greatsilkroad) вошел в историческую науку в конце в 1877 году и придумал его известный немецкий географ Фердинанд фон Рихтгофен. Шелк, изобретенный в Китае, был главным предметом торговли, он и определил название пути. С тех пор это удачное название стало своеобразной визитной карточкой удивительного достижения человечества, благодаря которому народы стали торговать, передавать друг другу научные достижения, обмениваться культурными и религиозными ценностями.

Хотя маршруты Шелкового пути менялись, можно выделить две основные трассы, соединявшие Восток и Запад: южная дорога (от севера Китая через Среднюю Азию на Ближний Восток и Северную Индию); северная дорога (от севера Китая через Памир и Приаралье к Нижней Волге и к бассейну Черного моря). Между южной и северной дорогами было несколько соединяющих и промежуточных маршрутов.

Закат Великого Шелкового пути связывают, прежде всего, с развитием торгового мореплавания вдоль побережий Ближнего Востока, Южной и Юго-Восточной Азии. В XIV-XV веках морская торговля стала привлекательнее ставших опасными сухопутных караванных путей: морской путь из Персидского залива в Китай занимал примерно 150 дней, в то время как

караванный путь из Таны (Азов) в Ханбалык (Пекин) – около 300; один корабль перевозил столько же грузов, как и очень большой караван в 1 тысячу вьючных животных. В результате этих факторов к XVI в. Великий Шелковый путь окончательно прекратил свое существование. Только отдельные его части продолжали еще долго функционировать (например, караванная торговля между Средней Азией и Китаем прекратилась лишь в XVIII в.).

Главными товарами на Великом Шелковом пути были шелковые ткани и шелк-сырец. Они были наиболее удобны для транспортировки на дальние расстояния, поскольку шелк легок и очень ценен – в Европе его продавали дороже золота. Китай, родина шелководства, сохранял монополию на изделия из шелка примерно до V–VI вв. н. э., но и после этого оставался одним из центров производства и экспорта шелка наряду со Средней Азией. В средние века Китай также экспортировал фарфор и чай. Страны Ближнего Востока и Центральной Азии специализировались на изготовлении шерстяных и хлопчатобумажных тканей, которые шли по Шелковому пути на восток, в Китай. Из стран Южной и Юго-Восточной Азии купцы везли в Европу специи (перец, мускатный орех, корица, гвоздика и т. д.), которые использовались европейцами для консервации продуктов и изготовления лекарств.

Великий Шелковый путь сыграл важную роль в развитии географических знаний. Только после образования этой сквозной торговой трассы европейцы и китайцы впервые узнали о существовании друг друга и получили хотя бы приблизительное представление обо всех цивилизациях Евразии. Относительно точные знания о размерах Евразии и об особенностях различных стран Востока Западная Европа получила лишь в конце XIII – начале XIV вв., после того как некоторые европейские купцы и миссионеры (в том числе знаменитый Марко Поло) смогли пройти Шелковый путь из конца в конец и написать об этом книги, которые пользовались в Европе огромным интересом.

Наряду с товарами по Великому Шелковому пути распространялись искусство, архитектура, культура, искусство музыки и танца, зрелищные представления. По нему же шло распространение мировых религий: буддизма и ислама с Востока, христианства — с Запада. Миссионерство и паломничество способствовало также распространению и таких вероучений как иудаизм, манихейство, зороастризм. Но ни одно из них, однако, не смогло надолго стать популярным среди азиатских народов.

Таким образом, в результате функционирования Великого Шелкового пути проявилась тенденция к сближению культур в процессе интенсивных и регулярных мирохозяйственных связей. И в наши дни историю Великого шелкового пути можно рассматривать как актуальный опыт взаимовыгодной торговли и мирного культурного общения разных стран **Новый Шелковый путь – история оживает**

7 сентября 2013 года, председатель КНР Си Цзиньпин в столице Казахстана Астане предложил «объединить усилия и на основе

инновационных методов взаимодействия создать экономическую зону Великого шелкового пути, сделать поддерживаемые между евро-азиатскими странами экономические связи более тесными». По его словам, «новый коридор вдоль Шелкового пути отличается от традиционной модели регионального сотрудничества тем, что не будет подразумевать взаимодействия путем учреждения наднациональной управляющей структуры». Кроме того, у нового Шелкового пути нет четких географических рамок, отправных и конечных пунктов.

На этот счет в Пекине пока ограничиваются статьями экспертов и комментаторов официальных СМИ. Так, агентство «Синьхуа» сообщало в конце 2013 года: «Китай предложил сформировать экономическую зону с масштабным рынком и огромным потенциалом, охватывающую более 30 стран Евразии с населением свыше 3 млрд человек. В настоящее время страны, расположенные на Шелковом пути, обеспечивают до 23% мирового экспорта». По мнению Ван Чэнцая, сотрудника Центра изучения проблем развития при Госсовете КНР, «географические границы нового Шелкового пути начинаются в Китае и распространяются через Центральную Азию и Закавказье в Россию. Зона может быть «растянута» на Западную и Южную Азию, а также на Центральную и Восточную Европу».

Какое место в новой концепции занимает Россия? Сунь Чжуанчжи, научный сотрудник из Академии общественных наук Китая, пишет: «Речь в первую очередь идет о сотрудничестве между Китаем, странами Центральной Азии и Российской Федерацией, которые мощно продвигаются в последние годы. Сейчас в истории китайско-российских отношений всеобъемлющего партнерства и стратегического взаимодействия наступил наилучший период. Отношения между Китаем и странами Центральной Азии также продвинулись к новому этапу – стратегического партнерства».

С китайского политического олимпа довольно долго не поступало разъяснений связи новой инициативы с Россией. Образовавшийся вакуум начал быстро заполняться недоброжелателями сближения Москвы и Пекина. Они стали называть концепцию «рецидивом китайского гегемонизма», «противостоянием проекту Евразийского экономического союза» или даже «попыткой отторжения от Москвы ее сферы влияния в Центральной Азии». После почти полугодового молчания тема Шелкового пути всплыла в переговорах руководителей Китая и России. Сначала во время февральской встречи президента России Владимира Путина с председателем КНР Си Цзиньпином в Сочи «на полях» зимних Олимпийских игр, а затем в ходе майской встречи в Шанхае Путин заявил о поддержке зоны Шелкового пути и участия китайских компаний в освоении Русского Востока. Модернизация БАМ и Транссиба будет скоординирована с новым Шелковым путем, заявили лидеры двух стран в коммюнике по итогам шанхайских переговоров.

Благословение Путина развеяло большую часть подозрений о двойной игре Пекина. Между тем о подлинных причинах выдвижения стратегии ЭЗВШП убедительно говорит другой аргумент. Через месяц после

выступления в Астане Си Цзиньпин с трибуны парламента Индонезии выдвинул еще одну стратегическую концепцию – Морского шелкового пути XXI века (МШП-XXI). Он сделал акцент на следующие пять пунктов: придерживаться принципа доверия и придерживаться и стремиться к добрососедству; придерживаться принципа «жить в душу»; придерживаться принципа открытости и толерантности».

Морской шелковый путь, который связывал Китай с рынками Европы через порты на побережье Индии, Персии и Аравийского полуострова, также возник не менее двух тысячелетий назад. В новых работах китайских историков предполагается даже, что он на 800 лет старше своего наземного тезки. Шелк, фарфор, нефрит доставлялись несколькими маршрутами в порты вдоль берегов нынешних Вьетнама, Малайзии, Индонезии, Таиланда, Индии, Шри Ланки, Пакистана, Ирана, стран Персидского залива, Аравийского полуострова и Восточной Африки. Флотоводец ЧжэнХэ в начале XV века девять раз водил флотилии «кораблей сокровищ» до берегов Южной Индии и Аравии. Если торговля Поднебесной со странами Центральной Азии достигла примерно 40 млрд долл., то в зоне МШП-XXI, где у Китая со странами АСЕАН действует зона свободной торговли, ежегодный объем торговли превышает 400 млрд долларов США.

Одновременное выдвижение связанных с историческим Шелковым путем внешнеполитических инициатив после трех десятилетий следования завету Дэн Сяопина «таогуаняньхуэй» («скрывать способности и ждать своего часа, дорожить временем и не претендовать на гегемонию») вызывает вопросы. Одни эксперты объясняют это достижением качественно нового уровня экономического и военного могущества, требующего внешней проекции.

Другие указывают на быстрый рост национализма среди военных и молодежи, считающих, что Китай уже «дождался своего часа». Но речь скорее идет не о стратегическом наступлении на двух традиционных направлениях экспансии Поднебесной, а об активной стратегической обороне, призванной отвести явную и непосредственную угрозу.

Постепенное расширение пределов Китая позволило начать плавание между портами побережья, которое впоследствии стало китайской частью Морского шелкового пути. Но сразу возникли и проблемы безопасности. В Средние века японские морские пираты нападали не только на торговые суда, но и устраивали набеги на прибрежные поселения в провинциях Фуцзянь и Гуандун. Не способное отогнать корсаров правительство Китая вознамерилось решить проблему за счет отселения жителей вглубь территории, запретило морскую торговлю и строительство океанских кораблей. Еще более серьезная ситуация сложилась в середине XIX века, когда побережье Китая подвергалось безнаказанным обстрелам нарезных орудий с кораблей под флагами Великобритании и Франции.

С началом советско-китайской холодной войны в 60-е годы прошлого века страх окружения усилился. В Пекине опасались как ударов с моря, где американский 7-й флот прикрывал Тайвань, так и вторжения советских частей на суше. На южном периметре границ происходили стычки с индийскими пограничниками, переросшие в 1962 году в локальную войну. Американская агрессия во Вьетнаме (1965–1973) рассматривалась китайскими стратегами как угроза южным и приморским провинциям КНР. Быстрое сближение с Западом с начала 70-х годов, ослабление и последующий распад Советского Союза сняли реальные или мнимые угрозы окружения. Китайская Республика с конца 70-х годов добилась удивительных экономических успехов. Прибрежные провинции снова стали «мастерской мира», груженные товарами корабли снова потянулись по маршрутам Морского шелкового пути на Запад, доходы Поднебесной снова вызвали желание ее пограбить.

Две инициативы Пекина выглядят как попытки «вылить масло на бушующие волны» за счет ускоренного роста торговли и капиталовложений предотвратить готовящееся окружение. Труднее всего будет этого добиться в зоне Морского шелкового пути. Несмотря на традиционное влияние китайской цивилизации, огромный объем торговли, наличие влиятельных общин «заморских китайцев», Вашингтону скорее всего удастся добиться своих целей. Признаки этого уже просматриваются в активизации военных связей США со странами региона, в ускоренном создании Транстихоокеанского торгового пакта, куда не намерены допускать вторую экономику мира.

Ситуация в зоне Великого шелкового пути выглядит лучше. Нестабильность в бывших советских республиках Средней Азии сдерживается за счет активизации России, бросившей было этот регион на произвол судьбы. Создание Евразийского союза с участием «региональной сверхдержавы» Казахстана, перспектива присоединения Киргизии и Таджикистана делает ситуацию в регионе более предсказуемой. Позитивную роль играет и сам Китай, наладивший тесные связи со странами региона на двусторонней основе и в рамках ШОС. Что касается России, то она то ли смирилась с активизацией своего стратегического партнера в своем «мягком подбрюшье», то ли видит в этом меньшее зло по сравнению с закреплением присутствия Запада.

События последних месяцев показали, что в Пекине стали отдавать приоритет продвижению стратегии зоны Великого шелкового пути. Так было и в старину – проблемы на Морском шелковом пути вызывали активизацию Шелкового пути наземного и наоборот. В Пекине, Сиане, Урумчи и других китайских городах прошли конференции, круглые столы, симпозиумы по этой проблематике. Китай спонсировал бизнес-форумы, инвестиционные форумы в Астане и Ташкенте.

Обе стратегии Шелкового пути призваны прорвать возможную блокаду и обеспечить экспортным товаропотокам на Запад безопасные пути. Транзитные страны и регионы при этом имеют не меньшее значение. Это

относится и к странам АСЕАН, и к государствам Центральной Азии. Емкость их рынков (400 млрд долл. и 40 млрд долл. соответственно) сравнима с рынками Европы или Африки. Товарооборот Китая со странами [ЕС](#) в 2013 году составил 560 млрд долл., со странами Африки – 210 млрд долл.

Россия сквозь призму концепции ЭЗВШП пока выглядит не как стратегический рынок, а как стратегически важная транзитная территория. С учетом сохраняющейся нестабильности на Среднем Востоке и в Закавказье транспортные артерии на территории России приобретают первостепенное значение. Это не только российская часть планируемой Пекином главной контейнерной трассы, которая начинается из порта Ляньюнган на восточном побережье Китая, проходит через центральные провинции и Синьцзян, продолжается через Казахстан, сливается с магистралями Урала и Юга, а затем по новому мосту через Керченский пролив должна пройти к глубоководному порту в Крыму. Оттуда контейнеры будут кораблями развозиться через Средиземное море по всей Европе, на Средний Восток и в Африку. Роль дублеров сыграют модернизированные с китайским участием Транссиб и БАМ, другие стальные магистрали, по которым в Западную Европу уже идут контейнерные составы из Китая. Растущий интерес Пекина вызывает Северный морской путь. Россию не минуют и новые шоссейные дороги трассы Западный Китай – Западная Европа, которая уже построена через весь Китай и достраивается на территории Казахстана.

Шелкового пути привело к знакомству разных народов с новыми потребительскими товарами. От их распространения в наибольшей степени выигрывала Западная Европа. Шелковые ткани повышали личную гигиену европейцев, избавляя их от вшей. Пряности широко использовались для изготовления лекарств и для консервации продуктов длительного хранения. Бумага, изготовленная по рецептам из Китая и Средней Азии, начала вытеснять пергамент и папирус, удешевляя тиражирование рукописных книг. Но по Шелковому пути распространялись не только сами товары, но и информация об их производстве и существовании. Первоначально шелк производили только в Китае, но уже в I–II вв. н. э. шелководство проникло в Восточный Туркестан, в V в. – в Иран. В VI в. император Византии смог организовать шелководство в Греции, уговорив, согласно легенде, монахов-путешественников тайно привезти ему в полых посохе яйца тутового шелкопряда. Покупая сначала бумагу у купцов с востока, европейцы с XIII в. стали изготавливать ее самостоятельно.

Некоторые новые товары возникли в результате своеобразного «коллективного творчества» разных народов. Так, порох открыли в Китае в IX в. В XIV в. было изобретено оружие, стреляющее при помощи пороха, – пушки. Место и время их изобретения точно неизвестны – специалисты называют и Китай, и арабские страны, и Западную Европу. Информация о новом виде оружия быстро прошла по Шелковому пути, и уже в XV в.

артиллерию применяли во всех странах Евразии, от Европы до Китая.

Великий Шелковый путь сыграл важную роль в развитии географических знаний. Только после образования этой сквозной торговой трассы европейцы и китайцы впервые узнали о существовании друг друга и получили хотя бы приблизительное представление обо всех цивилизациях Евразии. Относительно точные знания о размерах Евразии и об особенностях различных стран Востока Западная Европа получила лишь в конце XIII – начале XIV вв., после того как некоторые европейские купцы и миссионеры (в том числе знаменитый Марко Поло) смогли пройти Шелковый путь из конца в конец и написать об этом книги, которые пользовались в Европе огромным интересом.

Наряду с товарами по Великому Шелковому пути распространялись искусство, архитектура, культура, искусство музыки и танца, зрелищные представления. По нему же шло распространение мировых религий: буддизма и ислама с Востока, христианства — с Запада. Миссионерство и паломничество способствовало также распространению и таких вероучений как иудаизм, манихейство, зороастризм. Но ни одно из них, однако, не смогло надолго стать популярным среди азиатских народов.

Таким образом, в результате функционирования Великого Шелкового пути проявилась тенденция к сближению культур в процессе интенсивных и регулярных мирохозяйственных связей. И в наши дни историю Великого шелкового пути можно рассматривать как актуальный опыт взаимовыгодной торговли и мирного культурного общения разных стран и народов.

В связи с глобальной геополитической и геоэкономической трансформацией и смещением мирового полюса экономического развития в Азиатско-Тихоокеанский региона возрождается Великий морской путь из АТР через Индийский океан, по которому ежегодно транспортируется товаров примерно на триллион американских долларов. Индийский океан становится важнейшим геостратегическим регионом для США, Китая и Индии. В настоящее время в Индийском океане лидируют военно-морские силы США (авианосные ударные группировки) и ВМС Индии. Военно-морское присутствие США представлено передовыми пунктами базирования Диего-Гарсия (Великобритания), Манама (Бахрейн). Военно-морской флот США использует порты Джебель Али и Фуджейра в ОАЭ. Нарастает мощь ВМС Индии и присутствие в регионе ВМС Китая

В средневековье Китайская империя владела мощным морским флотом, отказ от которого послужил одной из важных причин упадка Поднебесной в последующие столетия. Усиление экономической мощи современного Китая и зависимость от импорта энергетических ресурсов поставили перед Пекином стратегическую задачу превращения прибрежного флота «желтой воды» в океанский флот «голубой воды»¹. Главной задачей ВМФ Китая

является обеспечение безопасности торгового (танкерного) флота на стратегических морских коммуникациях.

В ближайшем будущем Китай намерен создать в Мировом океане «опорные пункты» для кораблей военно-морского флота на принципах «взаимной выгоды и дружеских отношений». Эти пункты (базы) будут использоваться для захода, пополнения запасов и судоремонта боевых кораблей, отдыха моряков, размещения разведывательной авиации и судоремонта боевых кораблей. Особое внимание уделяется созданию «опорных пунктов» в азиатских и африканских портах Индийского океана. Чтобы обезопасить импорт нефти со Среднего Востока в Китай, Пекин вынужден одновременно создавать два международных транспортных коридора. Так как основным поставщиком нефти в Китай является Иран, морские коммуникации доставки нефти приобрели стратегическое значение. Здесь самым уязвимым местом является относительно узкий (до 2-3 км) Малаккский пролив. Поэтому Соединенные Штаты предают исключительное значение контролю этой коммуникации и возможного блокирования Малаккского пролива. Американский ВМФ во много раз превосходит морские силы Китая. Двухсторонние военные союзы с Японией, Южной Кореей, Австралией, Филиппинами и Таиландом позволяют осуществлять эффективный контроль над морскими путями в Китай. Пекин со своей стороны размещает военные базы и средства электронной разведки в дружественных странах ЮВА (Мьянма, Камбоджа). Китай рассматривает так же возможность строительства судоходного канала через перешеек Кра в Таиланде в обход Малаккского пролива.

Другой транспортный коридор создается из китайской провинции Синьцзян к Индийскому океану. В 2005 году Китай заключил с Пакистаном двухсторонний Договор о дружбе, добрососедстве, взаимной помощи и военном сотрудничестве. Пекин выступает гарантом безопасности Пакистана. С финансовой помощью Пекина на Макранском побережье Белуджистана сооружен современный глубоководный порт Гвадар. Этот амбициозный проект нацелен на создание нового экономического центра Среднего Востока по аналогии с арабским Дубаем.

Размещение китайской военно-морской базы и станция электронной разведки в Гвадаре позволит обеспечить безопасность импорта нефти из Ирана — главного зарубежного поставщика энергетического сырья в Поднебесную и контролировать транспортировку нефти из зоны Персидского залива в Индию. Учитывая уязвимость морских коммуникаций со Среднего Востока в Китай, Пекин планирует строительство нефте- и газопроводов от побережья Аравийского моря до китайского Синьцзяна, чтобы обеспечить импорт в обход Малаккского пролива, а так же продлить высокогорное Каракорумское шоссе до порта Гвадар. **Китайскими форпостами Великого морского Шёлкового пути** являются мегаполисы: Большой Шанхай в дельте рек Янцзы, мегаполис Пасть Тигра с Сянганом в дельте реки Чжуцзян (Жемчужная, Кантонская река). **Ядром Нового морского Шёлкового пути** станет юго-восточная китайская

морской путь. Всего в приморской провинции Фуцзянь шесть портов, за счет логистической интеграции объединенных в три специализированные группы (платформы) для эффективного использования мощностей и повышения конкурентоспособности.

Для финансирования евразийского суперпроекта Китай создал новые финансовые институты — Азиатский банк инфраструктурных инвестиций и Фонд Шелкового пути.

Азиатский банк инфраструктурных инвестиций (АБИИ) в ближайшем будущем составит конкуренцию Всемирному банку. Этому способствовала и недальновидная политика США, ограничивающая роль Китая в принятии решений в Международном Валютном Фонде. Страной-организатором АБИИ выступает Китай, предлагающий сформировать половину капитала будущей организации. Индия и Россия возглавили организацию, оказавшись в тройке крупнейших владельцев голосов. При этом на важнейшие решения КНР имеет фактическое право вето. «Меморандум о взаимопонимании» подписали 57 государств. Несмотря на сопротивление США, Великобритания, Германия и Италия стали странами участниками этого финансового проекта.

Китайский инвестиционный фонд Шёлкового пути, зарегистрированный в 2014 году, концентрирует крупные вложения в инфраструктурные проекты в страны, расположенные вдоль генеральных направлений Нового Шёлкового пути. Фонд финансирует проекты не в юанях, а только в долларах и евро, чтобы привлечь к совместному инвестированию иностранные и международные финансовые организации. Общий капитал фонда будет равен \$40 млрд. Значительная часть капитала направляется из золотовалютного резерва КНР, Китайской инвестиционной корпорации, Экспортно-импортного банка и Банка развития Китая.

В 2015 году Фонд профинансировал проекты на общую сумму \$5 млрд. В рамках создания китайско-пакистанского экономического коридора Фонд Шёлкового пути планируется строительстве ГЭС на северо-востоке Пакистана. Объем инвестиций — \$1,65 млрд. Фонд выкупил акции итальянской компании Pirelli, специализирующейся на производстве шин. Объем вложений Фонда — \$1,8 млрд. Фонд выкупил у российского ОАО «НОВАТЭК» 9,9 % доли в проекте по производству сжиженного природного газа «Ямал СПГ», а также выделил займы в 730 млн. евро на 15 лет. **Главная геоэкономическая битва Запада и Востока развернется между двумя формирующимися блоками — Евроатлантическим и Евразийским. Блок во главе с атлантистами** включает Транстихоокеанское партнёрство (ТТП) + Трансатлантическое торговое и инвестиционное партнёрство (ТТИП). Оппоненты обращают внимание, что носителями этого «партнёрства» являются американские транснациональные корпорации. **Евразийский блок** включает Шанхайскую организацию сотрудничества + Евразийский экономический союз (ЕАЭС) + проект «Нового Шёлкового пути» + ВРЭП (Всеобъемлющее региональное экономическое партнёрство).

Достигнута договорённость о сопряженности (стыковке формата) ЕАЭС с китайским суперпроектом «Экономического пояса Шелкового пути». В глобальной геоэкономической трансформации на первое место выходит борьба за рынок Европы. США предлагают усилить трансатлантические связи, а Россия и Китай — создать «Большую Евразию» от Лондона до Шанхая. В частности для этих целей создан Азиатский банк инфраструктурных инвестиций — весомый шаг в «Великом походе» Шелкового пути. Рост могущества Китая ведет к утрате стратегического лидерства Соединённых Штатов в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Казахстан выбрал партнёра по проекту "Шёлковый путь" в Балтийском регионе. Оператором от балтийских стран в реализации северного маршрута "Экономического пояса Шёлкового пути" выбрана Латвия. Литва остаётся в статусе регионального перевозчика, потому, что она становится центром логистики и дистрибуции в Балтийском регионе.

О решении сотрудничать именно с Латвией, а не с Литвой было объявлено в ходе встречи в Риге президента прибалтийской республики Раймонда Вейониса с первым заместителем премьер-министра Республики Казахстан Аскармом Маминым. Казахстанская сторона представила ближайшую перспективу Латвии: к 2020 году объём контейнерных грузоперевозок "КТЖ" через латвийскую инфраструктуру может составить 4,5 млн тонн с перспективой наращивания потоков.

Теперь новый контейнерный трансконтинентальный маршрут из Китая будет проходить через Казахстан, Россию и Латвию с конечным пунктом назначения в Рижском порту, а далее морским сообщением в Европу (в порт Роттердама). Роль связующего звена между Европой и Азией достаётся Рижскому свободному порту, который станет мощным региональным логистическим хабом.

Решение Казахстана стало неожиданностью для литовских властей, которые с 2015 года активно вели переговоры с логистической "дочкой" "КТЖ" KTZ Ekspress, сообщает российское СМИ. В рамках подписанного в конце 2016 года меморандума о сотрудничестве между казахстанским предприятием и литовской компанией V.Paulis&AssociatesRealEstate даже было создано совместное предприятие по перевозке контейнерных грузов. Литовский оптимизм также основывался на заявлениях вице-президента "КТЖ" Санжара Елюбаева о "чрезвычайной перспективности и удобстве" транзита через незамерзающий порт Клайпеды. Усугубил положение Литвы озвученный на днях Еврокомиссией (ЕК) штраф в размере 28 млн евро за железнодорожную блокаду латвийских портов.

В мае 2017 года на форуме "Один пояс – один путь" Президент РК Нурсултан Назарбаев сказал, что для эффективного освоения растущего транзитного потенциала Экономического пояса Шёлкового пути необходимо последовательное облегчение прохождения товарных потоков через повышение уровня сервиса и устранение административных барьеров, по которому Казахстан принимает конкретные меры.

Таким образом, в результате функционирования Великого Шелкового пути проявилась тенденция к сближению культур в процессе интенсивных и регулярных мирохозяйственных связей. И в наши дни историю Великого шелкового пути можно рассматривать как актуальный опыт взаимовыгодной торговли и мирного культурного общения разных стран и народов.

Литература

- 1 Дергачёв В. Великий шёлковый путь. Бросок к Индийскому океану. М.: 2015.- С. 48
- 2 История Великого Шёлкового пути
- 3 Мамлева Л.А. Становление Великого Шёлкового пути в системе трансквилизационного взаимодействия народов Евразии // Витя Антигуа. – 1999, № 2.- С. 53-61
- 4 Шёлковый путь – ревью. – (10) октябрь 2017.- С. 11
- 5 Голишников О.А. Центральная Азия на прицеле Китая: последствия для России. URL: <http://globalaffairs.ru> от 6 июня 2014
- 6 Присутствие Китая в Центрально-азиатском регионе. Центр военно-политических исследований МГИМО. URL: <http://delonovosti.ru> от 24 сентября 2014

ЗНАЧЕНИЕ ЭПШП ДЛЯ КАЗАХСТАНА И СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В КОНТЕКСТЕ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Байдаров Е.У.,
Институт востоковедения им. Р.Б. Сулейменова Комитета науки МОН РК,
Алматы, Казахстан
E-mail: erkin_u.68@mail.ru

Аннотация: В статье рассматривается значение «Экономического пояса Шелкового пути» для Казахстана и других стран Центральной Азии в рамках китайской инициативы «Одного пояса, одного пути». Данный проект позволяет открывать Казахстану и другим странам региона широкие перспективы экономического развития. «Экономический пояс Шелкового пути» открывает для стран региона возможность постепенного включения в мировой рынок посредством модернизации транспортно-логистической инфраструктуры, привлечения инвестиций и трансфера передовых технологий.

Ключевые слова: Экономический пояс Шелкового пути, Один пояс – один путь, Казахстан, Центральная Азия, транспортно-коммуникационная инфраструктура, кооперация.

IMPORTANCE OF SECHR FOR KAZAKHSTAN AND THE CENTRAL ASIA COUNTRIES IN THE CONTEXT OF REGIONAL COOPERATION

Annotation: The article discusses the significance of the «Economic Belt of the Silk Road» for Kazakhstan and other countries of Central Asia in the framework of the Chinese initiative «One Belt, One Road». This project allows opening wide prospects for economic development to Kazakhstan and other countries of the region. The «Economic Belt of the Silk Road» opens up for the countries of the region the possibility of gradually integrating into the world market through upgrading the transport and logistics infrastructure, attracting investment and transferring advanced technologies.

Key words: Silk Road Economic Belt, One Belt - One Road, Kazakhstan, Central Asia, transport and communication infrastructure, cooperation.

На первом международном экономическом форуме «Один пояс, один путь» в мае 2017 года в Пекине, Председатель КНР Си Цзиньпин отметил, что «Дух Великого шелкового пути – это ценнейшее наследие человеческой цивилизации. Оно содержит в себе такие понятия, как мир и сотрудничество, открытость и инклюзивность, взаимное обучение, взаимная выгода и всеобщий выигрыш»[1]. Эти слова китайского лидера вовсе не случайны, так как концепция «Пояса и пути» переняла наследие Великого Шелкового пути, и в ее основе лежат все вышеперечисленные принципы.

Пятилетний юбилей ЭПШП (2018) для Казахстана не просто эпизод современной истории, а очень важное историческое событие, поскольку впервые оно было озвучено в столице нашей страны. Прагматика «Экономического пояса Шелкового пути» для Казахстана и стран Центральной Азии состоит в необходимости интеграции государств региона в мировую экономику. Для Казахстана, находящемуся практически в центре Евразии, это тем более важно, так как позволяет открывать другим странам путь в Поднебесную и быть «воротами» для Китая в западную часть Евразийского континента. Поэтому так обоснованно стремление Казахстана и других стран Центральной Азии к полноценному использованию потенциала экономической многовекторности. «Экономический пояс Шелкового пути» открывает для стран региона возможность постепенного включения в мировой рынок посредством модернизации транспортно-логистической инфраструктуры, привлечения инвестиций и трансферта передовых технологий.

К сожалению, в последнее время в СМИ (например, российских) довольно много публикаций, где «Пояс и путь» подвергается серьезной критике. В них говорится о «колдобинах Шелкового пути»[2] или что он «стал резиновым»...[3] Однако для Казахстана и братских стран региона, ЭПШП это своего рода возрождение того исторического наследия прошлых эпох, когда Великий Шелковый путь служил интегратором и медиатором различного рода взаимоотношений, цивилизационного диалога и обмена культурными инновациями. Именно эти достижения определили дальнейшее развитие не только евразийской, но и всей мировой цивилизации.

Как известно «политика есть концентрированное выражение экономики». В связи с этим концепция «Экономического пояса Шелкового пути» многими экспертами воспринимается как элемент «сдерживания» влияния России на постсоветском пространстве, как условие для сбалансированного, устойчивого развития стран Центральной Азии в процессе модернизации их экономик. Соглашаясь в некоторой степени с данным тезисом, стоит также подчеркнуть, что «Экономический пояс Шелкового пути» – это транзитно-транспортный проект для целого ряда государств, включающий в себя развитие, прежде всего, транспортной инфраструктуры, индустрии, торговли и сферы услуг. Проект призван стабилизировать безопасную среду для Казахстана, Центральной Азии, а также западных районов Китая.

Почему этот проект так важен для Казахстана? В условиях глобализации, учитывая обширные территории Казахстана, конкурентоспособность экономики и государства во многом обусловлена эффективной деятельностью транспортно-коммуникационной инфраструктуры, где развитие единого экономического пространства во многом определяется степенью развития транспортной инфраструктуры каждого региона и страны в целом. Находясь на стыке Европы и Азии, Казахстан обладает значительным транзитным потенциалом, предоставляя азиатским странам географически безальтернативную наземную транспортную связь между Востоком (Китай), Россией и Европой.

Большую привлекательность в силу транзитного потенциала имеет также и воздушное пространство. Поэтому соседство со странами, имеющими, огромные рынки сбыта, делает перспективным развитие казахстанской транспортной системы. А относительно равнинный ландшафт позволяет формировать и совершенствовать железнодорожный и автомобильный транспорт. В тоже время, прагматика проекта ЭПШП для Казахстана состоит в её реализации через конкретные инфраструктурные проекты, где развитие транспортно-коммуникационного комплекса, способного в полном объеме удовлетворять потребности экономики и населения в транспортных услугах; создания максимально усовершенствованной транспортной системы, способствующей эффективной реализации задач государства; транзитных возможностей страны и минимизации транспортных издержек. Все это насущно для Казахстана с точки зрения благоприятных перспектив в контексте настоящих и будущих транспортно-логистических проектов, которые впоследствии могут опоясать всю Евразию.

Необходимо также отметить, что в 2016 г Казахстан первой из стран Центральной Азии подписал с Китаем «План сотрудничества по сопряжению «Экономического пояса Шелкового пути» и новой экономической политики «Нурлы жол» («Светлый путь»). Этот акт председатель КНР Си Цзиньпин назвал одним из наиболее значимых результатов ОПОП в политической сфере. Можно сказать, что сопряжение стратегий развития символизирует вступление двух стран в новый этап глубокого взаимодействия и взаимного стимулирования. В своей речи на Экономическом форуме «Один пояс, один путь» в Пекине Президент Нурсултан Назарбаев подчеркнул, что «ЭПШП может выгодно связать платформы ШОС, ЕАЭС и Европейского союза в единую региональную территорию процветания».

Во время прошлогоднего государственного июньского визита Си Цзиньпина в Казахстан в рамках 17 заседания совета глав государств ШОС страны договорились о приоритетном сопряжении в следующих четырех аспектах:

- сопряжение строительства нового Евразийского континентального моста, экономического коридора «Китай – Центральная Азия – Западная Азия» и создание в Казахстане международного логистического прохода;

- сопряжение международного сотрудничества в области производственных мощностей и процесса ускоренной индустриализации в Казахстане;
- сопряжение преимуществ Китая в смешанных морских и сухопутных перевозках с потребностями Казахстана в морских перевозках в восточном направлении;
- сопряжение инициативы «Цифрового Шелкового пути» и стратегии «Цифровой Казахстан» [4].

В ходе визита китайского лидера в Казахстан стороны единогласно выразили готовность содействовать достижению прогресса в сотрудничестве в области энергетики, горнодобывающей и химической промышленности, машиностроения, сельского хозяйства, инфраструктуры и т.д.

Таким образом, участие Казахстана в проекте «Экономического пояса Шелкового пути» отвечает актуальным приоритетам экономического развития страны с целью сохранения экономической самостоятельности за счет синергии двух проектов, в которых Казахстан участвует на основе принципов многовекторности. С другой стороны, это отвечает задаче вхождения в группу наиболее развитых стран мира, имея в виду возможность более тесного взаимодействия с динамично растущей китайской экономикой.

ЭППИ имеет особое значение и для других государств Центральной Азии не только в силу географической близости региона к Поднебесной, но и тесных экономических связей с Пекином. Делая ставку на уникальное геополитическое положение Центральной Азии, а также и её историческую роль в торговом маршруте Великого Шёлкового пути, республики региона пытаются использовать китайские инвестиции для решения собственных инфраструктурных проблем и «встроить» национальные стратегии развития в общую канву глобального китайского проекта.

Китай уже давно и активно участвует в торгово-экономических отношениях с регионом, занимая второе место после Европейского союза, став крупнейшим торговым партнером. Кроме этого Китай инвестирует в железнодорожные и автомобильные дороги, а также в энергетический сектор, где ключевыми являются нефтегазовые сферы Туркменистана, Казахстана и Узбекистана.

Так, инвестиции Китая остаются значимым источником финансирования проектов в Узбекистане. Общий объём накопленных инвестиций со стороны КНР достигает около 8 млрд. долларов США. Во время государственного визита президента Узбекистана Ш. Мирзиёева в Китай в мае 2017 г. между странами были подписаны более 100 двусторонних документов на сумму около \$23 млрд. Соглашения коснулись таких сфер, как энергетика, нефтеперерабатывающая промышленность, модернизация электростанций, сельское хозяйство, нефтехимия, транспортные перевозки и др.

При этом Узбекистан, в отличие от других стран региона, сумел сориентировать китайский капитал на работу в реальном секторе. Ярким примером сотрудничества выступает созданный в 2013 году узбекско-

китайский промышленный парк высоких технологий – свободная экономическая зона «Джизак», где выпускаются мобильные телефоны, швейные машины, строительные материалы, солнечные коллекторы и другая конкурентоспособная продукция. Непрерывно усиливается эффект концентрации производства в китайско-узбекском промышленном парке «Пэншэн», на территории которой работает 10 предприятий, производящих кафель, кожаные изделия, обувь, сантехнику, корм для животных и другую продукцию.

Китайская национальная нефтегазовая корпорация (CNPC) реализует в республике ряд проектов по проведению геологоразведочных работ в нефтегазоносных регионах республики (например, Каракульский инвестиционный блок в Бухарской области, объем инвестиций - \$200 млн.). Завершено строительство третьей нитки и предусматривается строительство четвертой нитки газопровода «Узбекистан — Китай» с проектной пропускной способностью 25 млрд. куб. м. Общая мощность газопровода с учетом четвертой нитки составит 80 млрд. куб. м в год, в том числе 10 млрд. куб. м узбекского природного газа [4].

Основные мотивы участия Кыргызстана в проекте ЭПШП лежат в плоскости развития собственной инфраструктуры за счёт китайских инвестиций. Особое значение киргизская сторона придает строительству автомобильной дороги «Север-Юг» и железной дороги Китай–Киргизия–Узбекистан. Руководством страны обозначена важность создания совместных высокотехнологичных производств, свободных экономических зон и технологических парков. В республике в рамках ЭПШП реализуется самый крупный в Центральной Азии аграрно-промышленный парк «Азиатская звезда». Предполагается, что уже через несколько лет он станет «международным центром» по трем направлениям: выращивание, производство и поставка органически чистых мясных продуктов. Ожидается, что этот комплекс будет одним из самых крупных комплексов в странах Центральной Азии.

Две другие страны Центральной Азии – Таджикистан и Туркменистан, также вовлечены в проекты, реализуемые в рамках ЭПШП.

Так, в Таджикистане с участием китайского капитала ведётся реконструкция и строительство транспортной инфраструктуры (трассы Кульма-Хорог-Куляб-Душанбе, Душанбе-Худжанд-Чанак). Однако с позиции транзитного потенциала развитию международных маршрутов через Таджикистан препятствуют слабая инфраструктура, низкий уровень экономического развития, неблагоприятные географические условия на приграничных с Китаем территориях и высокая себестоимость строительства. Косвенно о низкой эффективности и рисках вложений в масштабные маршруты через Таджикистан свидетельствует и временная «заморозка» строительства четвертой нитки газопровода Туркмения–Китай.

Тем не менее, по привлечению предпринимательского капитала в таджикскую экономику Китай является крупнейшим инвестором. При этом работа по стимулированию процесса привлечения китайских компаний в

Таджикистан сохраняет благоприятный инвестиционный климат. В 2017 г. китайская инвестиционная корпорация по международному экономическому сотрудничеству и группа «Шанхай хайчэн» подписали договор о расширении китайско-таджикистанского индустриального парка. Это самый масштабный двусторонний проект между Китаем и Таджикистаном. В целях укрепления и расширения сотрудничества в сфере горного дела стороны создали индустриальный парк цветных металлов. Площадь парка, размер которого около 70 га, в дальнейшем расширится. Планируется запустить модель индустриального парка с множеством экономических зон, которые будут размещены в северном Таджикистане. Стороны также договорились об участии в проекте наиболее сильных китайских предприятий и совместной разработке ресурсов [4].

Туркмения, в свою очередь, остаётся одним из важнейших поставщиков энергоресурсов в Поднебесную. Действующий с 2009 года двусторонний контракт предусматривает поставку 30 млрд. куб. м туркменского газа в год с увеличением объёмов поставок до 65 млрд. куб. м к 2020 году. Для обеспечения импорта сырья в 2009 году Китай выделил средства на обустройство группы газовых месторождений Галканыш, а также обеспечил строительство трёх ниток газопровода для транспортировки туркменского газа в западные регионы Китая.

Как мы видим, глобальные инициативы Китая находят отклик у республик Центральной Азии. Пекин заинтересован во вложении инвестиций и в расширении экономического влияния, а страны региона нуждаются во внешних капиталовложениях и в развитии собственной инфраструктуры. Взаимная заинтересованность диктует высокую динамику сотрудничества республик Центральной Азии и Поднебесной.

За пять лет непрерывного упрощения и устранения препятствий в торговле, Китай вместе со странами Центральной Азии, всеми силами способствовал упрощению торговли и инвестиций, постоянно улучшая условия для предпринимательской деятельности. Так, для Казахстана и стран Центральной Азии время таможенного досмотра сельскохозяйственной продукции сократилось на 90%.

Таким образом, ЭПШП в рамках «Пояса и пути» отвечает тенденциям эпохи, законам развития и соответствует интересам стран Центральной Азии и имеет широкие перспективы.

Естественно, есть определенные трудности, а также определенные вопросы к инициатору проекта. Китайская пословица гласит: «Начало пути — это самая трудная его часть». В другой пословице говорится, что «длинный путь можно пройти, только совершая шаг за шагом». Пятилетний путь пройден и наступает новая «пятилетка», которая бесспорно откроет новые перспективы сотрудничества не только в сфере экономического взаимодействия, но и сотрудничеству в сфере образования, культуры, спорта и здравоохранения, что окажет дальнейшее содействие в реализации проектов, дающих конкретную выгоду всем.

В тоже время следует четко представлять, что в условиях активизации Пекином реализации ЭПШП на центральноазиатском направлении необходимо понимание того, что новое качество китайского присутствия в регионе потребует и нового качественного совершенствования экономической политики в странах региона. Это неизбежно. В данном контексте странам Центральной Азии целесообразно выработать единую стратегию экономического развития, нацеленную на реализацию экономической кооперации региона .

Источники:

1. «Один пояс, один путь»: полный текст речи Си Цзиньпина // <https://inosmi.ru/politic/20170519/239391693.html>, 19 мая 2017 г.
2. См.:Коростиков М. Колдобины Шелкового пути. Почему страны все чаще выходят из главного международного проекта Китая // <https://carnegie.ru/commentary/77125>, 29 августа 2018 г.
3. См.:Габуев А. Как Шелковый путь стал резиновым // <https://carnegie.ru/2018/09/04/ru-pub-77160>, 4 сентября 2018 г.
4. Байдаров Е.У. Индия и Китай подбирают ключ к Центральной Азии, но разными способами // <http://eurasia.expert/indiya-i-kitay-podbirayut-klyuch-k-tsentralnoy-azii-no-raznymi-sposobami-kazakhstanskiy-ekspert/>, 21 марта 2018 г.
5. Байдаров Е.У. Центральная Азия нуждается в новых подходах к экономической интеграции эксперт // <http://eurasia.expert/tsentralnaya-aziya-nuzhdaetsya-v-novykh-podkhodakh/>, 2 января 2019 г.

**«БІР БЕЛДЕУ, БІР ЖОЛ» ЖОБАСЫ АЯСЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ-ҚЫТАЙ СЕЛБЕСТІГІ**

Мұсатаев С.Ш.

с.ғ.д., саясаттану және саяси технологиялар кафедрасының профессоры,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Қытайдың экономикалық дамуы жағынан Жапонияны басып озып, бүкіл әлем бойынша АҚШ-тан кейінгі екінші орын алатын бәсекеге қабілетті елге айналуы өз кезегінде оның ғаламдық ауқымдағы ықпалын арттырып отыр. Әл-ауқаты артқан Қытай болса, өзінің ішкісаяси ұстанымдарын да, сыртқы саяси басымдықтарын да орын алған жаңа жағдайға сәйкестендіріп қайта қарау үстінде. Қытайлық сыртқы саясат бейбіт даму бағытын ұстана отырып, ұлттық мүдделерді қорғаудағы өзара түсіністікке қол жеткізуге күш салуда. Әсіресе, синофобияға (Қытай мен барша қытайлық атаулыдан қорқу) ешбір негіз жоқ екенін, «қытайлық экспансия» көре алмаушылар таратып отырған миф екендігін дәлелдейтін нақты қадамдар жасауда. Бүгінгі таңда жаңарып, жаңғырып жатқан Қытай әлемдік қауымдастық елдерімен бірігіп, тағдыры ортақ жалпыадамзаттық қоғам құруға талпыну үстінде.

2013 жылы қыркүйек және қазан айларында ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин Орталық Азия мен Оңтүстік-Шығыс Азия елдеріне ресми сапарлар жасап, Жібек жолының экономикалық белдеуі мен ХХІ ғасырдың теңіздегі Жібек жолын бірігіп құру туралы ұсыныс жасады. Бұл ұсыныс «Бір белдеу, бір жол» деген атпен белгілі. 2015 жылы наурыз айында Қытай үкіметі «Жібек жолының экономикалық белдеуі мен ХХІ ғасырдың теңіздегі Жібек жолын бірігіп құрудың тамаша келешегі және тәжірибелік іс-әрекеті» атты құжатты жариялады. Аталған құжатта заман талабы, бірігіп әрекет етудің ұстанымдары, негізгі тұжырымдамалар, ынтымақтасудың басымдықтары, өзара селбестік жасаудың тетіктері, ортақтасқан іс-қимылдың бағыттары мен міндеттері кешенді талданған. Бұл құжаттың мазмұны дүниежүзі елдерін қызықтырып отыр.

«Бір белдеу, бір жол» жобасының мәні терең, мазмұны бай, маңыздылығы дәлелдеуді қажетсінбейді. Әлемдік географиялық картаға көз салсақ, ХХІ ғасырдың жаңа Жібек жолының бойында 60 астам мемлекеттер орналасқан, ал оларды мекендейтін халық саны 4,5 миллиард адамды құраса, жиынтық экономикалық әлеуеті 21 триллион АҚШ долларынан асады екен (Peugouse, Raballand 2015: 408). 4,5 миллиард адам дегеніміз Жер шарындағы барлық жан санының 63% тең, ал 21 триллион АҚШ доллары әлемдік экономиканың 29 % құрайды (Fallon 2015: 142). Бұл жоба әлемдегі ең ұзын транзиттік дәліз, Азия және Еуропамен қоса Африканы да қамтиды. Бір шетінде қарқынды дамып келе жатқан Оңтүстік-Шығыс Азияның экономикасы, екінші шеті – дамыған Еуропаның экономикасы, ал ортада – даму үшін әлеуеті зор Еуразиялық елдер орналасқан. Жібек жолының экономикалық белдеуінің бағыттары да әртарапты қамтиды: біріншісі - Қытайдан басталып, Орталық Азия мен Ресей арқылы Еуропаның Балтық теңізі жағалауы елдеріне дейін; екіншісі – Қытайдан бастау алып, Орталық Азия мен Батыс Азия арқылы Парсы шығанағы мен Жерорта теңізі аймағына дейін; үшіншісі – Қытайдан шығып, Оңтүстік-Шығыс Азия, Оңтүстік Азия арқылы Үнді теңізі аймағына дейін. Ал енді ХХІ ғасырдағы теңіз Жібек жолының бағыттарына келсек, оның біріншісі – Қытай порттарынан басталып, Оңтүстік Қытай теңізі арқылы Үнді теңізіне шығып, одан әрі қарай Еуропаға жол тартады; екіншісі - Оңтүстік Қытай теңізі арқылы Тынық мұхиты аймағына шығады.

Қазақстан өзінің көршілеріне Еуразиядағы бірегей транзиттік әлеуетін өзара тиімді пайдалануды ұсынып келеді (Шалтыков 2016: 17). Шынында, Қазақстан Қытайдың батыс өлкесі – Шыңжаң ұйғыр автономиялық ауданымен, Орталық Азия аймағында – Қырғызстан, Өзбекстан, Түркменстанмен, Каспий теңізі арқылы Әзірбайжанмен және Иранмен шектессе, Ресей Федерациясымен шекарасының ұзындығы 7512,8 км (оның ішінде 5936,1 км құрлықта, 1516,7 км өзен арқылы, 60 км көл арқылы шектеседі), ал теңізде 85,8 км шақырымнан асып кетеді. Сондықтан, Қазақ елі инфрақұрылымдық жобалар мен жол-көлік құрылысына қыруар қаржы жұмсауда. Бұрын Қазақстан Құрлық ішіндегі тұйықталған, транзитке тәуелді ел саналса, қазіргі кезде Қазақстан транзиттік дәліз ұсынушы транзитер елге

айналып отыр. Посткеңестік елдердің ішінде темір жол құрылысын тоқтатпай жүргізіп келе жатыр, бірнеше ірі жоба жүзеге асты «Ақсу-Дегелен», «Алтынсары-Хромтау», «Шар-Өскемен», «Боржақты-Ерсай», «Алтынкөл-Жетіген», ғасыр жобасы - «Жезқазған-Бейнеу» және «Арқалық-Шұбаркөл» теміржолы, Қазақстан-Түркия-Иран халықаралық темір жол желісі іске қосылды. «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық автокөлік дәлізінің құрылысы аяқталуға жақын, Алматы-Бішкек, Астана-Бурабай, Астана-Теміртау, Алматы-Талдықорған авто жолдары жаңаланып, халықаралық стандарттарға сәйкес салынды. Каспий теңізінде Ақтау теңіз порты жаңғырып, Құрық теңіз порты салынууда. «Баку-Ақтау-Баку» бағытында Каспий теңізі арқылы паром қатынасы тұрақты жүріп тұр. Ақтау теңіз порты металл, бидай, өзге де құрғақ жүктермен қатар, шикі мұнай мен мұнай өнімдерін жөнелтуге қабілетті, Иран, Ресей және Әзірбайжан арасын қосатын халықаралық теңіз дәліздердің тоғысқан жерінде орналасқан. Қазақстан Президенті Н. Назарбаев «Нұрлы жол» мемлекеттік инфрақұрылымдық даму бағдарламасын ұсынып, ол сәтті жүзеге асуда. Сонымен қатар, «Жаңа Жібек жолы» деген теңеуге ие болған «Бір белдеу, бір жол» жобасы аясында инвесторлар тарту да қарастырылған. Бұл жобаларды жүзеге асыру арқылы 2020 жылы Қазақстан арқылы өтетін транзиттік жүк ағыны екі есеге дейін өсіп, келешекте 50 миллион тоннаға дейін жетеді деп күтілуде(Курамысова 2014: 1). Осылайша, Қазақстан сауда-логистикалық, қаржы-іскерлік, инновацилы-технологиялық және туристік қызметтерді кешенді көрсететін халықаралық хабқа айналмақшы. Қазақстан арқылы өтетін «Бір белдеу, бір жол» төрт принципке негізделеді: сервистік қызмет көрсетудің жылдамдығы тез, бағасы арзан, тауардың сақталуына кепілдік, сенімділік пен тұрақтылық.

«Бір белдеу, бір жол» түсінігіне келер болсақ, бұл өзі аймақтық ынтымақтастықтың мүлдем жаңа жобасы саналады. Оның сипаттамалары – барынша ашықтық, ұтқырлық, өзара тиімділік, білім мен тәжірибе алмасу, селбестік пен ынтымақтастық. Ұлы Жібек жолының игі дәстүрін жалғастыра отырып, бейбіт ынтымақтастықты, ашықтықты, төзімділікті, бір-бірінен үйрену мен өзара пайдалы іс-әрекетті жандандыруды көздейді. Бір белдеу мен бір жолдың бойына орналасқан, тағдыры ортақ, бір-бірімен өзара тығыз байланысқан елдерді көпвекторлы, көпдеңгейлі, кешенді ынтымақтастыққа тарту арқылы тұтас аймақта, тіптен құрлық аумағында теңдестірілген тұрақты дамуға қол жеткізу.

«Бір белдеу, бір жол» жобасының мақсаты – жол бойында орын тепкен елдердің бірелесе дамуына қол жеткізу, өзара тиімді селбестік арқылы жан-жақты өркендеу. «Бір белдеу, бір жол» жобасын оркестрмен теңестіруге болады, жаңғыз Қытайға ғана керек емес, барлық мүдделес елдер белсенді қатысса ғана сәтті болмақ. Бұл ғасыр жобасының міндеттеріне келер болсақ, олар - ортақ мүдделі қауымдастық құру, яғни, тағдыры бір, барлығы жауапкершілікті бірдей сезінетін, саяси тұрғыда бір-біріне сенімді, экономикалық интеграцияны өткір қажеттілік деп сезінетін, мәдени-рухани байланыстарды байытуды көздейтін еркін елдердің қауымдастығын жасау.

Бұл жобаны ешқандай одақпен немесе бірлестікпен шатастыруға болмайды. Қарапайым тілмен айтсақ, «Бір белдеу, бір жолдың» бойында орналасқан әрбір ел өзін бейне бір ұзын шынжырды құрап тұрған тізбектің бөлшегі деп түсінгені жөн. Ұлы Жібек жолымен де өз заманында керуендер кіре тартқанда тізбектеле көш түзегенін, керуен жолы бойында өркениет пайда болып, ірі қалалар туындағанын естен шығармағанымыз жөн.

«Бір белдеу, бір жол» тұжырымдамасы Жібек жолының бойындағы елдерге ортақ мүдделерді сақтай отырып, миллиардтаған адамдардың әлеуметтік жақсартуына, үйлесімділікпен бейбіт өмір сүруіне, пайда тауып, бизнесін дамытуына тамаша мүмкіндіктер туындатары сөзсіз. Бұл жобаны жүзеге асырудың әдіс-тәсілдері қарапайым әрі түсінікті, олар – мүдделі мемлекеттердің ерекшеліктері мен объективті қажеттіліктерін ескере отырып жасалатын іскерлік ынтымақтастық, инфрақұрылымның өзара байланысы, үздіксіз өзара тиімді сауда, тауар мен капиталдың еркін айналысы, қызмет көрсетудің мемлекет шекарасымен шектелмеуі, түрлі халықтардың шаруа-экономикалық қана емес, мәдени-рухани тұрғыдан да тығыз қарым-қатынасқа түсуі. «Бір белдеу, бір жол» жобасын жүзеге асырудың әдіс-тәсілдері қарапайым әрі түсінікті, олар – мүдделі мемлекеттердің ерекшеліктері мен объективті қажеттіліктерін ескере отырып жасалатын іскерлік ынтымақтастық, инфрақұрылымның өзара байланысы, үздіксіз өзара тиімді сауда, тауар мен капиталдың еркін айналысы, қызмет көрсетудің мемлекет шекарасымен шектелмеуі, түрлі халықтардың шаруа-экономикалық қана емес, мәдени-рухани тұрғыдан да тығыз қарым-қатынасқа түсуі.

Біріккен саяси үйлестіру бұл тұжырымдаманы жүзеге асырудың маңызды кепілдігі әрі іскерлік ынтымақтастық стратегиясын жасаудың жолы саналады. Ал инфрақұрылымның өзара байланысы болса, тиімділігі жоғары халықаралық экономикалық дәліздің қалыптасуына ықпал ететін басым бағыт болып табылады. Үздіксіз әрі өзара тиімді сауданың басты мақсаты – сауда-инвестициялық құрылымды үйлестіру, халықаралық еркін саудаға барынша ыңғайлы жағдайларды қамтамасыз ету, сауда-экономикалық ынтымақтастықтың жаңа мүмкіндіктерін тауып, зор әлеуетін ұтымды пайдалануды қамтиды.

Тауар мен капиталдың еркін айналысы экономикалық қарым-қатынас жасаушы елдердің ұлттық валюталарымен өзара есеп айырысуға, ортақ капиталдың артуына игі ықпал етпекші. «Бір белдеу, бір жол» жобасының рухани өзегі күшті – оның бойындағы халықтардың тарихы мен тағдыры ұқсас. Сондықтан, бұл жоба тек экономикалық ынтымақтастық қана емес, мәдени-рухани байланыстарды тереңдетуге де игі ықпал етеді.

Қытай елі «Бір белдеу, бір жол» жобасындағы ең ірі сауда серіктесі, инвестицияның қайнар көзі, экспорт нарығы саналады. 2014 жылдың өзінде Қытайдың «Жібек жолы белдеуі» елдерімен арасындағы өзара сауда көлемі 1120 млрд. АҚШ долларына жетті, қытайлық тікелей инвестиция 12 млрд. АҚШ долларын құрап, 4 млрд. 400 млн. АҚШ доллары шамасында түрлі инфрақұрылымдық имараттар салуға мердігерлік жасады. Алдағы бес жылда

Қытай құны 10 триллион АҚШ доллары болатын тауар импорттап, шетелдердегі қытайлық инвестиция көлемі 500 миллиард доллардан асып, қытайлық туристер шетелдерге 500 миллионнан астам сапар жасайды деп күтілуде. Ал «Жібек жолы белдеуі» елдерімен Қытай арасындағы өзара сауда алдағы 10 жыл ішінде 2.5 триллион АҚШ долларына жетпекші.

Қытай мемлекеті «Бір белдеу, бір жол» бойында орналасқан көптеген елдерге миллиардтаған доллар инвестиция құйып отыр, әлемдегі ірі сауда серіктесі, орасан зор импортты тұтынушы және дүниежүзіне экспорттық тауарлар шығарушы ел. 2016 жылы Қытай мен импортының көлемі \$1,58трлн., экспортының ауқымы \$2,09 трлн.Құрады(Ульянов 2016: 3). ҚХР Сауда министрі Гао Хучэннің мәлімдемесінде келтірілген мәлімет бойынша, 2015 жылы Қытайдың шетелдердегі қаржылық емес тікелей инвестицияларының көлемі 735,1 млрд юань болса, бұл көрсеткіш 2016 жылы 76,5% өсіп, 1,12 трлн юанға (\$161,19 млрд) жеткен (Zhao, Mo 2016: 2). Ал Қытайға салынған шетелдік тікелей инвестиция 2015 жылы 781,4 млрд юань болса, 2016 жылы 785 млрд юань болған (Иванов 2016: 1).

«Бір белдеу, бір жол» жобасы қолға алынған 2014 жылы Қытайдың осы экономикалық белдеуде орналасқан елдермен өзара саудасы 1120 млрд. доллар болған еді, ал бұл елдерге тікелей Қытай инвестициясының көлемі 12 млрд. доллар, инфрақұрылымдық құрылыстарға 4 млрд. 400 млн. қаржы жұмсады. Бұл көрсеткіштер де жыл сайын артып келеді.

Алдағы бесжылдықта Қытай 10 триллион доллардың тауарын импорттап, шетелдегі инвестициялары 500 миллиард долларға жетеді деп жоспарланып отыр. Жыл сайын 500 миллионнан астам қытайлық туристер әлем елдеріне саяхат жасайтын болады. Ал Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» бойындағы елдермен өзара саудасы 2.5 триллион долларға жетеді деп көзделіп отыр. Халықаралық экономикалық ынтымақтастықты жаңа деңгейге көтеру үшін Қытай тың бастамалар жасап, қаржыландырудың жаңа жолдарын ұсынды(Richard, Jiayu2017: 76).

Халықаралық экономикалық ынтымақтастықты жаңа деңгейге көтеру үшін Қытай жасампаз саяси бастамалар жасап, берекеге бастар іс-шараларды жүзеге асыруда, сөзден іске көшуге мүмкіндік беретін қаржыландырудың тың нұсқаларын ұсынуда. Қытай төрағасы Си Цзиньпин мырза Азиялық инфрақұрылымдық инвестициялар банкін (АИИБ) құруға бастама жасап, жарғылық капиталы 100 млрд. АҚШ доллар аймақтық ірі банк пайда болды. Қазір АИИБ мүше-құрылтайшыларының саны 57 елге жетті, олардың қатарында азиялық, европалық, африкалық, Оңтүстік Америкалық, Австралия және Океания елдері бар(Phillipa 2015: 2). Сонымен қатар, Қытай жарғылық қоры 40 млрд. долларын құрайтын Жібек жолы қорының құрылуына мұрындық болды. Бұған қоса Қытай БРИКС ұйымының даму банкін, Шанхай ынтымақтастық ұйымының (ШЫҰ) арнайы қаржы институтын және ШЫҰ ауқымында «Қытай-Еуразия» экономикалық ынтымақтастық қорын құру істерін алға жылжытуда. Әлемде АҚШ-тан кейінгі екінші орында тұрған ең ірі экономикалы Қытай елі «Бір белдеу, бір жол» жобасын жүзеге асыру арқылы халықаралық ынтымақтастықты

тереңдету мен кеңейтуде жасампаздық рөл ойнауын жалғастыруда, өзара тиімді серіктестік пен біріккен іс-қимыл жасауға негізделетін ашық саясат ұстануда. Қазіргі кезде Қытай әлемдегі 120 астам елдің сауда серіктесі болып үлгерді, ғаламдық экономиканың өсуіне 30%, азиялық экономикаға 50% үлес қосып отыр. Қытай капиталы, озық технологиялары, техникалары мен құрал-жабдықтары шетелдік нарықтарға еркін шығып, бәсекелестікке төтеп беруде.

2014 жылы желтоқсан айында ҚХР Мемлекеттік кеңесінің Премьері Ли Кецяньның Қазақстанға жасаған сапары кезінде екі ел арасындағы ынтымақтастықты өндірістік қуаттарды арттыру арқылы күшейту туралы уағдаластық жасалды. Көп ұзамай, 2015 жылы наурыз айында Қазақстан мен Қытай арасында біріккен өндіріс орындарын салу және инвестиция тарту салаларын күшейтуге бағытталған меморандум жасалды, сонымен қатар, жалпы құны 24 млрд.АҚШ долларына тең боларлық қара металлургия, түсті метал, әйнек жасау, мұнайөңдеу, су-электр энергетикасы, автомобиль жасау, ауыл шаруашылығы, көлік-коммуникация салаларын қамтитын 33 құжатқа қол қойылды.

Содан бергі кезеңде қазақ-қытай қарым-қатынастары жедел қарқынмен дамып келеді. «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық көлік дәлізі, «Қорғас Шығыс қақпасы» құрлықтағы порты, «Қорғас» шекара маңы ынтымақтастық халықаралық орталығы», Қазақстан-қытай мұнай-газ құбыры, ішкі Қытайдан 51 кәсіпорынды Қазақстанға көшіру жобасы, ҚХР ауыл шаруашылығы өнімдері үшін «жасыл дәліздің» ашылуы, «Достық-Алашанькоу», «Алтынкөл-Қорғас» теміржолдары арқылы жүк ағымының артуы, Ляньюньган теңіз терминалында ынтымақтастықтың артуы, сонымен қатар, трансшекаралық өзендердің су ресурстарын ұтымды пайдалану, мәдени-гуманитарлық байланыстарды нығайту және туризм салалары бойынша сәтті жүзеге асу үстінде.

2015 жылы 28 науырызда ҚХР Сауда министрлігі, Даму және реформа комитеті мен Сыртқы істер министрлігі бірлесіп «Жібек жолы экономикалық белдеуі мен ХХІ ғасырда Теңіз жібек жолын ортақ құруды ілгерлетудің перспективалы қимылдары» деген құжат жариялады. Бұл құжат қазақ-қытай қатынастарын өзара тиімді стратегиялық ынтымақтастық негізінде дамытуға кең мүмкіндіктер ашып отыр. Қытай мен Қазақстан мәңгілік көрші, достығы жарасқан, сенімді серіктес елдер. Бүгінгі таңда қазақстандық «Нұрлы жол» бағдарламасы мен қытайлық «Бір белдеу, бір жол» жобасын ұштастыру мәселесіне көп көңіл бөлінуде.

Қазір Қазақстан Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына (ЭЫДҰ) бет бұрып отыр. Жарқын болашаққа ұмтылған ел ғана осылай барар жерін айқындап алатынын ескерсек, бұл оң қадам. Сонымен қатар, Қазақстан Еуразиялық экономикалық одақтың (ЕАЭО), ШЫҰ да беделді мүшесі. Ал ЕАЭО, «Бір белдеу, бір жол» мен ШЫҰ арасында «көпір орнатуда» қазақ-қытай қарым-қатынастары аса маңызды болып табылады. Қазақстан мен Қытай мыңжылдықтар бойы көрші жатқан елдер, достығы жарасқан, сенімді серіктестер.

Қазақстан арқылы өтетін «Батыс Еуропа - Батыс Қытай» көлік дәлізі аясында Қытайдан мен Орталық Азиядан Еуропаға қарай жөнелтілетін тауар айналымы 2 есеге артты. Бұл дәліз бойынша импорт-экспорт және транзиттік жүк тасымалы 30 млн тоннадан астам деңгейге жетіп отыр. Қытайдағы Ляньюньган портынан Санкт-Петербургқа дейінгі дәліз 8 мың 400 шықырымға жуық. Оның Қазақстан арқылы өтетін бөлігі 2 мың 787 шақырым(Ван, Вань 2014: 57). Бүгінде Қазақстан арқылы өтетін негізгі жол құрылыстары аяқталып, қолданысқа берілген. Ал 2020 жылға қарай Қазақстан тарапы Шығыс Қазақстан облысының территориясы арқылы Қытайдан Павлодарға және Омбыға транзиттік дәлізді салуды жоспарлап отыр. Жалпы, 2020 жылға дейін Қазақстан аумағында республикалық маңызы бар 7 мың шақырымға жуық жолды қайта салу жоспарланып отыр. Ал Қазақстандық «ҚазТрансОйл» РФ-тен ҚХР-ге бағытталатын мұнай транзитін 10 млн тоннаға жеткізуге дайын. Қазіргі уақытта Ресейдің Қазақстан арқылы Қытайға жөнелтілетін транзиттік мұнайының көлемі жылына 7 млн. тоннаны құрайды. «ҚазТрансОйл» АҚ оны ешбір техникалық жетілдірусіз-ақ 10 млн. тоннаға дейін жеткізуге дайын.

«Бір белдеу, бір жол» жобасы аясында Түркия, Қытай, Қазақстан, Әзірбайжан және Грузия Қытайдан Еуропаға жүк жеткізу жөніндегі консорциум құрды. Бұл консорциумның құрылтайшылары - қытайлық Mishgeng Logistics компаниясы, қазақстандық КТЖ экспресс» (Қазақстан темір жолы АҚ еншілес кәсіпорны), «Әзірбайжандық Каспийлік теңіз кеме жолы», әзірбайжандық «Караван логистикс» және грузиндік Trans Caucasus Terminals LLC компаниялары. 2016 жылдың басынан бастап Қытайдан Түркия мен Еуропаға Грузия жері арқылы жүк жеткізу жүзеге асырыла бастады. Бұл жоба «Қытай-Түркия-Еуропа» Транскаспий көлік бағытының мүмкіндіктерін арттырып, келешегі кемел боларын көрсетеді. Сонымен қатар, Украина арқылы Солтүстік және Шығыс Еуропаға қарай Қытай мен Орталық Азия елдерінен жүк жеткізу жолдарын ашу мен дамыту қарастырылуда.

Түйіндеп айтар болсақ, Еуразия аймағын ғаламдық экономикадағы бірлескен даму орталығына айналдыруда «Бір белдеу, бір жол» жобасы мен Еуразиялық экономикалық интеграция шешуші роль ойнап отырғанын ерекше атап өткеніміз жөн.

Әсіресе, Еуразияның кіндігі саналатын Қазақстанның елордасы - Астана қаласы халықаралық деңгейдегі іскерлік орталығына айналып отыр. Қазақстанның көлік-транзиттік және логистикалық әлеуетін дамыту «Нұрлы жол» мемлекеттік бағдарламасы мен «Ұлт жоспары – 100 нақты қадам» аясында жүзеге асырылуда. «Нұрлы жолдың» жүрегінде тұрған Астананың халықаралық деңгейдегі көлік-коммуникациялық хабқа айналу мүмкіндігі зор. Бұл жоспар бойынша Astana EXPO-2017 инфрақұрылымы негізінде ерекше мәртебеге ие «Астана» Халықаралық қаржы орталығын (AIFC) құру да қарастырылған. 2017 жылы Қазақстан Республикасының Конституциясына ендірілген өзгерістер мен толықтырулар «Астана» Халықаралық қаржы орталығының құқықтық мәртебесін конституциялық

тұрғыда бекітті, англосаксондық құқықтық жүйе қолданылатын ерекше аймаққа айналдырды. Астана халықаралық деңгейдегі көлік-коммуникациялық хаб-торапқа айналуына қажетті сапалардың барлығына ие.

Си Цзинпинь өз сөзінде жаңа Жібек жолы бойында орналасқан елдермен бірлесіп құрылатын экономикалық белдеудің маңызды бес бағытын былайша көрсеткен болатын:

Біріншіден, саяси мақұлдауды күшейту. Экономикалық даму стратегиясы мен тактикасы бойынша барынша ақылдасып, түпкілікті пікір алмасу қажет. Пікір әралуандығын сақтай отырып, кеңесулер арқылы ортақ пікірге келу ұстанымын басшылыққа алу арқылы аймақтық ынтымақтастық бағдарламалары мен іс-шараларын жасау, аймақтық экономикалық ынтымақтастыққа құқықтық-саяси тұрғыдан жол ашу.

Екіншіден біртұтас жол торабының құрылысын күшейту. ШЫҰ ауқымында автожолдар арқылы жүк тасымалына қолайлы жағдайлар жасау бойынша келіссөздер жүруде. Оның келісіміне тезірек қол қойылып бекітілуі Тынық мұхитынан бастап Балтық теңізіне дейінгі аралықты қамтитын үлкен көлік магистралін ашар еді. Қытай осының негізінде шығыс, батыс және оңтүстік Азияларды қосатын көлік желісін құруға қажетті трансшекаралық көлік құрылымын жетілдіруге атсалысуға даяр. Бұл аймақтағы экономикалық даму мен азаматтардың жүріс-тұрысына оң ықпал етер еді.

Үшіншіден, сауда байланыстарын күшейту. Жібек жолының экономикалық белдеуінде 3 млрд. жуық халық тұрады, аса ірі нарықтар бар. Сауда-инвестициялық ынтымақтастықтың әлеуеті зор. Аймақтағы сауда кедергілерін жою, экономикалық операциялардың жылдамдығы мен сапасын арттыру, сауда мен инвестицияны тартуды жеңілдету схемаларын қарастыру қажет.

Төртіншіден, валюталық ағындарды күшейту. Ресеймен және өзге де елдермен Қытай ұлттық валюталармен есеп айырысу бойынша табысты жұмыстар жүргізуде. Жақсы нәтижелерге қол жеткізілді, айтарлықтай тәжірибе жинақталған. Осынау өзін-өзі ақтайтын игі тәжірибенің географиялық ауқымын кеңейту керек. Өйткені ұлттық валюталармен сауда жасасу қаржылық операциялардың шығынын едәуір азайтады, біздің елдеріміздің қаржылық тәуекелдерін азайтып, аймақтық экономиканың халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

Бесіншіден, халықтың байланыстарын күшейту. Мемлекетаралық қатынастар халықтардың өзара сенімімен құралады. Жоғарыда аталған бағыттарда табыстарға жету үшін бізге міндетті түрде халықтың қолдауы қажет, біздің халықтардың достық байланыстарын белсендіру, олардың өзара түсіністігі мен дәстүрлі достығын нығайту керек, осылайша, аймақтық ынтымақтастықтың әлеуметтік және қоғамдық берік базасы қалыптасады (Си Цзиньпин 2013: 1).

Алайда, бұл аталған бес басымдықты жүзеге асыруда түрлі қиындықтар туындауда, келеңсіз факторлар кедергі келтіруде. *Бірінші* мәселе - ҚХР Шыңжаң автономиялық аймағын басқаруға 2016 жылдан бастап Чэнь

Цюаньго келгелі бері туындаған қиын жағдай. Ол бұрын 2011-2016 жылдары Тибетті қатал басқарып, үш түрлі катерге – сепаратизм, экстремизм мен терроризмге қарсы күресуге басымдық беріп, «Темір Чень» деген лақап атқа ие болған. Чэнь Цюаньго келгелі Шыңжаңда қатаң саясат жүріп, бастапқыда ұйғырлар, одан кейін қазақ, дүрген, қырғыз сияқты өзге де мұсылман халықтарға жаппай қысым көрсетіле бастады. Көшеде қауіпсіздік органдарының сақшылары да, тексеру бекеттері мен «ақылды бақылаушы камералар» да көбейген, азаматтарды себепсіз тексеру әдеттегі жағдайға айналған. «Саяси үйрену» лагерлері деген пайда болып, мыңдаған адам саяси қайта тәрбиелеуге жіберілген. Түрме деп аталмаса да, бұл саяси мектептерде шыңжаңдықтар қамауда ұсталып, қатаң тәртіпке бағынбағандары аяусыз жазаланып, партия бағдарламасы мен жырғысын оқып, қытай тілін үйреніп, қосымша мамандық алып шығады-мыс. Саяси үйрену мектебіне жіберілген адамдармен байланыс үзіліп, жақын туыстарына дейін олардан хабар-ошарсыз қалады екен. Ешбір тергеусіз, соттың шешімінсіз шыңжаңдықтар бостандықтан айырылып, адам құқықтары бұзылуда. Бұған халықаралық қауымдастық алаңдаушылық білдіріп, Қытай билігіне қаншама рет өтініш жасалып, түсініктеме беру талаптар қойылғанымен нәтиже болмады. Қазақстанда «Атажұрт», «Жебе» сияқты оралман құқықтарын қорғайтын ұйымдар араша сұрады. БАҚ беттерінде де бұл мәселе соңғы жылдары қызу талқылануда (Сарым 2017: 1). Орын алған қиын мәселені шешуге дипломатиялық қызметтер, қоғамдық ұйымдар да атсалысып жатыр. Бірақ мәселе әлі шешімін тапқан жоқ. Шыңжаңда орын алған қиын саяси жағдай өз кезегінде қоғамдық санада «қытай қаупі» деген синдромды күшейтіп, синофобиялық (қытайдан қорқу) сезімді өршітті. Бұл өз кезегінде «Бір белдеу, бір жол» жобасының беделіне нұқсан келтіруде, Қытайдың өзара тиімді ынтымақтастық бастамасына күмәнмен қараушылардың саны артуына ықпал етіп отыр.

Жаңа Жібек жолын жаңғыртуға кедергі жасап отырған *екінші* үлкен кемшілік – Қытайдың визалық режимді қатаңдатып жіберуі болып тұр. Қазір Қытаймен көршілес жатқан Орталық Азия елдерінің азаматтары үшін Қытай визасын алу өте қиын. Өз кезегінде қытайлық азаматтарға виза беру де сәйкесінше күрделенген. Мұның барлығы айналып келгенде аймақтағы ынтымантастық орнатуға, барыс-келіске, алыс-беріске, өзара сауда-саттыққа кері әсерін тигізуде. Осылайша, «Бір белдеу, бір жол» жобасының миссиясын орындауға орасан зор нұқсан келіп, өзара тиімді қарым-қатынас орнатудың мәні мен мазмұны бұрмаланып кетуде.

Үшіншіден, жоғарыда аталған себептерге байланысты соңғы кездері БАҚ арқылы антиқытайлық материалдар көп таралып, қоғамда синофобиялық көзқарастар күшейіп барады. Қытай тарапынан құйылған инвестицияның, олардан алынған қарыздар мен несиелердің көлемінің артуын «қытайлық экспансия» деп санайтын қоғамдық пікір қалыптасуда (Сыроежкин 2014: 47). Қытай тілін үйрететін орталықтардың көбеюін, Конфуций институттарының ашылуын «қытайлық жұмсақ күш» арқылы отарлаудың құралы ретінде қабылдайтындар тағы бар (Courmont 2013: 354).

Төртіншіден, 2018 жылы ҚХР мен АҚШ арасындағы сауда соғысы әлемдік экономикаға ауыртпалықтар алып келді. Әлемдегі Қытайдың ықпалы артуына, оның «Бір белдеу, бір жол» жобасына америкалықтар қауіппен қарап, оны тежеуге бағытталған экономикалық санкцияларды қолдануға көшті. Қытай да қарап қалмай, американдық тауарларға салынатын салықты көтерді. Бұл тайталас әлемдік экономикаға әсер етіп, әлемдік сауданың тежелуіне ықпал етті. Әлемдік қаржы-экономикалық дағдарыстың одан сайын тереңдеп кету қаупі туындады. Жағдай ушығып бара жатқандықтан, қытай-американдық келіссөздер жүргізіліп, сауда соғысы біраз басылғандай болды. Дегенмен, орын алған жанжалдың себеп-салдары әлемдік қауымдастықты ойландырып тастады.

Бесіншіден, Орталық Азияға ықпал ету, Евразиядағы үстемдікке қол жеткізу үшін әлемдік державалар арасында бәсеке қауіпті (Laurelle 2015: 370). Әсіресе, Ресей, Қытай мен АҚШ арасындағы бәсекелестік, ұлттық мүдделер үшін күрес аймақтағы өзара тиімді ынтымақтастықты жүзеге асуына кедергі жасары анық (Лузянин 2015: 30). Жоғарыда аталған қауіп-қатерлер барлығы «Бір белдеу, бір жол» жобасының келешегі мен дамуына кері әсерін тигізбей ме деген сұрақ туындайды.

Қорыта айтсақ, Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» жаһандық трансконтинентальдық жобасының мақсаты игі екені даусыз, ол — тарихы мен тағдыры бір, ежелгі Ұлы Жібек жолының бойында орналасқан елдердің тізе қосып іс-қимыл жасауы мен бірлесе дамуына қол жеткізу. Сондай-ақ бұл саясат көлік-транзит әлеуетін жақсарту, ЕАЭО мен Орталық Азия елдерінің экономикаларын жандандыру сияқты басқа да басымды стратегияларды қамтиды. Қытай мен Қазақстан арасындағы осындай нақты мәтінде мүдделердің ортақ түйісу нүктелері сақталып отыр. Дегенмен орын алып отырған қиындықтар, түрлі қауіп-қатерлер мен кемшіліктер де жетерлік. Оларды шеше білу, ортақ мүдде жолында бірігу, өзара тиімді ынтымақтастық орнату Жаңа Жібек жолын жаңғыртудың кепілі.

Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, Қытай мен Еуропаның ортасында орын тепкен Қазақстан ғаламдық көлік-логистикалық көпірге айналып отыр. Ал «Бір белдеу, бір жол» жобасының артықшылықтарын көптеген тамаша қасиеттермен сипаттауға болады. Бұл халықаралық мегажобаның жүзеге асуы Қазақстанның транзиттік әлеуетін игерудің жаңа кезеңіне айналмақшы. Жаңғырған жаңа Жібек жолы Қытай мен Еуро Одаққа дейінгі аралықтағы барлық мемлекеттерді бір-бірімен байланыстырып қана қоймай, көршілес жатқан Таяу Шығыс, Орталық Азия аймақтарын, Үнді мұхиты мен Парсы шығанағы елдерімен де тығыз қарым-қатынас жасасуға игі ықпал етері сөзсіз.

Әдебиеттер

1. Ван Ш., Вань Ц. Проекты Экономический пояс Шелкового пути и ЕАЭС: конкуренты или партнеры? // Обозреватель – Observer. -2014. -№ 10. С. 56–68
2. Fallon Th. The New Silk Road: Xi Jinping’s Grand Strategy for Eurasia // American Foreign Policy Interests. -2015. -No. 37. -P. 140–147.

3. Иванов Н.С. Внешние инвестиции Китая в 2016 году превысили \$161 млрд // <http://www.rosbalt.ru/business/2016/12/26/1578972.html>
4. Курамысова А. Казахстан рассчитывает увеличить объем грузопотока благодаря транзитному Центральная Азия выйдет из континентальной изоляции Казахстан рассчитывает увеличить объем грузопотока благодаря транзитному Центральная Азия выйдет из континентальной изоляции // Казахстанская правда. 3 ноября 2014 года. –С. 1.
5. Laurelle M. The US Silk Road: Geopolitical Imaginary or the Repackaging of Strategic Interests? // *Eurasian Geography and Economics*. -2015. -No. 56. -P. 360–375.
6. Лузянин С.Г. Россия и Китай: глобальные и региональные измерения безопасности и сотрудничества // Китай в мировой и региональной политике. История и современность. -2015. -№ 20. -С. 29–36.
7. Peyrouse S., Raballand G. Central Asia: The New Silk Road Initiative’s Questionable Economic Rationality // *Eurasian Geography and Economics*. -2015. -No. 56. -P. 405–420.
8. Philippa Brant. Why Australia should join the Asian Infrastructure Investment Bank // <http://www.lowyinterpreter.org/post/2014/09/25/Australia-should-join-Asian-Infrastructure-Investment-Bank.aspx?COLLCC=3105014737&>
9. Сарым А. Қытай қауі мен казак үрейі турасында // <http://ult.kz/post/aydos-sarym-kytay-kaui-men-kazak-ureyi-turasynda>
10. Си Цзиньпин. «Укреплять дружбу народов, вместе открыть светлое будущее». Выступление Председателя КНР в Назарбаев университете (полный текст) // <http://kz.chineseembassy.org/rus/zhgx/t1077192.htm>
11. Courmont B. What Implications for Chinese Soft Power: Charm Offensive or New Hegemony? // *Pacific Focus*. Center for International Studies, Inha University. 2013. Vol. XXVIII. №3. P. 352-358.
12. Сыроежкин К.Л. Нужно ли Казахстану бояться Китая: мифы и фобии двусторонних отношений. – Астана; Алматы, 2014. – 432 с.
13. Richard Ghiasy, Jiayi Zhou. The Silk Road Economic Belt. Considering security implications and EU–China cooperation prospects. SIPRI. Friedrich-Ebert-Stiftung, Solna, Sweden, 2017. –76 с.
14. Ульянов Н.В. Экспорт Китая сократился в 2016 году почти на 8%, но импорт нефти вырос // <http://www.rosbalt.ru/business/2017/01/13/1582769.html>
15. Шалтыков А.И. Казахстан – ключевое звено Великого шелкового пути // *Вестник КазНПУ, серия «Международная жизнь и политика»*. – 2016 – №3(46). –С.17.
16. Zhao Shengnan, Zhao Yinan, Mo Jingxi (China Daily). Pact to boost economic cooperation. URL: http://www.chinadaily.com.cn/business/2016-11/29/content_17139294.htm

ÇİN'İN YUMUŞAK GÜCÜNÜ DETAYLANDIRMAK; KUŞAK-YOL PROJESİ
DETERMINING THE SOFT POWER OF CHINA; BELT AND ROAD PROJECT

Prof.Dr. Ragıp Kutay Karaca; Political Science and International Relations, Istanbul Aydın University, ragipkaraca@aydin.edu.tr

Özlem Coşar; International Relations, Istanbul, Yıldız Technic University, ozlemcosar@trt.net.tr

Sevinç Aslan; Political Science and International Relations, Istanbul Aydın University, sewasl24@gmail.com

ÖZ

2013 yılında Çin Lideri Xi Jinping tarafından ilk kez Kazakistan ziyareti sırasında dile getirilen Kuşak ve Yol İnisiyatifi, demiryolları vasıtasıyla kurulan İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ve Deniz İpek Yolu'ndan oluşmaktadır. Projenin ekonomik büyüklüğü ve potansiyeli gerçek manada neyi hedeflediğini tartışmalı hale getirmektedir. Aradan geçen 5 yılı aşkın zamanda hayli mesafe kat etmiş olsa da girişim, birçok ülkenin finansman kaynakları yoluyla Çin'e bağımlı kılınarak, Pekin yönetiminin siyasi ve askeri etki alanını artırma amacına hizmet ettiği yönündeki eleştirilere maruz kalmaktadır. Girişim bu nedenle, 'yeni tür sömürgecilik' ya da 'Marshall Planı'nın Çin Versiyonu' olarak da tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, yumuşak güç kavramı içerisinde Kuşak ve Yol İnisiyatifi ele alınacak ve bu çerçevede girişime yönelik eleştiriler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Kuşak ve Yol İnisiyatifi, eleştiriler, sömürgecilik, finans.

ABSTRACT

The Belt and Road Initiative, which was voiced by China Leader Xi Jinping in 2013 during his first visit to Kazakhstan, consisted of the Silk Road Economy Belt and the Sea Silk Road, built via railways. Although over the past five years, the initiative has been subject to criticism that many countries have been subordinated to China through their funding sources and serve the purpose of enhancing the political and military influence of the Beijing government. The initiative is therefore defined as 'the new type of colonialism' or the Chinese version of the Marshall Plan. In this study, after briefly touching on the beginning of the Belt and Road Initiative, important criticisms of the initiative will be discussed under some headings.

Keywords: Soft Power, China, Belt and Road Initiative, critics, colonialism, finance.

Giriş

Tarihi İpek Yolu, farklı dil, din, kültürlere sahip milletlerin birbirleriyle etkileşim kurmasında önemli işlevlere sahip olmuştur. Bu etkileşim içerisinde baskın olan Çin kültürü, İpek Yolu güzergâhında Çinli olmayan toplumları diğer kültürlere nazaran daha fazla etkileyebilmiştir. Bu durum diğer toplum ve kültürlerin Çin kültürü bünyesinde eritilmesinde de etkin olmuştur. Tarihi İpek Yolu bugününün tabiriyle bir nevi yumuşak güce hizmet etmiştir.

Joseph Nye'in yumuşak güç kavramının kaynaklarını kültür, siyasi değerler ve dış politika olarak açıklar.[1] Nye'in ortaya koyduğu yumuşak gücün uygulaması ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. ABD kendi çıkarları mevzubahis olduğunda, Birleşmiş Milletleri bile dikkate almadan güç kullanabilmektedir. Diğer yandan AB, uluslararası sorunların çözümünde ilk diplomasi olmak üzere ticaret ve kalkınmaya yönelik yardımları öne çıkarmaktadır. Çin ise ABD ve AB politikalarının bir sentezini uygulamaya çalışmaktadır.

Bölgesel sorunlar mevzubahis olduğunda ABD, uluslararası sorunlar mevzubahis olduğunda ise AB'ye benzer politikalar izlemektedir.

Bugün ise, 7 Eylül 2013 tarihinde, Çin lideri Xi Jinping'in, Kazakistan'daki Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı "Daha İyi Bir Gelecek Yarat" başlıklı konuşmasında ortaya attığı "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" fikrinin aynı işlevi amaçlayıp, amaçlamadığı tartışılmaktadır.

Xi, Tarihi İpek Yolu'nun tekrardan canlanmasını, Çin'in Asya ve Avrupa ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerinin hızla gelişmesine bağlamıştır.[2] Xi, aynı yılın Ekim ayında, Endonezya parlamentosunda yaptığı konuşmada ise güzergâhın deniz ayağı olan "Deniz İpek Yolunu" ortaya atmıştır.[3] Bu iki unsur Çin'in Kuşak ve Yol projesinin iki ana unsurunu oluşturmaktadır.

Yine aynı dönemde, Çin yönetimi, 'İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun inşasının teşvik edilmesine karar vermiştir. Projenin kısaca "Kuşak-Yol Projesi" olarak adlandırılacağı da bir bildirge ile ilan edilmiş ve söz konusu bu bildirge ile "Kuşak-Yol" projesi resmi olarak devlet stratejilerinden biri olarak kabul edilmiştir.[4, 3]

Çinli üst düzey yöneticiler tarafından bu projede oluşacak yapının bir Çin kulübüne dönüşmeyeceği, herkese açık ve kapsayıcı olacağı sıklıkla belirtilse de son yıllarda projeye yönelik olumsuz değerlendirmelerin arttığı görülmektedir. Bu olumsuz değerlendirmelerde Kuşak-Yol İnisyatifi, 'Çinli yatırımcıların dünyayı fetih projesi', 'zayıf ülkelere kurulan bir tuzak', 'yeni tür bir ekonomik emperyalizm-neo sömürgecilik' ya da 'borç tuzağı diplomasisi' olarak nitelendirilmektedir.

"Kuşak-Yol Projesi" yumuşak güç politikaları içerisinde değerlendirilebilir mi? "Kuşak-Yol Projesi" Çin'in yumuşak güç politikaları içerisinde nasıl bir işlev görecektir? Bu işlev projeye yönelik karşı bir tepki doğuracak mıdır? Oluşabilecek karşı politikalar projenin geleceğini nasıl etkileyecektir? Projeye büyük güçlerin tepkileri nasıl olacak? Bu sorular makalenin temel soruları olacak ve makale içerisinde cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Kuşak-Yol Projesini Yumuşak Güç Kavramı İçerisinde Değerlendirme

Joseph Nye yumuşak gücü, istediğini güç kullanmak yerine kendine çekme yoluyla elde etme becerisi şeklinde açıklamaktadır. Açık bir ifadeyle yumuşak güç, bir ülkenin insanlarını sizin politikalarınızı benimser ve bu politikaları gönüllü olarak yapar duruma getirmektir. Yumuşak gücün soyut bir kavram olması, devletler için yumuşak gücün kazanımını uzun zamana yaymaktadır.

Nye yumuşak gücün kaynaklarını kültür, dış politika ve siyasi değerler olarak açıklarken, Çin Devlet Başkanı Xi, projenin parasal dolaşımın artırılması, karayolu bağlantılarının geliştirilmesi, engelsiz ticaretin teşvik edilmesi, politika iletişiminin hızlandırılması ve insanlar ve toplumlar arasındaki anlayışın artırılması amaçları olduğunu belirtmiştir.[5]

Xi'nin belirttiği bu 5 kavram içerisinde insanlar ve toplumlar arasındaki anlayışın artırılma isteği doğrudan kültürel etkileşimle ilişkilidir. Parasal dolaşımın artırılması, karayolu bağlantılarının geliştirilmesi, engelsiz ticaretin teşvik edilmesi ve politika iletişiminin hızlandırılması ise dış politika ve siyasi değerler

içerisinde değerlendirilebilir. Bu amaçların, projede yer alan ülkelerin dünya genelindeki ekonomik ve siyasi yerleri dikkate alındığında, Çin'in yumuşak güç politikalarına büyük katkı yapacağı aşikârdır.

Çin'in yumuşak güç politikalarına yönelmesinin altında yatan ilk etken, 1990'ların başından itibaren artan ekonomik gücüne paralel gelişen askeri gücünün özellikle bölgesinde yaratacağı etkiyi siyasi düzlemde yumuşak hale getirme isteğidir.[6, 19] İkinci etken, Çin medeniyetinin temelini oluşturan konfüçyanizm anlayışının dünyada yarattığı pozitif etkiyi kullanma amacıdır.[7, 12] Son etken ise özellikle bölgesel sorunlar söz konusu olduğunda kendi çıkarını en üste koyan ve bu bağlamda saldırgan olmaktan çekinmeyen Çin algısını değiştirmektir.[8]

2000'li yıllarda, Çin kendisine yönelik “tehdittir” algısını önlemek için küresel ilişkilerde olumlu bir imaj sergilemeye başlamış, bu amaçla uluslararası ilişkilerde “Barışçıl Yükseliş”, “Barışçıl Gelişim” ve “Uyumlu Toplum” gibi ileri düzey kavramlar kullanmaya başlamıştır. Çin kamu diplomasisi, uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olarak siyasi sistemini anlatmayı, istikrarlı, güvenilir, sorumlu bir ekonomik ortak algısı yaratmayı öncelikli hedef olarak belirlemiştir.[9, 72]

Tüm bu etkenler Çin'in yumuşak güç politikalarını tam olarak açıklamamaktadır. Çin'in yumuşak güç politikaları vasıtasıyla ekonomik etkisini yaymayı, bölgesinde meydana gelen sorunlardan diğer güçleri uzak tutarak etki kurmalarını önlemeyi ve bu güçlerin etkisini zayıflatmayı amaçladığını eklemek gerekmektedir.[10, 102]

Kuşak-Yol Projesinin Kültür Bağlantısı

Çin için kültürel etkisinin yayılmasında kullanılabilecek en önemli politika aracı “Konfüçyüs anlayışı”dır. Neden “Konfüçyüs anlayışı” sorusunun cevabı ise bu düşüncenin güç kullanmaktan yerine uzlaşmayı öne çıkaran bir kavram olmasıdır. Bu bağlamda Çin'in yumuşak gücüne katkıda bulunan unsurlar içinde Konfüçyüs söylemleri ülkelerle kurduğu diplomatik ilişkileri kolaylaştırmakta ve “barışçıl gelişim” ilkesine temel oluşturmaktadır.

13. Beş Yıllık (2016-2020) planda kültür endüstrisinin 2020 yılına kadar ulusal ekonominin bir ayağı haline getirilmesi hedeflenmiştir. Kültür sektörü ve ilgili işletmelerin toplam geliri, 2018 yılında, bir önceki yıla göre %8,2 artarak 8,93 trilyon yuan (yaklaşık 1,33 trilyon \$) seviyesine ulaşmıştır.[11] Bu amacı gerçekleştirebilmek için özellikle 2004 yılından itibaren birçok ülkede fuar vb. girişimlerde bulunulmuş ve “Çin Yılı” ilan edilmiştir. Hemen ertesi sene Çin'de bu ülkelerin yılı kutlanılmıştır.

Bunun yanı sıra kültürel bağlamda Çin, dilini ve kültürünü dünyaya yaymak amacıyla, British Council, Alliance Française ve Goethe-Institut benzeri Konfüçyüs Enstitülerini kurmuştur. Dünyanın 154 ülkesinde 548 Konfüçyüs Enstitüsü ve 1070 Konfüçyüs sınıfı bulunmaktadır. Bu enstitülerde 46.200 öğretmen tam veya yarı zamanlı çalışmaktadırlar. Yine 67 ülke “Çin dili ve araştırmalarını” eğitim sisteminin içerisine dâhil etmiştir. Enstitüler dil eğitiminin yanında Çin kültürünü tanıtmaya yönelik birçok aktivite düzenlenmektedir.[12]

Bu enstitülerin 249'u yani neredeyse yarıya yakını, sınıfların ise 341'i yani üçte biri Kuşak-Yol ülkelerindedir. Bu durum Çin'in, Kuşak-Yol boyunca,

güzergâhtaki halklarla çok daha kolay iletişim kurmasının en temel yolu olacaktır. Çin'in kültürel etkisi bu ülkelerle olan ticaret hacmine doğrudan yansiyacak ve baskın Çin kültürünün etkin olmasını sağlayacaktır.

Tüm bunlar için diğer ülkelerden Çin'i farklı kılan önemli unsur son yıllarda eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçelerin yüksekliğidir. 2018 toplam bütçesi 3,3 trilyon dolardır. Bu bütçenin 49,2 milyar doları bilim-teknolojiye, 27 milyar doları ise eğitime (toplam 76,2) ayrılmıştır.[13] Yumuşak güç kullanımını uzun vadeli ve daha zor hale getiren etken, gerek siyasi-sosyal gerekse ekonomik açıdan gelişmeden, yumuşak gücünüzü kullanamayacağınız gerçeğidir. Çin, eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçe ile bu gerçeği görmüş durumdadır.

Çin'in yakın çevresindeki Kuşak-Yol ülkelerinin hiçbirisi eğitime ve bilim-teknolojiye bu bütçeleri ayırabilecek durumda değildir. Nitekim Çin'in yakın çevresindeki Kuşak Yol ülkeleri Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Moğolistan, Kazakistan ve Afganistan'ın 2018 yılı toplam bütçeleri 65,4 milyar dolardır. Bu ülkelerin bütçelerinin toplamı Çin'in eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçenin altındadır. Bunun yanında Çin'in eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçe İran, Myanmar, Singapur gibi ülkelerin bütçelerine denktir. Türkiye'nin toplam bütçesinin neredeyse yarısına eşittir.[14] Bu noktada, bu ülkelerin yumuşak güç bağlamında Çin'e yönelik bir eğitim, bilim-teknoloji politikası geliştirmesi çok zordur. Dolayısıyla eğitim ve bilim-teknolojinin yumuşak gücün içerisinde uygulaması Çin adına tek taraflı bir hale gelecektir.

Kültürü yaymak ve karşı toplumu etkilemek için kullanılan en önemli unsur ise medya olmaktadır. Çin dünya kamuoyunda olumlu bir algı oluşturmak adına medya araçlarını kullanmaktadır. Bu çerçevede CCTV kanalı ve Xinhua gibi resmi medya kuruluşlarını uluslararası platforma çıkarmaktadır. Burada Çin için iki amaç ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki kendi medyasının olmadığı ülkelerde Batı medyasından kaynaklı Çin'e yönelik yanlış algıyı engellemektir. İkincisi ise Batı medyasına karşı alternatif bir topluluk oluşturmaktır.

Bu bağlamda Çin, ikili ilişkilerinin kuvvetli olduğu ülke medyaları ile işbirliğini geliştirmek amacıyla özellikle devlet tarafından yönetilen medyaya, radyo vericileri ve ulusal uydular için finansman ile nakit sıkıntısı çeken medya kuruluşlarına içerik ve teknoloji ile nitelikli elemanların yetiştirilmesi için destek sağlanmaktadır. Bunların yanında Güneydoğu Asya'da Çin haberlerinin paylaşılması konusunda mutabakat zaptı imzalamıştır. Çin, siyasi ve ekonomik ilişkilerinin kuvvetli olduğu Latin Amerika, Afrika ve Güney Asya gibi bölgelerde ülke medyaları üzerinde kültürel hegemonya kurma eğilimindedir.[15, 4] Sinema sektörü bağlamında da Çin, birçok uluslararası film festivaline destekleyici olurken, bu festivallere Çin yapımlarının katılımlarını teşvik etmektedir.

Kuşak-Yol Projesi, Çin'in amaçladığı Batı medyasına karşı alternatif medya topluluğu oluşturma hedefini tam olarak karşılamasa da ABD'nin medya hegemonyasının önüne geçme hedefini amaçlamaktadır. Proje içerisinde kurulan Kuşak-Yol Medya Topluluğuna (Belt & Road Media Community) 51 ülkeden 103 medya kuruluşu [16] katılmıştır. Topluluğun amaçlarından biri ortak bir kuvvet oluşturmak için uzlaşma inşa etmektir. Bu uzlaşma Çin'e, hem kendisi hakkında Batı medyası eliyle yapıldığını iddia ettiği taraflı haberlerden kaynaklı olumsuz etkiyi

engellemek, hem de karşı olumlu bir algı oluşturmak imkânı sağlayacaktır. Keza Çin'in medya yatırımlarına bakıldığında en dikkat çekici özellik Çin algısının kötü olduğu ülkelerde izlediği girişimci politikadır.

Dış Politika Stratejisinde Kuşak-Yol Projesi

Soğuk Savaş sonrası hızlanan teknolojik gelişimin iletişimi sınırsız hale getirmesi küreselleşme olgusunu tetiklemiştir. Küreselleşmenin etkisiyle iktisaden yaşanan gelişimler ülkelerin güç anlayışında değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler iktisadi gücü, siyasi ve askeri gücün önüne geçirmiştir. Askeri gücün kullanımının maliyeti devletlerin dış politikalarında yumuşak gücün kullanımını ön plana çıkarmıştır. Yumuşak gücün dış politik kullanımında en önemli unsur ise ekonomi olmuştur. Soğuk Savaş döneminde de ekonomik gücün önemi aşikârdır. Ancak devletlerin ekonomik gücünü askeri güç elde etme amaçlı kullanma yetkisi tamamen kutup liderlerinin politikalarına bağlı olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası ise değişen yapı önceki dönemlere göre daha keskin olarak ekonomilerin mücadelesine dönüşmüştür. Ekonomik anlamda gücü elinde bulundurmaya karşı ülkenin izlediği iç ve dış ile ekonomik politikalarına etki yapma anlamı taşımaktadır. Dolayısıyla ekonomik üstünlük, sert gücün kullanılması öncesi ikna ve cezalandırma yöntemi olarak kullanılırken yumuşak güç için ikna etmenin yanından doğrudan o ülkenin halkına nüfuz etme olanağı anlamına gelmiştir.

Çin dış politikası; barış içinde birlikte yaşama, karşılıklı çıkarı temel alan ekonomik ilişkiler, çatışmaların barışçıl çözümü için diplomasi ve barışçıl kalkınma şeklinde dört hususu içermektedir. Bu hususlar, birbirlerinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, birbirlerinin iç ilişkilerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ve barışçıl birliktelikten oluşan barış içerisinde yaşamının beş prensibini temel kabul etmektedir. Söz konusu bu beş prensip, özellikle Batı tarafından demokratik olmamakla suçlanan ya da Batı tarafından sağlanacak her türlü desteği belirli yaptırımlara veya isteklere bağlayan anlayışa karşı Çin'in elini güçlendirmektedir.

2015 yılının Mart ayında yayınlanan Kuşak-Yol İnisiyatifi Aksiyon Planı'nda da Çin'in "Barış İçerisinde Yaşamın Beş Prensibi" ilkesini dış politikasının temel doktrini olarak koruduğu vurgulanmaktadır. Birlikte yaşama anlayışının temelinde "barış ve istikrar yanlısı bir küresel aktör" algısı oluşturma yatmaktadır.

Çin'in son yıllarda BM çatısı altında gerçekleşen Barışı Koruma operasyonlarına verdiği desteği bu algı üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Dış politikanın enstrümanları olarak ekonomik ve askeri araçlar hem sert gücün hem de yumuşak gücün unsuru olabilir. Nitekim Çin'in arabuluculuk anlayışı da "yumuşak" olarak tanımlanabilecek itibar çıkarı ve "sert" olarak tanımlanabilecek ulusal çıkarlarından oluşmaktadır.

Bundan daha önemlisi planda girişimin, Eski İpek Yolunun kapsadığı alanla sınırlandırılmamış olmasıdır. İnisiyatif tüm ülkeler ve uluslararası ve bölgesel kuruluşların katılımına açıktır. Buradaki amaç, "böylece ortak çabaların sonuçları daha geniş alanlara fayda sağlayacaktır" şeklinde açıklanmıştır.[17]

Bu noktada ilk olarak Kuşak-Yol projesine yönelik şüpheli davranışların söz konusu inisiyatifinin neden belli alanı değil de her isteyen katılabileceği bir

projeye dönüştürülmek istendiği sorusu gündeme gelmektedir. Trump iktidarının, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası BM ile kurulan siyasi düzene, GATT ile kurulan ve IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar ile desteklenen ekonomik düzene yaptığı eleştirilerin altında, kendi oluşturduğu bu sistemin kendisine rakipler çıkarması ve bu rakiplerin kendisinin hegemonyasını engelleyeceği endişe yatmaktadır.

Bu rakiplerin başında da Çin gelmektedir. Çin'in barış içinde birlikte yaşama stratejisi altında oluşturabileceği bir düzenin ABD'nin kurduğu sistemi tehdit edebileceği aşikârdır. Dünya Bankası rakamlarına göre, proje içerisindeki ülkeler, küresel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın % 30'undan fazlasını, dünya nüfusunun % 62'sini ve bilinen enerji rezervlerinin % 75'ini oluşturmaktadırlar. Bu ülkelerle Çin arasındaki altyapı, ticaret ve yatırım bağlantılarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.[18] Bu hedefi başarabilmek, ticaretin ülkelerin kendi parası ile yapılması, petrolün fiyatlandırılmasında doların kullanılmaması, BM çatısı içerisinde uluslararası bir güvenlik zincirinin yaratılması sonuçlarını doğurabilecektir. Yani mevcut sisteme bir başkaldırı söz konusu olabilecektir.

Çin adına dış politikada yumuşak gücü kullanmanın en önemli aracı, dış politikasının temellerinden biri olan barışçıl kalkınma ile birlikte yaşamının beş şartı içerisindeki karşılıklı çıkarı esas alan ekonomik ilişkilerdir. Nitekim ekonomik ilişkilerin bağımlılık yarattığı ülkelerde yumuşak güç unsurlarını kullanmanın kolaylığı aşikârdır. Çin'i bu konuda avantajlı hale getiren ise otoriter bir siyasal rejim yapısına sahip olmasına rağmen gerçekleştirdiği ekonomik kalınmanın özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki otoriter rejimler tarafından bir model olarak görülmesidir. Çin, bu rejimlerin Batı tarafından sürekli baskı ve yaptırımlarla karşılaşmasını kendi adına kapitalize etme çabası içerisinde dir.

Kuşak Yol içerisindeki projeler benzeri görülmemiş düzeyde bir yatırım finansmanı gerektirmektedir. Bu finansman incelendiğinde Çin Kalkınma Bankasının, 60 ülkede 890 milyar doların üzerinde değere sahip 900'den fazla projeye finans sağladığı görülmektedir. Çin Merkez Bankası 2016 ve 2018 yılları arasında 100 milyar dolar civarında borç vermiştir. Çin Sanayi ve Ticaret Bankası (ICBC) 159 milyar dolar değerinde yaklaşık 130 projeyi onaylamak için incelemeye almıştır.[19] Bu rakamlar 2. Dünya Savaşı sonrasında 16 Avrupa ülkesini kapsayan Marshall Planının çağdaş eşdeğer maliyeti olan 150 milyar dolar ile karşılaştırıldığında, Kuşak-Yol'un kapsamı çok daha belirgin hale gelmektedir.[20]

Projenin büyüklüğü sürdürülebilirliği konusunda birçok soruyu da gündeme getirmektedir. Yalnızca Çin merkezli bir finansın sürdürülebilmesi uzun vadede zor görülürken, Çin tarafından yapılan yatırım ve verilen borçların geri dönüşünün nasıl olacağı konusunda da netlik bulunmamaktadır. Keza Bretton Woods sistemi ve sistemin yürütülmesi için gerekli fonlamayı yapan Marshall Planı sonrası oluşan dünya ekonomik sistemi dönemin yatırım yapan ve borç veren ülkesi ABD tarafından şekillendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Çin'in gelecekte alternatif ya da rakip bir dünya ekonomik sistemi yaratma girişiminde bulunabileceği sonucu çıkartılabilir.

Projenin Artan Maliyetleri ve Katılımcı Ülkelere Getirdiği Borç Yükü Eleştirileri

Çin'in yaptığı yatırım ve verdiği borçların karşı ülkelerde yarattığı sıkıntılar diğer bir sorundur. Bu konuda en çarpıcı örneği Sri Lanka oluşturmaktadır. Sri Lanka 2017 yılında Hambantota Limanı inşası için Çin'den aldığı 1,3 milyar dolar krediyi geri ödeyememiş ve borcuna karşılık bu limanı Çin'e 99 yıllığına kiralamayı kabul etmiştir.[21]

Cibuti, Kırgızistan, Laos, Maldivler, Moğolistan, Karadağ, Pakistan ve Tacikistan gibi ülkelerin de yakın zamanda dış borçlarının yarısından fazlasını Çin'in oluşturacağı görülmektedir.[22] Amerika Birleşik Devletleri merkezli Center For Global Development tarafından yapılan bir çalışmada da, Kuşak-Yol girişimi fonundan yararlanan 8 ülkede -Pakistan, Tacikistan, Kırgızistan, Moğolistan, Laos, Cibuti, Maldivler ve Karadağ'da- borç riskinin ciddi artış gösterdiğine dikkat çekilmektedir.[23]

Proje maliyetlerinin Kuşak-Yol katılımcısı ülkeleri hayli zorladığına ilişkin bir diğer örnek de Malezya'dır. 2018 Mayıs ayında işbaşına gelen Malezya Başbakanı Muhammed Mahathir, selefi Najib Razak'ın onayladığı Çin altyapı anlaşmalarını yeniden müzakere edeceklerini veya iptal edeceklerini söylemiştir. Mahathir, ilk olarak, Ağustos 2018'de, Çin'in yapımını ve finansmanının büyük kısmını üstlendiği yaklaşık 3 milyar dolarlık boru hattı projesini iptal ettiğini açıklamıştır. Bu gelişmenin ardından Malezya ekonomi bakanı, Çin Eximbank tarafından fonlanan ve inşasına Ağustos 2017'de başlanan, inşa maliyetinin %85'ini Çin'in, % 15'ini Malezya'nın karşılaması öngörülen 20 milyar dolarlık, 688 kilometre uzunluğundaki, Doğu Kıyısı Demiryolu projesini iptal ettiklerini duyurmuştur.[24]

Kuşak-Yol İnisiyatifi kapsamında, Çin-Pakistan ekonomi koridoru gibi çok önemli projelere ev sahipliği yapan Pakistan'da yönetime gelen Başbakan İmran Han, ülkesinin borçlarını ödemedede zorluk çekince Uluslararası Para Fonu (IMF) yönetimine başvurmuştur. Bu yüksek borç miktarında, Pakistan'daki Çin yatırımlarının etkisi olduğu vurgulanmış olsa da, Çin yönetimi bu yöndeki iddiaları yalanlamıştır. Pakistan hükümeti ayrıca Pekin'e 62 milyar dolar maliyetli Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru kapsamında imzaladığı bazı projeleri yeniden gözden geçirmek istediğini iletmiştir.[25]

Konu hakkındaki diğer bir örnek ise Sri Lanka'dır. 2005 yılından beri kalkınması için Çin'den arka arkaya borçlar alan ülke, Hambantota isimli bir liman ve bir tane de havalimanı inşa etmiştir. Ancak, Sri Lanka borçlarını ödeyemeyince limanı 99 yıllığına Çin'e kiralamak zorunda kalmıştır. Çin bu limanı hem askeri hem ticari amaçları için kullanmaktadır.

Burada parayı veren mi yoksa parayı yanlış harcayan mı? Suçlu sorusu sorulabilir. Ülkelerin kar getiren bir projeye imza atmamış olması ve bu sebeple Çin'e kredi borcunu ödeyememesi Çin'in problemi değildir söylemleri karşı görüş olarak kullanılmaktadır. Ancak Çin'e yönelik eleştirilerin başında projelerin kimin tarafından tanımlandığı ve finansmanının nasıl yaratılacağı gelmektedir. Bugüne kadar izlenen politikalar projelerin, planlanmasından uygulamaya kadar Çin

menşei olduğu. Dolayısıyla Kuşak-Yol içerisinde projeler Çin Hükümeti tarafından tanımlanmaktadır.

Konuya ilişkin bir eleştiri de Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanı Christine Lagarde'den gelmiş ve Lagarde 2018 Nisan ayında Pekin'de katıldığı bir konferansta, 'borç yükünün fazla olduğu ülkelerde gereksiz ve sürdürülemez projeleri finanse etmemeleri' konusunda Çinli siyasetçileri uyarmıştır.[26]

Kuşak-Yol İnisiyatifi üzerinden Çin'e yapılan en önemli eleştirilerden biri de IMF Başkanının eleştirisiyle paralellik göstermektedir. Çin'in ülkelerde yarattığı borçların Askeri amaçlarına hizmet edeceği iddiaları sürekli dile getirilmeye başlanmıştır.

İngiliz The Guardian gazetesinde 30 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan bir yazıda, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel anlaşmazlıklar veya insan hakları ihlallerine karşı bazı stratejik tavizler elde etmek için "borç tuzağı diplomasisini" kullanabileceğinden duyulan endişeler vurgulanmıştır. Yani Çin'in, projede yer alan ülkelere yüksek borçlar vererek, karşılığında Çin'in taraf olduğu bazı anlaşmazlık konularında bu ülkelere sessiz kalmalarını beklediği iddia edilmiştir. Aynı yazıda, projenin Çin'in ticari varlığını genişletmesinin yanında yavaş yavaş bu ülkelere askeri varlığını artırmasına da değinilmiş ve Çin'in 2017 yılında ilk yurtdışı askeri üssünü Cibuti'de kurduğu hatırlatılmıştır. The Guardian'daki yazıda görüşlerini belirten bazı analistlere göre, Kuşak-Yol Girişimi kapsamına dâhil edilen, hemen hemen tüm limanlar ve inşa edilen diğer ulaşım altyapısı sadece ticari amaçlar için değil, askeri amaçlar için de kullanılabilir.[27]

The New York Times gazetesinde, 19 Aralık 2018 tarihinde, yayınlanan bir yazıda Çin'in, Kuşak-Yol İnisiyatifi kapsamında inşa ettiği Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunda özel bir ekonomik bölge oluşturacağı ve burada savaş uçakları, navigasyon sistemleri ve diğer askeri donanımların Pakistan ile ortaklaşa üretileceği savunulmuş ve "dünyanın en büyük ikinci ekonomisi, ilk defa bir Kuşak-Yol projesini askeri hedeflerine açıkça bağlıyor ifadesi kullanılmıştır.[28] Buna yanıt, İslamabad'daki Çin Büyükelçiliği Misyon Şef Yardımcısı Lijian Zhao'dan gelmiş ve Çinli diplomat bu iddiaları "Batı propagandası" olarak nitelendirerek, Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun tamamen ekonomik amaçlı bir proje olduğunu vurgulamıştır.[29]

Yerel Kaynakların Yeterince Kullanılmadığı Eleştirileri

Kuşak-Yol İnisiyatifi'ne yöneltilen diğer bir eleştiri de, girişim kapsamında hayata geçirilen projelerde, özellikle istihdam alanında yerel kaynaklara yeterince yer verilmediğidir. Çin'in Kuşak-Yol içerisinde yer alan ülkelere yaptığı yatırımlarda, ağırlıklı olarak Çinli işçilere yer vermesinin, özellikle Laos ve Türkmenistan gibi bazı ülkelere Çin karşıtı duyguları tetiklediği yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Vietnam, Sri Lanka gibi ülkelere ise, Çin yatırımlarında yerel istihdam gücünün kullanıldığı bazı projeler olmakla birlikte, bunlara yönelik çok ağır çalışma koşulları şikâyetleri hayli yaygındır. Amerikalı uluslararası yönetim danışmanlık şirketi McKinsey tarafından 2017 yılında yapılan

bir çalışma, sekiz Afrika ülkesinde faaliyet gösteren 1.073 Çinli firmada, yöneticilerin yalnızca yüzde 44'ünün yerel olduğu ortaya koymuştur.[30]

Burada bir de nüfus devreye girmektedir. Özellikle yakın çevre ülkelerin nüfusları ile Çin'in nüfusu karşılaştırıldığında, bu ülkelerin Çinli göçmen işçi tehdidiyle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Bu durum gelecekte bugün Batı için güvenlik tehdidi kabul edilen göçmen sorununun bir benzerinin Asya için Çinli işçi sorunu olarak ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Çin İle Kuşak-Yol Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İlişkilerde Çin Lehine Bozulan Dış Ticaret Dengesi

Kuşak ve Yol İnisiyatifine yönelik bir diğer eleştiri konusu da Çin'in projeye dâhil olan ülkelerle ilişkilerinde, sürekli olarak artan bir dış ticaret fazlası veriyor olmasıdır. Çin Ticaret Bakan Yardımcısı Qian Keming'in 2018 yılı Ağustos ayında açıkladığı rakamlara göre, Çin'in Kuşak-Yol ülkeleri ile toplam ticareti 5 yılda 5 trilyon doları aşmış ve Çin bu ülkelerden 25'inin en büyük ticari ortağı konumuna gelmiştir.[31] Aynı zamanda bu rakam, yıllık yüzde 4'lük ortalama bir artışı ifade etmektedir ve bu haliyle aynı dönemdeki Çin'in dış ticaretinin yıllık ortalama büyüme oranından daha yüksektir.[32]

Geçen yıl Çin firmaları, Kuşak-Yol ülkelere finans dışı sektörlerde 15 milyar dolarlık yatırım yaparken, sözü edilen bu ülkeler ise Çin'e, 6 milyar dolarlık yatırım yapmışlardır. Rakamları kamuoyuyla paylaşan Çin Ticaret Bakanlığı Sözcüsü Gao Feng Çin'in, daha fazla fırsat paylaşma amacıyla piyasasını Kuşak-Yol ülkelere daha fazla açacağını ve bu ülkelerin de kendi aralarında birbirlerine açılımlarını teşvik edeceğini duyurmuştur. Çin Ticaret Bakanlığı'nın en son rakamlarına göre ise Çin ile Kuşak-Yol İnisiyatifi'nde yer alan ülkeler arasındaki ticaret hacmi sadece 2018 yılında 1,3 trilyon doları bulmuş ve Çin geçen yıl, Kuşak-Yol ülkelere 704 milyar dolarlık mal ihraç ederken, bu ülkelerden de 563 milyar dolarlık ithalat yapmıştır. Başka bir ifadeyle Çin, diğer Kuşak-Yol ülkelere karşı 140 milyar doları aşkın dış ticaret fazlası vermiştir.[33] Bu rakam, 2014 yılı (30 milyar dolar) ile karşılaştırıldığında 5 kata yakın fazladır.[34]

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping de, Kuşak ve Yol Projesinin 5. yıldönümü dolayısıyla, 2018 yılının Ağustos ayında yaptığı açıklamada, Çin'in Kuşak-Yol girişiminde yer alan ülkelere doğrudan yatırımlarının 60 milyar dolara ulaştığını, Çin ile söz konusu ülkeler arasındaki ticaret hacminin de 5 trilyon doları aştığını vurgulamıştır.[35]

Ticaret dengesinde Çin lehine oluşan bu durum, hem uluslararası finans kuruluşlarının hem de bazı dünya liderlerinin, projeye yönelik başlıca eleştiri noktalarından biri oluşturmuştur. Bu konuda en çarpıcı değerlendirmelerden biri hiç kuşkusuz 2018 yılının Ocak ayında Çin'i ziyaret eden Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'a aittir. Macron, Çin ziyaretine, İpek Yolu'nun başlangıcı kabul edilen Xian şehrinden başlayarak, bir anlamda Kuşak-Yol İnisiyatifi'ne destek verdiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte Fransa lideri, 'Eski İpek Yolları hiçbir zaman yalnızca Çin'in olmadı, bu yollar tek yönlü ve yeni bir hegemonyaya ait olamazlar' diyerek, projenin sadece Çin'in lehine değil, diğer katılımcılar lehine yani çift yönlü olarak kazan-kazan ilkesine göre çalışması gerektiğini dile getirmiştir.[36]

Siyasi Değerler Bağlamından Kuşak-Yol Projesi

Çin'in yumuşak güç politikalarının ne kadar etkin olacağı ya da diğer bir deyişle yumuşak gücünün ne oranda başarılı olabileceği Nye'in yumuşak gücün son unsuru olarak belirttiği siyasi değerler ile doğrudan bağlantılıdır.

Çin'in mevcut siyasi yapısı, ülke içerisinde siyasi alanda rekabet temelli bir kültür oluşmasına imkân yaratmamaktadır. Rejim, düşünce, ifade, basın ile din ve vicdan özgürlüğü konularında olumsuz bir sicile sahiptir. Çin'in ekonomik başarısına karşın söz konusu kötü sicili, otoriter rejimlerin yöneticileri dışında ciddi bir kabul görmemektedir. Diğer bir deyişle devletten olduğu kadar toplumdan beslenmesi gereken yumuşak gücün, toplum tarafı uygulama dışında kalmaktadır. Sivil toplumu tehdit olarak gören bir rejimin yumuşak gücünü tam olarak uygulaması ya da yumuşak güç uygulamalarından tam bir sonuç alması düşünülemez.

Girişime yapılan en büyük eleştirilerden biri; proje içinde yer alan ülkelerin önemli bir bölümünün demokratik rejimlerle yönetilmediği ve bu ülkelerde gelir dağılımının da adil olmadığı yönündedir. The Economist'in 2018 Demokrasi İndeksi [37] ile The Heritage Foundation tarafından açıklanan 2019 Index of Economic Freedom [38] verileri de bunu desteklemektedir.

Çin, demokrasisi zayıf ülkelerdeki yönetimlerle içişlerine karışmama prensibini öne çıkararak çok daha kolay ilişki kurabilmektedir. Çin, bu yönetimlere verdiği yüksek boyutlu kredilerle bu yönetimleri kendisine bağımlı kılmaktadır. Bu bağımlılığın yanında bu tip yönetimlerin bu destekle elde ettiği refah artışı halkların geneline yansımamakta ve yönetimdeki belirli bir sınıfın refah artışına hizmet etmektedir.

Tüm bu yumuşak güç yaklaşımlarının ve değerlendirmelerinin yanında Kuşak-Yol Projesinin başarılı olabilmesi ABD ve Rusya'nın projenin geleceğini kendileri adına tehdit görüp, görmeyeceğiyle de doğru orantılıdır. ABD'nin Senatosunun 1999 yılında kabul ettiği ve 2006'da güncellenen “Yeni İpek Yolu Yasası”, Kuşak-Yol için ABD'nin ne düşündüğünü ortaya koymaktadır.

ABD'nin “Yeni İpek Yolu Projesi”

Güncellenen Yeni İpek Yolu Yasası incelendiğinde, yasanın fazlasıyla Orta Asya ve Kafkasya'ya odaklandığı görülmektedir. Kuşak-Yol Projesinden farklı olarak yasanın en dikkat çeken noktası bölgedeki devletlerin demokratikleşmesinin bölgesel ve küresel güvenlik için gerekli olduğuna yapılan vurgudur. Diğer bir önemli vurgu da enerji kaynakları üzerinedir. Özellikle Azerbaycan ve Kazakistan'ın ABD'nin önemli ortakları olduğu, Kazakistan ile ilişkilerin ise ayrı bir önem taşıdığına yönelik ifadeler dikkat çekicidir. Orta Asya ve Hazar Denizi petrol ve gaz kaynaklarına erişiminin, ABD'nin enerji güvenliği adına önceliği olduğu tespiti ise bölgenin ABD için önemine vurgu olmuştur.[39]

Yeni İpek Yolu Yasası'nın güncellendiği 2006'da Afganistan'da düzenlenen Orta Asya'da İşbirliği Konferansının ana hedefi bölgede deniz yoluna ulaşmak isteyen devletlerin Hint Okyanusu, Güney Asya ve ötesinde büyük ulaşım yollarından nasıl yararlanabileceği olmuştur.[40, 5] ABD'nin Yeni İpek Yolu Stratejisinde kuzey-güney koridorlarının batıya bağlanma hedefinin öncelikli olduğu görülmektedir. Bu hedefin öncelikli amacı ise Rusya ve Çin'i proje dışında

bırakarak, söz konusu koridorlardan yalnızca tüketici olarak yararlanmalarını sağlamaktır.[41, 102] Diğer bir tabir ile ABD, Orta Asya bölgesini Güney Asya devletlerine yakınlaştırarak, Orta ve Güney Asya bölgesini Çin ve Rusya'nın yörüngesinden çıkarmak istemektedir.[42, 5]

ABD eski başkanı Obama'nın Kuşak-Yol Projesine yönelik olarak "bizim potansiyel müşterilerimizin % 95'inden fazlası sınırlarımızın dışında yaşarken, küresel ekonominin kurallarını koymayı Çin gibi ülkelere bırakmayız. Küresel ekonominin kurallarını, bizim yazmamız gerekiyor"[43] söyleminin uygulamalarının Trump döneminde de devam ettirildiği görülmektedir. Özellikle ekonomik yaptırımlar yoluyla izlenen Çin karşıtı politikaların hem siyasi hem de güvenlik alanına yayılmasının bir ayağı da Kuşak-Yol Projesini engelleme stratejisidir.

Rusya'nın Kuşak ve Yol Projesine Yaklaşımı

Rusya da ilk etapta Kuşak-Yol girişimine karşı jeopolitik etkisini engelleyebileceği düşüncesiyle mesafeli yaklaşmıştır. Bu mesafeli yaklaşımın bir nedeni Kuşak-Yol girişiminin Rusya'nın bölgedeki dört devleti -Kazakistan, Kırgızistan, Ermenistan ve Belarus- bünyesinde bulunduran ekonomik entegrasyon projesi Avrasya Ekonomik Birliği'ne karşı bir hareket olarak da algılanmıştır. Dahası Kuşak ve Yol girişimi kapsamında inşa edilen -Orta Asya'yı Avrupa'ya bağlayacak- ulaşım ağlarının, Trans-Sibirya ve Kuzey Denizi rotası gibi Rus yatırımlarını önemsiz hale getireceği öngörüsü etkili olmuştur.[44]

Rusya'nın projeye karşı geliştirdiği olumsuz tutum, 2014 yılı itibariyle pragmatik temelde değişim geçirmiştir. Öncelikle Rus ekonomisinin yaşadığı sorunlar, Rusya için yeni ekonomik iş birliklerini zorunlu hale getirmiştir. Öte yandan Ukrayna krizi nedeniyle Batının Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımlar, Rusya'nın ekonomik işbirliği adına yönünü daha fazla Çin'e çevirmesine neden olmuştur. Çin, Rusya'nın en büyük ticaret ortağıdır. 2018 yılında, ikili ticaret hacmi 100 milyar doları aşmıştır. Aynı yıl içerisinde, Rusya döviz rezervlerinde renminbinin payını % 15'e çıkarmıştır. Trump iktidarıyla birlikte ABD ile olan ilişkisinde fazlasıyla karşı karşıya gelen Rusya, Çin'e daha fazla yönelse de Çin'in ekonomik kontrolü altına da girmek istememektedir. Moskova'nın temel hedefi, Çin'e aşırı bağımlı olmadan verimli bir ilişki kurmaktır. Kuşak-Yol Projesine de bu pencereden yaklaşmaktadır.[45]

Xi Jinping'in, Mayıs 2015'te Moskova'ya gerçekleştirdiği bir ziyaret esnasında imzalanan 'Büyük Avrasya Ortaklığı' anlaşması [46] bu politikanın bir getirisidir. Moskova bu iş birliği ile Kuşak-Yol Projesi girişiminin ekonomik gücünden yararlanmak istemektedir. Diğer taraftan bu proje ile Çin'in Orta Asya -arka bahçe- üzerinde jeopolitik ve siyasi etkisini arttırması oldukça mümkün gözükmektedir. Bu noktadan hareketle Rusya bu projeye uzun dönemli bir iş birliğinden ziyade konjonktürel yaklaşmaktadır. Diğer bir ifadeyle Rusya, Kuşak-Yol girişimini destekleyerek işbirliğini arttırmak isteyecek ama projenin büyümesini kabul etmeyerek, yakın çevresinde oluşacak bir Çin hâkimiyetinin önüne geçmeye çalışacaktır.

Sonuç

Barışçıl kalkınma Çin için önce bölgesel sonra küresel bir yayılma göstermelidir. Bunun için Kuşak-Yol Projesi öne çıkmaktadır. Projenin en dikkat çeken yanı özellikle Çin'in yakın çevresindeki ülkelerin Çin ile karşılaştırıldığında ekonomik açıdan çok daha zayıf olduğu gerçeğidir. Tarihsel olarak, ekonomik baskınlık kaçınılmaz olarak bir dereceye kadar kültür baskınlığına yol açabilmiştir. Ancak Kuşak-Yol Projesinin Çin'e yaratacağı ekonomik üstünlüğün kültür baskınlığına ne derece etki edeceği önemli kuşkulardandır. Bu konuda en iyi örnek Latin Amerika-ABD ilişkileridir. ABD'nin Latin Amerika'daki ekonomik egemenliğine bugün bile çok güçlü kültürel etkilerin eşlik ettiği görülmektedir.

Bu konuda Kuşak-Yol Projesiyle yaratılan ekonomik ilişki ağı halklara doğrudan etki etmemektedir. Çin'in, ekonomik etkisinin yaratacağı kültürel ve medya etkisi halklar üzerinde değil devlet yöneticileri üzerinde etkin olmaktadır. Yönetimlerin bu destekle elde ettiği refah artışı halklarına yansımamakta, yönetime yakın belirli bir sınıfın refah artışına hizmet etmektedir. Keza halkların kabul etmediği bir etkinin geleceği olmayacaktır. Bu da yumuşak gücün gelişmesi için en önemli engellerden biridir.

Bunun yanında ABD'nin yumuşak güç kullanımında en önemli dayanağı halkının refahıdır. Çin'in yakın çevresine baktığımızda 8 ülkede kişi başına düşen GSMH'nin Çin'den daha yüksek olduğudur. Bu durumun kısa ve orta vadede dönüştürülmesi zor gözükmemektedir. Diğer 9 ülkede ise Çin'in ekonomik başarısı örnek olarak sunulabilecek ve Çin etkisi yaratılabilecektir.

Bunların yanında Projenin, yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun hayli yüksek olduğu ülkelerde başarılı olması, küresel refahın dağılımı ve dünya ekonomisinin gelişimi açısından önemlidir. Proje, dünya ekonomisine tam olarak uyum sağlayamamış ülkeler için uluslararası ticareti ve ekonomik işbirliğini artırarak bütünleşme yaratabilecektir. Ayrıca demiryolları ve diğer ulaştırma altyapısının kapasitesini ve ağını geliştirmek, sınır ötesi ticarete, yatırımların artmasına ve büyümeye yol açabilecektir.

Ancak tüm bu gelişmeler Çin'in yatırım ve finansmanına bağlı olduğunda Çin devleti ve Çin şirketlerinin başını çektiği küreselleşmenin Çin sürümü ortaya çıkacaktır. Proje, Çin iş gücünün ülke dışına çıkmasına büyük katkılar sunmaktadır. Çin, kendi mal ve hizmetleri için yeni pazarlar yaratmakta ve böylece markalarının "taklitçi" imajını yıkmayı hedeflemektedir. Tüm bunların yanında Çin pek çok inşaat projesini elindeki fazla üretim kapasitesi ve boşta olan istihdam için kullanmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla Proje, uzun vadede, Çin yönetimi için sosyal bir patlama, rahatsızlık, aşırıcılık risklerini ortadan kaldırmak ya da azaltmaya yönelik bir mekanizmaya dönüşebilecektir.

Kuşak-Yol Girişiminin başarısı, Çin'in bölge ülkeleri ile kuracağı ilişkilerin güçlülüğü ile başta Rusya olmak üzere ABD ile rekabet ve işbirliğine bağlı olacaktır. ABD'nin Çin'in gelecekte alternatif ya da rakip bir dünya ekonomik sistemi yaratma girişimine yani "Marshall Planı'nın Çin versiyonu"na nasıl bir tepki vereceği, projenin geleceği açısından en kritik konudur. Aynı şekilde Batı yaptırımlarına maruz kalan Rusya şimdilik Kuşak-Yol girişimini destekleyerek kendine alternatif bir ekonomik bölge yaratma düşüncesindedir, ancak Batı ile olan

ilişkisi düzelme yoluna girer ise projenin büyümesini kabul etmeyecek, yakın çevresinde oluşacak bir Çin hâkimiyetinin önüne geçmeye çalışacaktır.

Sonuç olarak, Çin kamu diplomasisinin beklentilerini, makul oranda karşılarken, Çin'in yumuşak gücüne dair beklentiler daha az olumlu ve bu alandaki ekonomik ve politik etkisiyle eşleşmemektedir.

Pekin'in çabasının, Çin'in insan hakları sicilinin ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde potansiyel ekonomik ve siyasi baskılarının görünürlüğü azaltmak olduğu ve bunda da oldukça başarı sağladığı görülmektedir.

KAYNAKÇA - REFERENCES

1. Yumuşak güç kavramıyla ilgili olarak bkz: Joseph Nye Jr., *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, PublicAffairs, 2004 New York.
2. President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzsysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml 2017-04-17.
3. President Xi's statements on the Belt and Road Initiative, The State Council Information Office, <http://www.scio.gov.cn/31773/35507/35520/Document/1548585/1548585.htm> (Erişim Tarihi: 22.10.2018)
4. Peter Cai, "Understanding China's Belt and Road Initiative", Peter Cai-Lowy Institute https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/documents/Understanding%20China%E2%80%99s%20Belt%20and%20Road%20Initiative_WEB_1.pdf, March 2017.
5. President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzsysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml 2013/09/07.
6. Joseph S. Nye Jr., Wang Jisi, Richard Rosecrance and Gu Guoliang, "Hard Decisions on Soft Power: Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power", *Harvard International Review*, Vol. 31, No. 2, Summer 2009, pp. 18-22.
7. Bonnie S. Glasser, & Melissa E. Murphy, "Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate", McCiffert C. (Edt.) *Chinese Soft Power and its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World.*, Center for Strategic and International Studies, 2009 Washington.
8. Joshua Kurlantzick, "China's Soft Power", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2011/03/chinas-soft-power/>, 25 March 2011
9. Mustafa Yağcı, "Rethinking Soft Power in Light of China's Belt and Road Initiative", *Uluslararası İlişkiler*, Volume 15, No. 57, 2018, pp. 67-78.
10. Mustafa Demirtepe & Hasan Özertem "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", *Bilgi*, Sayı. 65, ss. 95-118.
11. "China's culture sector, related businesses maintain rapid growth in 2018", http://english.gov.cn/state_council/ministries/2019/01/31/content_281476502608292.htm, Jan 31, 2019
12. http://english.hanban.org/node_10971.htm
13. "China's legislature approves \$3.3 trillion budget for 2018", <https://www.efe.com/efe/english/world/china-s-legislature-approves-3-trillion-budget-for-2018/50000262-3558484>, 20 March 2018.
14. https://photius.com/rankings/2018/economy/budget_revenues_2018_image.html
15. Douglas Farah and Andy Mosher, "Winds From the East: How the People's Republic of China Seeks to Influence the Media in Africa, Latin America, and Southeast Asia", *The Center for International Media Assistance*, September 8, 2010.
16. "2018 Belt & Road Media Community Summit Forum Successfully Concludes in Xi'an" <https://www.prnewswire.com/news-releases/2018-belt--road-media-community-summit-forum-successfully-concludes-in-xian-300712771.html>, September 14, 2018.
17. "Full Text: Action Plan on the Belt and Road Initiative", http://english.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm, 30 March 2015.
18. Belt and Road Initiative, World Bank, <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>, March 29, 2018.
19. Peter Cai, "Understanding China's Belt and Road Initiative", <https://www.lowyinstitute.org/publications/understanding-belt-and-road-initiative>, 22 March 2017.
20. John Glenn, "Your Eighty Dollars": The Marshall Plan 70 Years Later", U.S. Global Leadership Coalition, <https://www.usglc.org/blog/your-eighty-dollars-the-marshall-plan-70-years-later/>, June 9, 2017.
21. Kiran Stacey, "China signs 99-year lease on Sri Lanka's Hambantota port", *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/e150ef0c-de37-11e7-a8a4-0a1e63a52f9c>, December 11, 2017

22. Lily Kuo and Niko Kommenda, “What is China's Belt and Road Initiative?”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>, 30.07.2018.
23. Scott Morris, “China’s Belt and Road Initiative Heightens Debt Risks in Eight Countries, Points to Need for Better Lending Practices”, Center for Global Development, <https://www.cgdev.org/article/chinas-belt-and-road-initiative-heightens-debt-risks-eight-countries-points-need-better>, March 4, 2018.
24. Reuters, “Malaysia to cancel \$20 billion China-backed rail Project”, <https://www.reuters.com/article/us-china-malaysia/malaysia-to-cancel-20-billion-china-backed-rail-project-minister-idUSKCN1PK03P>, January 26, 2019.
25. Xie Yu, “IMF warns Pakistan of risks of working with China”, South China Morning Post, <https://www.scmp.com/news/asia/south-asia/article/2167574/pakistan-poised-look-for-bailout-imf-stabilise-economy-chinese-debt>, 09.01.2018.
26. Charles Clover, IMF’s Lagarde warns China on Belt and Road debt, Financial Times, <https://www.ft.com/content/8e6d98e2-3ded-11e8-b7e0-52972418fec4>, April 12, 2018
27. Lily Kuo and Niko Kommenda, What is China's Belt and Road Initiative?, The Guardian, <https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>, 30.07.2018.
28. Maria Abi-Habib, China’s ‘Belt and Road’ Plan in Pakistan Takes a Military Turn, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2018/12/19/world/asia/pakistan-china-belt-road-military.html>, 19.12.2018
29. Nyshka Chandran, Reports of China using its ‘Belt and Road’ program for military purposes are ‘no real surprise’, CNBC, <https://www.cnbc.com/2018/12/24/china-belt-and-road-reported-military-implications.html>, 24.12.2018.
30. Nyshka Chandran, China can make its Belt and Road project more successful if it taps locals, experts say, CNBC, <https://www.cnbc.com/2018/09/14/china-must-do-more-to-tap-locals-in-belt-and-road-initiative-panel.html>, 14.09.2018.
31. Lu Yanan, “China’s merchandise trade with Belt and Road countries tops \$5 trillion in 5 years”, People Daily, <http://en.people.cn/n3/2018/0831/c90000-9496013.html>, 31.08.2018
32. Janne Suokas, “China’s trade with Belt and Road countries grows faster”, GB Times, <https://gbtimes.com/chinas-trade-with-belt-and-road-countries-grows-faster>, April 13, 2018.
33. Janne Suokas, “China’s Belt and Road investment increases in 2018”, GB Times, <https://gbtimes.com/chinas-belt-and-road-investment-increases-in-2018>, Jan 18, 2019.
34. Cüneyt Başaran, “Kavga büyük”, Habertürk, <https://www.haberturk.com/yazarlar/cuneyt-basaran/2177551-kavga-buyuk>, 13.10.2018.
35. Mu Xuequan, “Xi gives new impetus to Belt and Road Initiative”, Xinhua, <http://www.chinadaily.com.cn/a/201808/28/WS5b84994fa310add14f388114.html>, 28.08.2018
36. Michel Rose, “China's new 'Silk Road' cannot be one-way, France's Macron says”, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-china-france/chinas-new-silk-road-cannot-be-one-way-frances-macron-says-idUSKBN1EX0FU>, January 8, 2018
37. The Economist, “Democracy Index 2018: Me too?,” http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2018.pdf&mode=wp&campaignid=Democracy2018
38. The Heritage Foundation, “2019 Index Of Economic Freedom,” <https://www.heritage.org/index/ranking>.
39. Silk Road Strategy Act of 2006, <https://www.govtrack.us/congress/bills/109/s2749/text>
40. Nicklas Norling, “First Kabul Conference on Partnership, Trade and Development in Greater Central Asia”, Conference Report, Central Asia - Caucasus Institute Silk Road Studies Program, April, 2006.
41. Sevinç Aslan, Enerji Ticaret Yollarına Jeopolitik Yaklaşım: Kuşak ve Yol İnisiyatifi Örneği”, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, 2019 İstanbul.
42. Gulshan Sachdeva, Discussing the New Silk Road Strategy in Central Asia, The George Washington University, The Elliott School of International Affairs, Central Asia Policy Forum, June 2012, No: 2,
43. <http://tr.silkroadtalks.org/NewsDetail.aspx?Newsid=9fca2569-2a64-4cda-9a16-1e863a69d4f8>
44. “Toward the Great Ocean-2 or Russia’s Breakthrough to Asia”, Valdai Discussion Club Report, Moscow, February 2014, http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Twd_Great_Ocean_2_Eng.pdf.
45. Feng Yujun, Alexander Gabuev, Paul Haenle, Ma Bin, Dmitri Trenin, “The Belt and Road Initiative: Views from Washington, Moscow, and Beijing”, <https://carnegietsinghua.org/2019/04/08/belt-and-road-initiative-views-from-washington-moscow-and-beijing-pub-78774>, April 08, 2019.
46. Xinhuanet, “Putin hails Belt & Road Initiative, calling for Eurasia Integration”, http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136281859.htm, 2017-05-14

«БІР БЕЛДЕУ, БІР ЖОЛ» СТРАТЕГИЯСЫНЫҢ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ БАСЫМДЫҚТАРЫ

Оразақынқызы Фарида
PhD, қауымд.профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
e-mail: faridak09@mail.ru

Түйіндеме: «Бір белдеу, бір жол» стратегиясы Ұлы Жібек жолында орналасқан барлық мемлекеттердің, оның ішінде Қазақстан Республикасының да экономикалық тұрғыдан қызығушылығын тудырған, ірі халықаралық жобаға айналды. Бұл инициатива Ұлы Жібек жолында орналасқан барлық мемлекеттерге, оның ішінде біздің елімізге де, сауда-экономикалық және инвестициялық ынтымақтастықты бекітуге жаңа мүмкіндіктер мен болашақ ашады. Осы халықаралық жобаның мәні, стратегиясы, инициативасымен қатар біршама басымдықтары да бар. Мақалада негізгі басымдықтары қарастырылады.

Тірек сөздер: «Бір белдеу, бір жол» стратегиясы, ынтымақтастық, басымдықтар

Резюме: Стратегия «Один пояс, один путь» стала крупным международным проектом, который привлек экономический интерес всех государств Великого шелкового пути, включая Республику Казахстан. Эта инициатива открывает новые возможности и перспективы для укрепления торгово-экономического и инвестиционного сотрудничества для всех государств, включая нашу страну, на Великом шелковом пути. Этот международный проект имеет смысла, стратегию, инициативу а также ряд приоритетов. В статье рассматриваются основные приоритеты.

Ключевые слова: Стратегия «один путь, один пояс», сотрудничество, приоритеты

Resume. The “One Belt, One Road” strategy has become a major international project that has attracted the economic interest of all the states of the Great Silk Road, including the Republic of Kazakhstan. This initiative opens up new opportunities and prospects for strengthening trade, economic and investment cooperation for all states, including our country, on the Great Silk Road. This international project makes sense, strategy, initiative as well as a number of priorities. The article considered the main priorities.

Key words: Strategy “one way, one belt”, cooperation, priorities

«Бір белдеу, бір жол» стратегиясы ежелгі жібек жолын қазіргі заманға сай қайта жаңғыртып, жаңа дәуірлік тұрпат берді. «Бір белдеу, бір жол» стратегиясы Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың жаңа кезеңін қалыптастыру ісіне де зор үлесін қосты. Осы үлкен жоба жүзеге асырыла бастаған күннен бастап, жобаның негізгі идеясы, негізгі бағыттары, мәні, негізгі қағидаттары, стратегиясы қарастырылды. Сонымен қатар, жобаның басымдықтары да бар. Белдеу бойында орналасқан елдердің табиғи қоры әр алуан, экономикасы өзара толасымды, өзара ынтымақтастық мүмкіншіліктері мен кеңістігі кең. Саяси байланыс, инфрақұрылымдық байланыс, еркін сауда, қаржыландыру, халықтар арасы қарым-қатынас сынды мәселелер басты тақырып ретінде қарастырылған, ендігі басты мәселе төменде көрсетілген бағыттарда ынтымақтастықты нығайту болып табылады.

Саяси байланысты күшейту «Бір белдеу, бір жол» жобасын жүзеге асырудың басты кепілі. Үкіметаралық ынтымақтастықты нығайтып, көп деңгейлі үкіметаралық макро саяси байланыс механизмін белсенді

калыптастырып, мүдделік тоғысуларды тереңдетіп, саяси тұрғыдан өзара сенімділікті дамытып, ынтымақтастықтың жаңа танымына қол жеткізу керек. Белдеу бойында орналасқан елдер экономикалық даму стратегиясы мен жауапты шаралар қолдану бағыттарын сәйкестендіру арқылы, аймақаралық ынтымақтастықты дамыту жоспары мен шараларын бірлікте жүзеге асырып, ынтымақтастыққа қатысты мәселелерді келіссөздер жүргізу арқылы шешіп, нақты ынтымақтастық пен ауқымды жобаларды жүзеге асыру жұмыстарына саяси тұрғыдан қолдау көрсету керек.

Инфрақұрылым объектілерінің өзара байланысы «Бір белдеу, бір жол» жобасының басты жүзеге асу аясы болып табылады. Мемлекет егемендігін құрметтеу мен қауіпсіздікті сақтау негізінде белдеу бойында орналасқан елдер инфрақұрылымдық объектілердің құрылысын жоспарлауды, технологиялық стандарттар жүйесінің байланысуын күшейтіп, халықаралық тасымал жолдар қаңқасын бірлікте құрастыру жұмыстарын жүргізіп, біртіндеп Азия аймақтары, және де Еуразия мен Африка арасындағы инфрақұрылым объектілері желісін біріктіруді жүзеге асыру керек. Инфрақұрылым объектілерін жасау барысында көміртегі мөлшерін төмендетіп экологияны тазарту және шаруашылық қызметті басқаруды күшейту, жобаны жүзеге асыру барысында климаттық өзгерістерге ықпал ететін жағдайларды толық қарастыру талап етіледі[1,25].

Көлік жолдары инфрақұрылым нысанының негізгі транзиттік жолдарын, басты тармақтары мен жобаларын қолға алып, ең бастысы жетіспейтін жол бөліктерін жалғап, жолдардың тар бөліктерін кеңейтіп, кешенді тәсілдер қолдану арқылы жол қозғалысы қауіпсіздігі амалдары мен көлік легін басқаратын құрылғыларды жетілдіріп, жолдың қатынау деңгейін жоғарылату қажет. Бүкіл жүк тасымалын бірыңғай үйлестіру механизмін жетілдіру, халықаралық кедендік рәсімдеу, жүкті қайта тиеу, интер модальдық органикалық сілтемесі, біртіндеп стандартты көлік регламенттерін қалыптастыру, халықаралық жүк тасымалын оңтайландыруды жүзеге асыру қажет. Порт инфрақұрылымын дамыту, құрлықтық және теңіз біріккен тасымал жолдарын іске қосу, порттар ынтымақтастық құрылысын дамыту, Теңіз бағыттар мен жұмыс кестелерін көбейту, теңіз логистика ақпарат әріптестікті күшейту керек. Ұлттық авиация кешенді ынтымақтастық тетіктері мен құрылымдарын кеңейтіп, авиация инфрақұрылымы деңгейін жоғарылатуды тездету керек.

Энергетикалық инфрақұрылымды бір-біріне тұтастыруға бағытталған ынтымақтастықты күшейту, мұнай, газ құбыры, және т.б. тасымал жолдарының қауіпсіздігін бірлесіп қорғау, транс шекаралы электр қуаты мен электр қуатын тасымалдау жолын салуды қолға алып, аймақтық электр желілерін жаңарту жолындағы ынтымақтастықты барынша дамыту қажет [2,43].

Трансшекаралық оптикалық-талшықты кабель, және т.б. магистралды байланыс жол тораптарын салуды ортақ жүзеге асыру, халықаралық байланыстағы өзара қол жетімділік деңгейін көтеру, Жібек жолын еркін ақпараттандыру. Екі жақты трансшекаралық оптикалық-талшықты кабель,

және т.б. салу жұмыстарын тездету, құрылық аралық су асты кабелін салу жобасын жоспарлау, әуе ақпарат жолдарын (жасанды серік) жақсартып, ақпарат алмасу мен ынтымақтастық аясын кеңейту.

Сонымен қатар, сауда мен инвестиция ынтымақтастығы «Бір белдеу, бір жол» жобасының басты мазмұны. Сауда мен инвестицияның дамуы мәселесін шешу үшін жан-жақты зерттеулер жүргізілу қажет, инвестиция мен сауда шектеулерінен толық арылып, аймақ ішінде және әр елде қолайлы кәсіби ортаның негізін қалап, белдеу бойында орналасқан елдермен бірлесе ауқымды еркін сауда аймағын құрып, ынтымақтастықтың жаңа мүмкіндіктерін ашып, ынтымақтастықтың «тортын» әрі үлкен әрі сапалы етіп дайындау қажет.

Белдеу бойындағы елдердің ақпарат алмасу, нормативтік өзара мойындау, құқығын қорғау және өзара көмектесу негізіндегі кедендік ынтымақтастығын, сондай-ақ, инспекция және карантин, сертификаттау және аккредиттеу, стандарттар және метрология, статистика, және т.б. жөніндегі екіжақты және көпжақты ынтымақтастықты күшейту. ДСҰ «Сауда процедураларын жеңілдету туралы келісімнің» күшіне ие болу мен атқарылуын жеделдету керек. Кедендік рәсімдеу нысандарының жағдайын оңалтып, кедендік ресімдеуде «Бір терезе» саясатын тездетіп жүзеге асырып, ресімдеу шығындарын азайтып, әлеуетін арттыру қажет. Жеткізу тізбегі қауіпсіздігін қамтамасыз ету және жеңілдету әріптестігін күшейтіп, «Уәкілетті кәсіпкерлерді» өзара таныстыру қажет. Кедендік тарифке жатпайтын кедергілерді төмендетіп, техникалық сипаттағы сауда амалдарының ашықтық деңгейін жоғарылатып, сауданы ырықтандыру мен жеңілдету деңгейін көтеру керек[3,44].

Сауда жасау аясын кеңейтіп, сауда құрылымын жақсартып, сауда көлемін ұлғайтудың жаңа факторларын іздестіріп, үйлесімді түрде дамыту. Траншекаралық электрондық коммерцияны дамыту сынды сауданың инновациялық тәсілдерін жасау. Қызмет көрсету бизнесін дамыту жүйесін құру және жетілдіру, дәстүрлі сауданы бекемдеу және кеңейту, заманауи сауданы қарқынды дамыту қажет. Инвестиция мен сауданы толық қанды біріктіру, инвестицияны сауданы дамытудың қозғаушы күші ретінде пайдалану керек.

Инвестицияға қолдау көрсету үрдісін жылдамдату арқылы, сауда кедергілерін жою қажет. Екіжақты инвестицияны қорғау келісімшартын күшейтіп, қосарланған салық салуды болдырмау келісімшартын талқылап, салымшының заңды құқықтары мен мүдделерін қорғау керек.

Сәйкесті инвестицияның аясын кеңітіп, Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы, мал шаруашылығы және балық шаруашылығы, Ауыл шаруашылығы жабдықтарын және ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу салаларындағы ынтымақтастықты дамытып, теңіз өнімдерін өсіру, шалғай теңіз балық шаруашылығы, су өнімдерін қайта өңдеу, теңіз суын тұщыту, Теңіз био фармацевтикасы, теңіз құрылыс технологиясы, қоршаған ортаны қорғау мен теңіз туризм салаларындағы әріптестікті белсенді дамыту керек. Көмір, мұнай және газ, металл кендері сынды дәстүрлі энергия

ресурстарын барлау және игеру саласындағы ынтымақтастық арттыру, ГЭС, ядролық энергетика, жел электр, күн энергиясы сынды экологиялық таза, жаңартылатын энергия саласындағы ынтымақтастықты дамыту, энергия және ресурстарды жергілікті орында өндіру және өңдеу саласындағы ынтымақтастықты тереңдету, энергетика және ресурстар ынтымақтастығының жоғары және төмен салалық тізбекті интеграциясын қалыптастыру. Энергия ресурстарын қайта өңдеу технологиясын жақсарту, жабдық және инжинирингтік қызметтер ынтымақтастығын күшейту керек.

Өнеркәсіптің жаңа салаларында ынтымақтастықты дамытып, артықшылықтарын өзара толықтырып, өзара тиімді және жетістікке бірлесе жету қағидалары бойынша, белдеу бойындағы елдерде жаңа буын ақпараттық технологиялар, биология, жаңа энергетика, жаңа материалдар сынды жаңа өнеркәсіптер аясындағы ынтымақтастықты одан әрі тереңдетіп, кәсіп ашу және инвестициялық ынтымақтастық механизмін құру керек.

Өнеркәсіптік тізбек бөлімшесі орналасуын оңтайландыру, жоғары және төмен өнеркәсіп тізбегі мен байланысты салаларды бірлесіп дамытуды ілгерілетіп, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық, өндіріс және маркетинг жүйелерін құруға қолдау көрсетіп, аймақтық өнеркәсіпті қолдау әлеуетін және бәсекеге қабілеттілігін арттыру керек. Өзара ашық қызмет көрсету салаларының көлемін кеңейтіп, аймақтық қызмет көрсету салаларының қарқынды дамуын жүзеге асыру. Инвестициялық әріптестіктің жаңа үлгілерін зерттеп, сыртқы сауда-экономикалық ынтымақтастық аймақтары мен трансшекаралық экономикалық ынтымақтастық аймағы сынды түрлі индустриялық парктерді құруға қолдау көрсетіп, индустриялық кластерлерді дамыту ісін жеделдету керек. Инвестиция және сауда саласында экологиялық өркениет тұжырымдамасын тіпті де дамытып, экологиялық орта, биоалуан түрлілік пен Климаттың өзгеруіне қарсы тұру жақтарындағы ынтымақтастықты күшейтіп, Жасыл Жібек жолын бірлесе құру көзделген.

Қытай шетелдік кәсіпорындардың Қытайға инвестиция салуын қос қолдап құптайды. Ел ішіндегі кәсіпорындардың да белдеу бойындағы елдердің инфрақұрылым және индустриялық, инвестициялық жобаларға қатысуына қолдау көрсетеді. Аумақтық басқару принципі бойынша кәсіпорындарды басқаруды дамытып, жергілікті экономиканың дамуына қолдау көрсетіп, жұмыспен қамтуды, халықтың тұрмыс деңгейін жақсарту, әлеуметтік жауапкершілікті саналы түрде арқалау, биоәртүрлілік пен экологиялық ортаны барынша қорғау қажет[4,44].

Қаржыны тоғыстыру «Бір белдеу, бір жол» жобасын жүзеге асырудың басты тірегі. Қаржы саласындағы ынтымақтастықты тереңдету, Азияның валютаны тұрақтандыру жүйесін дамытып, қаржылық инвестиция жүйесі мен несие жүйесін құру керек. Қатысушы елдердің екіжақты ұлттық валюта айырбасын, есеп-қисап теңгерімінің деңгейі мен көлемін арттыру. Азияның облигациялар нарығының ашықтығы мен дамуына үлес қосу. Азия инфрақұрылымдық инвестициялар банкін, БРИКС елдер тобының даму банкін, және т.б. салуды бірлесе ілгерілету, мүдделі елдердің ШЫҰ маңында қаржы институттарын дамыту кеңесін құру. Жібек жолы қорын құру

жұмыстарын тездету. Бірлестірілген кредит, банктік кредит желісі, және т.б. амалдар арқылы көпжақты қаржылық қатынасты дамыту үшін, Қытай - АСЕАН банктері ассоциациясымен, ШЫҰ банктері ассоциациясымен нақты іскерлік ынтымақтастықты тереңдету. Белдеу бойындағы елдердің үкіметі мен кредиттік рейтингі біршама жоғары кәсіпорындар, және де қаржылық мекемелердің Қытай территориясында қытайлық юань облигациясын таратуына қолдау көрсету керек. Қытай территориясындағы талапқа сай қаржылық мекемелер мен кәсіпорындар елден тыс аймақтарда қытайлық юань мен шетелдік валюта облигацияларын шығарып, белдеу бойында орналасқан елдерде таратқан облигацияларын қолдануына дем беру керек.

Қаржылық бақылау саласындағы ынтымақтастықты нығайту, екіжақты өзара түсіністік меморандумына қол қоюға септігін тигізіп, біртіндеп аймақта аса тиімді басқарудың үйлестіруші механизмін құрады. Қауіп-қатерге төтеп беру және дағдарысты реттеудің институционалды тетіктерін жақсартып, аймақтық қаржы дағдарысын алдын-ала ескерту жүйесінің негізін салып, трансшекаралық қауіпке төтеп беру мен дағдарысты реттеудегі өзара серіктестік механизмін қалыптастыру. Кредит басқармасы, кредит мекемесі мен рейтингілік агенттілік арасындағы трансшекаралық байланыс пен ынтымақтастықты күшейту. Жібек жолы қоры мен әр елдің тәуелсіз қорларының рөлдерін толық жүзеге асырып, акционерлік инвестициялық қорлар мен әлеуметтік қорларды бірлесіп «Бір белдеу, бір жол» жобасының негізгі жобаларын жүзеге асыруға қатысуға бағыттау.

Халықтар байланысы «Бір белдеу, бір жол» жобасының ұлттық негізі. Жібек жолы бойындағы достық ынтымақтастық рухын сақтап, оны ары қарай жалғастыру, мәдени, ғылыми байланысты, білікті мамандармен алмасу ынтымақтастығын, бұқаралық ақпарат құралдарының бірлесе жұмыс атқаруын, жастар мен әйелдер өзара байланысын, еріктілер қызметі және т.б. ынтымақтастық аясын кеңейтіп, көпжақты ынтымақтастықты тереңдету мақсатында, қоғамдық пікірдің мықты іргетасын қалау.

Студенттерді алмасып оқыту көлемін кеңейту, білім саласындағы ынтымақтастықты дамыту мақсатында Қытай жыл сайын белдеу бойындағы елдерге 10 мың орын мемлекеттік шәкіртақы тағайындайды. Белдеу бойындағы елдер ара мәдениет жылы, өнер фестивалы, кинофестиваль, теледидар апталығы, кітап көрмесі және т.б іс-шаралар ұйымдастырады. Радио, телевидение саласындағы үздік туындыларды көптеп аударып тарату және құнды мәдени жәдігерлерді әлемдік деңгейге көтеруге бірігіп ұсыныс беріп, бірлесе қорғау үдерісін дамытады. Белдеу бойындағы мемлекеттер ара білікті мамандармен алмасу ынтымақтастығын күшейту керек.

Туризм саласындағы ынтымақтастықты күшейтіп, туристік аумақты кеңейтіп, туризмді дамыту апталығы, туризмді насихаттау айы сынды іс-шараларды ұйымдастырып, Жібек жолы ерекшелігіне ие халықаралық танымал турлар мен туризм өнімдерін бірлесе жасап, белдеу бойындағы елдерде туристік виза мәселесін жеңілдету керек. ХХІ ғасыр теңіз Жібек жолы круиздік кеме туризмі ынтымақтастығын дамыту. Спорт саласындағы әріптестік шараларды көптеп ұйымдастырып, белдеу бойындағы елдердің Ірі

халықаралық спорттық іс-шаралар өткізуге мүмкіндік алуына қолдау көрсетіні болады.

Көрші елдер арасында жұқпалы аурулар туралы ақпарат алмасу, алдын алу және емдеу технологиясымен алмасу, мамандарды тәрбиелеу тараптарындағы ынтымақтастықты күшейтіп, қоғамдық денсаулық сақтау төтенше жағдайларды ынтымақтаса отырып шешу әлеуетін арттыру керек. Медициналық көмек пен төтенше медициналық көмекке мұқтаж елдерге көмек көрсетіп, ана мен бала денсаулығы, мүгедектерді оналту, сондай-ақ, ЖҚТБ, Туберкулез, безгек сынды басты жұқпалы аурулар саласындағы прагматикалық ынтымақтастықты күшейтіп, дәстүрлі медицина саласындағы ынтымақтастықты кеңінен қанат жайдыру керек.

Ғылым және технология ынтымақтастықты күшейтіп, бірлескен зертханалар (зерттеу орталықтары), халықаралық технологиялар трансфер орталығы, теңіз ынтымақтастық орталықтарын құрып, ғылыми-техникалық кадрлар алмасуды дамытып, ірі ғылыми және техникалық мәселелерді шешу жұмыстарын бірлесе өрістетіп, бірлесіп ғылыми-технологиялық инновациялық қабілетін арттыру қажет.

Қолданыстағы ресурстарды реттеу, белдеу бойындағы елдерде жастарды жұмыспен қамту, кәсіпкерлікке баулу, кәсіби дағдыларын дамыту, әлеуметтік қауіпсіздік басқару қызметтері, Мемлекеттік басқару, және т.б. сынды ортақ қызығушылық тудыратын салаларда прагматикалық ынтымақтастықты қарқынды дамыту керек.

Саяси партиялар мен парламенттік байланыстардың көпірлік рөлін толығымен сәулелендіріп, белдеу бойындағы елдер арасындағы заң шығарушы мекемелер, негізгі партиялар мен саяси ұйымдар арасындағы достық байланысты күшейту қажет. Қалалар арасындағы ынтымақтастықты өріс алдырып, белдеу бойындағы басты қалалар арасындағы достық қатынас орнатуға қолдау көрсетіп, адамзаттық мәдени байланысты негіз еткен, төтенше прагматикалық ынтымақтастық арқылы ынтымақтастықтың одан да көп жарқын мысалдарын қалыптастыру мақсат етіледі. Белдеу бойындағы елдер арасында бірлескен зияткерлік зерттеулер мен ынтымақтастық форумдарын ұйымдастыруды құптайды[5,20].

Белдеу бойындағы елдерде қоғамдық ұйымдар арасындағы алмасу мен ынтымақтастықты күшейтіп, негізгі сатыдағы бұқараға басты назар аударып, медициналық білім беру, кедейлікті жою, биоәртүрлілік пен экологиялық ортаны қорғау салаларында түрлі қайырымдылық іс-шараларын көптеп ұйымдастырып, белдеу бойындағы елдердегі кедей аймақтардағы тұрмыс деңгейінің көтерілуіне септігін тигізу қажет. Мәдениет бұқаралық ақпарат құралдарында халықаралық алмасулар және ынтымақтастықты нығайту, интернеттік платформаларды белсенді пайдалану, жаңа медиа құралдарын қолдану, Үйлесімді және берекелі мәдени экология және жарасымды қоршаған орта жаратуға күш салу керек.

Әдебиеттер

- 1 Қытай және Орта Азия елдері Жібек жолы экономикалық белдеуін құрудың жобасы жөнінде ой тоғыстырды / Қытайшадан ауд. М. Сағданқызы // Көрші.- 2014.- № 1.- 22-28 бб.
- 2 Сәнік З. Далалық жібек жолы // Ағайын.- 2000.- № 1.- 43-45 бб.
- 3 Мандхай Э. Ұлы Жібек жолының тарихи-географиялық маңызы // Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршысы. Жаратылыстану-география ғылымдары сериясы.- 2007. - №1. - 43-46 бб.
- 4 Сәнік З. Дала Жібек жолы: Жібек жолы мәдениетінің ішкі Қытайға, қазақ халқына ықпалы / Арабша төте жазудан ауд. Н. Қазыбекұлы // Жалын.- 2004.- № 7.- 43-46 бб.
- 5 Қытай және Орта Азия елдері Жібек жолы экономикалық белдеуін құрудың жобасы жөнінде ой тоғыстырды / Қытайшадан ауд. М. Сағданқызы // Көрші.- 2014.- № 1.- 22-23 бб.

THE CONSTRUCTION OF COMMUNITY OF COMMON DESTINY FOR HUMANITY (THEORETICAL ANALYZES)

Duman Zhekenov
Ph.D, associate professor
International Relations department,
Al-Farabi Kazakh National University,
Kazakhstan, Almaty
e-mail: duman.zhekenov@gmail.com

We cannot stop the development of without borders. The development of humanity in the 21st century requires new changes in international relations and questions about the world order. In this article, it is planned, to analyze the new globalization from the East that can create the common destiny of humanity; the People's Republic of China is actually implementing it. At the end of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century, Chinese scientists began to search for the Chinese theory of international relations. If we take into account that the general theory of science can become a common value only when it is accepted by all humanity, it seems that some theories and scientific principles proposed by Chinese scientists are being asked for general use.

Key words: Common destiny, People's Republic of China, Chinese dream, Xi Jinping, China's International relation theory.

Біз бүгінгі күні адамзат баласының шекарасыз даму келешегіне кедергі бола алмаймыз. ХХІ ғасырдағы адамзат баласының даму бағыты Халықаралық қатынастар және әлімдік тәртіп мәселелеріне тың өзгерістер әкелуді талап етіп отыр. Шығыстан келген жаңа Жаһандану жай ғана қауесет емес, Қытай Халық Республикасы тарапынан нақты қадамдармен іске асырылуда. ХХ ғасыр соңы мен ХХІ ғасыр басында Қытайлық ғалымдар Халықаралық қатынастар ғылымының қытайлық теориясын іздеуді бастып кетті. Жалпы ғылымның теориясы адамзат баласына ортақ болғанда ғана нақты ортақ құндылықтарға айналатындығын ескерсек, қытай зерттеушілері ұсынып отырған кейбір теориялар немесе ғылыми ұстанымдар ортақ пайдалануға сұранып тұрған тәрізді. Онымен қоса, Қытайлық Жаһандану тек ғылыми тұрғыдан емес, «Бір Белдеу – Бір Жол» сияқты ғаламдық жобалармен қатар үйлестіріліп отыр.

Түйін сөздер: Орташ тағдыр, Қытай Халық Республикасы, Қытай арманы, Си Цзиньпин, Қытайдың Халықаралық қатынастар теориясы.

Развитие человечества в XXI веке требует новых изменений в Международных отношениях и вопросах о мировом порядке. Новая глобализация с Востока является не просто слухом, она фактически реализуется Китайской Народной Республикой. В конце XX века начале XXI века китайские ученые начали искать китайскую теорию международных отношений. Если учитывать, что общая теория науки может стать общей ценностью только тогда, когда она принята всем человечеством, кажется, что некоторые теории и научные принципы, предложенные китайскими учеными просеются в общее пользование. Кроме того, Китайская Глобализация сочетается не только с научной точкой зрения, но и с глобальными проектами, такими как «Один пояс – Один путь».

Ключевые слова: Всеобщая судьба, Китайская Народная Республика, мечта Китая, Си Цзиньпин, Теория международных отношений Китая.

Introduction

The 21st century is a century of globalization. The mutual interest, universal value, and common destiny of Mankind are the descriptions of globalization. However, with regard to the current processes, it is more correct to speak not about the "globalization", but about the present stage of globalization called as globalism. The concept of "globalization" refers to the concept of "globalism" in much the same way as "empire" to "imperialism." The empires existed several thousand years ago, and imperialism as a special stage of capitalism arose only at the turn of the 19th and 20th centuries. Moreover, globalization accompanies the whole of history, and globalism as another new stage of capitalism has become a reality at the turn of the 20th and 21st centuries.

Let's figure out the stages of globalization and where globalization has come from?

The first one came from Western Europe and here a great role was played by the great geographical discoveries. This process was accompanied by conquest wars, interpenetration of cultures and the formation of colonial empires: British, Spanish, Portuguese, Dutch, etc.

The second stage of globalization came when socialism spread out like a virus around the globe and had existed less than one century. This stage was accompanied with two World Wars in 20th century and the completion of the territorial division of the world and the beginning of the struggle for its redistribution.

The third one came from the USA. When globalization began from America, it acquired a completely different look and a new era of globalization has begun. If the above mentioned two stages were accompanied with wars, conflicts and misunderstandings, the new era has had mutual understanding, mutual benefits and more importantly it has been accompanied with freedom. Therefore, it is much more attractive.

The modern era is characterized by the fact that the extensive forms of globalization are clearly approaching their logical conclusion. The development of "breadth" is almost over; the epoch of development of "depth" is coming. Globalization is moving into its intensive phase. It manifests itself: Global

problems arise and multiply the solution of which is beyond the power of individual states and their regional associations, conversely, requires the joint efforts of all humanity. These are problems of preserving the environment, providing the growing population of the earth with food, finding new sources of energy, preserving peace and survival of humankind in the nuclear age, etc.

The qualitative change in the development of human civilization is in full swing. For it, almost everything is ready: Mankind can develop only as a whole now; otherwise, it will simply not cope with its problems.

These demands brought back a new globalization from the East and have been accompanied with Chinese global project “One Belt – One Road”, rejuvenation of China, “Chinese dream” and the idea of “Common destiny of Mankind” by Xi Jinping. Chinese scholars are actively looking for International relations theories with Chinese characteristics. For instance, the theory of *Tianxia* (All under heaven) is a responsible system for the whole world rather than just for nation-states. (*Chinese model of Globalization*)

All these Chinese projects, intentions, and theories are including universal value, mutual benefits and are concerned about the common destiny of Mankind.

We will endeavor to investigate the whole idea of Chinese model of globalization from the view of analyzing the Chinese International relations theories. It is essential to estimate true power of this idea. Studying the issues of Chinese model of Globalization and Chinese theory of International Relations is important in both academic and political sense. In addition, researching this issue is substantial in economic and cultural sense. It requires new theoretical approaches, methodology and new scholarly perception.

Relevance

If our main target is Globalization from East and Chinese IR theories we have to start from the President and Professor of China Foreign Affairs University (CFAU) and Chancellor of China Diplomatic Academy, Executive Vice-president of China National Association for International Studies (CNAIS) and editor-in-chief of Foreign Affairs Review, the academic journal of CFAU and CNAIS, Qin Yaqing. Qin's main academic interest is International Relations (IR) theory and has recently focused on the exploration of Chinese cultural and philosophical traditions for developing IR theory. He has also done research on global and regional governance and China's foreign policy. As a leading scholar and professor in the field of international relations in China, Qin has published extensively, including Hegemonic System and International Conflicts; Power, Institutions and Culture; Relations and Process, etc. We have collected just some articles that were on the focus of our side (*Qin Yaqing, 2007., Qin Yaqing, 2009., Qin Yaqing, 2013*).

Besides, since 2011, for the first time in Chinese history, exports have begun mainly to the west, own international knowledge. Works have been published in the USA and Europe Director of the Institute of Contemporary International university relations Tsinghua, Professor Yan Xuetong "Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power" (Xuetong, 2011), professor of the Fudan University Zhang Weiwei "The China Wave: Rise of A Civilizational State".

Western political community attentively keeps track of the controversial processes the formation of the Chinese theoretical School of International Relations and successfully engages scientists from China in its academic discourse. We want to point the works of Michael A. Peters, Professor of Education, Beijing Normal University that mainly targeted to compare American dream with Chinese dream. Here we can find lots of interesting state points and new approaches (Peters, 2017a; Peters, 2017b). In addition, it was very helpful to use the research books and articles of the professors of Columbia University, Cambridge University, Princeton University and Cornell University, etc. (Kang, 2007; Tin-BorHui, 2005; Milner, 1997; Krasner, 1983; Aaron, 2018; Müller, 2018; Chan, 1999, Callahan, 2001; Geeraerts, Men, 2001; Acharya, 2011; Dellios, 2011; Borah, 2013; Thuy, 2014; Noesselt, 2015).

Russian researchers, mostly sinologists, are also studying the efforts of Chinese colleagues in understanding the world policy and the formulation of independent theoretical concepts (Berger, 2010; Kuznetsov, 2014; Grachikov, 2014)

Theoretical-methodological bases

The methodological basis of the project is supposed to be a multidisciplinary approach based on the use of elements of different theories and methods.

Firstly, all of the elements of general scientific methods (analysis, comparison and synthesis) will be used during the study. It is important to use the theories of liberalism, realism and imperialism when we make a comparative analyses of Western model of globalization with Chinese model of globalization. The theory of interdependence, “Soft power” by J. Nye (Nye, 2005) , “Clash of civilizations” by S. Huntington (Huntington, 1996) and the ideas of H. Kissinger are very valuable and quite important for our study.

It is important, in our view;

- to use the old Chinese theories as *Tianxia*(all under heaven), *Datong*(universal great harmony), *jiegui* (integrate into the international order);

- to use the ideas from old Chinese thinkers *Mozi and Laozi* on the level of the system, *Guanzi and Hanfeizi* on the level of the state, and *Confucius, Mencius, and Xunzi* on the level of the individualism;

- to compare and find integrity and continuity between the concepts of Mao Zedong (Three World Theory), Deng Xiaoping (Opening-up and Economic Reform, Socialism with Chinese Characteristics), Jiang Zemin (Three Represents), Hu Jintao (Harmonious world and harmonious society) and Xi Jinping (Chinese dream, common destiny of mankind rejuvenation) (Zedong, 1977; Xiaoping, 1984; Zemin, 1992; Jintao 2012; Jinping, 2014).

Discussion

The old Chinese theories

We cannot deeply analyze, we cannot give the real evaluation for this situation, we cannot find the true way to investigate these processes without

analyzing, decomposing the old Chinese theories and modern Chinese IR theories or thoughts.

When we have started to say about the the construction of the common destiny of humanity, we want to underline the arising Chinese International relations theories and thoughts. In our view, some of them can be universal and can become the common idea, even the common theory. In this part, we will try to give brief analyses for some of them.

Tianxia(all under heaven). The concept of Tianxia is based on the historical practice of the Zhou dynasties, when a small ethnic group overthrew the Shang dynasty. Chinese professor Zhao Tingyang claims that Zhou was able to establish control over the occupied space, to preserve legitimacy, order and peace only because he created the Tianxia system - a universal system that includes all peoples and peace for all peoples. At the core of this system there were three fundamental ideas: the decision of all problems in politics depends on the generally recognized world system, and not on coercive force and hegemony; such a system is politically justified, since institutional arrangements benefit all countries; the system works, as it creates harmony between all nations and civilizations. It was a system of the world, not states(Tingyang, 2005).

Phases in modern Chinese IR Theories

The Chinese scholars are actively looking for a new idea from old Chinese philosophy and have been attempting to renew or adapt these thoughts to new requirements of international relations in the XXI century.

Qin Yaqing argues that the development of IR as an academic discipline has taken place in three phases in China namely pre-theory (1978-90), theory-learning (1991-2000) and theory innovation phase (2007 till today):

In the pre-theory phase (1978-90), both Marxism and Leninism were dominant and realism was on the rise, due to innovative thinking but no conscious attempt was made to build theoretical paradigm. This was the period when Mao Zedong developed ‘Three World Theory’, where the first world consists of the US and the USSR; the second world consists of the US and Western allies on the one side and the USSR and East European allies on the other side; and the third world includes Asian, African and Latin American countries. The most significant development was the debate between two different schools of Marxism (Yaqing 2009).

In this phase, we can see the domination of the western IR theories and still using this in the structure of building foreign policy of the country.

In the theory-learning phase (1991-2000), IR discipline evolved as an academic community where liberalism and realism guided knowledge-oriented research. Sudeep Kumar from East China Normal University underlines “The Third Plenum of the Eleventh Central Committee of 1978 was a crucial turning point, where Deng Xiaoping adopted the policy of Opening-up and Economic Reform which led to its active participation in the world economy. After the Fourteenth Party Congress of the Communist Party of China (CPC) in 1992, Deng Xiaoping’s Socialism with Chinese Characteristics became a guiding ideology and special attention was paid to the establishment of IR as an academic discipline for

theoretical and empirical research.” Attempts were made to move away from copying the Western international relations classics and to develop distinct Chinese international relations theories by employing traditional Chinese philosophy and Western theoretical achievements because of the tension between dominant Western international relations theories and endeavors to develop Chinese IR theories. (Kumar, 2018).

Here we can find a new important word “with Chinese characteristics”. It can describe all their intentions and directions of the development of the Chinese IR School. A huge number of scholars had started to find something from everything with Chinese characteristics. Obviously, it had started to give the results in the next phase.

Under the theory-learning phase, the deepening stage (2001-07) developed interest in constructivism, which coincided with the debate on peaceful rise of China under the Chinese philosophy of *yijing* implying that identity and behavior are changeable. This was the phase when Chinese international relations community sought to study practices in international relations by employing methodologies and analytical frameworks borrowed from the United States to explain Chinese experiences and behavior at the international level. The rise of interest in constructivism among the Chinese IR scholars was an outstanding feature of this period. Hence, Chinese IR scholars realized that IR theories were not only a tool for interpretation of foreign policy but also a means to understand the complexities of international politics (Yaqing, 2009).

In the theory innovation phase (2007- till today), the focus is more on how to build Chinese IR theory than whether to develop Chinese IR theory, where ‘how to’ question tends to mark the very beginning of theory innovation. At the Seventeenth Party Congress of the Communist Party of China (CPC) in 2007, Hu Jintao articulated the scientific outlook on development under which emphasis was on harmonious world and harmonious society, which cannot be achieved without peaceful development. This concept revolves around multilateralism for common security, mutual co-operation for common prosperity, spirit of inclusiveness for harmonious world and finally the reforms in the United Nations Security Council (UNSC). (Yaqing, 2013).

The success or failure of the leading economies of the world ultimately depends on the existence of a long-term development strategy, creating new conceptual theories, its adequacy to specific conditions and the effectiveness of the ruling elite in the implementation of the target. Only countries with a clear perspective with strong conceptual thoughts will be able to remain subjects of a constantly and rapidly changing world order, and not to become an object of influence of competitors. Among the world's leading world powers, so far only China has been able to formulate a long-term development strategy. It is called the "Chinese Dream"; it includes several independent strategic concepts, has two control periods, and should be completed by 2049 (Jinping, 2014).

Chinese IR theories are actively developing and are accompanied with great project as One Belt – One Road. It brings to our mind the idea of a new Globalization from East.

Conclusion

The modern era is characterized by the fact that the extensive forms of globalization are clearly approaching their logical conclusion. The development of "breadth" is almost over; the epoch of development of "depth" is coming. Globalization is moving into its intensive phase. It manifests itself: Global problems arise and multiply. The solution of them is beyond the power of individual states and their regional associations, conversely, require the joint efforts of all humanity. These are problems of preserving the environment, providing the growing population of the Earth with food, finding new sources of energy, preserving peace and survival of humankind in the nuclear age, etc. The qualitative change in the development of human civilization is in full swing. For it, almost everything is ready: Mankind can develop only as a whole now; otherwise, it will fail to cope with its problems.

Mankind needs a new globalization no matter from where, that means to control the further development of humanity. In this sense, Global Chinese projects as "One Belt – One Road", "Chinese dream" that have been accompanied with new Chinese IR theories can play an important role. On the other hand, a variety of strata of the population as politicians, academic circles, researchers are confronted with lots of imperfections of theories and misunderstandings, to say nothing about unilateral directions of China in this aspect.

References

- Aaron, L. Friedberg (2018) Globalisation and Chinese Grand Strategy, *Survival*, 60:1, 7-40, DOI: 10.1080/00396338.2018.1427362
- Acharya A. (2011). *Dialogue and Discovery: In Search of International Relations Theories beyond the West*. Millennium. 39.3.
- Berger Y.M. (2010). *Evolutsiyageopoliticheskikhvzglyadov v Kitae* [Evolution of Chinese geopolitical viewpoints]. *ProblemyDalnegoVostoka*. No. 4.
- Borah J. (2013). *Chinese International Relations Theory: Is It a Narrative of China's Rise?* Annual International Studies Convention 2013 being organised by the School of International Studies, Jawaharlal Nehru University (JNU). New Delhi. 10 - 12 December 2013.
- Callahan W. (2001). *China and the Globalization of IR Theory: Discussing «Building International Relations Theory with Chinese Characteristics*. *Journal of Contemporary China*, 10 (26).
- Chan, Gerald (1999). *Chinese Perspective on International Relations: A Framework for Analysis*. London: MacMillan Press Ltd.
- Dellios R. (2011). *International relations theory and Chinese philosophy*. Bond University. *Humanities & Social Sciences papers*. Paper 570. URL: http://epublications.bond.edu.au/hss_pubs/570.
- Geeraerts G., Men J. (2001). *International relations theory in China*. *Global Society*. Vol. 15, No. 3.
- Grachikov E.N. (2014). *Mezhdunarodnyyeotnosheniya v sovremennomKitaye: instutualizatsyyadistsipliny* [IR in Modern China: instutualisation of the discipline]. *Mezhdunarodnyyeprotsessy*. No. 4.
- Huntington, Samuel P. (1996). *The Clash of civilization and the Remaking of World Order*.
- Jinping, Xi. (2014). *The governance of China*. Beijing: Foreign Languages Press.

- Jintao, Hu (2012). "Full text of Hu Jintao's Report at 18th Party Congress", [Online: web] Accessed 11 Oct. 2013 URL: http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27138030.htm.
- Kang, David. (2007). *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia*. New York: Columbia University Press, 2007.
- Krasner, Stephen. (1983). *International Regimes*. Ithaca: Cornell University Press, 1983.
- Kumar, Sudeep. (2018). *Theorising Chinese International Relations and Understanding the Rise of China: A Preliminary Investigation*// International Studies Association Global South Caucus International Conference 2015 (ISA GSCIS 2015) on the theme - Voices from outside: Reshaping International Relations Theory and Practice in an Era of Global Transformation at SMU, Singapore.
- Kuznetsov A.M. (2014). «Mirnoy razvitiye Kitaya» inekotorye problemy sovremennoy teorii mezhdunarodnykh otnoshenii [«China's peaceful development» and some problems of modern IR theory]. *Politicheskaya kontseptologiya*. No. 3.
- Milner, Helen. (1997). *Interest, Institutions, and Information: Domestic Politics and International Relations*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1997.
- Müller, Martin (2018). *In Search of the Global East: Thinking between North and South, Geopolitics*, DOI: 10.1080/14650045.2018.1477757
- Noesselt N. (2015). *Revisiting the Debate on Constructing a Theory of IR with Chinese Characteristics*. *The China Quarterly*. Volume 222.
- Nye, Jr. Joseph. (2005). *Soft Power: The means to success in world politics, Public affairs*.
- Peters, Michael A. (2017). *The Chinese Dream: Xi Jinping thought on Socialism with Chinese characteristics for a new era*, *Educational Philosophy and Theory*, 49:14, 1299-1304.
- Peters, Michael. A. (2017). *Conflicting narratives of the American dream: Obama's equality of opportunity and Trump's 'make America great again'*. *Solskopolje Journal*, Educational Research Institute, Ljubljana.
- Qin Yaqing. (2007). *Why Is There No Chinese International Relations Theory*. *International Relations of the Asia Pacific*. vol. 7, No.3
- Qin Yaqing. (2009). *Development of International Relations Theory in China*. *International Studies*. 46, 1&2.
- Qin Yaqing. (2013). *Culture and global thought: Chinese international theory in the making*. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, n.100.
- Thuy T. Do. (2014). *China's Rise and the 'Chinese Dream' in IR Theory*. Department of International Relations. The Australian National University. Refereed paper presented to the Second Oceanic Conference on International Studies. University of Melbourne. 9-11 July.
- Tin-Bor Hui, Victoria. (2005). *War and State Formation in Ancient China and Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Xiaoping, Deng (1984). *Selected Works of Deng Xiaoping Vol (I)*, Peking: Foreign Language Press.
- Yan Xuetong (2011). *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*. Princeton: Princeton University Press.
- Zedong, Mao (1977). *Selected Works of Mao Tse-Tung Vol (V)*, Peking: Foreign Language Press.
- Zemin, Jiang (1992). "The 15th National Congress", [Online: web] Accessed 15 Oct. 2013 URL: http://www.bjreview.com.cn/90th/201103/25/content_357542.htm.
- Zhao Tingyang. (2015). *Sovremennyy vzglyad na Kitayskiy snovnyy mekhanizm [Current View on Chinese Dream]*. *Mezhdunarodnyye Protsesty*. Vol. 13, No. 2. P. 21-34. 2015.

ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ «БІР БЕЛДЕУ, БІР ЖОЛ» ИНИЦИАТИВАСЫ: АЛҒЫШАРТЫ МЕН КОНЦЕТУАЛДЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Бейсенбаев Олжас Тусупбекулы
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Шығыстану факультеті
Қытайтану кафедрасының 2-курс PhD докторанты
«6D020900 – шығыстану» мамандығы
Алматы, Қазақстан
e-mail: beisenbayev.olzhas@gmail.com
Жетекшісі – Мұқаметханұлы Н. т.ғ.д., профессор

Түйіндеме: Мақалада Жібек жолындағы Қазақстан-Қытай арасындағы дипломатиялық қатынастың алғашқы сатысындағы проблемалары мен жетістіктері қарастырылған. Сауда-экономикалық ынтымақтастықтың алғашқы кезеңі Қазақстанның «Бір белдеу, бір жол» инициативасына қосылу негізін қалыптастырды. Осы орайда екіжақты проблемаларды шешудегі жекелеген мемлекет басшыларының жеке үлесіне назар аударылады. Мақалада «Бір белдеу, бір жолда» қалыптасқан проблемаларды жүйелеу мен оны ретке келтірудің маңыздылығы қарастырылған.

Кілт сөздер: дала дипломатиясы, даулы шекара, трансшекаралық өзен, бір белдеу – бір жол

ИНИЦИАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» ВО ВЗАИМООТНОШЕНИИ КАЗАХСТАНА И КИТАЯ: ПРЕДПОСЫЛКИ И КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

Абстракт: В статье рассмотрены проблемы и достижения начального периода дипломатических отношений Казахстана и Китая вдоль Шелкового Пути. Начальный этап торгово-экономических взаимоотношений создали предпосылку для включения Казахстана в инициативу «Пояс и Путь». В этом плане особо отмечается роль отдельных глав государств при решении двусторонних проблем. Кроме того в статье обозначены существующие проблемы инициативы «Пояс и путь» и важность их системного регулирования.

Кілт сөздер: степная дипломатия, спорные территории, трансграничные реки, один пояс, путь.

THE RELATIONSHIP OF KAZAKHSTAN AND CHINA UNDER THE «ONE BELT, ONE ROAD» INITIATIVE: PRECONDITIONS AND CONCEPTUAL PROBLEMS

Abstract:

In this article were discussed problems and achievements of initial stage of diplomatic relations between Kazakhstan and China along the Silk Road. The initial stage of trade and economic relations created the prerequisites for engaging of Kazakhstan to the Belt and Road initiative. Special attention is given to the personal contribution of the leaders of states in solving of existing problems and strengthening of bilateral cooperation. In addition, the article highlighted an existing problems of Belt and Road initiative and the importance of their systemic regulation.

Key words: steppe diplomacy, disputed territories, transboundary rivers, belt and road initiative.

Қазақстан – ғасырлар бойы қалыптасқан Дала дипломатиясын Еуразия кеңістігінде жүргізіп келе жатқан мемлекет. Ежелден Дала дипломатиясы салмақтылық, жан-жақтылық, саяси интуицияға сүйенгені белгілі. Алыс-жақын мемлекеттермен жүргізілген қарым-қатынастың, сыртқы саяси ұстанымның айшықты мысалы ретінде Керей мен Жәнібек хандардың, Абылай мен Қасымның сыртқы саяси шешімдерін, ХХ ғасырдың басындағы зиялы қауымның заманауи мемлекет болу талпынысын айтамыз.

Дала дипломатиясының, бітімгерлік пен мәмілегерліктің жарқын үлгілерін қазақтың қаған-хан, би-шешендерінен көруге болады. Абылай хан Цин сарайына табанды түрде хат жолдау, дипломатиялық әдіс-айла арқылы территорияның тұтастығын сақтап қалды. ХVII ғасырда Қазыбек бидің Қалмақ ордасында Қоңтайшыға тартынбай айтқан: «Біз қазақ деген мал баққан елміз, бірақ ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз» деген сөзі қазақ дипломатиясының философиясын көрсетіп тұрғандай. Бүгінгі Қазақстан осы сыртқы саясат дәстүрінің жібін үзбей жалғастырып келеді. Қазақстан өзара теңдікті, ішкі істерге араласпауды, проблемалардың бейбіт шешілуін қолдайды. Бір ауыз сөзбен айтқанда көпвекторлы сыртқы саясатты ұстанады. Ал, Тәуелсіздік жетістіктерінен Тұңғыш Президент – Н.Назарбаев тұлғасын ажыратып қарастыру қиын. Өйткені, қазіргі Қазақ елі сыртқы саясатының концепциясы, институционалдық негізі, басымдықтары Елбасы жолдаулары, ұзақмерзімді стратегиялық бағдарламалар мен тапсырмаларына сәйкес қалыптасты. 1996 жылғы СІМ коллегиясында сөйлеген сөзінде Н.Назарбаев: «Сыртқы саясат – бұл ҚР Президентінің саясаты. Өз-өзін құрметтейтін кез-келген мемлекетте көпбағытты саясат болмайды, әр ведомствоның өз бетінше сыртқы саяси ұстанымы да болуы мүмкін емес. СІМ де ҚР Президентінің сыртқы саясатын тиімді іске асыратын атқарушы орган» деп айтқан еді. Сындарлы кезеңде елімізге бірінші кезекте қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қарапайым дипломатиялық байланыс орнату, алдағы стратегиялық принциптерді орнату керек болды.

Қазақстан құлдыраған коммунистік Одақ пен жедел әскери-экономикалық дамушы ҚХР ортасында тәуелсіздігін жариялады. КСРО мен Қытай арасындағы шекаралық даулы мәселелер Қазақстанға «мұра» болып қалды. Кеңес-Қытай арасындағы онжылдықтар антагонизмі өзара сенімсіздіктің сақталуына себепкер болды. Қазақстан өз еркімен ядролық қарудан бас тартқан соң, екіжақты сенімсіздік сейіліп, Қытай жас мемлекеттің қауіпсіздігіне кепіл берді. Осыдан кейін шекара проблемасын біржолата шешу мақсаты қойылды. Сындарлы кезеңдегі салмақты уағдаластықтар аймақтағы тұрақтылық пен қауіпсіздікті орнатуға тікелей әсер етіп отырды. 20 ғасырдың 60-жылдарындағы Даман, Жалаңашкөл, Теректі оқиғаларының «буы» басылған соң, қос тараптың дипломатиялық тетіктері қайта іске қосылды. 1985 жылы КСРО Парламенттік делегациясы Қытайға іссапармен аттанды. Делегация құрамында Қазақ Республикасы Министрлер Кеңесінің Төрағасы Н. Назарбаев пен КСРО-ның ҚХР-дағы Елшілігінің хатшысы Қ.Тоқаев та болды. Қ.Тоқаевтың естеліктері бойынша, Қазақстан Үкіметінің басшысы сапарда негізгі келіссөзші ретінде көптеген

өзекті мәселелерді талқылауға қатысқан. Бұл үлкен өзгерістер қарсаңында Қазақстан басшылары үшін айтарлықтай тәжірибе болғаны анық. Әлі тәуелсіздігін жариялап үлгермеген Қазақстан басшылығының 1991 жылы шілде айында іссапармен ҚХР-ға табан тіреуі екіжақты проблемаларды шешуде аса маңызды болды. Президент Н.Назарбаев сол уақытты еске ала отырып: «Егер біз шұғыл түрде өзіміздің сыртқы саясатымызды қалыптастыруды бастап кетпеген болсақ, біздің мүдделерімізге орасан зор нұқсан келері де түсінікті» - деп мемлекет тағдырындағы орнын көрсетеді[1, 78 б.]

Қытай үкіметі алғашқы кездесудің өзінде: «Қытай тарапы қарым-қатынастардағы оң үрдістер Қазақстан мен Қытай көршілес мемлекет болғандықтан ғана емес, «осы елдер басшыларының көрегендігі» арқасында орын алғанын және Қазақстан Президентін «бұрынғы Одақтың саяси аренасындағы ең беделді қайраткер» деп ерекше атап өтті. Осыдан-ақ басшылар арасындағы тіл табысу, достық қарым-қатынас бүкіл мемлекетаралық байланысқа жол ашатынын байқауға болады. Бірақ, жас мемлекеттің жетекшісі үшін Қазақстан-Қытай арасындағы кезек күттірмейтін даулы территория және трансшекаралық өзен мәселесі бар еді.

Қазіргі Қытайдың сыртқы саясатындағы күрделі мәселелер тарихтан жалғасып келеді. Мәселен, XX ғасырдың ортасынан орын алған Қытайдың Үндістан, Кеңес, Бутан, Жапония, Вьетнам, Филиппин, Бруней және т.б елдермен шекара мен су мәселесіндегі қайшылығын айтсақ жеткілікті болмақ.

Дәуірлік маңызы бар мәміленің басы-қасында болған тәжірибелі дипломат, еліміздің қазіргі Президенті Қ.Тоқаевтың естелігінде: «Назарбаевтың ҚХР Төрағасы Цзян Цзэминмен жеке сенімділік қатынастар орната білгенін атап өту де орынды. Бұл фактор айқындаушы болмаған күннің өзінде, екі ел арасында маңызды уағдаластықтарға қол жеткізу барысында аса маңызды болды» делінген[2, 205 б.] Бұл пікірді сол кезеңде Н.Назарбаевтың қасында болған мемлекет қайраткері М.Құл-Мұхаммедтің сөздері қуаттай түседі: «Мемлекеттер арасындағы берік байланыс оның басшылары арасындағы шынайы достықтан басталатынын ерте бастан-ақ аңғарған сол кездегі Қытай Төрағасы Цзян Цзэминмен шын мәнісіндегі достық қатынас орнатты. Н.Назарбаев Цзян досымен талай мәрте ресми, бейресми жағдайда кездесіп, емен-жарқын араласты. Соның нәтижесінде 1994 жылы екі ел арасындағы шекара мәселесіне байланысты басты құжатқа қол қойылып, ол 1998 жылы біржолата рәсімделді»[3, 246 б.].

Ал, екінші өзекті проблема – трансшекаралық өзендер мәртебесі Қазақстан басшыларының табандылығымен, үздіксіз талаптарымен тек 1996 жылы мемлекетаралық құқық деңгейінде қарастырыла бастады.

1999 жылы наурызда ҚР Президентінің Қытай Төрағасына жолдаған жеке жолдауында екі ел арасындағы кең ауқымды байланыстар шеңберінде Іле мен Ертіс өзендерінің су қорларын дұрыс қолданбау нәтижесінде экологияға зардабын тигізіп жатқанын ерекше атап өтті. Қазақстан тарапының бастамалары келіссөздерді біршама тездетті. ҚХР Төрағасы Цзян

Цзэмин кезінде трансшекаралық өзен бойынша алғашқы уағдаластыққа қол жеткізілсе, 2009 жылы Ху Цзиньтао Қазақстанға ресми сапармен келіп, трансшекаралық өзендер суын бөлісу мен қорғау мәселесі техникалық ауқымнан жалпы мемлекеттік деңгейге көтерілді. Қытай басшылығына Си Цзиньпин келген соң, 2010 жылы басталған Қазақстан-Қытай бірлескен комиссиясының келіссөздері бекітіліп, «суды бөлісу» туралы келісімшартқа қол қойылатыны айтылды.

Осы аралықта Н.Назарбаевтың Қытай басшыларымен бір-бірін құрмет тұтатын достар ретінде кездесулері өтті. Сол кезеңде іс-шаруаның басы-қасында болған Қ.Тоқаев «...дегенмен, жеке тұлғалық факторды да есептен шығаруға болмас. Себебі, Елбасылардың достығы қашанда олардың мемлекеттерін жақындастырса, бір-біріне араздығы екі мемлекетті алшақтатып жіберетіні рас. Мәселен, Н.Хрущев пен Мао Цзедун басқарған Кеңес Одағы мен Қытай солай болды. Бұл екі басшының қатынастары ешқашан достық, сенімділік тұрғыда болған емес» деп еске алады[3, 210 б.] Расында, Қытай тарапы да өзара сенімділік пен қолдау Н.Назарбаевтың «аса көрнекті рөлін» бөліп көрсетіп отырады. Ол тек баспасөз бетінде мақала, ірі шенеуніктердің пікірі арқылы емес, нақты кездесулер арқылы да көрініс тапты. Атап айтқанда, 2000 жылы Ху Цзиньтао Алматыда болған кезінде Н.Назарбаевтың жақын туыстарының бірінің үйлену тойында болып, қазақтың көптеген дәстүрлерімен, той сәнін кіргізген басқа да қызықты рәсімдермен танысқан еді. Осындай протоколдан тыс, бейресми кездесулер қос мемлекет арасында қордаланған күрделі мәселенің күрмеуін тиімді шешуге жол ашты.

ҚХР басшылығына Си Цзиньпин келген соң, екі мемлекеттің қарым-қатынасы жаңа сатыға көшті. Халықаралық қатынаста «Бір белдеу, бір жол» жаңа тренді пайда болды, ол Астана төрінен жаһанға жарияланды. Қазақстан өз транзиттік әлеуетін күшейте отырып, Ресей мен Қытай сынды «теңіз-мемлекеттерді» өз тауарын тасымалдауға пайдаланады. Осы уақытқа дейін Елбасы Си Цзиньпинмен жиырмаға жуық рет кездесті. Мұндай келіссөздердің саяси мән-маңызы терең. Күн тәртібі басқа болғанымен, даулы аймақ, трансшекаралық өзеннен кейінгі өзекті сұрақтардың жабық есік жағдайында да талқылануы ықтимал. Оған екіжақты парламентаралық, партияаралық және үкіметаралық келіссөздер алғышарт бола алады. Н. Назарбаевтың Цзян Цзэминь, Ху Цзиньтаомен бейресми форматтағы кездесулерінде Қазақстан-Қытай қарым-қатынасының күрделі тақырыптары талқыланғаны айтылды. Мұндай тәжірибе Си Цзиньпинмен серіктестікте де іске асып отырады. Н.Назарбаев 2018 жылы 12 ақпанда Қытайдың CCTV арнасына сұхбат беріп, кейін көрші халықты Көктем мерекесімен құттықтады. Қытай Төрағасы Қазақстанға мемлекеттік сапарында Елбасын «үлкен ағасы» ретінде атағаны белгілі. Яғни, Қазақстан тарапы әуел бастағы достық, тату көршілік принциптен айнымай келе жатыр. АҚШ бұрынғы Мемхатшысы Г.Киссинджер өзінің 40 жылдық саяси-дипломатиялық қызметінде Қытайға 50 рет барғанын «мақтанып» жазады. Ал, 2018 жылғы 7 маусымдағы Бейжіңге мемлекеттік сапарында Н.Назарбаев тек Си

Цзиньпинмен 18 рет кездескенін тілге тиек етті. Осы аралықта 67 млрд АҚШ долларын құрайтын 127 құжатқа қол қойылған[4]. Қос мемлекеттің дипломатиялық байланысы орнаған уақыттан қарасақ, көршілік байланыстың каншалықты маңызды екендігін бағамдауға болады.

2013 жылы ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің Орталық Азия елдері мен Индонезияға сапарында алғаш рет «Жібек жолының экономикалық белдеуі»(丝绸之路经济带) және «21 ғасырдағы Теңіздегі Жібек жолы» (二十一世纪海上丝绸之路) идеясын жариялады. Бұл бастаманың осы аймақтарда таныстырылуы оның келешектегі сыртқы саяси принциптерімен байланысты болатыны заңдылық. «Жібек жолының экономикалық белдеуі» құрлық арқылы Еуропаға жетеді. Ал «Теңіз жолы» Қытайдан – Үнді мұхиты – Африка – Жерорта теңізі арқылы Еуропаға барады. Инициатива Қытайда 2014 жылы бекіткен бірқатар ұйымдардың қаржылық көмегімен және 2016 жылы 16 қаңтарда іске кіріскен «Жібек жолы» қоры арқылы жүзеге асырылуды. Қорға Бейжің 40 миллиард доллар қаражат салып, оның көлемін \$ 100 млрд.-қа жеткізуді көздеуде[5, 35 б.].

Қытай «Бір белдеу – бір жол» жобасы арқылы көршілес, жақын аймақпен ғана емес, стратегиялық маңызды мемлекеттермен де өзіне тиімді жағдайда байланысын нығайтады. «Жібек жолының экономикалық белдеуі» стратегиясы аясында Қытайдың аймақтағы экономикалық қатысуы арта беретін болғандықтан, оның аймақтық держава ретінде белсенділігі де артатыны сөзсіз. Дегенмен, халықаралық қауымдастықта осы инициативаға қатысты түсініспеушіліктердің бар екені белгілі.

«Белдеу мен жол» бойынша алғашқы форум 2017 жылы 14-15 мамырда Бейжіңде өтті. Форум аясында өткен «Тығыз ынтымақтастыққа арналған саяси бірлескен қызмет» жиынында Н.Назарбаев «Белдеу мен жол» инициативасына - «өңірлік кооперацияның жаңа моделі» деген баға берді. Расында, АҚШ-тағы ішкі саяси тартыс, Еуроодақтағы дезинтеграция, әлемдік саяси және экономикалық орталықтардағы тұрақсыздық пен белгісіздік жағдайында Қытай әлемнің дамушы аймақ елдерін тың жобаға тарта білді. Белгілі ғалым, Стэнфорд университетінің профессоры Ф.Фукуяманың: «Бүгінде батыстың даму институттары бюрократия мен тәуекелді бағалауға байланып қалған уақытта, Қытай жедел түрде бос орындарды толтырып жатыр» деп айтқаны да бар еді[6]. Инициативаның 5 жылдық нәтижесіне келгенде Н.Назарбаевтың: «Жібек жолының нақты сұлбасы көріне бастаған кезде бұл макроөңірлік кооперацияның бірлескен стратегиялық үйлесімі қажет» деп атап өтуі де заңды[7].

Өйткені, инициативаны қолдаушы мемлекет көп, бөлінген қаражат ауқымды болғанымен, оның нақты мақсат-міндеті, үйлестіруші органдары, территориялық шеңбері белгісіз болып келді. Н.Назарбаев өз сөзін қорытындылай келе:

- «Үлкен Еуразияның» біртұтас экономикалық кеңістігін құру;
- Транзиттік әлеуетті тиімді игеру үшін әкімшілік кедергілерді жою;
- Жобаларды бірлесе қаржыландыру, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар мен технологиялар трансферті орталықтарын,

инновациялық компанияларды, венчурлық қорларды құру мәселелерін алға қойды.

«Цифрлық Жібек жолы» туралы жоғары деңгейде 2017 жылы 14 мамырда Бейжіңде өткен «Бір белдеу, бір жол» форумында айтылды. ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин өз сөзінде: «Біз «Бір белдеу – бір жолды» инновациялар жолына айналдыруымыз керек. Инновация – дамуға серпін беретін маңызды күш. Біз «үлкен деректердің», «бұлтты» технология мен ақылды қалаларды дамыту арқылы оларды ХХІ ғасырдың Цифрлық Жібек жолына айналдыруымыз қажет» деді[8]. Елбасы Н.Назарбаевтың ұсыныстары «Белдеу мен жол» инициативасы алғаш 2013 жылы Астанада жарияланған және оның күретамырында жатқан елдің өкілі ретінде өзекті болды. Себебі, «Белдеу мен жол» инициативасы мен «Нұрлы жол» инфрақұрылымдық бағдарламасын, Еуразия экономикалық одағына мүше елдерінің көлік-логистикалық, сауда-экономикалық байланысын жаңа инициативамен үйлестіру қажеттілігі туындады. Осы аймақта еркін сауда айналымын қамтамасыз ету үшін сәйкесінше жергілікті әкімшілік кедергілерін жою маңыздылығы да түсінікті еді.

2017 жылдың соңында Қытай үкіметі «Полярлық Жібек жолы» аталатын жеке тұжырымдаманы жариялады[6] Одан бөлек, ақпарат құралдары мен ғылыми мақалалардан «Цифрлық Жібек жолы», «Әуедегі Жібек жолы, тіпті «Ғарыштағы Жібек жолы» деген атауларды жиі кездестіреміз[9]. Яғни, «Бір белдеу, бір жол» инициативасы концептуалдық тұрғыда халықаралық қауымдастыққа әлі де түсініксіз болып келеді. Демек, «Бір белдеу, бір жол» инициативасын іске асыруда бірқатар іс жүзіндегі проблемаларды айтпағанда, концептуалдық және институционалдық тұрғыда нақтыланбаған мәселелер бар.

Біріншіден, инициативаның институционалдық, салалық, географиялық шегі көрсетілмеген. Әрбір зерттеу орталықтары мен институттардың «сызып алған» карталары ғаламторды шарлап жүреді. Қазіргі уақытта «Белдеу мен жол» инициативасының статистикасына барлық көлік-логистикалық, сауда-экономикалық, мәдени қарым-қатынас көрсеткіштері енгізіліп жатады. Мемлекеттер арасындағы жан-жақты ынтымақтастық жетістіктері мен проблемаларының ішінде «Бір белдеу, бір жолмен» байланыс шекарасы ажыратылмаған.

Екіншіден, халықаралық сарапшылар өз зерттеулерінде аталған инициативаны әрқалай атайды: «Қытайдың жаңа жаһандық стратегиясы», «инфрақұрылымдық мегажоба», «сыртқы саяси және экономикалық инициатива», «экономикалық даму стратегиясы». Бастапқыда ғылыми қауымдастықта стратегия, кейін жоба, концепция, қазіргі уақытта инициатива ретінде орнықты. Қазақстандық эксперттер «бастама» деп қазақша аудармасын беруді де жөн көреді. Бірақ біз ағылшын тіліндегі «initiative», (қытайша - 倡议) сөзінің мағынасын бұзбай «инициатива» деп қолданған орынды деп санаймыз.

Үшіншіден, инициативаның нақты үйлестіруші органы жоқ, өйткені «Белдеу мен жол» еуропалық үлгідегі интеграциялық жоба емес. Еуроодақ

немесе Еуразиялық одақты қарайтын болсақ, ең алдымен, Бірыңғай экономикалық кеңістік, Кедендік одақ, сосын Одаққа бірігіп, басқарушы органдар, үкіметаралық және парламентаралық комиссиялар құрылды. Ал «Белдеу мен жол» даму деңгейі әртүрлі мемлекеттердің арасында экономикалық дәліздер құру, трансқұрлықтық көліктік маршруттарды орнықтыру арқылы сауда айналымын, жергілікті жердегі инфрақұрылымды дамытуға ықпалдасуды көздейді.

Қысқаша айтқанда, концептуалдық тұрғыда бұл – Қытайдың алыс-жақын мемлекеттермен қатар даму философиясы. Сондықтан Қытай үкіметаралық жоғары органды құрмай-ақ аймақтық ынтымақтастықты нығайтуды көздеп отыр. Ондай функцияны біз назарға алып отырған «Бір белдеу, бір жол» Форумы және оның жанындағы Консультативтік комитет атқарады екен. Бірқатар эксперттердің айтуынша, Форум инициативадағы институционалдық вакуумды толтыруға септеседі. Дегенмен, ортақ үйлестіруші органның болмауы жұмыстың жүйесіне, проблемалардың консенсус арқылы шешілуіне кедергі келтіреді.

Фридрих Эберт қорының ұйымдастырған «Жаңа Жібек жолы және аймақтық кооперацияның болашағы» атты зерттеуге сәйкес[10], бүгінде Ресей «Белдеу мен жолды» жаһандық геосаяси жоба ретінде қарастырады және Батыс елдерімен текетірес барысында тек қана экономикалық емес, сыртқы саяси бонустарды алуды көздейді. Орталық Азия мемлекеттері бұл инициативаға салыстырмалы түрде прагматикалық ұстанымда. Яғни, осы аймақтағы эксперттік дискурса сәйкес, әлемдік геосаясаттың сойылына қарағанда, Қытайдың қатысуымен нақты экономикалық жобаларға назар аударылады. Соңғы жылдары Қытайдың «жұмсақ күші» мен қарыз қақпаны туралы да жиі қозғалып келеді. Қазақстан «Нұрлы жол» бағдарламасын байланыстырып, көліктік-логистикалық дамуға көңіл бөледі. «Темір жол дипломатиясының» өз жетістіктері бар. 2018 жылы қос елдің темір жол порттарынан өткен контейнерлік жүктің салмағы 13,9 млн тоннаға жетіп, бір жылда 38%-ға артқан. Ал, Қазақстан-Қытай сауда көлемі 20 млрд. АҚШ долларына жуықтаған. Мәселен, жақында Вьетнам-Қытай-Қазақстан-Еуропа бағытында темір жол транзиттік дәлізі іске қосылды. 2018 жылы Қазақстан-Вьетнам саудасы да 467,2 млн[11] АҚШ долларына жеткен. Енді Қазақстан Оңтүстік Шығыс Азия мен Еуропа арасындағы тиімді байланыс көпірі болады. Қазақстан «Бір белдеу, бір жол» инициативасын осындай практикалық тұрғыда пайдаланып отыруы қажет.

Қазақстан мен Қытай арасындағы ресми дипломатиялық байланыстың орнығуы – екіжақты талпыныстың жемісті нәтижесі. Бұл жерде Қазақстандық тараптың бастамашылдығы, жас мемлекет ретіндегі мүддесі басым. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан шекараны белгілеу және трансшекаралық өзендерді бірлесіп пайдалану көптеген кедергілермен орындалса да, қазақстандық дипломатия өз алдындағы міндеттерді орындады. Анығын айтқанда, мемлекет басшыларының жеке достық қатынастары, бейресми сұхбаттары үлкен шешімдерге негіз қалады. Осы орайда, Қазақстан басшыларының шебер дипломатиялық, мәмілегерлік,

келіссөз жүргізу қабілеттері үлкен рөл ойнады. Әр кезеңдегі төрағаларының өзіндік басқару ерекшелігі бар болғанымен, Н.Назарбаев Қытай билігінің барлық буынымен тиісті дәрежеде әріптестік байланыс орнатты. Әрине, Елбасының жанындағы сол уақыттағы Сыртқы істер министрі Қ.Тоқаев бастаған дипломаттардың да еңбегін ескермеуге болмайды. Аталған команда сыртқы саяси принциптері мыңжылдыққа тереңдеп кететін Қытай елімен лайықты деңгейде қатынас орнатты деуге толық негіз бар.

2017 жылдың басы Қытай Төрағасының қайта сайлануы, «Белдеу мен жолдың» XIX партия Съезінде партия Жарғысына, Си Цзиньпин ойларының Конституцияға енгізілуіне байланысты сенімді басталды. Дегенмен, алғашқы «Белдеу мен жол» форумынан кейін аймақта және әлемдік масштабта бірқатар өзгерістер орын алды. Қытай мен АҚШ арасында сауда конфликтісі нақты іс-қимылмен жалғасып, саяси сипатқа көшті. Қытай мен Индия арасында шекаралық қақтығыс орын алды. Венесуэладағы ішкі тұрақсыздық Қытайдың «қабырғасына батты». Оңтүстік және Оңтүстік Шығыс Азия елдеріндегі «Белдеу мен жолға» қатысты ұстанымы, мемлекеттік қарыздар туралы ақпарат Қытайдың сыртқы имиджін қалыптастыруда кемшіліктердің бар екендігін көрсетеді. Қытай «Белдеу мен жолды» іске асырудың бүгінгі межесінде бірқатар проблемалардың қалыптасқанын көріп отыр. Қордаланған мәселелер төтесінен қойылып, жоғарыда айтылған түсініксіз тұстардың басы ашылса, «Белдеу мен жол» бойындағы елдер үшін әлдеқайда тиімді болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Н.Назарбаев. Ғасырлар тоғысында – Алматы, Атамұра. - 2003, 256 б.
2. Тоқаев Қ. Беласу. Дипломатиялық очерктер. – Алматы: Дәуір. – 2003, 348 б.
3. Тұлға туралы толғамдар. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011, - 440 б.
4. Нұрсұлтан Назарбаев «Бір белдеу, бір жол» атты халықаралық ынтымақтастық форумына қатысты - http://www.akorda.kz/kz/events/international_community/foreign_visits/nursultan-nazarbaev-bir-beldeu-bir-zhol-atty-halykaralyk-yntymaktastyk-forumyna-katysty#/upload/anounces/80c009d3255977_ddf82b3d31b80971f4.jpg (25.03.2019)
5. Губайдуллина М.Ш. Две стратегии – один путь: казахстанско–китайские отношения на новом Шелковом пути // «Один пояс – один путь»: Сотрудничество и устойчивое развитие сопредельных государств. – Алматы: Изд-во Қазақ Университеті, 2016 2016 №1, 34 - 44 стр.
6. Великая афера Китая «Один пояс — один путь» — Фукуяма / <https://365info.kz/2018/05/velikaya-afera-kitaya-odin-poyas-odin-put-fukuyama> - 31.05.2018
7. Нұрсұлтан Назарбаев «Бір белдеу, бір жол» атты халықаралық ынтымақтастық форумына қатысты / http://www.akorda.kz/kz/special/events/international_community/foreign_visits/nursultan-nazarbaev-bir-beldeu-bir-zhol-atty-halykaralyk-yntymaktastyk-forumyna-katysty - 15.05.2017
8. ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің «Бір белдеу – бір жол» форумындағы сөзі / http://www.xinhuanet.com/2017-05/14/c_1120969677.htm - 14.05.2017
9. Guo Huadong. Steps to the Digital Silk Road / <https://www.nature.com/articles/d41586-018-01303-y>
10. Новый Шелковый путь и будущее региональной кооперации / <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/moskau/14459.pdf>
11. Запущен трансконтинентальный ж/д маршрут «Вьетнам-Китай-Казахстан-Европа» / https://strategy2050.kz/ru/news/apushchen_transkontinentalnii_zhd_marshrut_etnamitaiazahstanvropa_52720 - 07.03.2019

КОНФУЦИЙ ИНСТИТУТТАРЫ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ЫҚПАЛДАСТЫҚ

Керімбаев Е.Ә., Набижанқызы З.
Әл-Фараби атындағы Қаз ҰУ
Алматы, Қазақстан.
e-mail: kerimbay.erzhan@gmail.com
e-mail: zauke423@gmail.com

Аңдатпа

Конфуций институттары ХХІ ғасырда Қытайдың дүниежүзінде құрған институттары. Бұл ұлы гуманист ойшыл Конфуцийдің есімімен аталатын институттардың негізгі міндеті – дүниежүзіне қытай тілі мен дәстүрлі мәдениетін тарату еді. Алайда қазір оның атқарған қызметі мен жасаған ықпалы әлемді ойландырып отыр, тіпті түрлі күмәндар тудыруда.

Мақалада Қытайдың Конфуций институттарының дүниежүзінде құрылу үдерісі, әсіресе, Орта Азия мемлекеттерінде ашылуы мен дамуы барысы және оның қызметінің кеңеюі мен ықпалының тереңдеуі қарастырылған. Конфуций институттарының Қытайдың мемлекеттік жобасы ретінде мемлекеттік қаржылық және техникалық қолдаумен ұтымды жұмыстар жасап отырғаны, оның қызмет бағытының Қытайдың халықаралық аренада қолданып отырған «жұмсақ күш» саясатын жүзеге асыруға және дипломатиялық міндеттер атқаруға бет алып бара жатқаны сараланады.

Сонымен қатар, аталмыш институттардың жұмыс жүргізу әдістері және олар институттарды қабылдаған елдер мен оқу орындарының көздеген мақсаттарына, Конфуций институттарының әлемге тез таралуы мен ықпалының жылдам тереңдеуіне және оның сын-қатерлерге ұшырауының басты себептеріне талдаулар жасалған.

Түйін сөздер: Конфуций институттары, қытай тілі, мәдени ықпал, жұмсақ күш, сын-қатер.

СТАНОВЛЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТОВ КОНФУЦИЯ

Аннотация

Институты Конфуция - это международный проект в гуманитарной сфере, созданный Китаем в ХХІ веке. Основной задачей этих институтов было распространение китайского языка и традиционной культуры Китая по всему миру. Однако деятельность и влияние этих заведений подвергается разным сомнениям мирового сообщества и заставляют задуматься над его работой

В этой статье рассматриваются создание и развитие, расширение и влияния деятельности институтов Конфуция по всему миру. Особый акцент делается на страны Центральной Азии.

Дается анализ поворотам деятельности Институтов Конфуция, который при финансовой и технической поддержке государства занимается продвижением китайского языка и культуры как одной из форм «мягкой силы» Китая на мировой арене.

А так же в статье рассматриваются методы работы институтов Конфуция, которые содействовали быстрому распространению и усилению влияния этого заведения. Анализируются основные причины проблем и критики институтов Конфуция, возникающих при напористой гуманитарной экспансии Китая по всему миру.

Ключевые слова: мягкая сила, внешняя языковая политика, институты Конфуция, культурная экспансия.

THE FORMATION AND ACTIVITIES OF CONFUCIUS INSTITUTES

Abstract

Confucius Institutes is an international humanitarian project created by China in the 21st century. The main task of these institutions was to spread the Chinese language and traditional

culture of China throughout the world. However, the activities and influence of these establishments are subject to various doubts of the world community and make them think about its work.

This article discusses the creation and development, expansion and influence of Confucius institutions around the world. Special emphasis is placed on the countries of Central Asia.

An analysis is made of the turn of activities of Confucius Institutes, which, with the financial and technical support of the state, is engaged in promoting Chinese language and culture as one of the forms of “soft power” of China on the world stage.

As well, the article discusses the working methods of Confucius institutions, which contributed to the rapid spread and enhancement of the influence of this institution. The main causes of the problems and critics of Confucius institutions arising from the assertive humanitarian expansion of China throughout the world are analyzed.

Key words: soft power, foreign language policy, Confucius institutions, cultural expansion.

«Конфуций институттары»мен «Конфуций сыныптары»деген Қытайдың шетелдік оқу орындарының базасында құрылған мемлекеттік қытай тілі мен мәдениетін оқытатын орталықтар. Ең алғаш ол 2004 жылы Оңтүстік Кореяныастанасы Сеул қаласында құрылған еді, 2017 жылдың соңына дейін әлемнің 146 мемлекетінде 525 Конфуций институты мен 1113 Конфуций сыныптары ашылды. Қытайдыңбүкіл әлем мойындаған ұлы гуманист ойшылы Конфуцийдің есімімен аталған институттың басты міндеті – дүниежүзіне қытай тілі мен дәстүрлі гуманизм мәдениетін тарату еді. Алайда қазір оның атқарған қызметі мен жасаған ықпалы әлемді ойландырып отыр, тіпті түрлі күмәндар тудыруда. Сондықтан Конфуций институттарының дүниежүзінде құрылу үдерісі, әсіресе, Орта Азия мемлекеттерінде ашылуы мен даму барысы және оның қызметінің кеңеюі мен ықпалының тереңдеуін зерттеу өте маңызды болып отыр. Өйткені, Қытайдың мемлекеттік жобасы ретінде мемлекеттік қаржылық және техникалық қолдаумен құрылып жатқан институттар мен ашылып жатқан сыныптардың қытай тілін оқыту арқылы жасаған мәдени ықпалы жергілікті халыққа қытайлық саяси құндылықтарды сіңіруде. Бұл елдердің болашақ даму бағытына ықпал жасайтын мәселе. Сондықтан біз, Қытайдың халықарада қолданып отырған «жұмсақ күш саясатын» жүзеге асыруға және дипломатиялық міндеттер атқарудағы аталмыш институттың рөлін, оның құрылу барысы, қызмет ету әдістері және ол институттарды қабылдаған елдер мен ЖОО-ның көздеген мақсаттарынашып көрсетуді мақсат етеміз. Осы тақырыпқа қатысты ҚКП Съездер құжаттары, Конфуций институттарының халықаралық келісімшарттар құжаттарын негізге ала отырып, осы мекемеге қатысты әлемде қазірге дейін жарияланғанматериалдарға сүйене отырып зерттеу жүргіздік. Яғни, мақаламызда«Конфуций институттары»мен «Конфуций сыныптарының» құрылуы, оның қызметі, дамуы және сын-қатерге ұшырауы сияқты мәселелерге талдау жасап, өз көзқарастарымызды ұсынбақпыз.

Шетелдерде Конфуций институттары мен Конфуций сыныптарының құрылуы – Қытайдың өрлеуі және әлемге қадам басуына байланысты өмірге

келген құбылыс. Қытайдың 2001 жылы Дүниежүзі сауда ұйымна кіруі, оның халықаралық сауда-экономика жүйесіндегі және саяси-дипломатиялық қатынастардағы позициясын нығайта түсті. Сонымен Қытай әлемге өздерінің концепциясын немесе жаңа тәртіпін қабылдату үшін, эконмикалық қаржылық ықпал етумен қатар, «жұмсақ күш» немесе қытай тілі мен мәдениетімен де ықпал жасау саясатын қолданды.

1987 жылы ҚХР үкіметі қытай тілі мен мәдениетін әлемге таратуды ұйымдастыратын мемлекеттік Кеңсе (қытай тілінде қысқартып «Ханьбань–Hanban» деп атайды) құрды. Бұл ҚХР Білім министрлігіне қарайтын құзырлы мекеме Сыртқы істер министрлігімен бірлесіп жұмыс жүргізетін болды. «Ханьбань»-ның құрамында 19 басқарма (Жалпы мәселелермен айналысатын басқарма; Адам ресурстары басқармасы; Бухучет және аудит басқармасы; Қаржы басқармасы; Даму және жоспарлау басқармасы; Саясат және зерттеу басқармасы; Азия мен Африкадағы Конфуций институттары басқармасы; Америка мен Мұхит аймағындағы Конфуций институттары басқармасы; Европадағы Конфуций институттары басқармасы; Оқытушылар құрамы басқармасы; Еріктелермен жұмыс басқармасы; Оқыту материалдары басқармасы; Тестілеу басқармасы; Шәкіртақы тағайындау бағдарламалары басқармасы; Мәдени байланыс басқармасы; Қытайтану және қытайды зерттеу басқармасы; Қоғаммен жұмыс істеу басқармасы; Халықаралық алмасу басқармасы; Логистика басқармасы)[1] жұмыс жүргізеді. «Ханьбань» өзінің жүйелі де өнімді жұмыс жүргізетін ережелері мен механизмін жасады. Осылайша «Ханьбань» штаб пәтері Пекин қаласында орналасқан, жоғары статусы мен корпоративтік құрылымы кемелді, табыс таппайтын мемлекеттік мекеме ретінде дүниеге келді.

Кеңес төраға, вице-төраға, кеңестің атқарушы мүшелері және қатысты жекелеген мүшелерден құрылған. Кеңестің төрағасы, орынбасарлары мен атқарушы мүшелердің кандидатурасын ҚХР Мемлекеттік кеңесінің Әкімшілік оқу-ағарту агенттігі ұсынады және ҚХР Мемлекеттік кеңесі бекітеді. Кеңестің 15 мүшесінің 10-ны әлемдегі Конфуций институттарының директорлар кеңесінің басшыларынан тағайындалады. Кеңес мүшелерінің құрамына 12 мемлекеттік министрлік пен комитетінің өкілдері кіреді. Нақтылап айтқанда ҚХР Мемлекеттік кеңесінің хатшылығынан, Қытайдың Білім беру министрлігінен, Қаржы министрлігінен, Мемлекеттік кеңесі жанындағы мұхажирлар (Хуачияулар) кеңсесінен, СІМ, Даму және реформа Комитетінен, Сауда министрлігінен, Мәдениет министрлігінен, Халықаралық радиосынан, Пресса ісі мемлекеттік әкімшілігінен, ҚХР Мемлекеттік кеңесінің ақпарат бөлімінен және Мемлекеттік тіл комитетінен өкілдер қатысады[2]. Мұның өзі бұл құрылымның Қытайда аса маңызды мемлекеттік мекеме екендігін көрсетеді.

Ал «Ханьбань», Конфуций институттарының жұмыс жоспарын, оқыту ережелерін, даму стратегиясын жасайды және оның атқарылуын қадағалайды, институттар мен сыныптардың жұмыс жүргізуіне материалдық, техникалық, қаржылық және оқытушы ресурстарын қамтамасыз етеді.

«Ханьбан»қытай тілі мен мәдениетін үйренушілердің деңгейін анықтап, сертификат және оқу гранттарын берудің жүйесін жасады. Ол HSK (Hanyu shuiping kaoshi - Қытай тілі деңгейін анықтау) емтихан қабылдау тәртібін орнатты. Және оған қажетті оқулықтар мен оқу құралдарын, оқыту методикасын үйрететін материалдар дайындайды және оны үздіксіз толықтырып отырады. Осы жүйе бойынша дүниежүзінде 2010 жылы HSK емтиханын тапсырғандардың саны 750 мыңға жетсе, соңғы кезде оның саны 1 млн адамнан асқан [3]. Ал Конфуций институттары тек қытай тілін қана оқытып қоймайды, сонымен қатар Қытайдың дәстүрлі мәдениеті мен философиясын, құндылық көзқарастарын сіңіруге көп көңіл бөледі.

Қытайдың шетелде қытай тілі мен мәдениетін оқытатын орталықтарын немесе сынып-аудиторияларды Конфуций есімімен атауының өзіндік мәні бар. Б.з.д. 551-479 жылдары өмір сүрген Конфуций (Кун Цзы) – қытайдың ұлы ойшылы және ағартушысы, қытайдың дәстүрлі рухани ілімінің негізін қалаған, бүкіл әлем мойындап және құрмет тұтқан гуманист ұлы тұлға. Сондықтан әлем елдерінің Конфуций есімі мен оның ілімін жылы қабылдайтын көңіл-күйін ескеріп, қытай тілі мен мәдениетін оқытатын институттар мен сыныптарға оның есімін бергені түсінікті. Өйткені әлемде мұндай тәжірибе бар. Мысалы, әлем елдерінде испандықтар Сервантес институтын құрса, немістер Гете институтын ашып отыр.

2002 жылдан бастап ҚХР-дың Білім министрлігіне қарайтын «Ханьбань» Сыртқы істер министрлігінің қолдауымен әлемнің әр елінде Конфуций институттарын құру жұмысын қолға алды. 2004 жылы ҚКП ОК XVI съезінің 4-ші пленумында ҚХР Білім министрлігі мен «Ханьбань» дайындаған «Жоба» қабылданып, шет елдерде қытай тілі мен мәдениетін насихаттау міндеті анықталды. Сонымен «Ханьбань» Конфуций институттарын құруды 2004 жылдан бастады. Бұл «Жобаны» алдымен КСРО-ның құрамынан шыққан, жаңа тәуелсіздік алған Орталық Азия мемлекеттері мен Шығыс Еуропа мемлекеттерінен бастауды жөн санады. Айтқандай 2004 жылдың жазында Ташкентте алғашқы эксперименттік «Конфуций институты» құрылды. Сол жылдың аяғында алғашқы «Конфуций институты» Оңтүстік Кореяның астанасы Сеул қаласында ресми түрде құрылды [4]. Содан кейін әлемнің әр елінде Конфуций институттарын құру қарқынды жүргізілді. Қытайдың әлеуметтік-экономикасының жылдам дамуы мен халықаралық орны мен рөлінің артуы әлем елдерін өзіне қатты қызықтырды. Қытайды түсіну үшін оның тілі мен мәдениетін үйренуге жастардың белсенділігі арта түсті. Оның үстіне Қытай үкіметі Конфуций институты мен сыныптары орналасатын оқу орындарының кеңсе, аудиторияларын жөндеп-жаңғыртуға жұмсалатын қаражатты, оқуға қажетті техникалық жабдықтар мен оқулықтарды, оған жіберген оқытушысы мен директорларының жалақысын толығымен өздері шығарып отыруы, Конфуций институтын оқығандарға берілетін гранттар санының көбейіп отыруы, институттар мен сыныптар орналасқан ЖОО-ның ешқандай шығын шығармай-ақ оқушылардан табыс табатын факторлар, аталмыш институттар мен сыныптардың дамуына зор мүмкіндік жасады.

«Ханьбанның» мәліметіне жүгінсек, әлемдегі қытай тілін оқитын адамдардың саны 2004 жылдан 2014 жылға дейінгі аралықта 30 миллионнан 100 миллионға өскен. «Ханьбанның» ресми сайтында 2017 жылдың 31 желтоқсаныдеп көрсетілген мәліметте, әлемнің 146 мемлекетінде 525 Конфуций институты мен 1113 Конфуций сыныптың ашылғаны айтылған [5].

Олардың әлемдегі орналасуын, төмендегі кестеден көруге болады:

Әлемдегі Конфуций институттары

	Азия	Африка	Европа	Америка	Мұхитаймағы	Барлығы
Қаншаелде	33	39	41	21	4	138
Конфуций инст. саны	118	54	173	161	19	525

Әлемдегі Конфуций сыныптары

	Азия	Африка	Европа	Америка	Мұхитаймағы	Барлығы
Қаншаелде	21	15	30	9	4	79
Конфуций сынып саны	101	30	307	574	101	1113

Оның ішінде Комор аралдары, Мьянма, Вануату, Гренада, Лесото, Кук аралдары, Андорра, Европа одағы сияқты мемлекеттерде тек қана Конфуций сыныптары ашылған.

Алайда, 2018 жылдың 29 қыркүйегінде өткен «Ашық есік күнінде» Конфуций институтының «Ханьбань» жариялаған мәлімет бойынша, бұл сандардың тағы да өскенін көреміз. Қазіргі таңда әлемнің 149 елінде 530 Конфуций институттары мен 1113 Конфуций сыныптары белсенді түрде қытай тілі мен мәдениетін оқытумен шұғылданады, оларға 46,2 мың қытайлық және шетелдік оқытушылар сабақ береді. Ал, қытай тілін оқып жүргендердің жалпы саны 9 млн-нан асады [6] екен.

Конфуций институттары дүниежүзіндегі елдердің қытай тілін оқуын қамтамасыз ету үшін, 170 мемлекетте 30 млн оқулық таратқан.

2004-2014 жылдар аралығында қытай тілін оқитындардың саны АҚШ-та 15 есеге, Германияда 10 есеге өскен. Бүгінгі күні әлемнің 48 елі қытай тілін оқытуды өздерінің ұлттық оқу-ағарту саласына енгізген. Оның ішінде АҚШ, Ресей, Ұлыбритания, Франция, Жапония, Оңтүстік Корея сияқты оқу-ағарту жүйесі дамыған мемлекеттер бар [7].

Ал, Қазақстанда қазіргі кезде 5 бірдей Конфуций институттары өз қызметін жүргізуде. Олар Астана қаласында Л.Н.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университеті, Алматы қаласында Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті мен Абылай хан атындағы халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті, Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институты, Қарағанды Мемлекеттік техникалық университеті жанынан ашылған Конфуций институттары.

Конфуций институттары қайсы мемлекетте болмасын, олардыңіске асыратын мақсаты мен атқаратын міндеттері ұқсас. Олардың басты мақсаты - Қытайды әлем елдеріне жақсы жағынан таныстыруға, Қытаймен өзара қарым-қатынастарды дамытуға, қытай мәдениеті мен құндылықтарын қабылдануға қызмет ету. Сондықтан Конфуций институттары қытай тілі мен мәдениетін оқытумен қатар,Қытай жөнінде түрлі ғылыми конференциялар мен семинарлар өткізеді, қытай тілі мен мәдениеті бойынша түрлі жарыстар, мерекелік іс-шаралар ұйымдастырады, қытай тілінің деңгейін анықтайтын квалификациялық HSK емтиханын өткізеді,қытай тілі бойынша түрлі оқулықтар мен оқу құралдарын шығаруды ұйымдастырады және қаржыландырады,Қытайда өтетін студенттер мен қытай тілі оқытушыларына арналған түрлі стажировкалар ұйымдастырады және Қытайға барып оқуға ақыл-кенестер береді [1].

Қытай өкіметі Конфуций институттарының қызметіне мемлекеттік стратегиялық саясат ретінде маңыз берген. Мысалы,2013 жылы АҚШ-тың Денвер университетінде Конфуций институты ашылғанда ҚКП ОК бас хатшысы, ҚХР төрағасы Си Цзиньпин университет ректорына құттықтау хатын жолдады; 2014 жылы ақпанда Пәкістанның Файсалабад ауылшаруашылық университетінде құрылғанКонфуций институтының ашылу салтанатына ҚХР төрағасыөзі барып қатысты. Сол жылдың мамыр айында Берлин қаласында Си Цзиньпин неміс қытайтанушылары мен Германиядағы Конфуций институттарының оқытушылары және институт тыңдаушыларымен кездесу өткізіп, Қытай мен Германия арасындағы мәдени-тілдік қарым-қатынасты одан ары дамыту туралы әңгімелесті. Кездесуде Қытай басшысы «Тіл қарым-қатынастың ең маңызды кілті және белгілі бір елдің мәдениетінің тартымдылығы негізінен тіл арқылы жеткізіледі» деп, «Біз Конфуций институттарының рөлін бұдан да арттырып, тілдік байланыс пен ынтымақтастықты нығайтып қана қоймай, сонымен қатар Қытай мен Батыс мемлекеттері арасында салыстырмалы зерттеулер жүргізсек» [8] деген болатын.

Конфуций институттарының білім беру жұмысы Қытайдың сыртқы саясатын атқарумен тығыз байланыстырылған. Қытай мен Конфуций институттары орналасқан елдер арасындағы білім беру және мәдени алмасу саласындағы ынтымақтастық қатынастарды қалыптастыру мен дамытуға, тіпті, екі ел кәсіпорындары арасында байланыстарға дәнекер болу миссиясын да қоса атқарып келеді. Олар мәдени дипломатияны өрістетуді арқылы қытайлық мәдени позицияны нығайтуға қызмет етіп келеді. СондықтанҚытай үкіметі Конфуций институттары мен сыныптарын барынша көп ашуға тырысып келеді.

2013 жылы ҚХР Мемлекеттік Кеңесінің әкімшілік бөлімі Конфуций институттарының шетелдердегі ықпалын одан әрі нығайту мақсатында«2012-2020 жылға арналған Конфуций институттарын дамыту жоспарын» жасады [9].

Конфуций институттарының атқарған жұмыстары негізін Джозеф Найддың пайымдаған«Жұмсақ күш» теориясына сай келеді. Яғни, қара күшке

жүгінбей-ақ, басқалардың сен қалаған әрекетке баруына қол жеткізу. Тартымдылық арқылы көздеген нәтижеге жете білу. Ал мұндай нәтижеге мәдени дипломатия арқылы әлемдік қауымдастыққа тілі мен мәдениетін тарату арқылы қол жеткізеді [10]. Қытай тура осы жолмен айтарлықтай нәтижеге қол жеткізіп отыр. 2015 жылы Американың «Сыртқы саясат» журналы «Тынық мұхиты аймағындағы күштер индексінің тізімін» жариялады. Ол жерде қытай-американ қарым-қатынастарының болашағына ең көп ықпал еткен 50 тұлғаның аты аталды. Сол тізімде Конфуций институттары Штаб пәтерінің Бас директоры Сюй Линь да бар. Журналда Сюй Линь мәселесі мен кедергісі өте көп Қытайдың жұмсақ күшін дамытуды басқарып отырған адам деп сипатталған [11].

2014 жылы Конфуций институттарының құрылуының 10 жылдық мерейтойына арналған ІХ халықаралық конференциясының ашылу салтанатында қатысқан ҚХР Мемлекеттік кеңесінің вице-премьері Лю Яндонг «Конфуций институты күні» аясында өткен 10 жылдық мерекеде сөйлеген сөзінде: «Күн шығыста Жаңа Зеландиядан бастап, күн бататын Гавай аралдары аралығында бүкіл жер жүзінде салтанатты түрде бұл мереке тойланып жатыр. Конфуций институттары 10 жылдың ішінде қытай тілі мен мәдениетін таратуда ғана үлкен жетістіктерге жетіп қойған жоқ, сонымен қатар әлемдік кеңістікте Қытайдың ықпалын нығайта түсті»[12] деп атап көрсетті. Айтса айтқандай, бұл процесстің әлемдік аренадағы ықпалы күшейе түсті. Бірақ бұл жағдай әлемдегі әр елдің күдік-күмәнін тудыра бастады. Өйткені мемлекеттік ресурстар арқылы қытайқұндылықтарын тықпалау бірден ұлттық құндылықтарға қарама-қарсы келді. Әсіресе батыстық құндылықтарға кереғар келді.

Алайда Қытай өкіметі «жұмсақ күш» саясатын өнімді түрде іске асыру үшін, Конфуций институттарының әр елдің ең ірі және беделді жоғарғы оқу орындарында құрып, өз бағдарламасы бойынша жұмыс жүргізіп отыр. Сондай-ақ жастарды Қытайға баурау мақсатында шетелдіктердің Қытайдың жоғарғы оқу орындарында тегін оқуына бөлінетін гранттар санын көбейтіп келеді. Тек қытай тілі деңгейін анықтайтын HSK емтиханынан өткен және халықаралық «Қытай тілі көпірі» сайысының жеңімпазы болғандар, Қытайға барып бір жылдан үш жылға дейін тегін оқып келеді. Ал Қытай тілін оқытып жүрген оқытушыларға арнап Қор құрды. Аталмыш Қор Қытай тілі оқытушыларына материалдық тұрғыда қолдау көрсетіп отырады.

Қытай тілі мен мәдениетін оқытумен қатар, оның кең көлемде таралуына және терең тамыр тартуын қамтамасыз ету үшін, Қытай үкіметі Шет елдерде Қытай мәдени орталықтарын құруда. ҚХР-дың Мәдениет министрілігі 2020 жылға дейін әлемде 50 мәдени орталықтар ашуды жоспарлап отыр.

Осындай жұмыстардың барлығы Конфуций институттарының тікелей араласуымен іске асып жатқанын ескерсек, оның Қытайдың «жұмсақ күш» саясатын жүзеге асырудағы орны мен рөлінің қытайлар үшін қаншалықты маңызды екенін көруге болады.

Қытай үкіметі Конфуций институттарын мамандандыру арқылы дамытып келеді. Нақтылап айтқанда, Британдық бизнесмендер мен сарапшыларды арнайы оқыту үшін құрылған Лондон Конфуций институты, әлемдегі ең алғашқы қытай медицинасын негізгі оқу бағдарламасы ретінде оқытуға мамандандырылған Конфуций институты [13].

2014 жылы Белорус Ұлттық ғылыми-техникалық университеті жанынан құрылған Конфуций институтындаарнайы ғылым мен техника бойынша білім береді [14]. Тәжікстан тау-металлургия институты жанынан ашылған Конфуций институты, тау-кен өндірісі мен мұнай саласындағы мамандарды дайындаумен айналысады [15].

Конфуций институтының көбеюі мен қызметінің барынша кеңеюі қоғамда күмән тудырды. Кейбіреулер олардың үгіт-насихатын сипатына талдау жасаған, Канаданың Ақпараттық агенттігінің журналисті Джим Браунский 2007 жылдың 28 мамырында жазған материалында Конфуций институттары Қытай үкіметінің тапсырмасымен жұмыс жасайтын «ми шаятын механизм» деп бағалағаны бар.

«Globe and Mail» газетінде шыққан мақалада, авторлар Канаданың университеттері мен колледждерін Конфуций институттарымен бірлесіп жұмыс жасаудан аулағырақ болуға шақырды. Сондай-ақ олар Конфуций институттары либералды оқу-ағарту жүйесімен жанаспайды, Қытай саясатының элементтерін насихаттаумен айналысады дейді. Канадалық зерттеушілер Конфуций институттары шетелдік оқу орындарында бағытты түрде Қытай компартиясының көзқарастарын насихаттаумен айналысып отыр [16] - деп айыптайды.

Сол жылы Канаданың қауіпсіздік және барлау қызметі өзінің тексеріс зерттеулерін жариялады. Онда Конфуций институттары Қытайдың мемлекеттік саясатын жүргізу үшін «жұмсақ күш» қолданып отырған мекеме деп айыптады. Канаданың Брей-Брит еврей ұйымының өкілі Дэйвит Мэйтас, бұл институттар желісінің кейбір мекемелері қытай үкіметінің барлау резентурасының қызметін атқарып отыр деп мәлімдеді. Бұл туралы журналист Фабрицио де Пирребург өзінің «Осы және өзге де тыңшылар» деген кітабында «Конфуций институттарында қытайдың барлау қызметі жұмыс жасайды» [17] деп жазды.

Конфуций институты басшыларының біреуі Шигесато Тошиюки Конфуций институттарын «гуманитарлық тыңшылық жасайтын барлау агенттігі» деп ресми түрде ашық айтқаннан кейін, Жапонияның Осака Саньо университеті ашылғанына бір жыл ғана болған Конфуций институтын жауып тастады.

2013 жылы АҚШ та J-1 визасын заңсыз қолданған деген айыппен Конфуций институттарын жабуға кірісті. Іс жүзінде аталмыш институттарды жабудың негізгі себебі, жоғарыда айтылған мәселелер екені даусыз.

Әлеуметтанушы Стивен Мошер Американдық парламентінің сыртқы істер комитетіне «Конфуций институттары: қытайлық троян аттары» деп аталатын баяндамасында, Конфуций институттары қытай мәдениеті мен тілін оқытудан гөрі ҚХР саяси мүдделері мен мемлекеттік саясатын алға

жылжытумен айналысады деп айыптады. Мошер баяндамасында «Конфуций институттарының оқу орындарының академиялық еркіндігіне нұсан келтіргені, өндірістік және әскери тыңшылықпен айналысқаны, шетелдегі қытайлық студенттерді аңдығаны, Далай Ламаға, Тибетке және Тайваньға қатысты, шетелдегі демократиялық қозғалыстарға және Қытайдың өз ішіндегі диссиденттерге қатысты Қытай компартиясының ұстанымын насихаттағаны туралы көптеген дәлелдер бар»[17] деп кесіп айтты.

Телеграф агенттігінің хабарлауынша, 2014 жылы Американың университет профессорлары ассоциациясы (АУПА) американың 100 университеті мен Конфуций институттарын қаржыландырып отырған Қытай үкіметімен арадағы ынтымақтастықты тоқтатуға немесе қайта қарастыруға шақырды. Бұл ұйым Конфуций институттары желісін академиялық еркіндіктің негізгі принциптерін жоққа шығарып, өз білгендерін істеп отыр деп айыптады. Ассоциация ресми мәлідемесінде «Конфуций институттары қытай үкіметінің қолындағы құрал, үкімет оларға академиялық еркіндік идеяларын қадағаламауға мүмкіндік беріп отыр» делінген. Конфуций институтының қызметін сынға алған профессорлар, «бұл мекеме тілдік және мәдени бағдарламалар арқылы бүкіл әлемде ҚКП-ның жағымды бейнесін қалыптастыру үшін құрылған және ол жерде Тибетті окупация жасау сияқты тақырыптарға еркін пікір алмасуды шектеп отыр» [18] дейді.

Осындай айыптаулардан кейін Чикаго университеті, Мельбурн университеті сияқты оқу орындары Конфуций институттарымен жасаған келісім-шарттарын тоқтатты немесе серіктестіктен мүлдем бас тартты.

2014 жылы Швецияның Стокгольм университетінің оқытушы-профессорлар құрамы қытай елшілігі Конфуций институты арқылы саяси бақылау жасап академиялық еркіндікке нұқасан келтіріп отыр деген айыппен, бұл институтты университеттен бөліп тастауды талап етті.

Стокгольм университеті жанындағы Конфуций институтының жабылуы қоғамда қызу талқыға түсті. Ол кезде де институттар желісін қытай үкіметі өз мүддесі үшін пайдаланып отырған «ми шаятын құрал» деген сөздер айтылды. Стокгольм университетіндегі Конфуций институты 2005 жылы Европада ең алғашқы ашылған еді. Оның жабылуы әлемдік қауымдастықтың назарын Конфуций институттарының атқарып отырған қызметіне қайта аударды [19].

Тура осындай айыппен 2012 жылы Австралияның «жасылдар» партиясының мүшесі Джейми Паркердің жергілікті мектептердегі Конфуций сыныптарын жабуға шақырған петициясына 10 мың адам қол қойған екен [19].

Осыған ұқсас жағдайлар Ресей университеттерінде де орын алды. Атап айтқанда, 2010 жылы «Қытай идеологиясын тықпалағаны» үшін деген айыппен Якутскідегі Конфуций институты жабылды. 2013 жылы «мемлекет саясатының мәдени және оқу-ағарту кеңістігінің тұтастығы принциптеріне, еңбек заңнамасы талаптарына қайшы келеді және мемлекеттік жоғарғы кәсіби білім беру мекемесінің статусына нұқсан келтіреді» деген айыппен Новосибирск қаласындағы екі университет жанынан ашылған Конфуций

институттарының жұмысы уақытша тоқтатылды. Осындай күдікпен Благовещенск педагогикалық университетінің жанынан ашылған Конфуций институтында, 2015 жылы Амур облысының прокуратурасы тексеру жүргізді [20].

Мұндай тағылған айыптарға Қытай басшылары мен мамандары қарсы уәж айтып, жауап беруге тырысып келеді. Ресми билік «мұндай жағдай негізінен олардың елді дұрыс танымауынан, қате түсінуінен шығып отыр» [8] дейді.

2014 жылы Қытай төрағасы Австралия парламентінде Қытай мен Австралия арасындағы еркін сауда келісіміне қатысты сөйлеген сөзінде, «мұндай келісімдердің Қытай тудырып отыр деген үрейден арылуға көмегі көп. Мәселені ушықтыру да, соғыс та қытай халқының мүддесіне сай келмейді» [21] деп атап көрсетті.

Қытай Чжэминь университетінің профессоры Ван Ивэй Конфуций институттары тек қана қытай тілін оқытатын академиялық институттар емес, сонымен қатар ол қоғамдық-дипломатиялық қызметін де атқарып отырған мекеме екенін айта келе, оны халықтық дипломатияның субъектісі мен объектісі ретінде қарастырады. Профессор өзінің көзқарасын нақтылау үшін, үш түрлі жағдайды алға тартады:

Біріншіден, Конфуций институттары әлемге Қытайды тануға көмектесуде. 2006 жылдың қараша айында «Нью Йорк Таймс» журналы «Қытай тілі: тағы бір танымал экспортты товар» деген тақырыппен жариялаған мақаласында: «Қытай өз тілінің мәдениеті арқылы қытай қоғамының жағымды да жылы бейнесін қалыптастырып отыр» -деп атап көрсетеді.

Екіншіден, «Конфуций институттары Қытай экономикасының аз уақыттың ішінде жылдам және табысты дамуының себебі неде, қытайлық қайтпас рух деген не, қытай даму жолының мәдени құндылықтары қандай, қытайдың арманы не деген сияқты қиын сұрақтарға жауап беріп отыр».

Үшіншіден, «Конфуций институттары Қытайды түсінуге көмектеседі. Олар көптеген шетелдік зерттеу орталықтарымен, ғылыми ұйымдармен серіктестікті дамыта отырып, қазіргі кезде Қытайда жүріп жатқан өркениетті өзгерістер туралы ақпарат береді. Осылайша әлемге қытай өркениетінің өз ішіндегі өркениеттен теңіздік өркениетке, аграрлық өркениетінен индустриалды өркениетке, аймақтық өркениеттен әлемдік өркениетке өткенін және ең бастысы, осы үш өзгерістің адамзаттық өркениетке айналғанын түсіндіреді» [22] деп пайымдаған. Алайда Қытай тарапы Конфуций институттарының жұмысын мінсіз етіп түсіндіргенімен, ол институттардың ауыр сын-қатерлерге дөп келіп отырғандарын жоғарыдағы фактілер дәлелдейді.

Қытайдың Конфуций институттары мен сыныптарының өмірге келуі және оның әлемдегі әрбір елге кең көлемде таралуы- Қытайдың жаһандануға ұстанған стратегиялық саясатының нақты көрінісі болып табылады. ҚХР билігі ұлы гуманист Конфуцийдің есімі мен ілімін алға тарта отырып, бейбіт өрлеу, бейбіт қатар өмір сүру деген әдемі сөздерді дәріптей отырып,

мемлекеттік қаржылық және технологиялық ресурстарды аямай жұмсай отырып Конфуций институттары мен сыныптарының санын көбейтті, қызметін кеңейтті.

Мемлекеттің жан-жақты қолдауына сүйене отырып, Конфуций институттары әлемге конфуцийшілдіктің гуманизмдік ілімдерін таратудан гөрі, ҚХР дипломатиясының миссиясын атқаруға, әсіресе, қазіргі заманғы қытайлық құндылықтарды уағыздауға бойұрды. Сөйтіп ол Қытайдың шетелдердегі мәдени базасына айналды. Сондықтан болар, Конфуций институттары Қытай басшыларының, ресми тұлғалардың, мәдениет өкілдерінің, тіпті кәсіпкерлердіңде көп бас сұғатын, түрлі іс-шаралар өткізетін нүктеге айналды.

Конфуций институттары ҚХР сыртқы саясатындағы «жұмсақ күш» құралы ретінде, бүкіл әлемде қытай тілін тарату арқылы қытайлық мәдени ықпалды артырып отырғанына Қытай үкіметі сүйсіне қараса, әлем елдері оған күмәнмен қарады. Тіпті олардың беталысынан қауіптен бастады. Сонымен көптеген дамыған елдер өз елдеріндегі Конфуций институттарын заң бойынша тексере бастады, тіпті бірінен соң бірін жауып жатқан жайы бар. Сондықтан Конфуций институттары қазір ең ауыр сын-қатерлерге ұшырап отыр. Бұл құбылыс бір жағынан Қытай өркениеті мен әлем өркениеттері арасындағы қақтығыстарды аңғартады. Әсіресе, қазіргі қытайлық құндылықтар мен әлемге ортақ азаматтық құндылықтар арасындағы алшақтықтарды көрсетеді. Осы тұрғыдан қарағанда, Конфуций институттары қытайлар мен әлем арасындағы түсіністікті ілгерлетті ме, әлде, түсініспеушілікті, тіпті дүр-дараздықты күшейте ма? деген сұрақ туындайды. Егер Конфуцийдің «仁 - ren - мейірбандық» ілімі Қытайдың өзінде және әлемде іске асса, адамзат өркениеті биіктей түсер еді. Амал нешік, өркениеттің өзі адасып бара жатқандай адамға әсер қалдырады.

Әдебиеттер

1. Госканцелярия КНР по распространению китайского языка и культуры за рубежом (сокращенно Ханьбань) // URL: <http://www.hanban.edu.cn/>
2. The Office of Chinese Language Council International North America Office. 2014. Режим доступа: www.hanban.ca/hanban.php?lang=en (дата обращения: 17.08.2014).
3. The Office of Chinese Language Council International North America Office. 2014. Режим доступа: www.hanban.ca/hanban.php?lang=en (дата обращения: 17.08.2014).
4. А.Р. Аликберова. [Гуманитарная экспансия КНР на примере функционирования Институтов Конфуция в России // MaterialsofXIIInternationalResearchandPracticalConference "ModernEuropeanScience - 2014". - Sheffield, UK. - Vol.5, pp.3-8. - 2014](#)
5. Confucius Institute Headquarters (Hanban). Режим доступа: www.hanban.edu.cn (дата обращения: 07.11.2018).
6. 530 Институтов Конфуция созданы в 149 странах мира http://russian.news.cn/2018-09/29/c_137501832.htm
7. Жиньшп. [Электронный ресурс] // Официальный сайт Жэньминь интернета. — Режим доступа: <http://edu.people.com.cn/n/2014/0928/c367001-25754689.html>
8. Председатель КНР Си Цзиньпин провел беседу с немецкими синологами и представителями преподавательского совета и слушателей Института Конфуция // Институт Конфуция, вып. 24, 2014, С.5.

9. План развития Института Конфуция на 2012–2020 гг. [Электронный ресурс] //Официальный сайт Ханьбань.-Режим доступа: http://www.hanban.edu.cn/article/2013-02/28/content_486129.htm
10. Joseph S. Nye, Jr. Think Again: Soft Power [Электронныйресурс] // Official website Foreign Policy.— Режимдоступа: <http://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/>
11. Xu Lin was elected as the top 50 most influential people in relations between China and the U.S. [Электронный ресурс] //Официальныйсайт Ханьбань — Режим доступа:http://www.chinese.cn/hanban/article/2015-01/26/content_571828.htm
12. Выступление ЛюЯндонг на церемонии открытия 9-ой глобальной Конференции Института Конфуция. [Электронный ресурс] // Официальный сайт Агентства Синьхуа. — Режим доступа: http://news.xinhuanet.com/politics/2014-12/07/c_1113550855.htm
13. Глобальная сеть Институтов Конфуция [Электронный ресурс] // Официальный сайтКазанскогофедерального университета. — Режим доступа: <http://kpfu.ru/imoiv/institut-konfuciya>
14. Церемония открытия первого института Конфуция по науке и технике [Электронный ресурс] // Официальный сайт Агентства Синьхуа. — Режим доступа:
15. [В Таджикистане открылся второй Институт Конфуцияhttps://ru.sputnik-tj.com/education/20150821/1016503961.html](https://ru.sputnik-tj.com/education/20150821/1016503961.html)
16. Руслан Изимов: "Мягкая сила" Китая - на прицеле Центральная Азия <https://radiotochka.kz/1581-.html>
17. Что скрывается под «культурной» оберткой Институтов Конфуция?<http://asiarussia.ru/articles/4494/>
18. [Американский профессора выступили против Институтов Конфуцияhttp://www.daokedao.ru/2014/06/23/amerikanskije-professory-vystupili-protiv-institutov-konfutsiya/](http://www.daokedao.ru/2014/06/23/amerikanskije-professory-vystupili-protiv-institutov-konfutsiya/)
19. Восточная хитрость против русской простоты <https://gvardeets.livejournal.com/14411.html>
20. Институту Конфуция в Благовещенске могут указать на дверь<https://russian.rt.com/inotv/2015-07-30/NTDTV-Institutu-Konfuciya-v-Blagoveshhenske>
21. Smyth J. Australia Unveils trade deal with China// Financial Times. 18 November 2014.
22. Ван Ивэй. Институт Конфуция и три шага публичной дипломатии [Электронный ресурс] // Официальный сайт Чжунго интернета. — Режим доступа: http://news.china.com.cn/world/2014-09/15/content_33514652_2.htm.王义桅. 孔子学院与公共走

РОЛЬ ВОПЛОЩЕНИЯ ПРОЕКТОВ «ОДНОГО ПОЯСА – ОДНОГО ПУТИ» И «НҰРЛЫ ЖОЛ»

Сисенғали А.М.,
Научный руководитель: Ph.DОразақынкызы Фарида
магистрантка 1 курса кафедры китаеведения КазНУ им. Аль-Фараби, г.Алматы
E-mail: akmajx@mail.ru

В данной статье рассматривается роль создания проектов «Один пояс – один путь», «Нұрлы жол», их сущность и место в укреплении казахско-китайских отношений и расширении сотрудничества в мировых секторах. Строительство крупнейшего проекта «Одного пояса – одного пути» является возрождением международного Великого Шелкового пути. В этой статье отмечается, что проект «Один пояс – один путь» это новая модель глобализации, набирающая силу и популярность. Также подчеркивается значимость данного проекта как связующего звена в решении международных конфликтов и развитии мирных диалогов. Далее отмечается успешность проекта «Нұрлы жол» и позитивные результаты сопряжения двух программ – «Нұрлы жол» и Шелкового пути. В конце раскрывается международное значение строительства данных проектов и формирование новых возможностей для развития торгово-экономических отношений между странами.

Ключевые слова: международное сотрудничество, инициатива Китая, китайско-казахские отношения, возрождение Великого Шелкового пути, модель глобализации.

Бұл мақалада «Бір белдеу - бір жол», «Нұрлы жол» жобаларының құру маңызы, қазақстандық-қытай қатынастарын нығайтудағы және жаһандық секторлардағы ынтымақтастықты кеңейтудегі негізі мен орны талқыланды. «Бір белдеу, бір жол» ірі жобасының құрылысы - Ұлы Жібек жолының қайта жаңғыруы болып табылады. Бұл мақалада «Бір белдеу - бір жол» жобасы жаһандандудың жаңа моделі болып табылады, ол күш пен танымал болады. Ол сондай-ақ бұл жобаның маңыздылығын халықаралық жанжалдарды шешудегі және бейбіт диалогты дамытудағы байланыс ретінде атап көрсетеді. Бұдан басқа, «Нұрлы жол» жобасының табысы және «Нұрлы жол» және «Жібек жолы» екі бағдарламаны біріктірудің оң нәтижелері. Соңында, осы жобалардың құрылысы мен халықаралық сауда-экономикалық қатынастарды дамыту үшін жаңа мүмкіндіктерді қалыптастырудың халықаралық маңызы айқындалды.

Түйінді сөздер: халықаралық ынтымақтастық, Қытайдың бастамасы, қытай-қазақ қарым-қатынасы, Ұлы Жібек жолын жаңғыртуы, жаһандану моделі.

This article discusses the role of creating projects “One Belt - One Way”, “Nurly Zhol”, their essence and place in strengthening Kazakh-Chinese relations and expanding cooperation in global sectors. The construction of the largest project “One Belt, One Road” is the revival of the international Great Silk Road. This article notes that the project “One Belt - One Way” is a new model of globalization that is gaining strength and popularity. It also emphasizes the importance of this project as a link in solving international conflicts and developing peaceful dialogues. Further, the success of the project “Nurly Zhol” and the positive results of the conjugation of two programs - “Nurly Zhol” and the Silk Road. At the end, the international significance of the construction of these projects and the formation of new opportunities for the development of trade and economic relations between countries is revealed.

Keywords: international cooperation, China's initiative, Chinese-Kazakh relations, the revival of the Great Silk Road, globalization model.

В последние годы Китай и Казахстан продолжают расширять и углублять сотрудничество в таких областях, как экономика и торговля, энергетика и производственные мощности. Казахстан является одной из ведущих стран Центральной Азии, а также первой станцией строительства «Один пояс – один путь», территория которого простирается на Запад. Как передает Ли Юнцзюнь [6], at the heart of One Belt, One Road lies the creation of an **economic land belt** that includes countries on the original Silk Road through Central Asia, West Asia, the Middle East and Europe, as well as a **maritime road** that links China's port facilities with the African coast, pushing up through the Suez Canal into the Mediterranean.

The project aims to redirect the country's domestic overcapacity and capital for regional infrastructure development to improve trade and relations with Asian, Central Asian and European countries. В основе проекта «Один пояс – один путь» лежит создание **экономического сухопутного пояса**, который включает страны на первоначальном Великом шелковом пути через Центральную Азию, Западную Азию, Ближний Восток и Европу, а также **морскую дорогу**, которая связывает портовый комплекс Китая с побережьем Африки, проталкивая ее через Суэцкий канал в Средиземное море. Проект направлен на перенаправление внутренних избыточных мощностей и капитала страны на развитие региональной инфраструктуры для улучшения торговли и отношений со странами АСЕАН, Центральной Азии и Европы.

Как пишет Лю Цзяньфэй [7], One Belt One Road (OBOR) is an initiative the Chinese envisioned in 2013 and are taking progressive steps to bring it to fruition. Execution of the plan will depend on how China is able to engage the countries involved in this perimeter, mainly in what it calls the Silk Road Initiatives. The OBOR has following two key components:

New Silk Road Economic Belt that links China and Europe, through Central and Western Asia

Maritime Silk Road (MSR) that will connect China and Southeast Asian countries, Africa and Europe.

«Один пояс – один путь» (ОПОП) - это инициатива, которую китайцы предусмотрели в 2013 году, и предпринимают последовательные шаги для ее реализации. Выполнение плана будет зависеть от того, как Китай сможет привлечь страны, вовлеченные в этот периметр, в основном в то, что он называет Инициативами Шелкового пути. ОПОП имеет следующие два ключевых компонента:

Новый экономический пояс Шелкового пути, который связывает Китай и Европу через Центральную и Западную Азию.

Морской шелковый путь (МШП), который соединит Китай и страны Юго-Восточной Азии, Африку и Европу.

2 сентября 2016 года в Ханчжоу правительства Республики Казахстан и Китайской Народной Республики подписали План сотрудничества по сопряжению Новой экономической политики «Нұрлы Жол» и строительства «Экономического пояса Шелкового пути»[3]. Ернар Бакенов, вице-министр национальной экономики Республики Казахстан, дал интервью журналу "ИнфоШОС", где сказал следующее: «Главная задача - оптимальное сопряжение «Нұрлы жол» и «Экономического пояса Шелкового пути», в котором осветил роль Казахстана в проекте "Экономический пояс Шелкового пути". Судя по словам, Казахстан и Китай планируют соединить транспортные коридоры из Китая через Казахстан в регионы. В настоящее время через Казахстан проходят три транспортных коридора, которые являются неотъемлемой частью экономического пояса Шелкового пути. Кроме того, соответствующие государственные органы обеих сторон разрабатывают "дорожную карту" действий по стратегическому партнерству. Эта дорожная карта охватывает ряд областей, таких как транспорт, торговля, перерабатывающая промышленность, туризм, энергетика и т.д. Обе стороны подписали 51 проект о сотрудничестве на общую сумму \$26 млрд США. В добавлении ко всему, вице-министр прокомментировал «сопряжение» проекта: «Экономический пояс Шелкового пути» с деятельностью Евразийского экономического союза: «Сопряжение процесса формирования Евразийского экономического союза и Экономического пояса Шелкового пути откроет новые перспективы сотрудничества в различных областях между странами-членами ЕвразЭС и Китаем, между Европой и Азией. Планируется, что посредством Экономического пояса Шелкового пути будет создан новый «Евразийский мост», получат развитие экономические коридоры «Китай-Монголия-Россия», «Китай - Центральная Азия - Западная

Азия» и «Китай-Индокитай». Так что, инициатива "сопряжения" - важный элемент многостороннего торгово-экономического сотрудничества, охватывающего все страны ЕвразЭС и ШОС. Фундаментом для сопряжения ЕвразЭС и ЭПШП призвано стать разрабатываемое соглашение о торгово-экономическом сотрудничестве между ЕвразЭС и КНР[3]. Я считаю, что заключение такой договоренности позволит странам-членам ЕвразЭС выйти на более высокий уровень торгово-экономических отношений с Китаем и будет способствовать укреплению взаимовыгодного сотрудничества во многих сферах экономики. Это соглашение должно стать основным инструментом экономического взаимодействия между ЕвразЭС и КНР, при этом эффективно дополняя сотрудничество и существующие отношения на двустороннем уровне.

В ноябре 2014 года Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев предложил новую экономическую политику «Нұрлы жол»[1]. Эта политика направлена на развитие инфраструктуры в различных областях, включая внутренние перевозки, промышленность и общество, а также на развитие потенциала Казахстана в качестве транзитного транспортного узла. Эта политика отражает инициативу «Один пояс и один путь». Нуришев отметил, что в последние 2-3 года объем торговли между Казахстаном и Китаем сократился в связи с ситуацией в мировой экономике и другими факторами. Но с начала этого года объем торговли между странами начал расти. «За первые 2 месяца (2017г.) рост составил 30%.

Как передает mfa.kz от 10 мая 2017 года [1], посол Казахстана в Китае г-н Шахрат Нуришев дал интервью, в котором обсуждался саммит международного сотрудничества по проекту «Одного пояса – одного пути», а также китайско-казахстанские отношения.

«即将举行的国际合作高峰论坛是一带一路这一倡议提出后的首次国家领导人层面的会议，与会各国应充分交换意见和观点，指出未来合作方向，努雷舍夫大使对峰会的召开充满了期待»。
«Предстоящий саммит международного сотрудничества – это первая встреча после инициативы «Одного пояса – одного пути» на уровне национальных лидеров, на которой государства-участники должны в полной мере обменяться мнениями о будущих направлениях сотрудничества», - сказал посол Нуришев. По его мнению, инициатива Китая «Один пояс – один путь» должна показать международному сообществу, что Китай не только хочет развиваться, но и хочет развиваться вместе с другими странами. Таким образом инициатива «Один пояс – один путь» переросла из региональной в глобальную. Инвестиции инициативы «Один пояс – один путь» направлены на развитие инфраструктуры трансконтинентальной торговли в Евразии[1]. В долгосрочной перспективе значительная доля торговли между Китаем и Европой может пройти через этот маршрут, почти в два раза быстрее, чем по морю. Для бизнеса в Центральной Азии это означает бесчисленные возможности по капитализации новых торговых путей.

Нуришев, согласно portalu [1], рассказал о том, что президент Назарбаев Н.А. предоставит идеи по более активному продвижению проекта

«Один пояс – один путь» в стыковке с Евразийским экономическим союзом и Шанхайской организацией сотрудничества, с тем чтобы соответствующие страны Евразийского регионального пространства могли осуществлять сотрудничество в торгово-экономической, транзитной, энергетической и инвестиционной сферах.

努雷舍夫说 哈萨克斯坦积极支持和参与“一带一路”建设 这一倡议的实施不仅对哈萨克斯坦 而且对整个中亚地区具有重要意义: “首先 这个倡议是2013年习近平主席访问我国期间在阿斯塔纳的纳扎尔巴耶夫大学演讲时提出的。另一个意义在于, 在此之前的2011年我们国家的总统就提出过要复兴古丝绸之路 建议重建曾经连接丝路相关国家的道路。第三 ‘一带一路’倡议的实施将促使哈萨克斯坦 乃至整个中亚地区成为连接中国与欧洲的巨大中转枢纽和欧亚大陆的桥梁。«Реализация этой инициативы имеет большое значение не только для Казахстана, но и для всего Центрально-Азиатского региона: «Во-первых, эта инициатива была выдвинута в ходе визита президента Си Цзиньпина в нашу страну в 2013 году в Назарбаев университете в Астане. Еще один смысл заключается в том, что до 2001 года президент нашей страны предложил оживить древний Шелковый путь, предложив восстановить дороги, которые когда-то соединяли страны, связанные с этим путем. В-третьих, реализация инициативы «Одного пояса – одного пути» позволит Казахстану, а также всей Центральной Азии стать огромным транзитным узлом, соединяющим Китай с Европой и Евразией».

Как сообщает пресс-служба [Акорды](#) от 14 мая 2017 года[5], Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев был приглашен на саммит международного сотрудничества «Один пояс – один путь». «Я думаю, что Форум станет одним из главных событий этого года во всем мире. Сегодняшнее Ваше выступление на открытии Форума было весьма содержательным и дало ответ на многие вопросы сотрудничества между странами. «Один пояс, один путь» - это новая парадигма, схема сотрудничества на новом уровне», - сказал президент Казахстана. Председатель КНР отметил успешность программы «Нұрлы жол», а также актуальность международной инициативы СВМДА. **В рамках Форума Нурсултан Назарбаев выступил перед участниками круглого стола «Политическая совместная деятельность для более тесного сотрудничества»,** где подчеркнул, что идея Председателя КНР Си Цзиньпина о возобновлении в Евразии древнего Шелкового пути в новом, современном формате стала своевременным ответом на усилившиеся политические, экономические и гуманитарные кризисы в мире. Президент подчеркнул роль проекта в качестве связующего звена в решении международных конфликтов и «драйвера стимулирования международной кооперации».

По данным Forbes.kz[5], «Қазақстан темір жолы» и его акционер «Самрук-Қазына» играют центральную роль в развитии Казахстана в качестве транзитного пункта Шёлкового пути. Роль КТЖ в этом должна быть сосредоточена на совершенствовании процессов для создания надежной платформы для транзита грузов через Казахстан, а «Самрук-Қазына» должна поддерживать долгосрочную цель развития мультимодальной транспортной системы, что включает значительные инвестиции в распределение электроэнергии и транспортную инфраструктуру, а также использование

своего влияния для снижения регуляторных требований с целью облегчения бюрократических процессов, необходимых для транзитных перевозок через Казахстан.

Поданным книги ЮйцайЦиня [2], the real benefits of OBOR to China could be the international clout it stands to gain as its attempts to spearhead international policy and improve relations with OBOR partner countries. Tim Summers, senior consulting fellow of the Asia Programme at Chatham House, said that China's soft power push with emerging economies grappling similar aspirations towards development were most likely to be successful.

Реальная выгода ОПОП для Китая может быть международным влиянием, которое он может получить, пытаясь возглавить международную политику и улучшить отношения со странами-партнерами ОПОП. Тим Саммерс, старший консультант по Азиатской программе в Чатем-Хаусе, сказал, что стремление Китая к мягкой силе, когда развивающиеся страны борются с аналогичными стремлениями к развитию, скорее всего, будет успешным.

В книге «Мир взаимосвязан: логика проекта “Один пояс — один путь”» [4] приводятся мнения наиболее авторитетных китайских исследователей, которые выделяют следующие сильные стороны китайского проекта:

-преимущество концепции развития. По сравнению с российским Евразийским союзом и американским планом «Новый Шелковый путь» китайский «Экономический пояс вдоль Шелкового пути» - всесторонний проект, который распространяется на Восток, Запад, Север и Юг. И если он получит развитие, это принесет выгоду примерно 3 млрд. человек. В рамках китайской идеи экономического пояса можно создать евразийскую экономическую зону, которая будет включать Китай, Центральную Азию и Европу. В рамках «Экономического пояса Шелкового пути» ШОС и ЕврАзЭС могут сотрудничать друг с другом. Вместе с этим, новая идея Китая предполагает объединение стран-членов, наблюдателей и партнеров по диалогу ШОС на основе Шелкового пути.

-значительные финансовые ресурсы. Сегодня Китай - это действительно ведущий кредитор и инвестор экономик республик ЦА. Наглядное свидетельство этому сентябрьский визит 2013 года Си Цзиньпина в страны региона, в ходе которого в Казахстане было подписано 22 контракта на сумму в \$30 млрд, в Кыргызстане - 9 документов на \$3 млрд, с выводом двустороннего сотрудничества на уровень «стратегического партнерства», в Туркменистане - 13 документов, с запуском реализации газового месторождения «Галкыныш», и наконец, в Узбекистане - 31 соглашение на общую сумму \$15 млрд. и вдобавок к этому, в ходе недавнего визита И. Каримова в Пекин стороны подписали новые соглашения еще на \$6 млрд.

-удобное географическое расположение. Китай имеет границу с тремя странами Центральной Азии. Более того, китайский интеграционный проект предполагает включение в него страны Закавказья, то есть Азербайджан, Армению, Грузию, а также Абхазию и Южную Осетию.

-преимущество традиций. По мнению китайских аналитиков учитывая глубокие исторические корни Шёлкового пути, Китай в силах вновь соединить все ее древние звенья, но уже при помощи современных транспортно-инфраструктурных сетей.

В настоящее время китайские власти уже начали принимать конкретные действия по реализации инициативы «Экономический пояс вдоль Шелкового пути». К примеру, в начале марта 2013 года на территории Китая были созданы 3 научно-исследовательских института, деятельность которых будет направлена на разработку конкретного плана действий в рамках указанного проекта. В частности, были созданы Институт Центральной Азии, Институт по изучению Шелкового пути при Северо-Западном университете и Институт Центральной Азии при Сианьском университете иностранных языков. С точки зрения экономической составляющей и возможности развития транспортно-логистическое сотрудничество, инициатива Китая определенно представляет большой интерес для Казахстана.

Взаимодействие данных проектов задает тон добрососедства в развитии двусторонних отношений. Проект «Один пояс – один путь» призван способствовать культурной интеграции. Инвестиции в инфраструктуру и последующие выгоды стали ключевыми факторами роста как для трансконтинентальной торговли, так и для экономики Казахстана. Строительство инициативы «Один пояс – один путь» дало странам Евразии новый импульс для укрепления экономического сотрудничества между собой.

Другими словами, в рамках сопряжения проектов «Одного пояса – одного пути» и «Нұрлы жол» Китай и Казахстан тесно сотрудничают на всех уровнях, что способствует укреплению двусторонних отношений, особенно на уровне торгово-экономического сотрудничества. Мы считаем, что этому способствует активное взаимодействие стратегий двух стран. У нас с Китаем есть 2 порта – Алашанькоу и Хоргос. Первые результаты связи уже очевидны. Подобным образом, исходя из его слов, мы видим результаты сотрудничества в области транспорта, от которого Казахстан получает экономические выгоды в качестве транзитного транспортного узла. В будущем мы очень заинтересованы в продолжении сотрудничества с Китаем в области транспорта. Из этого следует, что сопряжение «Одного пояса – одного пути» и «Нұрлы жол» принесло Казахстану много преимуществ, и наше государство готово продолжать сотрудничество с Китаем. Другой не менее привлекательный аспект китайского проекта заключается в возможности расширить культурно-гуманитарное сотрудничество с Китаем. Для стран Центральной Азии и, в частности для Казахстана, целесообразным было бы способствовать большему узнаванию и правильному пониманию отношений стратегического партнерства с восточным соседом. С этой точки зрения указанный проект Шелкового пути дает возможность углубить взаимные обмены специалистами в области гуманитарных наук и в сфере культуры. И наконец, само наличие такой долгосрочной стратегии Китая в нашем регионе позволяет Центральной Азии сохранять и даже повышать

интерес к себе со стороны мировых держав. Особенно важно то, что данная концепция за основу берет именно экономическое взаимодействие. Мы можем с уверенностью сказать, что это самая большая возможность для роста, которая выпала Казахстану после обретения независимости. Крупнейшими заинтересованными сторонами в стране являются национальные компании, которым за предстоящие годы необходимо обеспечить свою готовность к поддержке огромных объемов транзита через страну. Они должны понимать важность Нового шёлкового пути и уделить ему такое внимание, какого он заслуживает. А это говорит о том, что в ближайшее время необходимы значительные перемены.

Литература

1. Юйцай Цинь, Вэйдун Ло, Гупин Чжоу: Один пояс и один путь, Издательство «Шанс», 280с., 2017г.
2. Гэ Цзяньсюнь. Изменяющий мировую экономическую географию проект «Один пояс — один путь» / Цзяньсюнь Гэ, Ифу Линь, Аньган Ху и др. — Пекин, 2017г.
3. Вань Ивэй. «Мир взаимосвязан: логика проекта “Один пояс — один путь ”» / Ивэй Вань.— Пекин, 2016.
4. Ли Юнцзюнь. Синяя книга «Один путь и один пояс. Отчёт развития продвижения «Один путь и один пояс» / Юнцзюнь Ли, Сяоцзюань Ван. — Пекин, 2017.
5. Лю Цзяньфэй. «Один путь — один пояс» — это путь участия Китая в глобальном управлении / Цзяньфэй Лю— Чанчунь, 2016.
6. <http://www.mfa.kz/zh/beijing/content-view/ha-sa-ke-si-tan-da-shiyi-dai-yi-ludui-zheng-ge-zhong-ya-de-qu-you-zhong-yao-yi-yi>
7. https://forbes.kz/finances/markets/kazakhstan_i_novyyi_shelkovyyi_put

“一带一路”大背景下哈汉双语翻译人才培养初探

Жамантаева Г.Ә., Батаева А.А.
Международный казахско-турецкий университет имени Х.А.Ясави
(Казахстан, г. Туркестан)
Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумелёва
(Казахстан, г.Астана)

摘 要 哈萨克斯坦的政治、经济、社会各项事业的发展，需要大量的复合型、应用型、创新型的高层次专业翻译人才，在目前新的历史阶段，有必要对汉语言专业的翻译课程进行新的探索。本文分析了哈汉语翻译人才培养中存在的人才培养目标不明确、翻译课程设置不合理、师资力量薄弱、缺乏实践训练等误区，并提出了解决的建议。

关键词 一带一路翻译人才 培养

哈萨克斯坦独立以来，在纳扎尔巴耶夫总统的卓越领导下，社会和谐稳定，经济快速发展，人民生活水平和幸福指数显著提高，综合国力不断增强，跻身全球竞争力 50 强之列，创造了“哈萨克斯坦奇迹”。哈中友好关系有着牢靠的合作基础，哈萨克斯坦是最早与中国开展“一带一路”建设

合作的国家之一。两国建交以来，关系发展顺利，高层交往密切，政治互信不断深化。纳扎尔巴耶夫总统指出：中国与哈萨克斯坦自古以来就是友好邻邦之一，相互理解和互信的友好关系将世代传承下去。目前哈中两国经济与人文交流合作不断加深，两国领导人还达成了推动“一带一路”建设同哈方“光明之路”新经济政策对接的战略共识，双方将以此为契机进一步加强产能与投资合作。大力开展文化交流与合作也是“一带一路”重中之重的基础建设，在这种新形势下，哈萨克斯坦国内需要经贸、人文交流的哈中翻译人才势必会日益增加。哈萨克斯坦的政治、经济、社会各项事业的发展，需要大量的复合型、应用型、创新型的高层次专业翻译人才，国内的几大高等院校也陆续设置了汉语言本科专业，过去也培养出了许多优秀的哈汉翻译人才，但在新的历史阶段，有必要对汉语言专业的翻译课程进行新的探索。目前由于对本科阶段翻译教学目标的定位不够清晰，普遍存在着重语言知识传授、轻翻译技能培养的教学方式，这种教学方法无法从根本上提高学生的翻译能力，学生毕业后很难胜任翻译工作。翻译人才培养的误区主要表现为：

1. 翻译课程是一门实践性很强的技能必修课，现在的人才培养定位还未完全转变到培养应用型翻译人才这个目标上来，培养计划缺乏前瞻性、灵活性和系统性，不能切实满足社会对专业翻译人才的需要。
2. 翻译课程设置不合理。课程设置脱离实际，过于注重讲解翻译理论，理论性课程课时量过多，教材内容陈旧，翻译实践训练课程较之文学翻译课程的比重过小，翻译课程之间缺乏交叉性、实用性。大部分院校的翻译主修和必修课程雷同，并缺乏根据本校强项、师资特长、地区差异及翻译市场特点建立个性化的培养方案，学生无法适应地域、行业及翻译市场的具体需求，还加剧了各院校的毕业生之间的就业竞争。
3. 师资力量薄弱，翻译教学理念陈旧，知识更新不足。教学方式以单向性与重复性的填鸭式教学为主，翻译教学内容与社会实际需求严重脱节，无法激励学生主动学习的积极性。教学手段原始单一，还是借助于传统的黑板板书，缺乏现代教育技术的运用。

4. 缺乏实践训练。在翻译实习环节等对翻译技术的重视程度还不够。一些学校的资金投入还不到位，教学设备落后，学校难以开辟第二课堂，走向社会。学生除了课后布置的翻译作业以外，很少开展其他类型的应用翻译训练活动。而教师所布置的课后练习，涵盖的知识面极其有限，且多是围绕着课文内容而设置的翻译习题，而这些所谓的翻译习题，从严格意义上说，不过是一种语法词汇的综合练习。翻译实战缺乏，学生就很难对各种应用文体进行准确的翻译。针对哈汉双语翻译教学中存在的问题，各高校应当采取积极措施，大力改进课程设置，探索有效的教学模式，注重提高学生的实际翻译能力，培养符合市场需要的各类翻译人才。

1. 哈汉双语翻译教学应以培养各类应用型专业翻译人才为目标，要根据社会的各类需求，培养具有较强的专业能力和职业素养、能够为社会特定职业领域的需要从事实际工作的人才。大学要积极调整教学思路、教学内容和教学模式，使翻译人才

培养目标进一步科学化，将培养重点落实在实际翻译操作能力的培养上，要使學生能真正將掌握的理论、知识和技术熟练而有效地应用到翻译工作中去。

2. 课程设置要紧密结合市场需求，加强人才培养的目标性和专业性，有效缩短人才培养进程。要根据社会所需的人才要求及时调整课程内容，在突出课程实践性的基础上，认真合理地设置相应的专业方向必修、选修课程，各高校应该根据当地的经济发展趋势，借助于本校的学术专长和师资特色，制定出具既贴近市场，又突出本校特长，并适合翻译产业特点、并易于就业、创业的翻译知识技能课程。切实增加实践课程的比重，制定具体考核办法，明确合格标准，加强与各类翻译工作单位的合作与联系，争取建立本校固定的口笔译实训基地，努力給學生提供足够的课外实践机会，以巩固并活用所学知识，培养学生的翻译职业能力。

3. 各院校应该通过校内挖潜以及加强与翻译企业的合作来改善相关专业课程师资不足的情况，学校可长、中、短期结合聘请各类在翻译行业有建树的专家来讲学、讲座，让学生多掌握各行业翻译的最新技巧，及时了解本学科的学术动态及未来的发展趋势，开阔其视野，不断提高学生的就业能力。同时也要加大对本校教师的培训力度，着力培养适应特色课程的翻译教师。

4. 目前翻译市场借助于计算机辅助翻译技术在翻译产业中的广泛使用和各类翻译软件的不断开发，极大提高了翻译的效率，并且这也是未来翻译事业发展的趋势。各高校应顺应社会发展，加大对现代化翻译技术设备的投入，建立数字化语言实验室和同声传译实验室等，學生在校期间必须熟悉和掌握现代的数字化同声传译训练系统及笔译技术软件的使用，这可以大大增强学生就业的竞争力。

只有这样才能迅速提高学生的专业应用能力，培养出符合社会需求的各类专业翻译人才，使他们真正成为沟通哈萨克斯坦与中国经济、文化的桥梁和纽带，为推动“一带一路”建设同“光明之路”新经济政策对接的战略更好地服务。

参考文献：

1. 冯占锋. 从翻译能力多元化构成探究英语专业翻译能力的培养 [J]. 吉林省教育学院学报, 2012, (4)
2. 仲文明. 翻译教学理念的转变——翻译硕士专业学位人才培养探索 [J]. 长沙铁道学院学报 (社会科学版), 2011, (6)
3. 任月花. 关于社会需求对翻译专业本科课程设置的启示 [J]. 广东技术师范学院学报, 2009, (5)
4. 洪溪珧. 地方应用型本科院校翻译教学的问题与对策 [J]. 黑龙江高教研究, 2011, (5)
5. 苗菊, 王少爽. 翻译行业的职业趋向对翻译硕士专业 (MTI) 教育的启示 [J]. 外语与外语教学, 2010, (3)
6. 王义桅. 一带一路: 机遇与挑战 [M]. 北京: 人民出版社, 2015

«БІР БЕЛДЕУ, БІР ЖОЛ СТРАТЕГИЯСЫ» АЯСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МЕН ҚЫТАЙДЫҢ БІЛІМ МЕН МӘДЕНИЕТ САЛАСЫНДАҒЫ ҒЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНЫҢ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

Сатбай Г.Қ.
Коспаганбетова Н.Х.
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы
gulnaz_satbay@mail.ru
nuri1993-93@mail.ru

Түйіндеме: «Бір белдеу, бір жол» – Қытайдың сауда, көлік жолдарын, сондай-ақ Орталық Азияның, Еуропа мен Африканың 60-тан астам елдерін байланыстыратын экономикалық дәлізді жетілдіру мен оның жаңа түрлерін жасауға, олардың Қытаймен арадағы сауда қарым-қатынасын дамытуға серпін беруге бағытталған халықаралық бастамасы. «Бір белдеу, бір жол» жобасы аясында тек қана сауда-саттық ынтымақтастық орын алып қоймай, сонымен қатар инфрақұрылым саласындағы, білім мен мәдениет саласындағы ынтымақтастық мәселесі де қарастырылған. Мақалада, аталмыш жоба аясында Қазақстан мен Қытайдың білім мен мәдениет саласындағы ынтымақтастығының даму болашағы қарастырылады.

Тірек сөздер: «Бір белдеу, бір жол» жобасы, Қазақстан, Қытай, мәдениет, ынтымақтастық

Резюме: «Один пояс, один путь» - это международная дорожная карта, нацеленная на улучшение торговых путей Китая и экономического коридора, связывающего более 60 стран Центральной Азии, Европы и Африки, и содействие их развитие с Китаем. Проект «Один пояс, один путь» не только занимается торговлей, но и занимается сотрудничеством в области инфраструктуры, образования и культуры. В статье рассматриваются перспективы развития сотрудничества Казахстана и Китая в сфере образования и культуры.

Ключевые слова: Проект «Один пояс, один путь», Казахстан, Китай, культура, сотрудничество

Resume: “One Belt, One Road” is an international road map aimed at improving China’s trade routes and economic corridor linking more than 60 countries of Central Asia, Europe and Africa, and promoting their development with China. The project “One Belt, One Road” is not only engaged in trade, but also deals with cooperation in the field of infrastructure, education and culture. The article discusses the prospects for the development of cooperation between Kazakhstan and China in the field of education and culture.

Key words: The project “One belt, one road”, Kazakhstan, China, culture, cooperation

Жібек жолы экономикалық белдеуі – бұл ондаған мемлекеттерді экономикалық дамуға біріктіретін жаһандық бастамалардың бірі. Ұлы Жібек жолының бастауында орналасқан Қазақстан, ең іскерлік, транзитті және логистикалық қақпалардың біріне айналып, Еуропа мен Азияның арасындағы көпір болмақ.

Бүгінде «Бір белдеу, бір жол» жобасы Азия, Еуропа, Африка континенттеріне тарады, бір жағынан жанданған Шығыс Азия экономикалық шеңбері болса, екінші жағынан дамыған Еуропалық экономикалық шеңбер, ал ортасында, ішкі алып территорияның ұлттық экономикалық дамуының зор

әлеуеті жатыр. Жібек жолының экономикалық белбеуі еш кедергісіз Қытайдан басталып, Орталық Азия, Ресейден өтіп, Еуропа континентіне (Балтық теңізі) дейін жетеді; Қытайдан Орталық Азия, Батыс Азияны кесіп, Парсы шығанағы, Жерорта теңізіне дейін жетеді; Қытайдан Оңтүстік – Шығыс Азия, Оңтүстік Азия, Үнді мұхитына дейін барады. 21 ғасыр теңіз Жібек жолының басты бағыттары – Қытайдың теңіз бойы айлақтарынан бастау алып, Оңтүстік теңізінен өтіп, Үнді мұхитынан ары қарай Еуропа құрлығына дейін жайылады; Қытайдың теңіз бойы айлақтарынан бастау алып Оңтүстік теңізінен өтіп Тынық мұхитының оңтүстік бөлігіне дейін жетеді.

«Бір белдеу, бір жол» стратегиясы ежелгі Жібек жолын қазіргі заманға сай қайта жаңғыртты. Қытай елі үшін оның реформа мен ашық есік саясатын тіпті де тереңдетудің тамаша мүмкіндігі болып табылады. Сонымен қатар ол Еуразия одағына жаңа серпін береді, әлемдік дамуға жаңа жол ашады. «Ежелгі жібек жолы» қытайдың өзге елдермен саяси – экономикалық қарым қатынасының жалпы атауы болған. Олар: Батыс хан хандығының тұсында қалыптасқан «Солтүстік батыс жібек жолы»; ішкі Монғол үстірті, батыс бағытта Тяньшань тауының солтүстігіне келіп қосылатын Орта Азияның «Сахара жібек жолы»; Шианнан Чындун арқылы Үнді еліне баратын «Оңтүстік батыс жібек жолы»; Қытайдың оңтүстік шығысынан басталып теңізді жағалай, Оңтүстік-Қытай теңізі арқылы, Тынық мұхитына, Үнді мұхитының, Парсы шығанағы, Африка, Еуропа елдеріне баратын «Теңіз жібек жолы», т.б.ғасырлар бойы әр елдің дипломатиялық миссиялары, керуені, аяхатшылары, ғалымдары, қолөнершілері осы «Жібек жолдары» бойымен өзара ғылыми, экономикалық және мәдени алмастыруларды жүзеге асырып, осы негізде қытай, Үнді, Парсы, араб өркениетінің өзара тоғысуы жүзеге асырылады.

«Бір белдеу, бір жол» жобасы бірлікте дамуды жүзеге асырып, өзара тиімді серіктестікті нығайту жолы, көпжақты қатынас аясында өзара сенімділікті, бейбітшілік пен достық байланысын күшейтетін жол. Қытай үкіметі, бейбітшілік және ынтымақтастық, ашықтық пен қамқорлық, өзара үйрену және өзара толықтыру, өзара тиімділік және бірлікте табысқа жету идеясын берік ұстанады, көпжақты қызметтік ынтымақтастықты дамыту, саяси өзара сенімділікке қол жеткізу, экономикалық біріккен, мәдениеті тоғысқан, тағдыры мен міндеті ортақ топ құру бастамасын ұсынып отыр[1].

«Бір белдеу, бір жол» стратегиясы Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың жаңа кезеңін қалыптастыру ісіне зор үлес қосты. Қазіргі кезде қытаймен қол жеткізген уағдаластықтар мен бірқатар өнеркәсіп орындарын Қазақстанға көшіру жөніндегі ұсыныс толық қарқынмен жүзеге асырылуда. Соның нәтижесі ретінде бүгінге дейін бірлескен индустриялық нысандар құру туралы 25 келісімге қол қойылды. Мемлекеттер арасындағы стратегиялық ынтымақтастықты нығайтуда «Нұрлы жол» және «Жаңа Жібек жолы» бағдарламаларының жаңа мүмкіндіктерге жол ашады. «Қазіргі уақытта Қазақстаннан Ресейге қарай автомобиль жолы, Иран арқылы Парсы шығанағына қарай теміржол салынды, Каспий теңізінде теңіз порты

құрылды, Орталық Азияның барлық мемлекеттері Қорғас арқылы байланыстырылды

Бір белдеу, бір жол» жобасында өте үлкен басымдық берілген тағы бір негізгі бағыттарының бірі – білім және мәдениет саласындағы ынтымақтастық болып табылады. Қытайда Қазақстанның тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін зерделеген еңбектер ұшан-теңіз. Ауыз толтыра айтарлықтай сүбелі еңбектер Су Бэйхайдың төрт томдық «Қазақтың жалпы тарихы», Уаң Жылайдың төрт томдық «Орта Азияның жалпы тарихы» сияқты еңбектері. Қытайда Орталық Азияны зерттейтін 20-ға жуық ғылыми зерттеу орталығының басым бөлігі Қазақстанды зерттеуге бағытталған.

Студенттерді алмасып оқыту көлемін кеңейту, білім саласындағы ынтымақтастықты дамыту мақсатында Қытай жыл сайын белдеу бойындағы елдерге 10 мың орын мемлекеттік шәкіртақы тағайындайды. Белдеу бойындағы елдер ара мәдениет жылы, өнер фестивалі, кинофестиваль, теледидар апталығы, кітап көрмесі және т.б іс-шаралар ұйымдастырады. Радио, телевидения саласындағы үздік туындыларды көптеп аударып тарату және құнды мәдени жәдігерлерді әлемдік деңгейге көтеруге бірігіп ұсыныс беріп, бірлесе қорғау үдерісін дамытады. Белдеу бойындағы мемлекеттер ара білікті мамандармен алмасу ынтымақтастығын күшейту керек[2].

Туризм саласындағы ынтымақтастықты күшейтіп, туристік аумақты кеңейтіп, туризмді дамыту апталығы, туризмді насихаттау айы сынды іс-шараларды ұйымдастырып, Жібек жолы ерекшелігіне ие халықаралық танымал турлар мен туризм өнімдерін бірлесе жасап, белдеу бойындағы елдерде туристік виза мәселесін жеңілдету керек. 21 ғасыр теңіз Жібек жолы круиздік кеме туризмі ынтымақтастығын дамыту. Спорт саласындағы әріптестік шараларды көптеп ұйымдастырып, белдеу бойындағы елдердің Ірі халықаралық спорттық іс-шаралар өткізуге мүмкіндік алуына қолдау көрстетін болады.

Көрші елдер арасында жұқпалы аурулар туралы ақпарат алмасу, алдын алу және емдеу технологиясымен алмасу, мамандарды тәрбиелеу тараптарындағы ынтымақтастықты күшейтіп, қоғамдық денсаулық сақтау төтенше жағдайларды ынтымақтаса отырып шешу әлеуетін арттыру керек. Медициналық көмек пен төтенше медициналық көмекке мұқтаж елдерге көмек көрсетіп, ана мен бала денсаулығы, мүгедектерді оңалту, сондай-ақ, ЖҚТБ, Туберкулез, безгек сынды басты жұқпалы аурулар саласындағы прагматикалық ынтымақтастықты күшейтіп, дәстүрлі медицина саласындағы ынтымақтастықты кеңінен қанат жайдыру керек.

Ғылым және технология ынтымақтастықты күшейтіп, бірлескен зертханалар (зерттеу орталықтары), халықаралық технологиялар трансферті орталығы, теңіз ынтымақтастық орталықтарын құрып, ғылыми-техникалық кадрлар алмасуды дамытып, ірі ғылыми және техникалық мәселелерді шешу жұмыстарын бірлесе өрістетіп, бірлесіп ғылыми-технологиялық инновациялық қабілетін арттыру қажет.

Қолданыстағы ресурстарды реттеу, белдеу бойындағы елдерде жастарды жұмыспен қамту, кәсіпкерлікке баулу, кәсіби дағдыларын дамыту,

әлеуметтік қауіпсіздік басқару қызметтері, Мемлекеттік басқару, және т.б. сынды ортақ қызығушылық тудыратын салаларда прагматикалық ынтымақтастықты қарқынды дамыту керек.

Саяси партиялар мен парламенттік байланыстардың көпірлік рөлін толығымен сәулелендіріп, белдеу бойындағы елдер арасындағы заң шығарушы мекемелер, негізгі партиялар мен саяси ұйымдар арасындағы достық байланысты күшейту қажет. Қалалар арасындағы ынтымақтастықты өріс алдырып, белдеу бойындағы басты қалалар арасындағы достық қатынас орнатуға қолдау көрсетіп, адамзаттық мәдени байланысты негіз еткен, төтенше прагматикалық ынтымақтастық арқылы ынтымақтастықтың одан да көп жарқын мысалдарын қалыптастыру мақсат етіледі. Белдеу бойындағы елдер арасында бірлескен зияткерлік зерттеулер мен ынтымақтастық форумдарын ұйымдастыруды құптайды.

Белдеу бойындағы елдерде қоғамдық ұйымдар арасындағы алмасу мен ынтымақтастықты күшейтіп, негізгі сатыдағы бұқараға басты назар аударып, медициналық білім беру, кедейлікті жою, биоәртүрлілік пен экологиялық ортаны қорғау салаларында түрлі қайырымдылық іс-шараларын көптеп ұйымдастырып, белдеу бойындағы елдердегі кедей аймақтардағы тұрмыс деңгейінің көтерілуіне септігін тигізу қажет. Мәдениет бұқаралық ақпарат құралдарында халықаралық алмасулар және ынтымақтастықты нығайту, интернеттік платформаларды белсенді пайдалану, жаңа медиа құралдарын қолдану, Үйлесімді және берекелі мәдени экология және жарасымды қоршаған орта жаратуға күш салу керек[3].

Қазіргі таңда, әлемдік экономиканың кірігуі тез қарқынмен дамуда, аймақтық ынтымақтастық кең етек алды. Сол себепті Қытай қолданыстағы көпжақтылы ынтымақтастық механизмдерін белсенді қолдана отырып, «Бір белдеу, бір жол» жобасын дамыту, аймақтық ынтымақтастықты тіпті де күшейте түсуге мүдделі.

Екі жақты ынтымақтастықты күшейту үшін, көпдеңгейлі, көп салалы байланыс кеңесі құрылып, екі жақты қарым-қатынастар жан-жақты дамытылуда. Ынтымақтастық меморандумы немесе ынтымақтастық жобасы дамытылып, екі жақты ынтымақтастық демонстрациясы құрылды. Екі жақты біріккен жұмыс механизмін оңтайландыру мақсатында «Бір белдеу, бір жол» жүзеге асырылу жолдарын, жол картасын дамыту мүмкіндіктерін қарастыру керек. Қазіргі кезде жұмыс атқарып отырған бірлескен комиссия, аралас комиссия, ассоциациялы комиссиясы, нұсқау беру комитеті, басқару комитеті сынды органдардың екі жақты ынтымақтастық механизміндегі міндеттерін күшейтіп, ынтымақтастық жобасының үйлесімді жүзеге асырылуын қамтамасыз ету.

Көпжақты ынтымақтастық механизмін күшейтіп, Шанхай ынтымақтастық ұйымы, Қытай – Оңтүстік-Шығыс Азия мемлекеттерінің ассоциациясы АСЕАН («10+1»), Азиялық-Тынықмұхиттық экономикалық ынтымақтастық АТЭС (АРЕС, Азия-Еуропа форумы (ASEM), Азиядағы ынтымақтастық бойынша диалог (ACD), Азия жаңалықтары форумы (СІСА), Қытай-Араб ынтымақтастық форумы, Қытай-Теңіз ұйымы стратегиялық

диалог, Үлкен Мекон субаймағы (GMS, Экономикалық ынтымақтастық, Орталық Азия Аймақтық Экономикалық ынтымақтастық Жобасы (CAREC), және т.б. көпжақты ынтымақтастық механизмдердің міндетін арттырып, қатысты тараптармен қарым-қатынастарын күшейтіп, «Бір белдеу, бір жол» құрылысына қатысатын елдерді көбейту керек.

Белдеу бойындағы елдер экономикасын үздіксіз дамыту, субрегион халықаралық форумдардың, көрмелердің, сонымен қатар, Азиялық Боао Форумы, Қытай-АСЕАН көрмесі, Қытай-Еуразия көрмесі, Еуразиялық Экономикалық Форум, Қытайдың Халықаралық Инвестиция мен Сауда көрмесі, сонымен қоса Қытай-Оңтүстік Азия көрмесі, Қытай-Араб Көрмесі, Батыс Қытай Халықаралық көрмесі, Қытай-Ресей көрмесі, Цяньхай ынтымақтастық Форумы (Qianhai Cooperative Forum) және т.б. платформалардың сындарлы әсерін дамытуды жалғастыру қажет. Жібек жолы бойы елдерінің жергілікті және қоғамдық ұйымдарының «Бір белдеу, бір жол» тарихи-мәдени мұрасын айқындауын қолдау керек, бірлесе келе арнайы инвестиция, сауда, мәдени айырбас іс-шараларын ұйымдастырылған, Жібек Жолы (Дуньхуан) халықаралық мәдени көрмесі және Жібек Жолы Халықаралық Кинофестивалі мен Кітап көрмесін өткізілген. «Бір белдеу, бір жол» Халықаралық жоғары деңгейлі форумын құрды[4].

Бұлардың барлығы «Бір белдеу, бір жол» жобасы белдеу бойындағы елдерге ауқымды экономикалық ынтымақтастықтың жарқын болашағы болып табылады. Қатысушы елдер қол ұстаса құлшынуы, өзара тиімділікті басты назарға ала отырып, ортақ қауіпсіздік мақсатына жету жолында күресуі қажет. Аймақтық инфрақұрылым нысандарын жетілдіруді қарқынды жүзеге асыру, қауіпсіз де тиімділігі жоғары құрлық, теңіз және әуе жол тармақтарының қалыптастыру жолында күш салуы керек, сонда ғана, өзара байланыс пен тұтастық жаңа деңгейге көтерілетін болады; сауда инвестицияны жеңілдету деңгейін көтеріп, жоғары өлшемді еркін сауда аймағының негізі салынып, экономикалық байланыс нығайып, саяси тұрғыдағы өзара сенімділік одан бетер тереңдейтін болады; мәдени ынтымақтастық аясы кеңейіп, түрлі өркениеттің өзара бірін –бірі толықтырып, бірлікте гүлденіп, елдер халқы бірін-бірі тани бастап, бейбіт қарым-қатынас орнататын болады.

Әдебиеттер

- 1 Выступление Председателя КХР Си Цзиньпина в Назарбаев университете (полный текст) // Посольство Китайской Народной Республики в Республике Қазақстан. – 2013. – 16 сентября.
- 2 Краткий очерк пяти государств Центральной Азии / Под ред. Чжао Чанцина; Институт России, Восточной Европы и Центральной Азии Академии общественных наук КНР [Электронный ресурс].-Режим доступа: [б.http://euroasia.cass.cn/Chinese/Production/projects23/001.html](http://euroasia.cass.cn/Chinese/Production/projects23/001.html).
3. Бай Юншию, «Жібек жолында еркін сауда аймағын құруға болады», Сан Цинь газеті, 丝绸之路可以建立自贸区, 三秦都市报, 24.12.2013.

4. Бай Юншию, У Хан, «Қытай экономикасының өсу қарқынының өзгерісі және оған қатысты шаралар», Экономика ілімі журналы, 中国经济增长速度的演变趋势及相关对策, 经济学动态, 2013 ж.

ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ ТРАНСПОРТТЫҚ БАЙЛАНЫСТАРЫ ЖӘНЕ «БАТЫС ҚЫТАЙ – БАТЫС ЕУРОПА» ЖОБАСЫ

Оразбекова А.Р.

Тұран университеті,
Гуманитарлық – заң факультеті,
Аймақтану және халықаралық қатынастар кафедрасы
аға оқытушы

Мақалада Қазақстан-Қытай транспорттық байланыстары және «батыс қытай – батыс еуропа» жобасының саяси-экономикалық маңыздылығы, «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» тәуелсіз Қазақстан тарихындағы ең ірі транспорттық жоба болып отырғандығы қарастырылады.

Түйін сөздер: «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» жобасы, Халықаралық транзит, трансшекаралық инфрақұрылым

KAZAKHSTAN-CHINA TRANSPORTATION LINKS AND THE WESTERN CHINA - WESTERN EUROPE PROJECT

Orazbekova A.R.

Turan University,
Department of International relations and Regional studies
Senior teacher

The article considers Kazakhstan-China transport links and the political-economic importance of the Western China-Western Europe project and the largest transportation project in the history of independent Kazakhstan- "Western China-Western Europe".

Key words: «Western China-Western Europe» project, International transit, transboundary infrastructure

Транспорт, сауда, елдің гүлденуі – бұл үш түсінік ежелден өзара тығыз байланысты. Ұлы Жібек жолының тарихы бүгінгі күні әртүрлі елдердің өзара тиімді саудасының және бейбіт мәдени қатынасының өзекті тәжірибесі ретінде қарастырылады. Бұл ежелгі сауда жолы несімен қызықтырады? Ең алдымен, материалдық және рухани құндылықтармен алмасу арқылы ол жиырма ғасыр бойына Шығыс пен Батыстың өзіндік және қайталанбас өркениеттерін жалғастырып келді.

Заманауи өркениеттің жаһандық үдерістері елдер мен халықтардың интеграцияға қарай қуатты қозғалысымен сипатталады. Тіпті кейбір жасанды ұлтүстілік құрылымдардың ыдырауы, және соның негізінде теңдік пен егемендік үшін күрес одан арғы жықындасу мен өзара ынтымақтастыққа әкеледі. Халықтардың мәдени өзгешелігін сақтау мен байыту бүкіләлемдік прогрестің негізі әрі нәтижесі. Әлемде бұл прогрестің негізі Еуропада да, Жерорта теңізі аймағында да және азиялық құрлықта да емес, олар бүкіл адамзаттың күш-жігерімен жасалған деген түсінік нығайып келеді. Өткеннің тәжірибесі бір-бірін дұрыс түсінуге, өркениеттердің жалғастылығын,

халықтардың тағдыры мен өзгеріссіз уақыт байланысын сезінуге мүмкіндік береді. Осылайша, Ұлы Жібек жолы адамзат қоғамы дамуының ежелгі интеграциялық үлгілерінің бірі болып саналады [1].

Қазір де ең оңтайлы трансқұрлықтық жол ретінде оған қызығушылық кеміген жоқ. Ұлы Жібек жолы орасан халықаралық «Бір белдеу-бір жол» жобасы аясында қайта жандануда. Қытай төрағасы Си Цзинпиннің бастамасымен қолға алынған бұл бағдарламаға дейін «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» жобасы іске асырылған болатын. Ендеше сөз сол туралы болмақ.

Транспорттың техникалық мүмкіндіктеріне, ең бастысы әлемнің саяси құрылымына қарай, өткен ғасырдың 90-жылдарына дейін Ұлы Жібек жолының маршруттарын ешкім пайдаланған жоқ. Дегенмен ғасырлар тоғысында бұл жолдың қайта өрлеу дәуірі туғаны анық болды. Елдердің экономикалық дамуы осыны талап етті. Ең қызығы, еуропалық және азиялық елдердің өз транспорттық жүйелерін барынша тығыз байланыстыру мен интеграциялауға талпыныстары, 1998 жылы мамырда Алматыда өткен Транспорт бойынша халықаралық еуразиялық конференциядағы мәлімдемелерінде көрініс тапты.

Ұлы Жібек жолы өзінің ежелгі бар болмысымен өмірге қайта келді және әлем картасынан орын алды. Үшінші мыңжылдықтың жас әрі қызуқанды ұрпағы өздерінің байырғы бабаларының дәстүрлерін жалғастыра отырып, халықаралық байланыстың орасан әлеуетін игеруде.

Қазақстан Президенті өзінің халыққа Жолдауларында ел экономикасының логистикалық құрамдас бөлігін дамыту қажеттігі туралы айтып келеді. Біздің еліміздің мұхитқа шығатын жолы жоқ, бұл сыртқыэкономикалық байланыстарды орнатуға елеулі кедергі келтіреді. Оның үстіне, әлемнің 209 елінің 192-сімен біздің еліміз сауда жүргізеді. Бұдан тыс, республика территориясымен біздің көршілермен саудаға мүдделі көптеген елдердің маршруттарын өткізуге болады. Біздің байырғы көршіміз – Қытай, бүгінде әлемнің кез келген мемлекеті үшін басымды сауда серіктесі болуға тұрарлық ел. Осыларды ескере келе, «БатысҚытай-батыс Еуропа» халықаралық транспорттық дәлізін құру идеясы өмірге келді.

Халықаралық транспорттық дәліз құру кез келген елдің экономикалық саясатының басты міндеттерінің бірі, оны орындау әлемдік жүк тасымалы жүйесіне интеграциялануға, сондай-ақ сол елдің транзиттік әлеуетін арттыруға және сол аймақтың экономикасын дамытуға мүмкіндік береді.

Мәдени, экономикалық және туристік байланыстардың өзара әрекеттестігі деген түсінікті басшылыққа ала отырып, Азия және еуропа елдерінің басшылары жаңа автотранспорттық дәліз құруға шешім қабылдады, бұл сол елдердің интеграциясының бастамасы болды. Мұндай шешім қабылдауға өткен ғасырдың 60-жылдары салынған автомобиль жолдарының қауіпсіздік пен жайлылық талаптарына сай келмейтіндігі де қосымша түрткі болды.

Еуразия құрлығының ортасында орналасқан, жаңа «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» жолын салу жобасының бастамашысы - ел президенті Н.Назарбаев еді. Ірі транспорттық тораптар мен терминалдарды жалғастыратын,

Еуразияның көптеген елдеріне шыға алатын автомобиль жолын салу, заманауи транспорттық инфрақұрылымды, атап айтқанда халықаралық маңызға ие автомобиль магистралын қалыптастыру мен дамыту қолға алынды [2].

Аталған жобаның тарихы 2005 жылдан бастау алады, сол кезде Татарстан Республикасының президенті М.Ш.Шаймиев Қазақстан Президенті Н.Назарбаевқа жаңа Санкт-Петербург-Вологда-Кострома-Киров-Казань-Орынбор-Қазақстан шекарасы автожол маршрутын қалыптастыру жөнінде ұсыныс жасады. Бұл дәлізді құру мәселесі 2006 жылы қарашада Қазақстан-Қытай ынтымақтастығы бойынша комитеттің Транспорттық ынтымақтастық бойынша кіші комитетінің екінші отырысында Ресей Федерациясының транспорт министрі М.Левитинмен кездесу барысында талқылаудың басты тақырыбына айналды.

Жобаның ресми атауы Қазақстан Республикасы Президентінің 2007 жылғы 6 сәуірдегі №310 «2030 жылға дейінгі Қазақстан дамуының Стратегиясын жүзеге асыру бойынша бұдан кейінгі шаралар туралы» Жарлығында айқындалды.

«Біздің жоспарымызда «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» автотранспорттық транзиттік дәлізін құрастыру бар... Бұл Қазақстанды Еуропадан Азияға дейінгі транзиттік дәліз жасайтын артерия болады», - деп атап көрсетті Елбасы 2009 жылғы «Дағдарыс арқылы жаңару мен дамуға» атты Қазақстан халқына Жолдауында [3].

Санкт-Петербург – Мәскеу – Нижний Новгород – Казан – Орынбор – Ақтөбе – Қызылорда – Шымкент – Тараз – Қордай – Алматы – Қорғас – Үрімжі – Ланьчжоу – Чжэнчжоу – Ляньюньган маршрутымен өтетін дәліздің жалпы ұзындығы 8 445 шақырым. Оның 2 787 шақырымы Қазақстан арқылы, 3 425 шақырымы Қытай Халық Республикасы жерімен, ал қалған 2 233 шақырымы Ресей Федерациясының территориясы арқылы өтеді.

Автомагистраль Қазақстанның шығысындағы транспорттық-логистикалық хабтың құрылымына кіреді, оған «Қорғас» шекара маңы ынтымақтастығының халықаралық орталығы, Құрғақ порт, Өнеркәсіптік аймақ және Жетіген-Алтынкөл теміржол желісі кіреді.

Бұл жобаның құндылығын түсіне отырып, қатысушы-елдердің тиісті орындары құрылыс аяқталғаннан кейінгі жағдайларға болжау жасауға тырысты. Бұл әрине бірінші біздің елге қатысты. Өйткені «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» тәуелсіз Қазақстан тарихындағы ең ірі транспорттық жоба болды. Қазақстанның кедендік брокерлер ассоциациясының президенті Г.Шестаковтың пікірінше, Қытай территориясындағы Ляньюньган портында қазақстандық терминалдың ашылуы Қазақстанда логистика саласын дамытуға ықпал етеді. «Қытаймен қатынастарды нығайту біздің сыртқы саясатымыздың басымдылықтарының бірі, бұл туралы «Қазақстан-2050» стратегиясында нақты айтылған. Біздің елдеріміздің арасында шешілмейтін түйткілдер жоқ. Тек бір ғана сұрақ бар, біздің ынтымақтастығымыздың бұдан ары да кеңеюіне және дамуына қалай ықпал ету керек», - деп атап өтті Елбасы [4].

Қытай тарапы үшін күннен күнге артып келе жатқан Қазақстанмен өзара қатынастары ғана емес, сонымен бірге ішкі мәселелері де қозғаушы күш болды, атап айтар болсақ, елдің солтүстік-батысындағы жолдар жүйесінің әлсіз дамуы. Теңіз жолдары пайда болғаннан кейін, Ұлы Жібек жолының беделі төмендеді, Шыңжаң территориясы өзінің экономикалық әлеуетін жоғалтты және Қытайдың басқа аймақтарымен салыстырғанда көп артта қалып қойды. Дегенмен «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» жобасы пайда болғаннан кейін, қытай үкіметінің бұл аймаққа жан бітіруге үміттері оянды. Сарапшылардың пікірінше, қажетті инфрақұрылымды құру, оның шекаралық сауда-экономикалық аймақтардың құрылуына ықпал етуі, аймақты қайта өрлетуге мүмкіндік береді.

Осылайша, жолдың құрылысы мен қайта қалпына келтіру жұмыстары басталғанға дейін қатысушы елдердің арасында қолайлы әрі ізгі қатынастар қалыптасқанын, сондай-ақ халықаралық құқықтық негіз қаланғанын атап өтуге болады.

Бұл жобаның толықтай атауы «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» халықаралық транзиттік дәліз» деп аталады. Ал Ресейде оны «Ресей-Қазақстан-Қытай» деп атады.

Жобаны тікелей жүзеге асыру 2010 жылы басталды. Автотранспорттық дәліз Қазақстанның 5 облысын, Қытай Халық Республикасының 5 провинциясын, Ресей Федерациясының 4 облысы мен Татарстанды басып өтеді. Жолдың қазақстандық бөлігінің құны 825,2 млрд теңгеге бағаланды. Оны жүзеге асыру үшін 3 қаржы көзі қарастырылды. Біріншіден, қатысушы елдердің бюджеттері, сондай-ақ халықаралық қаржы институттарының есебінен. Екінші қаржы көзі – халықаралық қаржы институттары: Бүкіләлемдік банк, Азиялық даму банкы, Исламдық даму банкы және Еуропалық қайта қалпына келтіру банкы секілді ұйымдардың сыртқы займдары.

Осы жобаға арналған баспасөз маслихатында, сол кездегі Қазақстанның транспорт және коммуникациялар министрі С.Ахметовтың мәлімдеуінше, оның қаржылық құрылымы мынадай:

- республикалық бюджет - шамамен 167 млрд. теңге (1,120 млрд. долл. шамасында)
- сыртқы займдар - 472 млрд. теңге (шамамен 3,167 млрд. долл)
- жеке инвестициялар - 300 млрд. теңге көлемінде (шамамен 2,013 млрд. долл)

Көріп отырғанымыздай, қаржыландырудың үшінші көзі ретінде жеке инвестициялар тарту көзделген.

Тиімді транспорттық-логистикалық жүйені қалыптастырудағы негізгі кезеңдер:

1. заманауи транспорттық инфрақұрылымды құру;
2. заманауи транспорттық инфрақұрылымның дамуын ескере отырып, өнеркәсіптік-логистикалық аймақтарды қалыптастыру;

3. өнімнің өзіндік құны мен тауар құнындағы логистикалық шығындарды төмендетуді қамтамасыз ететін бөлісу жүйесін орнату;
4. транспорттық дәліздегі және соған жақын аймақтарда жүк ағынына қызмет көрсету барысында логистикалық қызмет ұсыну [5].

Аталған жобаны Қазақстанда елдің экономикасын көтере алатын бүкілхалықтық құрылыс деп жариялады.

Жоба шеңберінде экономикалық сараптама жасау және экономикалық тарауын дайындау үдерісінде барынша көңіл бөлінген негізгі аспектілер:

- ✓ экономикалық пайда мен шығынды бағалау;
- ✓ жобаның экономикалық тиімділігінің көрсеткіштерін есептеу;
- ✓ аталған инвестициялық жобаның аймақтардың экономикалық дамуына әсерін бағалау.

Сондай-ақ жобаны жерсеріктік навигациямен қамтамасыз ету және «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» транзиттік дәлізінде жүк тасымалын бақылап отыру көзделді, бұл үшін шетелдік тәжірибелер мен ақпараттық телеқұрылғылық желілер қарастырылды.

Бұл жобаның басқа да балама дәліздермен (Транссиб автожолы, Суэц каналы арқылы теңіз жолы) салыстырғанда негізгі артықшылықтары оның ұзақтығы мен тасымал уақыты. Егер теңіз дәлізін қолдану барысында жолға 45 тәулік, Транссиб жолын пайдалануға 14 тәулік кететін болса, ал «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» дәлізі арқылы, Ляньюньган портынан Еуропа мемлекеттерінің шекарасына (Финляндия) дейін бар болғаны 10 тәулік уақыт жұмсалады. Жоба негізгі 3: Қытай-Қазақстан, Қытай-Орталық Азия, Қытай-Қазақстан-Ресей-Батыс Еуропа бағыттары бойынша жүк тасымалдайды.

Аталған маршруттың тағы бір артықшылығы оның қатысушы елдердің барлық транспорттық дәліздерін байланыстыруында болып тұр және Қазақстанның мен Орта Азия елдерінің, Ресей мен Қытайдың, Еуропа елдерінің негізгі транспорттық автомагистралдарына шығуға мүмкіндік береді. Мұның бәрі экономикалық байланыстардың дамуына ықпал етеді, транспорттық құрылымдарды халықаралық транзит үшін белсенді пайдалануға, сауда-экономикалық қатынастардың дамуы мен аймақаралық байланыстарды белсендіруге әсерін тигізеді.

Әлемдік дағдарыс салдарынан Еуропа елдері әлсірей бастаса, әлемдік бизнес-аренада Азия елдері мықтап орналаса бастады. Бұл елдерде экономиканың өсу қарқыны артуда. Еуразияда тәуекелдерді диверсификациялауға ұмтылыс байқалады. Елдер «жолбарыстармен» және «айдаһарлармен» байланыстарын арттыруға тырысуда. Қазақстан үшін бұл міндетті заманауи инфрақұрылымнан тұратын «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» автотранспорттық дәлізінің құрылысы жеңілдетіп отыр. Бұл дегеніміз тек қана қолайлы жол ғана емес, сонымен бірге оның бойындағы қонақүйлер мен демалыс орындары. Қазақстан үшін бұл жағынан алғанда артықшылық бар, басқа мемлекеттерге қарағанда қосымша инвестицияларды тартудың қажеттілігі жоқ. Оның үстіне, «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» автожолы

азиялық және еуропалық елдермен аймақтық интеграцияны нығайтуға мүмкіндік туғызып қана қоймай, сондай-ақ туристерді тартуға қолайлы жағдай туғызады. Өйткені жол тарихи Жібек жолының сорабымен және Қазақстанның табиғаты көркем аймақтарымен өтеді.

Транзиттік әлеуеттен тыс, Астана туристік кластердің дамуына қосымша қарқын бермекші. Туристік өндірістің келешегі бар бағыттарын дамыту бойынша бағдарламаны жүзеге асыру барысында, 2010-2014 жылдары ҚР Туризм және спорт министрлігінің туризм өндірісі комитеті халықаралық транспорт дәлізі бойында туристік кластерлерді құру бойынша жұмыстар жүргізді. Осыған сәйкес жол бойы инфрақұрылымының А, В, С категорияларындағы нысандарын салу басталды.

А және В категорияларының нысандарына: мотель, ақпараттық оралығы бар туристік қызмет көрсету бюросы, демалыс орындары, мейрамхана және кафелер, дүкендер, жанармай бекеттері, жүк машиналарының тұрағы, автожөндеу шеберханалары, лөңгелек жөндеу шеберханалары кіреді. 2015 жылдың өзінде-ақ осындай жол бойында қызмет көрсететін А категориялы 24 нысан және В категориялы 58 нысан іске қосылды.

Бұдан тыс, әрбір 50 шақырымнан кейін С категориясының нысандары орналастырылды, оған қызмет көрсету орталықтары, жанармай бекеттері, тұрақтар мен жөндеу шеберханалары жатады.

Нәтижесінде еліміз барлық сапалық талаптарға сай халықаралық магистральға қол жеткізіп қана қоймай, сонымен бірге жаңа жұмыс орындарын қамтамасыз ететін инфрақұрылымға қол жеткізді [6].

2020 жылға дейін автожол саласын дамыту бойынша жұмыстар мына бағыттар бойынша өрбиді: облысаралық және аймақаралық транспорттық байланысты қамтамасыз ететін жүк тасымалы қиын учаскелерді қалпына келтіру, апатты жағдайдағы көпірлерді қайта жөндеу және елдің транспорттық әлеуетін арттыруға ықпал ететін жекелеген учаскелердің құрылысын жүргізу. Алдын ала есептеулер бойынша, 2020 жылға дейін 27 мың шақырымнан астам жол жөндеу жоспарлануда, оған 4 трлн теңгеге жуық қаражат қажет.

Осы жоба шеңберінде шекара маңындағы сауда-экономикалық аумақтарды пайдалану Қазақстан Республикасының территориясы арқылы халықаралық транзиттік жүк тасымалын арттырудың тиімді экономикалық тетіктерінің бірі ретінде қарастырылады.

Осындай жобалардың бірі – «Қорғас» шекара аумағындағы ынтымақтастықтың халықаралық орталығы. Бұл аумақ екі ел азаматтарының (Қазақстан және Қытай) визасыз кіріп шығуына, үшінші елдермен келіссөздер жүргізуге, Қазақстанда, Қытайда және ТМД елдерінде өндірілген өнеркәсіптік өнімдермен танысуға, сауда келісімдерін жасауға арналған. Жобаның жалпы құны – 94 млн АҚШ доллары.

Халықаралық транзиттік «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» автомобиль дәлізін құру транспорт саласының ең бір елеулі және көлемді жобаларының

бірі. Оның басты мақсаты- бір кездері Шығыс пен Батысты жалғаған Ұлы Жібек жолының маршрутын қайта жандандыру.

Еуроодақтың, Ресейдің, Қытайдың Қазақстандағы және жалпы Орталық Азиядағы мүдделері мына негізгі бағыттарға шоғырланған: сауда және инвестиция; энергетика; транспорт және транзит; су қорларын басқару; аймақтық интеграция. Осы мүдделер көп форматты ынтымақтастықтың негізін құрайды [7].

Жаңа транспорт дәлізінің құрылуы қазіргі уақытқа дейінгі халықаралық транзиттік жолдардың конфигурациясын түбегейлі өзгертеді және халықаралық нарықтағы кейбір транзиттаушы елдердің жағдайына елеулі ықпал етеді деп күтілуде.

Тасымалдардың жалпы көлемінен Қытайдан Қазақстанға дейінгі жолға 25%, Қытайдан Орталық Азияға және одан ары Иранға дейін 35%, Қазақстаннан Ресейге - 15% және Қытайдан Ресейге және Еуроодаққа - 25% үлес тиеді. Транспорт саласындағы жетекші сарапшылардың пікірінше, жақын арадағы 20-25 жыл көлемінде Орталық Азия аймағы «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» магистралының арқасында Азия мен Еуропаның арасындағы маңызды транспорттық учаске болып қала береді [8].

Көпжақты Орталық Азия – Еуроодақ – Ресей – Қытай форматындағы ынтымақтастықта транспорт басымды әлеуетке ие, ал бұл жерде Қазақстан транзиттік жағынан өте тиімді. Және бұл мүмкіндікті тиімді пайдалануда. Жаңа автодәліз Батыс Еуропа мен Қытай арасындағы тауар жеткізу уақытын 3,5 қысқартады. Жаңа жобаға Қытайдың қызығушылығы басым. ҚХР елдің батыс аймағының ашылуын жеделдетуге, трансшекаралық инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыра отырып, келешекте Шыңжаңның Еуразия жүрегіндегі шешуші экономикалық орталыққа айналуына қолайлы жағдай туғызуға мүдделі.

Ал еуропалықтарға келер болсақ, ол өздеріне энергия қорларын, сондай-ақ басқа да тауарларды жеткізетін барлық маршруттарды әртараптандыруға мүдделі.

Аталған жобаның сәтті жүзеге асуына барынша мүдделі Қазақстан болып табылады. Құрлықаралық транспорттық дәліздің құрылысы арқылы елдің ішкі аудандарының дамуы мен олардың экономикасын көтеру біздің ел үшін маңызды. Қытайдың транспорттық құрылымдарын еуропалық нарыққа жалғау арқылы, Қазақстан үшін тек мұнай-газ саласында емес, сондай-ақ өнеркәсіптің басқа салаларына, ауыл шаруашылығының дамуына, шикізат өңдеуге, транзиттік транспорттық тораптар құруға шетелдік маңызды инвестиция тартуға мүмкіндіктер пайда болады.

«Батыс Қытай-Батыс Еуропа» халықаралық транзиттік дәлізінің құрылысы Қазақстанның транзиттік және экспорттық әлеуетін арттырады және елдің әлемдік транзиттік желіге тартылуына үлес қосады.

Жолды пайдаланушылар үшін негізгі тиімділіктерді екі түрге бөліп қарастыруға болады:

- 1.Транспорт түрлерін пайдалану құнынан үнемдеу.
- 2.Жолдағы уақыттың қысқаруынан үнемдеу.

Қазақстан үшін экономикалық тиімділіктер:

- ҚР-дағы логистикалық қызмет көрсету нарығының қазіргі уақыттағы әлеуеті шамамен \$10—11 млрд. құрайды, дегенмен ол толыққанды пайдаланылмайды. «Батыс Қытай-Батыс Еуропа» жобасы инвестиция тартуға, жаңа логистикалық орталықтар құруға және өзінің логистикалық әлеуетін толықтай жүзеге асыруға мүмкіндік береді.
- Сондай-ақ жағрапиялық жағынан тиімді орналасу Қазақстан үшін транзиттеуде мол ақша табуға мүмкіндік береді, өйткені 10 жыл ішінде Қазақстан арқылы өтетін жүк тасымалы 2,5 есеге артып, 3,5 млн тоннаға жетеді.
- 2 млрд доллардан асатын шетелдік инвестицияларды тарту мүмкіндігі.
- Транспорттық инфрақұрылымның дамуы және логистикалық орталықтарда өндіріс ашу.
- Жобаның жүзеге асуынан түскен ақша елдің сыртқы қарызын азайтуға және шетелдік инвесторлармен есеп айрысуға септігін тигізеді.
  - Жобаның іске қосылуының нәтижесінде мемлекетаралық байланыстардың кеңеюі, тасымалдардың тиімділігінің артуы, жол бойындағы инфрақұрылымдардың және жаңа жұмыс орындарының құрылуы арқасында аймақтардың экономикалық дамуын едәуір жеделдетеді.

Қытай үшін экономикалық тиімділіктер

- Қытай үшін ең алдымен, өз тауарын Еуропаға жеткізетін тағы бір жол пайда болады.
- Тасымалдың және уақыттың өзіндік құнының төмен болуы қытай тауарларының еуропалық нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады.
- Бұл жолдың бойындағы орналасқан артта қалған аудандарын (батыс) дамыту, инвесторлар тарту.
- Туризмді дамыту.

Қытаймен транспорттық инфрақұрылымды дамыту арқылы, Қазақстан 2020 жылға қарай өз территориясынан өтетін транзиттік тасымалдардың көлемін екі есеге ұлғайтпақшы. Осылайша республика Орталық Азияның «транзиттік хабы» рөліне ұмтылып қана қоймай, соныммен бірге Сары теңізден басталып Қытай, Қазақстан және Ресей арқылы Еуропаға баратын Трансазиялық теміржол магистралының бөлігіне айналмақшы.

Мұндай жағдайларда Пекин үшін Қазақстан жолдарының ҚХР-дың батыс және орталық аудандарында өндірілген қытай тауарларының Орталық Азияға, ал «кедендік үштіктің» аясында интеграциялық үдерістердің тереңдеуіне қарай Ресей мен Беларусьқа экспортын арттыру үшін қажеттілігі артады. Халықаралық қатынастардың дамуының бұлай өрбуінің логикасына сүйенсек, Пекин Қазақстанда және жалпы Орталық Азияда өз ықпалын арттыруға ұмтылатын болады. Мұны өзара тауар алмасу көлемін, трансшекаралық инфрақұрылымның өткізу мүмкіндігін арттыру бойынша жарияланған жоспарларынан байқауға болады. Шындығында, «Батыс Қытай-

Батыс Еуропа» жобасынан басталған бұл үдеріс Қытай тарапынан ұсынылған кең ауқымды «Бір белдеу-бір жол» бастамасына алып келді.

Әдебиеттер

1. Швецов, М. Л. Трассы Великого шелкового пути во взаимосвязи Востока и Запада.- Ташкент. -1990. 77–80-б.
2. Баливаров А. Западная Европа-Западный Китай – проект тысячелетия// Литер.№ 129. Алматы, 2011. 6-б.
3. Послание Главы государства народу Казахстана, г. Астана, 6 марта 2009 года.
4. Хегай Д. <http://tengrinews.kz/markets/terminal-v-tihookeanskom-portu-pozvolit-kazahstanu-zarabotat-na-logistike-231968/>
5. <http://www.europe-china.kz/links>
6. Королев А. Пикник на обочине. Литер. №174. 18.09.2012. 4-б.
7. Закиева Ж. К. Взаимодействие Казахстана с Россией, Китаем и Европейским союзом в многостороннем формате– сборник материалов 4 международной научно-практической конференции «ЕС – Казахстан – Россия: перспективы сотрудничества с Китаем». 2011.
8. Храмов. А. Новый Шелковый путь Литер. №196, 21.10.2011 г. 5-б

«БІР БЕЛДЕУ-БІР ЖОЛ» БАСТАМАСЫ ЖӘНЕ ШЕКАРА МАҢЫ САУДА ОРТАЛЫҚТАРЫ

Арзықұлов А.А.,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: amanzhan.arzykulov@gmail.com

Мақалада автор «Бір белдеу-бір жол» бастамасының мәнін қарастырып, оның Қытайдың ұлттық экономикасын дамыту жоспары ретінде қарастырады. Кең көлемді қытайлық шетелдік инвестициялар олардың ұлттық компанияларының әлемдік инфрақұрылымдық нарыққа шығуына мүмкіндік жасайды. Бұл стратегия арқылы Қытай өзінің орталық және батыс аудандарының дамуын арттырады, ұлттық және әлемдік инфрақұрылымдық желіні кеңейтеді, осылайша қытайлық сыртқы саудаға жаңа тыныс алып келеді. Инфрақұрылымды дамытудың тиімді жолдарының бірі – жаңа сауда жолы жүріп өтетін елдермен бірлесіп еркін экономикалық аумақтар құру болып табылады.

Түйінсөздер: «Бір белдеу-бір жол», транспорттық-логистикалық сала, экономикалық өсім, инфрақұрылым, батыс провинциялар, сыртқы сауда, шекара маңы сауда орталықтары.

Initiative "One belt - one way" and the centers of border trade

Article reveals essence of an initiative "One belt — one way" which should be considered as the development plan for national economy. Large-scale Chinese foreign investments allow the national companies to enter the world infrastructure market. This strategy stimulates development of the western and central provinces of the People's Republic of China, expansion of national and world infrastructure network and as the result, promotes revival of the Chinese foreign trade. One of its ways – creation of free economic zones on following of a new Silk way.

Keywords: "One belt - one way", transport branch, economic growth, infrastructure, the western provinces, foreign trade, the centers of border trade.

2013 жылы 7 қыркүйекте Астанада ҚХР төрағасы Си Цзиньпин Назарбаев атындағы Университетте баяндама жасап, жаңа бастама ұсынды. Ол бойынша Орталық Азия елдері мен Қытайды жалғастыратын теміржол мен автомобиль магистралдарын кеңейту қарастырылып, Жібек жолының экономикалық белдеуін (ЖЖЭБ) құру көзделеді. Қытаймен бірлесіп Келешекте біріктірілген транспорттық желі АТА елдерінен Батыс Еуропа елдеріне дейінгі транспорттық дәлізді құруға мүмкіндік береді. Бұл желі жалпы ауданы 50 млн шаршы шақырым болатын және тұрғындар саны 3 млрд адамнан асатын 18 азиялық және еуропалық елді біріктіреді. 2013 жылы қаңтарда өткен АТЭС саммитінде (Бали, Индонезия) Си Цзиньпин аймақтық инфрақұрылымның дамуына көмек көрсету мақсатында «21-ғасырдың Теңіз жібек жолын (ТЖЖ-21)» құру бастамасын көтерді, бұл Қытайдың оңтүстік провинцияларының және ОША елдерінің біріккен теміржол және автомобильдік транспорттық желілерін аймақтың негізгі порттарымен түйістіруге мүмкіндік береді. ТТЖ-21 сондай-ақ АСЕАН елдерінің теңіз порттарын біріктіреді және Сары теңіз – Шығыс-Қытай теңізі – Оңтүстік-Қытай теңізі – Тынық және Үнді мұхиттары маршрутын жалғайды, тіпті одан ары Тынық мұхиттың оңтүстік бөлігіндегі, Оңтүстік Азия мен Шығыс Африкадағы елдердің порттарына дейін жетеді. Келешекте жаңа теңіз транспорттық көпірі меридиан бағытымен ресейлік Солтүстік теңіз жолымен жалғанып, Еуропаға дейін жетуі мүмкін [1].

Бүгінде ҚХР төрағасы Си Цзиньпиннің ЖЖЭБ мен ТЖЖ-21 құру туралы бастамасын Қытайда және әлемде «Бір белдеу – бір жолды» дамыту жоспары деп атайды. 2017 жылдың 14-15 мамырында Бейжіңде «Бір белдеу – бір жол» стратегиясын жүзеге асыру аясындағы халықаралық экономикалық ынтымақтастық бойынша Форум өтті, тақырыбы: «Халықаралық ынтымақтастықты нығайту, «Бір белдеу – бір жол» құрылысын бірге құру, өзара тиімді дамуды жүзеге асыру». Форумға 29 елдің мемлекет және үкімет басшылары, 130 елден келген ресми тұлғалар, сарапшылар, кәсіпкерлер, қаржы ұйымдары мен БАҚ өкілдерінен тұратын 1,5 мың делегат, сондай-ақ 70 астам халықаралық ұйымдардың өкілдері қатысты. Форум өткізу кезінде Қытай 30 жуық елмен және 20 астам халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық туралы келісімдерге қол қойды [2]. ҚХР төрағасы Си Цзиньпин форумда сөйлеу кезінде жоғарғы деңгейдегі осындай екінші форум 2019 жылы өтетіндігін мәлімдеді.

«Бір белдеу – бір жол» концепциясы ҚХР-ның провинциялары мен автономиялық аудандарының экономикалық дамуындағы алшақтықты азайтуға, олардың өндірістік әлеуетін елеулі арттыруға бағытталған, осылайша Қытайдың әлемдік өнеркәсіптік және инновациялық көшбасшыға айналуын қамтамасыз етуге атсалысу. Бұл стратегиялық мақсатты шешу үшін транспорттық кешенді қарқынды дамыту саясаты қажет, ол өз кезегінде

ең алдымен соңғы жылдары байқалған динамиканың циклдығы мен экономикалық өсудің жалпы әлеуетінің төмендеуіне қарсы әрекетті қамтамасыз ететін Қытай ІЖӨ-нің өсуінің барынша қарқынын қамтамасыз етуі тиіс. Қытай экономистерінің пікірінше, қойылған мақсаттарға жету үшін, ҚХР ІЖӨ өсуінің жылдық қарқыны 13-бесжылдық (2016-2020 ж.) кезеңінде 6,5% төмен түспеуі қажет. ҚХР басшылығы бесжылдықтағы экономикалық дамудың негізгі қозғаушы күші ретінде ішкі сұранысты кеңейтуді қамтамасыз етуді, инновациялық технологияларды генерациялау мен енгізуді, капитал экспортын қалдыра отырып, экономиканың жекелеген басымды салаларына инвестицияларды арттыру мен жоғарғы қсымша құны бар жоғарғы технологиялық тауарларды экспорттау бағытынан да бас тартпайды [3]. Сондықтан да ҚХР төрағасының «Бір белдеу – бір жол» құру туралы бастамасын жүзеге асыру аясында, ҚХР транспорттық кешеніне осы басымды ұлттық экономикалық міндеттерді жүзеге асыруда басты рөл беріледі.

Реформаларды жүргізу мен Қытайды экономикалық қуаты жағынан әлемдегі екінші державаға айналдырудағы орасан жетістіктерге қарамастан, елде әртүрлі аймақтардың (негізінен батыс провинциялар мен автономды аудандар) әлеуметтік-экономикалық даму деңгейінде елеулі араалшақтықтар бар, аймақтық экономикалық кеңістік бірқалыпты емес, бұл ілгерілемелі экономикалық дамуға өтудің кедергілерінің бірі. Сондықтан да «Бір белдеу – бір жол» бастамасын көтеру Қытайдың батыс провинцияларының әлеуметтік-экономикалық даму теңсіздіктерін түзеу стратегиясын қалыптастыру мен жүзеге асыруға, аймақтық дамудың біркелкі еместігі мәселесін шешуге және аймақтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайындағы кереғарлықты азайтуға, ең алдымен ҚХР-ның барлық провинциялары мен автономды аудандарының мүдделер балансын сақтай отырып ел экономикасының тиімді кеңістіктік құрылымын қалыптастыруға бағытталған. Ел үкіметі артта қалған аймақтарды бюджеттік қаржыландыруға жағдай жасауға және шетелдік және ұлттық жеке капиталды тарту мақсатында қолайлы инвестициялық ахуал туғызуға, жаңа өндірістік қуаттар мен ресурстарды құру мен жөткеуге, барлық аймақтық дамудың алғышарттарын жұмылдыру үшін нашар дамыған аудандардың инфрақұрылымдық желісін белсенді дамытуға мүдделі. ҚХР-ның батыс провинциялары мен автономды аудандарының транспорттық инфрақұрылымының дамуына қаржы салу Қытай аймақтары арасындағы экономикалық тепе-теңсіздік деңгейін азайтады, шығыс және батыс провинциялар арасында тасымалданатын тауардың соңғы бағасындағы транспорттық бөлігін төмендетеді; жұмыс күші миграциясын үдерісін ынталандырады, өндірістік мамандандыру мен кооперацияның өсуін белсендіреді, жаңа нарыққа қолжетімділікті жеңілдетеді, еңбек өнімділігінің артуына әкеледі, ал соңғы нәтижеде – ҚХР батыс аудандарындағы бәсекелестіктің жаңа артықшылықтар құруға қол жетеді.

XXI ғасырдың басынан Қытай Сычуань, Гуйчжоу, Юньнань, Шаньси, Ганьсу, Цинхай, ГЧАА, НХАА, ІМАО, ТАА, ШҰАА және орталыққа тікелей

бағынатын Чунцин қаласы секілді елдің 12 батыс провинциясы мен автономды аудандарының инфрақұрылымын дамытуға кірісті, олардың үлесіне ҚХР территориясының 72 % мен Қытай шекарасының 84% келеді [4]. 2014 жылы ҚХР Транспорт министрлігі «Батыс Қытайды ауқымды игеру стратегиясы аясындағы транспорт желісін дамыту туралы» шешімін қабылдады. Шешім бойынша, бұл аймақта ендік бойында сегіз және бойлық бойында сегіз магистральдан тұратын автожол желілерін салуға басымдылық берілген. Сондай-ақ негізгі экономикалық аумақтарда 53 жоғарғы жылдамдықты тасжолдар мен халықаралық автотасымал үшін 18 жоғарғы жылдамдықты автокөлік жолын салу жұмысы жоспарланған. 2000-2016 жылдар аймақтағы 300 негізгі жобаның құрылысына 6,35 трлн юань (914 млрд доллар) жұмсалған. Аймақтың ІЖӨ-сі 2000 жылғы 1,58 трлн юаньнан 2016 жылғы 12,39 трлн юаньға өсті, сәйкесінше батыс аймақтың ҚХР ІЖӨ-не үлесі 17,9%-дан 21,2% артты [5]. 2011-2015 жылдар аралығында батыс провинциялар мен автономды аудандардағы тұрғындардың жан басына шаққандағы кірістің жылдық өсу қарқыны: орта есеппен қалаларда-10,5%, ауылдық жерлерде-11,2% құрады, бұл бүкіл ел бойынша жан басына шаққандағы кірістің жылдық өсу қарқынынан орта есебінен сәйкесінше 0,2% және 1% артық. Осы кезең ішінде батыс аймақта 12 мың шақырым теміржол мен 215 мың шақырым автокөлік жолы салынған. 2015 жылы Қытайдың батыс аймағында автомобиль жолдарының жалпы ұзындығы 1,73 млн шақырымды құрады, олардың 40 мың шақырымнан астамы заманауи жоғарғы жылдамдықты магистральдардың үлесінде, ауылдардың 94% астамы асфальт және цемент-бетон жабында жолдармен қамтылған [6].

Аймақтық өнеркәсіптік әлеуеті артқан сайын ҚХР-ның батыс провинциялары көлемі артып отырған өндірілген тауарды шығыс бағытта ел ішіне, сондай-ақ батыс маршруттар бойынша Еуропаға тасымалдаудың жаңа жолдарына мұқтаж болады. Мысалы, 2025 жылға қарай ШҰАА ІЖӨ-сі Орталық Азияның барлық елдерінің жиынтық ІЖӨ-нен асып түседі, автономды аудан өз өнімдерін Еуроодақ елдеріне темір жол арқылы экспорттайтын болады. ШҰАА-дан Еуропаға дейінгі құрлықтық транзиттік теміржол маршрутының ұзындығы 6 мың шақырым шамасында, ал ҚХР-ның шығыс жағалауындағы теңіз порттарына дейінгі аралық-4 мың шақырымды құрайды. Алайда, Қытай территориясымен шығыс порттарға жүк тасымалдау логистикалық шығындарды көбейтеді, өйткені қытай порттарында тауарды онсыз да қат боп тұрған кемеге тиеу қажет, әрі одан кейін теңіз жолымен Еуропаға ұзақ сапар күтіп тұр. Құрлықтық транзиттік теміржол жүк тасымалына тарифтердің жоғары екенін ескере отырып, ЖЖЭБ құрлықтық маршруттарын батыс провинцияларының Еуропаға өндірістік тауарларын экспорттау тек жоғарғы қосымша құны бар кіші көлемді бәсекеге қабілетті инновациялық өнімдерді өндіруге қол жеткізген кезде ғана тиімді болмақ.

Көрші елдердің инфрақұрылымына өз капиталын құюын арттыра отырып, Қытай өзінің ұлттық және аймақтық экономикасының қарқынды дамуына қосымша дем береді. Халықаралық аспектіде «Бір белдеу – бір жол» құру жоспары қытайлық тікелей шетелдік инвестициялар (ТШИ) көлемін

ұлғайтуды қамтамасыз етуі тиіс, олар шетелдегі транспорттық жолдар құрылысын кеңейтуге, қытайлық транспорт саласындағы инновациялық өнімдерді және салынған транспорттық желілер үшін инфрақұрылымдық құрылыс саласы бойынша жетекші технологияларды экспортын ұлғайтуға бағытталады. Бір қарағанда көршілес елдер үшін ҚХР-ның ешбір пайызсыз дерлік инфрақұрылымдық несиелері пайдалы көрінгенмен, ал нақты іс жүзінде олар ең алдымен Қытайдың өзіне адам айтқысыз үлеспайда әкеледі және оның компанияларына транспорттық желілер құрылысы мен жылжымалы составтарды сатып алу бойынша еуразиялық нарықта монополист болуға жол ашады. Шетелде транспорттық желілер салу, шетелдік инфрақұрылымдық желілер үшін материалдар мен жабдықтарды жеткізудің басты жеткізушілері болып табылатын Қытайдың орталық және батыс провинцияларындағы түйіндес экономикалар үшін экстерналдық (сыртқы әсер) эффект туғызады. Көршілес елдерде транспорттық желілерді құруға және модернизациялауға бағытталған қытайлық ТШИ, ҚХР-ға өзінің өндірістік қуатын арттыруға және өзінің машина жасау және құрылыс кешендерін ұзақ мерзімді тапсырыстармен толтырып тастауға, сонымен бірге шығынды салаларды, мысалы болат және цемент өндіру, тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Қытай шекаралас елдерге инфрақұрылымды дамыту үшін инвестицияларды тек жеңілдік шартымен береді және оларға теміржолдар салу барысында қытайлық материалдар мен жабдықтарды, технология мен техниканы, қытайлық стандарттарды пайдалану, оларды жобалау, қызмет көрсету мен іске қосу үшін ҚХР-дан білікті мамандар алдыртуды міндеттейді [7].

«Бір белдеу – бір жол» жобасын жүзеге асыру барысында Қытай бірқатар мәселелерге ұшырауда, олар бірқатар мемлекеттердің ұлттық мүдделеріне байланысты туындап отыр, бұл инфрақұрылымдық интеграциялық үдерістерге қайшы келеді және елеулі бәсекелестікке алып келеді. Еуразиялық теміржол және автокөлік дәліздерін қалыптастыру барысында жиі орталықазия мемлекеттерінің ұлттық мүдделері басым болады, олар ШЫҰ-дағы интеграциялық үдерістерге қайшы және елеулі бәсекелестік туғызады. Сыртқы сауданың өсуі мен транзиттік жүктерді тасымалдау арқасында кірістерді ұлғайтуды қамтамасыз ету мақсатында, ОА елдері өздерінің теміржолдарының конфигурациясын өзгертуге кірісті. Бүгінде ШЫҰ-ның әрбір мүшесі ортақ жолдардан тыс өз территориясы арқылы транзиттік маршрут ұсына алады. ШЫҰ мүшелері арасында инфрақұрылымдық интеграцияға байланысты әртүрлі көзқарастар бар, олардың арасында белгілі бар қайшылықтар туындайды. Қазақстан Түрікменстан территориясы арқылы Иранға теміржол магистралын салып ҚХР-мен сыртқы сауда айналымын арттырды, Қытаймен шекарадан Түрікменстан, Иран, Түркия арқылы және одан ары Батыс Еуропаға апаратын жүк және жоғарғы жылдамдықты теміржол құрылысын салуды қолдайды, өйткені мұндай жол Ресей арқылы өткеннен жылдам және үнемді [8]. ОА елдері басшылары ШЫҰ кеңістігінде бірлесіп теміржол және автокөлік магистральдарын салуды қолдағанымен де, іс жүзінде Өзбекстан жаңа ОА-

Парсы шығанағы транспорттық дәлізін құруды қалайды, ал Тәжікстан қытай-тәжік Кульма-Қашқар бақылау-өткізу пункті арқылы өтетін ауған бағытын қолдайды.

Қалай болғанда да, Қытай басшылығы Қазақстанды Орталық Азиядағы басты және перспективасы бар сауда-экономикалық серіктес ретінде қарастырады. Оның үстіне Қазақстан аймақта ірі экономикаға ие және Қытайдың Орталық Азия елдерімен сауда айналымының 70%-дан астамын жүргізіп отыр. Оның үстіне екі ел ынтымақтастығының нәтижесінде ретінде «Қорғас» еркін экономикалық аймағы ашылып, жұмыс атқарып келеді. Ал оның құрылуы, өзінің жүріп өткен жолы бар. Екі ел арасында қатынастар орнағалы бері транспорттық дәліз құру, шекара маңы сауда-экономикалық аумағын құру мәселесі күн тәртібінен түскен жоқ.

2005 жылдың өзінде-ақ «Қорғас» шекара өткелі Қазақстан мен Қытай арасындағы экспорттық-импорттық операцияларда елеулі орын алды. Осы жоба негізінде «Қорғас» Шекара маңы ынтымақтастығының халықаралық орталығын» құру жоспарланды. Бұл біріншіден, «Қорғас-Шығыс қақпа» шекара маңы сауда-экономикалық аумағы арқылы экспорттық-импорттық және транзиттік контейнерлік тасымалдардың көлемін ұлғайтуды; екіншіден оны халықаралық трансевропалық және трансазиялық бағыттардағы дәліздер жүйесіне қосуды; үшіншіден Қытай – Қазақстан – Орталық Азия елдері – Ресей – ТМД –Еуропа бағытында транзиттік және экспорттық тасымалдарды жүзеге асыру барысында тасымалдаушының шығынын азайтуды көздейді.

«Қорғас» Шекара маңы ынтымақтастығының халықаралық орталығынның инфрақұрылымын құруды 2009 жылдың 30 қаңтарында аяқтау жоспарланды және осы мақсатқа 2007 жылы 1 миллиард 627 миллион теңге қаражат бөлінді. «Қорғас» Шекара маңы ынтымақтастығының халықаралық орталығының бүкіл инфрақұрылымын құрудағы инвестицияның жалпы көлемі 1-1,2 миллиард доллар деп бағаланды, оның ішіндегі Қазақстанның үлесі 35 миллион доллар.

Бірақ бұл жоспарларға әлемдік қаржылық-экономикалық дағдарыс бірқатар кедергілер келтіріп, жұмыс барысын едәуір баяулатты. 2009 жылдың соңына қарай, жоба басталғалы үш жыл ішінде 15 миллиард теңге (100 миллион доллар) игерілген. Бұл қаржыға бірқатар инженерлік құрылғылар, жол участкелері және инфрақұрылымның бірнеше нысаны тұрғызылған [9].

Ал Қытай жағына келер болсақ, олар жедел іске кіріскен. 1992 жылдың өзінде-ақ ауданы 4,58 шаршы шақырым болатын (болашақта 12 шаршы шақырымға ұлғаю мүмкіндігі бар) «Хоргос» АЭА құрылып, тиісті инфрақұрылым құрыла бастады. 2007 жылдың соңына қарай мұнда банк, пошта мен телеграф, кеден және қауіпсіздік органының ғимараты, ауданы 298 мың шаршы метр қоймалар, ауданы 122 мың шаршы метр болатын киім-кешек базары салынған. АЭА-да әртүрлі бағыттағы 2500 кәсіпорын жұмыс істейді.

2004 жылы қыркүйекте ауданы 1 миллион шаршы метр территорияда «Қорғас» ШЫХО-ның қытайлық бөлігі – шекара маңындағы алмасу

базарының инфрақұрылымының жұмысы басталды. Бастапқыда мұнда 10 кәсіпорын істесе, кейіннен олардың санын 200-ге жеткізу көзделген.

2005 жылдың тамызында «Қорғас» ШЫХО-ның қытайлық бөлігінде қазақстан-қытай халықаралық сауда орталығының құрылысы басталды. Құрылыстың бірінші кезеңіне 40 миллион юань (5 миллион доллар) салынды, көлемі 25 мың шаршы метр, 300 сауда орынына арналған. Сауда орындарынан өзге, мұнда туристерді тартуға, сондай-ақ келген адамдардың көңілін аулауға арналған ойын-сауық кешені де орналасқан [10].

Қытай тарапы 2010 жылдың соңына қарай ШЫХО-ны қысқа режимде іске қосу ұсынысын жасады. Бірақ қазақстан жағы шекаралық және кедендік қызметтердің жұмыс істеуіне толықтай жағдай жасай алмағандықтан, кейінге шегерілді. «Қорғас» шекара маңы ынтымақтастығы халықаралық орталығы қысқартылған режимде тек 2012 жылдың 18 сәуірінен бастап алғашқы туристерді қабылдай бастады. Ал кешеннің толықтай жұмыс істеуі 2018 жылға белгіленіп, жалғасты жұмыстар жүргізілді. Бүгінгі күні аталған АЭА екі ел шекарасындағы ең ірі сауда-экономикалық орталық болып табылады және тиісті бағасын да алып үлгерді. «Бір белдеу-бір жол» бастамасының аясында қатынастардың одан ары ұлғаюына орай бұл аумақтың да мәні мен маңызының арта беретіні даусыз.

«Қорғас» ШЫХО баспасөз қызметінің деректеріне сүйенсек, кедендік статистикаға сәйкес 2018 Қорғас құрғақ порты арқылы жалпы жүк тасымалының көлемі 2 миллион тоннадан асқан, бұл 2017 салыстырғанда 133% пайызға артып, сауда көлемі 13,682 миллиард долларға жеткен. Барлығы 2018 жылы порт арқылы 18 маршрут бойынша транзиттік теміржол тасымалының 2055 контейнерлік пойызы өткен. Қытай өндірісі тауарларының басым бөлігі Орталық Азия және Еуропа елдеріне жеткізілген. Қытайлық экспорттың негізін электромеханикалық бұйымдар, киім, тұрмыстық техника, автобөлшектер, жиһаз және басқалары құраса, импорт ретінде автокөліктер мен олардың бөлшектері, мақта, кең қолданыстағы тауарлар өткізілген [11].

Қазақстан Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына «Стратегия «Қазақстан-2050: танылған мемлекеттің жаңа саяси бағдары» атты Жолдауында Қазақстан арқылы өтетін транзиттік тасымалдарды 2020 жылға екі есеге, ал 2050 жылға – 10 есеге арттыру міндетті қойылған. Қазақстанның халықаралық дәліздердің түйісінде орналаса отырып, Еуропа мен Азияны жалғайтын негізгі логистикалық буын болуға барлық алғышарттары бар.

Ежелгі Жібек жолының бойында орналасқан елдердің өзара пайдалы сауда-экономикалық және инвестициялық ынтымақтастығының ұлғаюы Орталық Еуразияның стратегиялық тұрақтылық, саяси қауіпсіздік және экономикалық прогресс аймағына айналуына алып келеді. Демек, Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастық «Бір белдеу-бір жол» аясында да шекара маңы аймағындағы сауда-экономикалық байланыстары арқылы жаңа қырынан, жаңа қарқынмен дами береді. Әр мемлекеттің бұл

жерде өз мүдделері болғанымен де, айналып келгенде ешқайсының да ұтылмасы даусыз.

Әдебиеттер

1. New Silk Road. URL: http://www.bjreview.com.cn/This_Week/2016-01/25/content_593103.htm; Zhao Tingting (Chinadaily.com.cn). B&R initiative an impetus for Chinese companies' overseas expansion. URL: http://www.chinadaily.com.cn/business/tech/2017-04/28/content_29134610.html
2. Belt and Road Forum for International Cooperation opens in Beijing. URL: http://www.chinadaily.com.cn/beltandroadinitiative/201705/14/content_29337969.
3. Chinese economy likely to hit bottom in 2017: economist. URL: http://www.china.org.cn/business/2017-01/15/content_40106115.html
4. Western China has top potential for opening. URL: http://en.ce.cn/Business/Macro-economic/201610/25/t20161025_1667584.shtml
5. China eyes stronger economy for western regions. URL: http://www.china.org.cn/business/2017-01/16/content_40112950.htm
6. Western China has top potential for opening. URL: http://en.ce.cn/Business/Macro-economic/201510/25/t20151025_1667584.shtml
7. Чжан Гаоли: Китай упростит доступ для иностранных инвестиций. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0325/c31518-9194974.html>
8. China to invest heavily in Belt and Road countries. URL: <http://en.people.cn/n3/2017/0513/c90000-9214682.html>
9. Амребаев А. Экономический пояс Великого Шелкового пути: от идеи к реальности // Казахстан в глобальных процессах. – 2014. - № 3. 30-39 -б.
10. С августа 2010 г. МЦПС «Хоргос» начнет работать в усеченном режиме//Информационное агентство «Казинформ».-2009, 11 декабря //http://www.inform.kz
11. http://www.khorgosgateway.kz/catalog/smi_o_nas

СТРАТЕГИЯ «ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОЯСА ШЕЛКОВОГО ПУТИ»: НОВЫЙ ЭТАП В ОТНОШЕНИЯХ МЕЖДУ РК И КНР

Асыл М.Б., Түргенбай А.А.

КазНУ имени аль-Фараби

Казахстан, г.Алматы

e-mail:monikaassyl@gmail.com,altyn-alka@mail.ru

Крупнейшим производителем и инвестором в глобальной экономике является Китай, который, несмотря на некоторое снижение, сохраняет высокие темпы экономического развития в сравнении с другими странами мира. Соответственно большой интерес представляет новая китайская инициатива, направленная на возрождение Великого Шелкового пути в современных условиях. Главной целью в данной статье является научное осмысление новых явлений и целей в политической и социально-экономической жизни Китая, содержания таких имеющих глобальное значение инициатив, как «Экономический пояс Шелкового пути» и «Один пояс один путь». Эти инициативы открывают новые возможности и перспективы для торгово-экономического и инвестиционного сотрудничества стран, расположенных вдоль Шелкового пути, в том числе для Казахстана. Казахстану, как и другим странам Центральной Азии, важно участвовать в реализации китайской инициативы «Экономический пояс Шелкового пути», эффективно использовать возникающие новые возможности и преимущества регионального сотрудничества, добиваясь, вместе с тем, минимизации рисков и угроз.

Ключевые слова: Китай, Казахстан, инициатива, “Один пояс один путь”, Экономический пояс Шелкового пути, Центральная Азия

Annotation

China is the largest producer and investor in the global economy, which, despite a slight decline, maintains high rates of economic development in comparison with other countries of the world. Accordingly, of great interest is the new Chinese initiative aimed at reviving the Great Silk Road in modern conditions. The main goal of this article is the scientific understanding of new phenomena and goals in the political and socio-economic life of China, the content of such global initiatives as the Silk Road Economic Belt and the One Belt One Road. These initiatives open up new opportunities and prospects for trade, economic and investment cooperation of countries along the Silk Road, including for Kazakhstan. Kazakhstan, like other countries of Central Asia, is important to participate in the implementation of the Chinese initiative “The Silk Road Economic Belt”, to effectively use the emerging opportunities and advantages of regional cooperation, while at the same time trying to minimize risks and threats.

Keywords: China, Kazakhstan, initiative, “One Belt One Way”, Silk Road Economic Belt, Central Asia

Считается, что китайская “история успеха” – один из самых впечатляющих примеров мировой экономики конца XX – начала XXI века. Всего за два десятилетия КНР поднялась на уровень лидеров глобальной торговли и продолжает уверенно укреплять свои позиции. Китай вступил в новую эпоху своей истории и будет оказывать все возрастающее влияние на судьбы земной цивилизации. Для Казахстана, как и для большинства других стран, для мира в целом важно знать и понимать сегодняшний – и еще более важно – завтрашний Китай.

Внешняя политика КНР на современном этапе стала если не приоритетом, то заняла равное место с внутренней политикой. Это подтверждает ряд важных международных мероприятий, в которых принял участие Китай и принял их у себя. Например, участие Председателя КНР Си Цзиньпина в Давосском форуме в январе 2017 г. с речью в защиту открытости и глобализации. Это также крупные мероприятия, организованные в Китае: саммит «Большой двадцатки» в ноябре 2016 г. в Ханчжоу, форум «Пояс и путь» в мае 2017 г. в Пекине, саммит БРИКС в сентябре 2017 г. в Сямэне, саммит ШОС, проведенный в июне 2018 г. в Циндао. Все это – успехи китайской дипломатии. За пять последних лет для китайской, мировой общественности, экспертов стало очевидно, что Председатель КНР – это сильный политик, авторитетная личность не только в Китае, но и за рубежом [1].

Яркой особенностью эпохи Си Цзиньпина стала его инициатива «Пояс и путь». 7 сентября 2013 г. в Астане, выступая перед студентами и преподавателями Назарбаев Университета, Председатель КНР Си Цзиньпин в своей лекции «Развитие народов ради прекрасного будущего» впервые изложил основные контуры стратегии «Экономический пояс Шелкового пути» (далее — ЭПП). Вскоре Си Цзиньпин доработал свою концепцию, принявшую окончательное название «Один пояс и один путь». Данный стратегический документ состоит из двух трансконтинентальных проектов — сухопутного «Экономического пояса Шелкового пути» и «Морского Шелкового пути XXI века»

Первоначально это выглядело скорее как внешнеполитическая инициатива, которая была нацелена на решение и внутривнутриполитических задач (например, обеспечение стабильности и мирного развития Синьцзян-Уйгурского автономного района, через который проходит данный торговый путь). Но с каждым годом благодаря Китаю и открываемым им кредитным линиям все больше экономических проектов появляется в рамках данной инициативы. Например, на майском форуме «Пояс и путь» в 2017 г. объявлено о планах Китая по вложению дополнительно 100 млрд юаней в Фонд Шелкового пути, а уполномоченные Госбанк развития Китая и Эксимбанк КНР предоставят для реализации инфраструктурных и производственных проектов кредиты на 250 млрд юаней и 130 млрд юаней соответственно. [2]

Си Цзиньпин обратил особое внимание на стремление Китая в отношениях со странами Центральной Азии поддерживать дружественные, соседские отношения на основе гармонии и мира. Китай, подчеркнул Си Цзиньпин, уважает внешнюю и внутреннюю политику других стран, вследствие чего решительно отказывается от вмешательства во внутренние дела стран Центральной Азии, не стремится к лидерству при решении региональных вопросов, а также не пытается включить в сферу своего влияния какой-либо регион [3].

Вместе с тем, по мнению Си Цзиньпина, в настоящее время мировая экономическая интеграция развивается ускоренными темпами. В этой связи, в целях углубления регионального сотрудничества, китайский лидер призвал общими силами создать Экономический пояс Шелкового пути, вдоль которого проживает около трех миллиардов человек. Особое внимание Си Цзиньпин обратил на развитие региональной инфраструктуры, чтобы создать транспортную сеть, соединяющую Восточную, Западную и Южную Азию [3].

Следовательно, на наш взгляд, для Пекина наиболее реалистичным является осуществление именно сухопутного ЭПШП, который стартует через территорию дружественных по отношению к Китаю государств — членов ШОС, в первую очередь Казахстана. Необходимо также учитывать, что если в последней четверти XX в. действия Пекина в Центральной Азии были направлены, главным образом, на обеспечение стратегически «надежного тыла», то теперь на глобальном и региональном уровне произошли кардинальные изменения.

Новая китайская инициатива, судя по имеющейся доступной информации, может преследовать три стратегические цели:

- расширение международной и региональной торговли;
- создание международных транспортных коридоров из Китая в Европу и Ближний Восток через территорию Казахстана и Центральной Азии;
- постепенное наращивание экономического присутствия Китая в Центральной Азии как стратегически важного партнера.

Инициатива представляется одной из составляющих проводимой стратегии торгово-экономического освоения региона Центральной Азии и

создания в перспективе полноценной зоны свободной торговли. Бедух еще раз подтверждает тезис о четкой и прагматичной внешней политике Китая как в глобальном, так и региональном формате, включая Центрально-азиатский регион.

Здесь представляется своевременным сделать ссылку на то, что Казахстан в целом одобряет «стратегическую Инициативу Си Цзиньпина о строительстве Экономического пояса Шелкового пути и готов укрепить поддерживаемые китайской стороной связи в таких направлениях, как экономика, сфера коммуникаций и культурно-гуманитарное взаимодействие» [4.]. Для Казахстана, не имеющего выхода к открытому морю, ЭПШП представляет несомненный интерес. Поэтому предложенная Си Цзиньпином стратегия встретила позитивный отклик в нашей стране.

Экономический пояс Шелкового пути в целом открывает для Казахстана новые немалые возможности. И только в том случае, если Казахстан разумно, стратегически взвешено, примет участие в этом проекте, опирающемся на серьезные возрастающие экономические возможности Китая. К тому же, реализация инфраструктурных проектов по созданию Нового Шелкового пути в рамках Плана нации «100 конкретных шагов» создаст для Казахстана уникальные возможности доступа на международные рынки. Реализация проекта «Экономический пояс Шелкового пути» в перспективе позволит улучшить транспортную инфраструктуру, обеспечить доступ Казахстана к морским портам стран-участников Шелкового пути, ускорить доставку казахстанских товаров на мировые рынки, увеличить объемы внешней и взаимной торговли, снизить затраты для отечественных экспортеров, в том числе благодаря устранению торговых барьеров и ограничений, привлечь новые инвестиции и совместные проекты.

Значение проекта ЭПШП резко возрастет, если удастся совместить его потенциал с Евразийским экономическим союзом. В этом случае речь может идти в перспективе о создании экономического пространства на территории всей Евразии. По мнению Председателя КНР Си Цзиньпина, нахождению точек соприкосновения между этими проектами ЭПШП и ЕАЭС необходимо уделить особое внимание [5]. В случае если удастся решить эту грандиозную задачу, территория Казахстана превратится в транзитную территорию, соединяющую Север и Юг, а также Запад и Восток Евразии.[6]. Так, по мнению известного казахстанского политолога Данияра Ашимбаева, два проекта действительно могут успешно стыковаться, несмотря на то, что исходные цели их существенно разнятся: Евразийский экономический союз имеет целью развитие внутреннего рынка, создание новых и модернизацию имеющихся производств в альтернативных секторах экономики. Для Китая стратегически важен транзит, Пекин понимает экономическую интеграцию, прежде всего как расширение рынков сбыта своей продукции.

Администрация Си Цзиньпина использует ЭПШП для определения основных компонентов двусторонних отношений с приоритетами экономического развития Казахстана наряду с собственными. Касательно экономических отношений двух государств, вице-премьер КНР Чжан Гаоли и

премьер-министр Казахстана Карим Масимов в 2015 году договорились согласовать стратегию развития «Нурлы жол» в Казахстане с приоритетами развития ЭПШП, чтобы обеспечить непрерывные беспроигрышные двусторонние связи. Чтобы поддержать эту политическую связь, президент Си Цзиньпин лично гарантировал, что ЭПШП будет способствовать развитию казахстанской экономики и этим самым создаст взаимосвязь между государствами. Из этого ясно видно, что это согласование в отношении финансовых секторов двух стран, так как Китай и Казахстан согласились углубить существующие соглашения о валютном свопе, создать механизм валютного расчета, согласовать платежное соглашение и создать китайско-казахский инвестиционный фонд, и все это в рамках ЭПШП. Также можно увидеть аналогичную трансформацию и преобразование интересов в использовании Китаем ЭПШП для активизации участия Китая в развитии внутренней инфраструктуры Казахстана. Китай также определил ЭПШП как рациональное решение для дальнейшего развития зоны свободной торговли в китайско-казахском регионе в Алтынкол-Хоргосе, которую администрация Си назвала своим наземным шлюзом ЭПШП в Казахстане и Центральной Азии, и призвал к расширению зоны пересечения границы Алтынколь-Хоргос в рамках СРББ для содействия трансграничной торговле, модернизации таможенных технологий и расширения взаимосвязи между инфраструктурой КНР и Казахстаном.

Центральная Азия - главная цель китайской концепции экономического пояса Шелкового пути, предусматривающей модернизацию и строительство новых железнодорожных линий, автомагистралей, трубопроводов и других элементов инфраструктуры, способствующей развитию международной и региональной торговли. Китай выдвинул грандиозные планы строительства четырех скоростных международных железных дорог, две из которых пройдут в зоне Шелкового пути до границ Европы через территорию Казахстана.

Китайская сторона намерена создать в Казахстане заводы по производству стекла, цемента и переработке сельскохозяйственной продукции. Данная инициатива впервые была озвучена на заседании ШОС 15 декабря 2014 года в Астане.

Китай является крупнейшим торговым партнером Казахстана в Азии, а Казахстан занимает второе место среди торговых партнеров Китая в СНГ после России. Торгово-экономические и инвестиционные связи Казахстана с Китаем носят поступательный, взаимовыгодный и динамичный характер, опирающийся на мощный фундамент сотрудничества двух стран, накопленный за предыдущие годы. В июне 2018 года в рамках встреч президента Казахстана Нурсултана Назарбаева и председателя КНР Си Цзиньпина Казахстан и Китай договорились развивать торговые отношения, в том числе увеличивать объемы использования национальных валют в сфере торговли. В целом лидеры двух стран поставили стратегическую задачу довести товарооборот до \$20 млрд. [7]

Администрация Си также использует ЭПШП как механизм для установления и расширения политических связей с Казахстаном. В общих чертах государства согласились увеличить политическую координацию, углубить политическое доверие и согласовать стратегические политические интересы в рамках ЭПШП, как в поддержку их двустороннего экономического обмена, так и в качестве самостоятельных усилий по содействию отношениям руководства. На 8-м Казахстанско-китайском Комитете по сотрудничеству состоявшемся в Астане в 2017 году, например, первый вице-премьер-министр Аскар Мамин и вице-премьер государственного совета Чжан Гаоли призвали к участию в ЭПШП, чтобы обеспечить более эффективную двустороннюю политическую координацию на государственном и местном уровнях, обеспечить экономическую интеграцию и увеличить взаимное доверие. Президенты Си Цзиньпин и Назарбаев далее обозначили ЭПШП как инструмент, способствующий политической интеграции, налаживанию обменов на высоком уровне, укреплению политического доверия и укреплению стратегической координации между Китаем и Казахстаном на Форуме «Пояс и путь» в Пекине в 2017 году.

Помимо всего сказанного выше, правительство КНР также рассматривает структуру ЭПШП для установления культурных, социальных и образовательных связей с Казахстаном. В 2016 году, например, министр иностранных дел КНР Ван Цзи отметил, что администрация Си будет использовать ЭПШП для облегчения контактов между людьми и для расширения общественных связей и общественного доверия. Китайское посольство в Астане взяло на себя основную роль в таком участии, организовав совместные мероприятия в рамках ЭПШП, направленные на художественный и спортивный обмен между странами. Китай также использовала структуру ЭПШП для установления социальных связей с Казахстаном посредством сотрудничества в области науки и техники.

В рамках обмена в образовательной сфере, министерство образования Китая создало фонд образовательных стипендий и разработало учебные центры китайского языка в казахстанских учебных заведениях для поддержки двусторонних отношений и обучения студентов в рамках ЭПШП. В официальном докладе Госсовета КНР развитие гуманитарных связей между странами ЭПШП описывается как «укрепление близости между народами» и предусматривает широкий спектр совместных мероприятий – от сотрудничества в сфере культуры и науки, включая обмен кадрами, до разработки туристических маршрутов и создания сети городов-побратимов. Власти Китая не скрывают заинтересованности в улучшении имиджа страны как политического и экономического партнера: так, ставится задача формирования «дружественного... общественного мнения». Комплекс мер гуманитарного сотрудничества между государствами ЭПШП следует рассматривать с позиций стратегии «мягкой силы». Так, ряд китайских экспертов призывает повысить число направляемых за границу специалистов (для обмена опытом), чтобы создавать в странах-партнерах «прослойку»

квалифицированных управленцев, лояльных Китаю. Для формирования прокитайских элит в странах-партнерах КНР расширяет свое присутствие в сфере образования: выделяются стипендии (до 10 тыс. ежегодно) и гранты, открываются центры по изучению китайского языка, расширяется сеть Институтов Конфуция. [11]

Наконец, администрация Си использует ЭПШП для углубления отношений безопасности между Китаем и Казахстаном как на стратегическом, так и на оперативном уровнях. Китайская сторона использовала инициативу, чтобы призвать к большей координации между армией освобождения народа Китая и вооруженными силами Казахстана по поддержанию мира и борьбе с терроризмом. Высокопоставленное руководство обоих государств также определило ЭПШП как средство координации безопасности на тактическом уровне, особенно в отношении незаконного оборота наркотиков, контрабанды оружия и пограничного контроля. Для поддержки такого рода вмешательства на местном уровне, администрация Си предложила расширить участие ЭПШП между министерствами юстиции двух государств. Китай и Казахстан также в рамках ЭПШП обсудили вопрос о сотрудничестве в области кибер безопасности, информационной безопасности, военно-технического сотрудничества и производства китайского оружия в Казахстане.

По мнению главного научного сотрудника Казахстанского института стратегических исследований при президенте РК Константина Сыроежкина инициатива председателя Си Цзиньпина «Один пояс, один путь» не несет в себе экономический характер, а на самом деле является внешнеполитическим планом «освоения» стран Центральной, Восточной и Юго-Восточной Азии. Помимо больших возможностей, китайская стратегия может нести и некие угрозы для нашей страны. Одной из угроз для Казахстана может стать сохранение сырьевой ориентации национальной экономики, так как инвестиционные проекты китайских компаний связаны, в первую очередь, с добычей нефти и природного газа. Так, из \$24,6 млрд. инвестиций из Китая, накопленных к началу 2014 года, более \$17,3 млрд. было вложено в добычу углеводородного сырья, \$6,2 млрд. — в строительство магистральных нефтепроводов. В качестве других угроз могут быть усиление торгово-экономической и миграционной экспансии Китая на рынок Казахстана, увеличение демпинга со стороны китайских предприятий, приоритетный наём китайцев на предприятиях, создаваемых Китаем в Казахстане, повышение уровня безработицы, ухудшение торгового баланса, увеличение контрабанды, усиление конкуренции для казахстанских предприятий, ухудшение экологии и др.[12]

Тем не менее, для Казахстана сотрудничество с Китаем имеет приоритетное значение по ряду причин. Президент Н.А. Назарбаев, выступая по итогам президентских выборов в Республике Казахстан в Астане 27 апреля 2015 года, подчеркнул, что основополагающим внешнеполитическим приоритетом для Казахстана являются отношения с соседними Россией и Китаем. При этом если с Россией взаимодействие осуществляется в рамках

ЕАЭС, то с Китаем — в направлении возрождения Великого Шелкового пути [8].

Следует отметить, что Казахстан не случайно был выбран для обнародования концепции «Экономический пояс Шелкового пути». Руководство Китая рассматривает Казахстан в качестве главного и перспективного торгово-экономического партнера в Центральной Азии. Тем более, Казахстан имеет крупнейшую экономику в регионе и аккумулирует более 70% торгового оборота Китая со странами Центральной Азии. Новые перспективы казахстанско-китайского сотрудничества открываются с началом функционирования с 1 января 2015 года Евразийского экономического союза и подписанием 8 мая 2015 года в Москве совместного заявления лидеров России и Китая о состыковке Евразийского экономического союза и трансевразийского торгово-инфраструктурного проекта «Экономический пояс Шелкового пути». Расширение взаимовыгодного торгово-экономического и инвестиционного сотрудничества стран, расположенных вдоль древнего Шелкового пути, приведет к превращению Центральной Евразии в регион стратегической стабильности, политической безопасности и экономического прогресса.

В заключение с учетом всего вышесказанного необходимо отметить, что, несмотря на все издержки и противоречия региональных отношений в Центральной Азии, инициатива «Нового Шелкового пути» должна рассматриваться как одна из гео-экономических и геополитических шансов, достойная того, чтобы принять ее во внимание и воспользоваться ею. В связи с этим у центрально-азиатских республик — и прежде всего Казахстана как ядра данного региона — появляется очередная, по меньшей мере, среднесрочная возможность обдуманного и взвешенного вхождения (а не включения «третьими сторонами» и не присоединения в силу естественной географической расположенности) в данный проект на основе максимальной проработки, заявления и отстаивания собственных интересов, а также в целом утверждения себя в качестве равноправных субъектов региональных и глобальных экономических процессов, способных не просто приспособливаться к ним, но и оказывать на них ощутимое и учитываемое влияние.

Литература

1. Brown, K. CEO, China: The Rise of Xi Jinping / K. Brown. –London: I.B. Tauris, 2017. – 288 p.
2. К.В.Рудный Политика реформ и открытости КНР в новой эпохе\ материалы международной конференции «Идеи социализма с китайской спецификой новой эпохи и стратегия их реализации» Минск 2018 ,17-26 стр
3. Си Цзиньпин. Совместное строительство «Экономического пояса Шелкового пути». 7 сентября 2013 г. / Си Цзиньпин. О государственном управлении. — Пекин, 2014 г. — С. 388—389.
4. Китаю и Казахстану нужно создать «Экономический коридор Шелкового пути» — Председатель КНР Си Цзиньпин// Сайт посольства КНР в РК // <http://kz.chineseembassy.org.2013.09.08>
5. Си Сяньпин. Заявление для прессы по итогам российско-китайских переговоров. Москва, Кремль, 8 мая 2015 г.// <http://kremlin.ru>.

6. Китайско-российские отношения. Доклад. 2014. Институт международных исследований Фуданьского университета, Российский совет по международным делам, апрель 2015 г. — Шанхай, 2015. — С. 9—10.
7. Г.Шаймерденова. Новые возможности мировой торговли// Шелковый путь-ревю (11) ноябрь 2018 20-22 стр.
8. Назарбаев Н.А. Выступление и ответы на пресс-конференции по итогам президентских выборов. Астана, 27 апреля 2015 г. // <http://www.akorda.kz>.
9. R.Aoyama. "One belt,one road":China's new global strategy// Journal of Contemporary East Asia Studies.Vol 5. No 2. 28 May 2017. P.3-22.
10. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 11.11.2014 г. «Нұрлы Жол – Путь в будущее» // http://www.akorda.kz/ru/page/page_218341_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-11-noyabrya-2014-g
11. «Казахстан и Китай в контексте регионального сотрудничества: Нурлы жол и Экономический пояс Шелкового Пути», Международный круглый стол, 11 февраля 2015 года, г. Астана // <http://iwep.kz/ru/sobytiya/2015-02-13/kazahstan-i-kitay-v-kontekste-regionalnogo-sotrudnichestva-nurly-zhol-i-ekonomicheskij-poyas-shelkovogo-puti-mezhdunarodnyy>
12. Сыроежкин К.Л. Нужно ли Казахстану бояться Китая: мифы и фобии двусторонних отношений: Монография. – Астана – Алматы: ИМЭП при Фонде Первого Президента, 2014. – 432 с.
13. Китай перенесет десятки предприятий в Казахстан // <http://tengrinews.kz/markets/kitay-pereneset-desyatki-predpriyatij-v-kazahstan-266949/>
14. Сыроежкин К. Экономический пояс Шелкового пути с китайскими иероглифами // <http://www.baiterek.kz/node/1350>

ДОСТЫҚ КӨПІРІ – «БІР БЕЛДЕУ-БІР ЖОЛ»

Алмабекова А.М.
Абай атындағы ҚазҰПУ
Алматы, Қазақстан
aseka_83@inbox.ru

Бұл мақалада ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин Орталық және Оңтүстік-Шығыс Азия елдеріне жасаған іс сапары барысында өзара бірігіп Жібек жолының экономикалық белдеуімен Жібек жолының ХХІ ғасырдағы теңіз жолын жасау жөніндегі ұсынысан жариялағандығы туралы айтылған. Ол өз идеясын алғаш Қазақстанда ортаға салып, елбасы тарапынан қолдау тапқаны белгілі. Осыдан бері 5 жылдан астам мерзім ішінде «Бір белдеу, бір жол» идеясы кең етек алып, 100 ел қуаттап, ал 40-тан астамы Қытаймен ынтымақтастаққа қол қойды.

Тірек сөздер: Бір жол – бір белдеу, Си Цзиньпин, Қ.Тоқаев .

В данной статье излагается о стратегии «Один пояс – один путь» выдвинутой в 2013 году [Китайской Народной Республикой](#) предложение объединённых проектов «Экономического пояса [Шёлкового пути](#)» и «Морского Шёлкового пути ХХІ века». Предложение было впервые выдвинуто председателем КНР [Си Цзиньпином](#) во время визитов в Казахстан. Данная инициатива получила большую поддержку Елбасы. За прошедшие 5 лет с лишним лет ее поддержали 100 стран, и около 40 стран подписали договор о дружбе и взаимном сотрудничестве с Китаем.

Ключевые слова: Один пояс – один путь, Си Цзиньпин, К.Тоқаев .

The article analyzes the economic policy of People's Republic of China concerning members of the "One belt – one way". "One belt – one way" the offer of the integrated projects which is put forward in 2013 by the People's Republic of China. "An economic belt the Silk way" and "A sea Silk way of the 21st century". The proposal was for the first time made by the Chinese President Xi Jinping during the visits to Kazakhstan. This initiative got big support of president. For last 5 years with superfluous years she was supported by 100 countries, and about 40 countries signed the treaty of friendship and mutual cooperation

withChina.

Keywords: One belt – one way, Xi Jinping, K. Tokayev

2013 жылдың 7-ші қыркүйек күні Назарбаев Университетіндегі Қытай Халық Республикасының мемлекет басшысы Си Цзиньпин арнайы дәріс оқып, алғаш рет Жаңа Жібек жолы атты тарихи бағдар бойынша елдерді біріктіретін “Бір белдеу – бір жол” (One Belt – One Road) атты жобасын жариялаған болатын. Си Цзиньпин Еуразия құрлығында орналасқан мемлекеттер экономикалық қарым-қатынасты дамыту мақсатында әріптестіктің жаңа модельдерін қолдануы қажеттігін, ал оған Ұлы Жібек жолы бойының экономикалық негізін жасау арқылы қол жеткізуге болатындығын баса айтты. Мұның тарихи да шындығы анық. Осыдан бірнеше ғасыр бұрын қытай саудагерлері жібек маталарын, былғары мен жүннен жасалған тауарларын, темір, фарфор, сырлы ыдыстары мен шабдалы, өрік, рауғаш, дәршен секілді өнімдерін керуенге тиіп кіре тартып, Қазақстан жері арқылы Орта және Батыс Азияға, Еуропаға сауда жасайтын. Кері бағытта да өздеріне қажетті дүние-мүлік тиіп, қажеттілігін өтейтін. Сол заманда алтыннан да бағалы саналған жібек маталардың дәл осы бағдарда көптеп тасымалдануының өзі бұл жолдың Жібек жолы деп аталуына түрткі болғаны белгілі. Кейіннен, бірнеше ғасырдан соң теңіз жолы дамып, кеме салу ісі қарқын алғаннан кейін түйемен керуен тартып, айлап жолда жүру біртіндеп өзектілігін жоя бастады. Қытай мен Батыс арасындағы сауда-саттық Үнді, Атлант мұхиттары арқылы жандана түсті. Сондықтан да осыдан бірнеше жыл бұрын, нақты айтқанда 2008 жылдың 6 ақпанында Қазақстан халқына кезекті Жолдауын арнаған Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Ұлы Жібек жолының қазіргі заманға лайықталған баламасы «Батыс Еуропа-Батыс Қытай» трансқұрлықтық дәлізді салу идеясына бастамашылық жасады. «Біз барлық оңтүстік облыстарды көктей өтіп, Қызылорда мен Ақтөбе арқылы Ресейге шығатын, өңірлердің экономикасын жандандыратын Қазақстандағы ең ірі көліктік жобаны - "Батыс Еуропа - Батыс Қытай" трансқұрлықтық дәлізді іс жүзіне асыруды қолға алуымыз қажет», - деген еді Нұрсұлтан Назарбаев. Ұзындығы 8445 шақырымды құрайтын көлік дәлізінің 2787 шақырымы Қазақстанның Ақтөбе, Оңтүстік Қазақстан, Қызылорда, Жамбыл және Алматы облыстарын басып өтеді әрі бүгінгі күні толықтай пайдалануға берілген. Қытай мен Батыс арасындағы жүк тасымалды жүйелі жолға қойып, алыс-берісін еселей түсудегі Қазақстанның тағы бір басымдығы темір жол екендігі сөзсіз. Бұл бағытта да еліміз қытайлық тараппен нақты жұмыстар жүргізіп те жатыр. Мәселен, бірлесе қабылданған шаралардың нәтижесінде «Үрімші (Қытай) - Қазақстан - Ресей - Латвия - Роттердам (Нидерланды)», «Чанша (Қытай) - Қазақстан - Түрікменстан - Тегеран (Иран)», «Лодзь (Польша) - Ресей - Қазақстан - Чэнду (Қытай)» бағыттары бойынша жаңа контейнерлік пойыздары іске қосылды. Соның арқасында «Қытай - Еуропа - Қытай» бағыты бойынша Қазақстан арқылы контейнерлік тасымалдау көлемі 2015 жылдан бастап жыл сайын екі есе қарқынмен өсе түсуде. Жыл басынан бері Қазақстан

аумағы арқылы 1861 контейнерлік пойыздар өткен. Демек, елімізге «Қытай - Еуропа - Қытай» бағыты бойынша контейнерлік тасымалдау көлемін 2020 жылы 2 миллионға дейін ұлғайтуға және транзиттік тасымалдан түсетін пайданы 5 миллиард АҚШ долларына жеткізуге барлық мүмкіндік бар деген сөз. Жалпы, Қытай төрағасы Си Цзиньпиннің Қазақстанда бастамашылық жасаған «Бір белдеу, бір жол» идеясын аз уақыттың ішінде 100-ден астам мемлекет пен халықаралық ұйымның қолдауы оның өміршеңдігін көрсетсе керек. Бұған қоса, бұл бастама Жібек жолы бойында қоныс тепкен барлық мемлекеттердің ұлттық бағдарламасымен де үндесіп жатқаны шындық. Оны 2017 жылдың мамырында «Бір белдеу, бір жол» атты стратегия аясында халықаралық ынтымақтастық бойынша жоғары деңгейдегі форумның ашылуында ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин де атап өткен болатын. «Біз саясатты көрші мемлекеттермен үйлестіретін болдық, олардың қатарында Ресей, Еуропалық экономикалық одақ, Оңтүстік-Шығыс Азия мемлекеттері қауымдастығының өзара тәуелділік кешенді жоспары, Қазақстанның «Нұрлы жол» бағдарламасы, Түркияның «Орташа дәліз» бастамасы, Моңғолияның «Даму жолы», вьетнамдық «Екі дәліз және бір шеңбер» бағдарламасы, Британияның «Солтүстік экономикалық орталығы» және тағы басқа елдердің даму бағдарламалары», - деді Си Цзиньпин. Қытай төрағасы бастамасының Қазақстан үшін де мол экономикалық пайдасы бар екендігін дәп басқан Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев еліміздің «Нұрлы жол» бағдарламасын «Бір белдеу, бір жолмен» түйіндестіруге пәрмен берген еді. Осылайша қолға алынған жұмыстардың оң нәтижелері де бар. Оны жоғары аталған Бейжіңде өткен «Бір белдеу, бір жол» атты стратегия аясында халықаралық ынтымақтастық бойынша жоғары деңгейдегі форум аясында Қытай Халық Республикасы Мемлекеттік кеңесінің Премьері Ли Кэцянмен кездескен Қазақстан Президенті де баса айтқан болатын. Нұрсұлтан Назарбаев интеграциялық процестердің маңыздылығына тоқталып, «Бір белдеу, бір жол» бастамасының қазіргі жағдайдағы ерекше рөлін атап өтті. «Нұрлы жол» мен Жібек жолы бағдарламаларын бір-бірімен ұштастырудың оң нәтижелеріне назар аударды. Расында да бүгінде Қытай жаңа технологиялар саласында да бүгінгі күнге сай өнімдер шығаруда әлемнің алдыңғы қатарлы елдерімен иық тиестіріп үлгергендігі ешкімде де жаңалық емес. Мұны таяуда Қытайдың Циндао қаласында осы елге жасаған сапарын қорытындылап, БАҚ өкілдеріне сұхбат берген Елбасы да баса айтқаны есте. «Қытай бұрын арзан тауарларды сыртқа шығаратын ел саналып келсе, енді қазір нағыз технологиялық бүгінгі заманға сай, алдыңғы қатарлы ғылыми тауарларды шығарайын деп отыр. Шынында кейінгі 40 жылдың ішіндегі өсу, өркендеу қарқыны өте үлкен. Қазірдің өзінде АҚШ-тан кейінгі екінші экономика болып отыр. Тек қана ол емес. Іс жүзінде цифрландыру, компьютерлендіру, жалпы қай жағынан алып қарасаң да алдыңғы қатарлы болып келеді. Батысқа бізде жоқ технологияларды алуға баратынбыз. Қазір қытай технологиясы батыспен тартысқа түскенде кем болады деп айта алмаймыз», - деді Нұрсұлтан Назарбаев. Сондай-ақ Мемлекет басшысы

индустриаландыру бағдарламамызды орындау үшін оған қондырғылар, экспорттық тауар шығаратын зауыттар салуымыз керектігін айтты. Осы мақсатта Қытаймен жалпы сомасы 28 млрд долларды құрайтын бірлескен 51 нысан салу көзделген. Оның 4-еуі іске қосылды, алтауы биыл пайдалануға беріледі. 11-і бойынша жұмыс жасалып жатыр. Келесі жылы тағы 18-і қолға алынады. «Айтпақшы, журналистер сендер бұл нысандардың қай жерде салынған, не істеп жатқанын қадағалап отыруларыңыз керек. Бір жағынан бұл нысандар кішкентай, екінші жағынан өте маңызды. Мәселен, цемент зауыты немесе Қостанайдағы автомобиль зауытын алайық. Сапар аясында Аллюр зауытына қытайлық капитал 49 пайызбен кіріп, 1,1 млрд доллар инвестиция құяды деп келісілді. Автомобиль өндірісі 100 мың данаға жетеді. Осымен бітпейді. Мен барлық бөлшектер елімізде шығарылуы тиістігін айттым. Демек, мұның барлығы да біздің кәсіпорындарда жасалады», - деді Мемлекет басшысы. Елбасы осы жолғы мемлекеттік сапары аясында екі елдің іскер адамдары арасында 40 жобаны жүзеге асыру туралы келісімге қол қойылғанын айтты. «Осының төңірегінде халыққа түсіндіріп кететін мәселелер бар. Бұл жобалардың барлығы да мемлекет есебінен жүзеге асырылмайды. Бұл мемлекеттік қарыз емес. Бұл кәсіпорындар арасындағы жұмыс. Мәселен ENRC алюминий зауытын бірлесіп салып жатыр. Компания бұл жоба үшін жауап беріп, ақшаны өзі төлейді. Баяғыдан осылай жұмыс істейміз. Сол сияқты «Қазақмыс» өнімін экспортқа шығарып, түскен қаражат есебінен қарызын жабады», - деп түсіндірді Қазақстан Президенті. Түйіндей айтқанда, Қазақстанның «Нұрлы жол» инфрақұрылымдық даму бағдарламасы мен Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» стратегиясы аясында қолға алынып, бүгінде жүзеге асырылуы басталып кеткен жоғарыда айтылған жобалар таяу жылдары еліміздің экономикасына сүбелі үлес қосатын нысандарға айналары анық. [1]Еуразия елдері арасындағы экономикалық байланыстарды нығайту мен ынтымақтастықты кеңейтуге бағытталған Жібек жолының экономикалық белдеуін жүзеге асыру бағдарламасы бұрынғы Ұлы Жібек жолының бойында орналасқан заманауи мемлекеттер арасындағы экономикалық саладағы серіктестікті, біртұтас жол-көлік инфрақұрылымын құруды, сауданы дамыту- ды, ұлттық валюталармен есеп айырысуды жолға қоюды, халық дипломатиясының рөлін күшейтуді қамтиды. Сонымен қатар, өнеркәсібі қарыштап дамып жатқан Қытай үшін де, табиғи қазба байлықтарына бай Орталық Азия аймағымен және Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) елдері үшін де отын-энергетикалық кешен саласындағы ынтымақтастықты дамытудың маңызы аса зор [2].

Қытайдың сыртқы экономикалық саясаты жұмсақ күшке (soft power) негізделген, бейбітшілік пен іскерлік ынтымақтастық, инвестиция құю, сауда-экономикалық байланыстар орнату арқылы өздерінің ойға алған стратегиялық мақсаттарын жүзеге асыруда. Бірақ, ЕАЭО мүше- мемлекеттері Қытайдың экономикалық экспансиясы оның Еуразия кеңістігіндегі, ОА аймағындағы ықпалын арттыратынын сезеді. Әсіресе,

Ресей үшін Қытай бұл аймақтағыбасты бәсекелеске айналып отыр (алдыңғы тарихын- да патшалық Ресей империясының кезеңі бар, кейінгі тарихында КСРО-ның мұрагері санала- тынын ескерсек) [3].

2019 жылдың Қазақстан президенті Қасым-Жомарт Тоқаев "Российская газета" сайтына берген сұхбатында "Бір белдеу – бір жол" жобасы аясында Қытай, Ресей және Қазақстанға ортақ болашақта жүзеге асырылатын бастамалар туралы сұраққа жауап берді. Президенттің айтуынша, "Бір белдеу – бір жол" жобасын жүзеге асыру он жыл ішінде бір жылдық сауда айналымын 2,5 триллион долларға жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл бастамаға қазірде әлемнің жетпіске жуық елі қатысып жатыр, олардағы жалпы халық саны - 4,5 миллиард адам. Пекиннің бастамасымен жаңа халықаралық қаржы институты – Азия инфрақұрылымдық инвестициялар банкі құрылды. "Дүние жүзінде ашық теңізге шыға алмайтын, бірақ Еуразия құрлығы орталығында геостратегиялық тиімді жағдайға ие ел ретінде Қазақстан үшін бұл жобаның маңызы зор. Бұл жоба Батыс пен Шығысты, Еуразия континентінің Солтүстігі мен Оңтүстігін байланыстырып тұрған транзиттік аймақ ретінде еліміздің стратегиялық позициясын нығайтуға мүмкіндік береді. Сондықтан төраға Си Цзиньпин 2013 жылы Қазақстанға жұмыс сапары барысында ұсынған жобаның мақсаты мен қағидасына сүйене отырып, біз оның жүзеге асыруға белсенді араласамыз", - деді мемлекет басшысы. Тоқаев атап өткендей, құрлық пен теңіз арқылы тасымалдаудың жаңа Азия-Еуропа дәлізі арқасында көлік шығыны мен Қазақстанға тауар жеткізу мерзімі айтарлықтай қысқарды. Сонымен қатар, президент Еуразия құрлығындағы ірі мемлекет Ресей үшін де Қытай бастамасына қатысу елеулі мүмкіндіктерге жол ашады. Мемлекет басшысы айтқандай, Қазақстан өз аумағында осы ірі жобаның тапсырмаларын жүзеге асырмақ. Оның ішінде көліктік-логистикалық инфрақұрылымды дамытуға бағытталған "Нұрлы жол" бағдарласымен де ұштастыру жоспарда бар. Бұдан бөлек, "Қорғас" халықаралық шекаралық ынтымақтастық орталығы мен "Қорғас – Шығыс қақпасы" еркін экономикалық аумағы Қытай мен бүкіл еуразиялық өңірдің өзара сауда-экономикалық, өндірістік және логистикалық іс-қимылдарын кеңейтуге жаңа мүмкіндік беріп отыр. "Бір белдеу – бір жол" бастамасын Еуразиялық экономикалық одақтың басқа бағдарламаларымен ұштастыру бүкіл еуразиялық кеңістіктің экономикалық дамуына жаңа серпін бере алады. Қазақстан мен Ресей жаһандық масштабтағы көліктік-логистикалық орталық атанып, бірлігіміз одан бетер нығая түседі", - деді Қасым-Жомарт Тоқаев. Еске сала кетсек, Қазақстан президенті 3 сәуір күні ресми сапармен Мәскеуге барады. Бұл Қасым-Жомарт Тоқаевтың мемлекет басшысы ретіндегі алғашқы шетелдік сапары болды. [4]

Жалпы айта кететін болсақ, бұл бағдарлама достық көпірі болмақ. Қазақстан жастары үшін жарқын болашағы үшін, мемлекетіміз үшін ұлы бастама.

1. https://www.inform.kz/kz/bir-beldeu-bir-zhol-kazakstandy-nurly-zholga-bastaydy_a3330897

2. Воробьев В.Я. Новый шелковый курс. О китайской идее построения экономического пространства Великого шелкового пути // Россия в глобальной политике. – 2014. – № 3. – С.142–151.

3. Ван Ш., Вань Ц. На пути к взаимовыгодному сотрудничеству. «Экономический пояс Шелкового пути» и ЕАЭС – конкуренты или партнеры? // Свободная мысль. 2014. № 4 (1646).

4. <https://sputniknews.kz/politics/20190403/9723076/toqaev-bir-beldeu-bir-jol.html>

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ҚЫТАЙ ТІЛДЕРІНДЕГІ ТЫЙЫМ СӨЗДЕРДІҢ ЭТНО-МӘДЕНИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Айнұр Әбиденқызы

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ доценті, философия (PhD) докторы.

Дүкен Мәсімханұлы

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ профессоры, ф.ғ.д.

Қазақстан, Астана

Мақалада қазақ және қытай тілдеріндегі тыйым сөздердің (табу) этно-мәдени ерекшеліктері салғастырыла қарастырылады. Тыйым сөздер (табу) – әлем халықтарының дерлік бәрінің тілдерінде ежелден өмір сүріп келе жатқан бір түрлі мәдени құбылыс ретінде адамдардың өзара тілдесуін, пікір алысуы мен әлеуметтік қарым-қатынасын реттеп отырады. Ал қазақ және қытай халықтары мәдениетіндегі алшақтық аталған халықтар тілдеріндегі тыйым сөздердің де айырмашылығына негіз болғаны белгілі. Мәдениет аралық қарым-қатынас (跨文化交际- cross-cultural communication) – қазіргі заманғы қарым-қатынастың аса маңызды құрамдас бөлігі. Демек, тілдегі тыйым сөздер құбылысын жақсы меңгеру - мәдениет аралық қарым-қатынасқа тіпті кең өріс ашып береді. Ал Қытай тілі мен қазақ тіліндегі тыйым сөздер күнделікті қарапайым тіршіліктен бастап, қоғамдық өмірдің барлық саласын қамтып жатқандықтан, екі тілдегі тыйым сөздерді дұрыс қолдану – екі халық өкілдері арасындағы өзара пікірлесу мен барыс-келісте ерекше маңызды рөл атқарады. Осындай өзекті мәселені арқау еткен бұл мақала қазақ және қытай тілдеріндегі тыйымсөздердің этно-мәдени ерекшеліктері нақты мысалдармен салғастырыла талданады.

Түйін сөздер: қазақ тілі, қытай тілі, тыйымсөздер (табу), эвфемизмдер, мәдениет аралық қарым-қатынас, этно-мәдени талдау.

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТАБУИРОВАННЫХ СЛОВ В КАЗАХСКОМ И КИТАЙСКОМ ЯЗЫКАХ

В данной статье рассматривается сопоставительный анализ этно-культурных особенностей слов табу в казахском и китайском языках. С древних времен в каждом языке слова табу являются особым явлением культуры, которые регулируют межличностные и социальные отношения в том или ином обществе. Известно что, очевидные различия культур казахского и китайского народов служат своеобразной основой особенности табуированных слов в данных языках. Межкультурная коммуникация (跨文化交际- cross-cultural communication) является неотъемлемой частью взаимоотношений в настоящее время. Следовательно, освоение такого культурного пласта как слова табу способствует расширению рамок общения в межкультурной коммуникации. Слова табу в китайском и казахском языках употребляются и в повседневной жизни и в разных

общественных сферах общения, поэтому данная единица играет важную роль во взаимоотношении двух языков.

Учитывая вышесказанное, данная статья написана на актуальную тему и отражает сопоставительный анализ этно-культурных особенностей слов табу в китайском и казахском языках.

Ключевые слова: казахский язык, китайский язык, табуированные слова (слова табу), эвфемизмы, межкультурная коммуникация, этно-культурный анализ

ETHNO-CULTURAL FEATURES OF TABULATED WORDS IN CHINESE AND KAZAKH LANGUAGES

In this article, author considered a comparative analysis of ethno-cultural features of the taboo words in Kazakh and Chinese languages. Since ancient times in every language the taboo words are a special phenomenon of culture that regulate interpersonal and social relations in a particular society. It is known that the obvious differences in the cultures of the Kazakh and Chinese peoples serve as a kind of basis for the feature of taboo words in these languages. Cross-cultural communication (跨文化交际 -) is an integral part of the relationship at the present time. Consequently, the development of such a cultural layer as a taboo words helps to expand the scope of communication in intercultural communication. The taboo words in Chinese and Kazakh languages are used both in everyday life and in various social spheres of communication, therefore this unit plays an important role in the relationship between the two languages.

Considering the foregoing, this article is written on an actual topic and reflects a comparative analysis of the ethno-cultural features of the words taboo in Chinese and Kazakh languages.

Key words: Kazakh language, Chinese language, taboo words, euphemisms, intercultural communication, ethno-cultural analysis.

Жалпы тіл дегеніміз – ұлт мәдениетінің алтын қамбасы, сондай-ақ өзі де мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі болып есептеледі. Қытай тілі мен қазақ тіліндегі тыйым сөздердің қолданылу ерекшелігіне назар аударатын болсақ, көптеген айырмашылықтармен бірге, өзара ұқсастықтардың да бар екеніне куә боламыз. Осы айырмашылықтар мен өзара ұқсастықтарды дұрыс аңғарып, дұрыс бір жақты ету – тілді үйрену мен қолдануда көптеген жеңілдіктерге жол ашады. Өйткені тыйым сөздер – тілдің ішіндегі ерекше «тіл» болғандықтан, ол мейлі нақты қарым-қатынаста болсын немесе оқыту үдерісінде болсын, өзінің өзектілігін еш қашан жоғалтпайды. Әсіресе, қытай-қазақ халықтарының діни-мәдени айырмашылығы өте үлкен, тарихи-мәдени кешірмесі (біреуі ежелден көшпелі, енді біреуі ежелден отырықшы) де алыс жатқандықтан, олардың тіліндегі тыйым сөздердің «тыйым салу ауқымы» да сәйкес келе бермейді. Яғни, ұқсас бір зат (немесе құбылыс) екі халықтың тілінде екі бөлек мағынаға (тыйымға ұшырайтын немесе ұшырамайтын) ие болуы мүмкін. Сондықтан да мәдениеттанушылар, көп жағдайда, бір ұлттың тілін сол ұлт мәдениетінің айнасы деп жатады. Әрине, кез келген тілдегі «тыйым сөздерге» зер салатын болсақ, бұл тұжырымның өте орынды айтылғандығына екіленбей бас изеуге тура келеді. Бүгінгідей ғылым мен техника ұшқан құстай самғап бара жатқан заманда, экономика мен мәдениетіміз жаһанданумен бетпе-бет келіп отырған кезде, мәдениет аралық қарым-қатынас қабілетімізді қалай көтереміз? деген сұрақ сәт сайын алдымыздан шығады. Өйткені мәдениет

аралық қарым-қатынас қабілетімізді көтеру – бүгінгі Қазақ елінің әлеуметтік және халықаралық қарым-қатынасындағы аса өзекті ғана емес, күрмеуі күрделі мәселенің бірі екені жасырын емес. Әсіресе, Қазақ елі өз тәуелсіздігін жариялап, әлемдік қауымдастықтың бір мүшесі ретінде, дүниежүзі елдерімен тікелей, қоян-қолтық араласа бастағаннан бері, біздің мойнымызға тек өзімізді өзгелерге таныту міндеті ғана емес, сонымен бірге өзге елдерді тану міндеті де жүктелді. Сондықтан қытай тіліндегі тыйым сөздерді жақсы меңгеру, қытай-қазақ тілдеріндегі тыйым сөздердің айырмашылығы мен ұқсастықтарын жан-жақты бағамдау – екі халық ортасындағы мәдениет аралық қарым-қатынасқа жан бітіреді, оны жаңа бір сапалық белеске көтереді деп сенімді түрде айта аламыз.

1. Тыйым сөздер туралы қысқаша түсінік

Тыйым сөздер әлемдегі барлық тілдерге тән ортақ құбылыс. Сондай-ақ, ол қай тілде болмасын тіршіліктің барлық саласына қатысты айтылады. Сондықтан оны тек тілдік құбылыс ретінде немесе тек қана мәдени құбылыс ретінде ғана қарастыру жеткіліксіз. Бұл туралы түркі тілдес халықтардың тілдеріндегі тыйымдар туралы ішкерлей зерттеп жүрген көрнекті түрколог-ғалым, профессор Ә.Ахметов өзінің әйгілі «Түркі тілдеріндегі табу мен эвфемизмдер» деп аталатын зерттеуінде: «Табу мен эвфемизмдер – кез-келген халықтың тілінен орын алған ауқымы кең этнографиялық лексика. Сондықтан да оларды этнография мен лингвистиканың шектес аймағын зерттейтін этнолингвистика ғылымының объектісіне жатқызған жөн»[1-140],- деген болатын. Өйткені этнолингвистика – тілді оның мәдениетке қатысы тұрғысынан зерттейтін әрі лингвистикалық, этномәдени және этнопсихологиялық факторлардың біте қайнаса келіп, тілдің қызметі мен дамуына тигізетін әсерін зерттейтін тіл білімінің бір саласы.

«Тыйым сөздер» халықарада «taboo» (табу) деп аталады. Бұл атауды ең алғаш ғылыми айналымға енгізген ағылшын жиһангезі Джеймс Кук (James Cook) деген адам. Ол 1777 жылы Тынық мұхиттың оңтүстігіндегі Тонга топ аралынан таңқаларлық бір құбылысты байқайды. Яғни, ондағы жергілікті халық өкілдері Дж.Кукке «кейбір сөздерді қолдануға болмайды», «кейбір сөздерді белгілі бір адамдар ішінара жағдайда ғана қолдана алады» деп түсіндіреді. Бұндай салт-дәстүрлерінің атын олар «табу» деп атайтындығын айтады. «Табу» - Тонга топ аралындағы жергілікті халықтың тілінде «Құдай» және «жұғысуға болмайды» деген мағналарды білдіретін сөз. Содан бастап «табу» сөзі Батыс елдерінің этнография, социология, лингвистика, мәдениеттану, теология т.б. ғылым салаларына ресми түрде енгізілді. Дегенмен, бұл құбылыс Батыс елдерінің тілдерінде бұған дейін де бар болатын.

Жалпы табу мен эвфемизмдердің о бастағы туу себебіне келетін болсақ, ғылым мен мәдениет мүлде дамымаған, адамзат баласы өркениеттің ең төменгі сатысында өмір сүріп жатқан замандарда, адам табиғат дүниесіндегі тылсым күштер мен құбылыстардың алдында ырықсыз күйде өмір сүріп қана қалмастан, олардың сыры мен құдіретін түсінуге қауқарсыз

болды. Осылайша, алғашқы адамдарда сол тылсым күштер мен құбылыстарға деген бір түрлі құрмет пен қорқыныш сезімі пайда болды да, олардың атын тікелей атамайтын, оларға бей-берекет жұғыспайтын әдет қалыптасты. Міне бұл «табудың» пайда болуының ең алғашқы элеуметтік, психологиялық негізі еді. Сонымен бірге, кейіндеп адамзат қоғамында сөздің магиясына сену пайда болған кезде, табу мен эвфемизм одан сайын жандана, түрлене түсті. Сөз магиясына сену дәурендеп тұрған шақта, психологиялық фактор тіпті де маңызды рөл ойнады. Мәселен, теңіз және өзен жағалап өмір сүрген қытайлар «翻» (төңкеру, аудару, аударылу деген мағналарды білдіреді) сөзін тіке айтуға қорқады және өзгелердің айтуына да тыйым салады. Осының салдары болу керек, Шаньдуң өлкесінің Чаңдао аралында тұратын қытай балықшылары «翻过来» (ауна, аунат) деген сөзді «划过来» (есіп немесе жүзіп келу) деп, ал Гуаңдуң балықшылары «翻过来» деген сөзді «顺过来» (сәтімен келу) деп, Чаңдао аралында тұратын қытай балықшылары «帆布» (желкен) дегенді «篷布» (брезент) деп, ал Сучжоу жұмысшылары «抹布» (шүберек) деп «тергеп» айтады. Өйткені «аударылу» деген мағнаны білдіретін «翻» сөзін айтса, қайықпен балық аулап суда жүргенде қайық аударылып қалады деп қорқады. Ал «желкен» деген мағнаны білдіретін «帆布» сөзіндегі «帆» иероглифі «аударылу» дегенді білдіретін «翻» иероглифімен үндес болғандықтан, оны да тура айтуға тыйым салынған[2-97].

Қысқасын айтқанда, жер бетіндегі қай халықтардың мәдениетін салыстыра, салғастыра қарайтын болсақ та, өзара айырмашылықтармен бірге, өзіндік ұқсастықтарды да аңғаруға болады. Ал осы айырмашылықтар мен ұқсастықтарды айқын аңғарған адам былайғы жерде, мәдениет аралық қарым-қатынас барысында нені айтуға болатынын, нені айтуға болмайтынын жақсы білетін болады, сөйтіп «табудағы» ортақтықтан қарым-қатынастағы ортақтыққа қол жеткізеді. Ал айырмашылық арқылы өзге мәдениеттің ерекшелігін ұғынып, қарым-қатынаста қателесуден сақтанатын болады.

Қытай және қазақ тілдеріндегі тыйым сөздердің қолданылуындағы ортақ ерекшеліктер негізінен кейбір заттар мен құбылыстардың аттары, діни, психологиялық және физиологиялық ұғымдарды салыстырудан байқалады.

2. Қытай және қазақ тілдеріндегі тыйым сөздердің қолданылуындағы ортақ ерекшеліктер

Жалпы прагматика - тілдердегі сөздердің қолданысын зерттейтін ғылым. Ол сөйлеуші мен тыңдаушы тұрғысынан адамдардың пікірлесу-сөйлесу қарекетінің сан алуан элеуметтік жағдайлардың теңгерімінде болатындығына назар аударады, белгілі бір ортадағы белгілі бір сөздердің қолданылуын зерделейді, контекстің сөздердегі ұғымға беретін әсеріне ерекше ден қояды, сол арқылы прагматикалық заңдылықтарды ашады. Оның үстіне прагматика негізінен адамдардың тілдесу-сөйлесу

қарекетінің этикалық нормаларына мойынсұнады. Мәселен, атау-шақыру сөздері де барлық тілдердегі ежелден қалыптасқан өзіндік шақыру жүйесі мен қағидаларын басшылыққа алады. Қазақ және қытай тілдерінде, адамдар бір-біріне кездескенде негізінен қарсы жақтың аты-жөнін айтады. Сәлемдесуде де өзара, алмакезек амандасатын қағиданы ұстанады.

Әлемдегі өзге де тілдер секілді, қытай тілінде де тыйым сөздердің өзіне тән ұзақ тарихы ғана емес, өзіндік мол қоры да бар. Сөз болып отырған екі тілдегі тыйым сөздерді бейнелеу тұрғысынан салыстырғанда мынадай ортақтықтарды байқауға болады:

1. Өлім, ауыру-сырқауға байланысты тыйым сөздер: Қытайлар ежелден бері «опат болу, өлу, жерлеу, жеңілу, быт-шыт болу» деген секілді жаман іс-әрекеттердің атын айтуды мүлде ұнатпайды. Әсіресе, жаңа жылды қарсы алу сәтінде, келін түсіріп, қыз ұзатқанда, үй салып жатқанда немесе жолаушы жүргенде, қандай да бір жарыстарға қатысқанда т.б. өте бір маңызды, қуанышты сәттерде жоғарыдағы секілді «жаман сөздердің» кімнің болса да ауызынан шығып кетпеуінен барынша сақтанады. Есесіне сондай жақсылықтардың тұсында қақпаға, есік-терезеге «шаттық, ізгілік, сәттілік, байлық» деген секілді сөздерді жазып, іліп қояды. Бұл сөздер аталған жақсылықтарды шақырады деп сенеді. Қытай халқының бұл жағындағы тыйымдары болсын, ырым-салттары болсын қазақ халқының тыйымдарымен, ырым-салттарымен өте ұқсас екендігін аңғару қиын емес. Мәселен, қазақ халқы да «өлім, ауру, мола...» т.б. деген секілді «жаман сөздердің» барынша ауыздан шықпауына көңіл бөледі. Олардың орнына «қайтыс болу, денсаулығы болыңқырамау, қорым...» деген евфемизмдерді қолданады. Сөйтіп, «жақсы сөз жарым – ырыс» деп, ылғи да жақсы сөз айтуға тырысады.

2. Адамның дене мүшесіне қатысты тыйымдар: Жалпы адам баласының дене бітімі (мүгедектерді есепке алмағанда) бір-бірінен еш айырмашылығы жоқ бола тұра, дене мүшелеріне байланысты тыйымдар барлық халықта бар. Соның ішінде қазақ және қытай халықтары да адамның кеуде, бөксе тұсының аттарын, сондай-ақ жыныс мүшелерінің, диссимилация мүшелерінің аттарын және олардың қызметін ашық, нақтап айтпай, оны евфемизмдер арқылы білдіреді. Мәселен, 乳房, 排泄器官, 生殖器官, 妇科病... деген евфемизмдер жоғарыдағыдай «анайы» естілетін дене мүшелерінің орнына қолданылады. Дегенмен қытай тілінің бұл саладағы тыйым талаптары қазақ тіліндегідей соншалықты қатаң сақталмайды. Қазақ тілінде барынша айналып өтуге тырысатын «放屁, 吃喝拉撒睡...» деген сөздерді қытайлар кәдімгі мәдени ортада да, ер-әйел аралас отырған бас қосуларда да аса қымсынбай-ақ айта береді.

3. Тәңірдің, құдайдың, өзге де әулие-әнбиелердің қасиетті ата-бабалардың атына қатысты тыйымдар: Мейлі баяғының адамдары арасында болсын немесе қазіргі адамдардың ішінде болсын құдайға, аруаққа, қасиет-киеге аз ба, көп пе, бәрі бір иланатындар жоқ емес. Тарихта қытайларда діни сенім-нанымның түрі өте көп болғандықтан, солардан қалған тыйым сөздер де аз

емес. Ең әуелі қытайлар құдайды, құдірет-киелерді, әулие-әнбиелер рухын ренжітуге тыйым салады. Сондықтан олар өздері сенетін құдайлары мен құрмет тұтатын құдірет-киелерін сөз жүзінде болса да елемей, құрметтемей отыра алмайды. Қытайлар отбасын, бала-шағаларының бақытты өмірі мен амандығын «есік пірі» (门神), «байлық пірі»(财神), «су пірі» (水神) қатарлы құдіретті перілер қорғайды деп сенеді. Осыған байланысты олар аталған перілердің суретін сатып әкеліп үйлерінің аулалары мен қабырғаларына, будханалардың аулалары мен қабырғаларына жапсырып қояды. Алайда суреттерді сатып әкелгенімен, «сатып әкелдік» деп айтпайды әрі өзгелердің де олай айтуына тыйым салады. Яғни «сатып әкелдік» десе, пірлер шамданады да, оларды қорғамай, жарылқамай қоюы мүмкін. Сондықтан «сатып әкелдік» (买来了) деген сөздің орнына, міндетті түрде «шақырып әкелдік» (请来了) деген сөзді қолданады. Бұл да қазақ халқының әулие-әнбиелердің басына барып мал сойып, құрбан шалғанда, тасаттық бергенде, кісі өлгенде молдаларға қатым-құран ақысы үшін беретін азды-көпті ақшасын «молданың еңбек ақысы» демей, «құдай жолына» немесе «Құран» жолына дейтінін еске түсіреді. Сондай-ақ қазақ халқында ежелден төрт түлік малдың пірі болады деген ұғым бар, яғни қой атасы – Шопан ата, түйе атасы – Ойсыл қара, жылқы атасы – Қамбар ата, сыйыр атасы – Зеңгі баба. Егер осы төрт түліктің әлде біреуіне індет келсе немесе әлде біреуі дұрыс өсіп-өніп құтаймаса, сол түліктің піріне жалбарынады. Тіпті ерте кезде қазақ халқында, әсіресе қазақ байларында «жылқы, сыйыр, қой, түйе» деп, ол түліктердің атын тікелей атауға тыйым салған. Яғни олардың атын «Қампар ата тұқымынан бес үйір бар», «Зеңгі баба тұқымы құтаймай жүр», «Ойсыл қара тұқымын өсірсем бе деп жүрмін»... деген секілді евфемизмдермен атайтын. Тура осыған ұқсас жағдай тарихта қытай халқында да болған, бірақ олардікі біздегідей төрт түлік мал емес, тышқан, кірпі, ақ тышқан, түлкі, жылан қатарлы қайуанаттар еді. Ол замандарда бұлардың атын атауға қатаң тыйым салынған. Бұл жағдай әсіресе ежелгі қытайдағы театр труппаларының жұмысын бағалаудағы басты шарт болып есептелді. Егер театр артистерінен кімде-кім осы қайуанаттардың атын атап қойса қатаң жазаға тартылатын. Сондықтан қалыптасқан үрдіс бойынша олардың аттарын «灰八爷», «白五爷», «黄大爷», «大仙爷», «柳七爷» деген евфемизмдермен ауыстырып айтатын[3-107]. Бұдан өзге, бұрынғы өткен замандарда солтүстік-шығыс қытайдың Чаңбайшань тауы өңірін мекендейтін қытайлықтарда жолбарысқа құдай ретінде табыну дәстүрі болған. Ондағы жергілікті халықтың түсінігінде жолбарыс орман патшасы. Ол адамдарды жыртқыш аңдардан қорғайды, сөйтіп адам баласына бақытты өмір сыйлайды деген түсінік болған. Соған байланысты олар жолбарыстың атын баттыйтып айтуға тыйым салған. Осыдан барып «жолбарыс» деген сөздің орнына «тау серісі», «тау перісі» деген евфемизмдер пайда болды.

4. Адамды янаттауға қатысты тыйымдар: Адамзат өз тарихында алғашқы қауымдық қоғамнан бастап, кейінгі құлдық, феодалдық қоғамдардан өтіп, дами келе, өркениетті қоғамға аяқ басқаннан бастап, өндірістік және әлеуметтік қатынас барысында бір-бірін янаттамауды, бір-біріне тіл тигізбеуді, бір-бірінің намысына тиетін сөз айтпауды, мәдениетті сөйлеуді, сыпайы пікірлесуді талап ете бастады. Өйткені янат сөздер басқалардың (әсіресе тыңдаушы объектінің) ашу-ызасын келтіреді, намысын қоздырады, сөйтіп тараптардың өзара қақтығысына мұрындық болады. Бұндай янат сөздер қай халықта болмасын, көп жағдайда сүйкімсіз немесе жабайы қайуанаттардың атымен (ит, қаншық, сыйыр, шошқа, доңыз, есек т.с.с.) байланысты айтылады. Бұндай сөздерді естіген адамның бей-жай қалуы екіталай. Сондықтан болу керек, бір кездерде Англия Парламенті депутаттардың жиналыс залында айтуға болмайтын сөздердің тізімдігін жасап, сол тізімге енген сөздерді Парламент отырысында қолданған депутатқа қатаң шара қолданатын заң қабылдаған болатын. Ондай сөздердің бастылары «cheeky, liar, prevaricating, fascist...» деген секілді янат сөздер еді[4-125]. Қытайда заңмен тыйым салмағанмен, янат сөздерді айтуға әлеуметтік тыйым жоқ емес. Мысалы, 他妈的 (шешенді...), 该死的 (өле қалғыр), 砍头的 (басың кесілгір), 挨炮的 (оқ тигірі) деген қарғыстарға тыйым салынған. Сонымен бірге тыйым салынғанына қарамастан, солтүстік Қытай өңірінен мынадай янат сөздерді, мәдениеті төмен, тәрбиесі нашар адамдардың бір-біріне бей-берекет, қалай болса солай айтып жүргенін естіген шетелдіктер оларды әшейін қолдана беруге болатын сөздер екен деп қалуы ғажап емес. Мысалы, 混蛋, 懒蛋, 笨蛋, 捣蛋, 捣蛋鬼, 王八蛋 деген сөздер қоғамдық ортада болсын немесе адамдардың бір-біріне, өзара болсын айтуға тыйым салынғанымен, қарапайым еңбек адамдары арасында, мәдениеті мен сауаты төмен адамдардың ішінде теңтұстар, құрбы-құрдастар, жақын достар бір-біріне айта береді. Бұндай жағдай біздің қазақ халқында да бар. Мәселен, мәдениетті, тәрбиелі ортада айтуға тыйым салынған боқтық сөздерді былайғы қарапайым адамдар шетінен сыдыртып айта береді. Мәселен, «шешенді..., әкеннің аузын..., қызынды..., оңбаған, салдақы, албасты, ит неме, бұзық, жер жастанғыр, өле қалғыр, сұмырай, суайт, алдамкөс ...» т.с.с. бәдік сөздерді олар бір-біріне айтқанда, маңайындағы елдің де еститінін ескермейді. Егер қытайдың да жоғарыдағыдай тыйым салынған янат, бәдік сөздерін сол елге барғанда қолданып қалсаңыз, бәлендей бірдеңе бүлініп кетпеуі де мүмкін, алайда әрісі туған халқыңыздың ар-намысы мен өркениетіне, берісі өзіңіздің тәрбиеніз бен мәдениетіңізге нұқсан келтіріп алуыңыз бек мүмкін.

3. Қытай және қазақ тілдеріндегі тыйым сөздердің қолданылуындағы өзгешеліктер

Қазақ және қытай халықтарының діни сенім-нанымы, дәстүрлі мәдениеті тым алыс (көшпелі және отырықшы) жатқандықтан, олардың дүниетанымы мен эстетикалық талғамының ұқсамауы заңды да. Бұл

айырмашылық өз кезегінде мәдениет аралық қарым-қатынастағы азды-көпті болса да өзіндік түсініспеушілікке алып келмей қоймайды. Ондай түсініспеушілікті болғызбау үшін, екі халықтың тіліндегі тыйым сөздердің ерекшеліктеріне, әсіресе өзгешелігіне көбірек назар аударуға тура келеді.

1. Бізде кейбір ашық, баттыйтып айтылмайтын, тек сол ойды өзгеше бір евфемизмдер арқылы білдіретін сөздер қытайларда тыйым сөзге жатпайды. Мәселен, қазақ халқы өзінің және біреудің баласын «не деген семіз...», «керемет сұлу екен», «сұмдық зерек екен...», «кішкентай болып алып, өзі не деген бәле...» т.б. деп мақтау айтпайды. Оның орнына «томпақ екен немесе толықтау екен...», «әдемі бала екен...», «ақылды екен...», «сергек екен...» деген секілді евфемизмдерді қолданады. Ал қытайлар болса, «那么胖», «太漂亮了», «很聪明», «这小子, 那么厉害» ... деп айта береді. Бұның себебі екі халықтағы сөз магиясына деген сенімнің ұқсамайтындығынан. Яғни біз қатты мақтаса, тым таң қалса «тіл, көз» тиеді деп ырымдайтын болсақ, қытайларда бұндай ұғым болмауы мүмкін, болған күннің өзінде, басқа жағдайда кездесуі мүмкін.

2. Сан-цифрға қатысты тыйымдар. Қазақ халқында қасиетті сандар деген ұғым бар, мәселен, 7, 9, 12, 40 деген секілді. Ал бірақ «жаман сан» жоқ. Ішінара тақ сандардан гөрі жұп сандарды қадірлеу байқалғанымен, оның өзі мүлде тыйым салынған сандар емес. Ал қытай халқы ежелден бері «4» деген цифрдан барынша қашып, мүлде аудақ жүруді қалайды. Тіпті қазіргі салынып жатқан кейбір таңдаулы, жайлы үйлерде «№4» немесе «№44» пәтер жоқ. Ал жалпы ондай үйлердегі пәтерлер қымбат болғанымен, төртінші қабаттың бағасы барынша арзан болады. Ұялы телефон нөмірінде де, машина нөмірінде де «4» деген цифр араласқан болса, оларға қатысты компаниялар тарапынан түрлі жеңілдіктер жасалады. Ілгеріректе «4» жасқа толған балаларын да «4 жаста» демей, «5-ке таяп қалды» деп айту дәстүрі болған. Ал той-томалақ, үлкен қуаныш үстінде, жаңа жылды қарсы алу кешінде «төрт» деген сөз мүлде айтылмайды. Бұның себебі қытай тіліндегі «төрт» (四) деген сөздің «өлім» дегенді білдіретін «死» деген сөзбен үндестігінде жатыр. Есесіне қытайлар «8» деген цифрды өте қастерлейді. Құрамында «8» саны бар нөмірлер (пәтер, телефон, машина нөмірлері) біршама қымбат бағаға саудаланады. Оның себебі Оңтүстік қытай диалектісінде сөйлейтіндер «8» санын (八) «ba» деп емес, «fa» деп дыбыстайды. Бұлай дыбыстау «баю» деген ұғымды білдіретін «发» иероглифінің дыбысталуымен (fa) ұқсас. Демек, қытайлардың ұғымында күнде-күнде, сағат сайын байлықты шақыратын осы сөз айтыла берсе, ол күндердің күнінде сөзсіз мол байлық алып келеді деп сенеді.

Қытай және қазақ тілдеріндегі тыйым сөздергі, егер жінтіктеп ішкерілей зерттейтін болсақ, ол әрине үлкен бір монографиялық еңбекке жүк болары даусыз. Ол әрине, болашақтың еншісіндегі шаруа.

Қысқасы, тыйым сөздерді зерттеу барысында, біз кез-келген тілдегі осынау «табу» дейтін құбылыстың жалпы бұрынды-соңды адамдардың тілдік қарым-қатынасында ерекше маңызды рөл атқаратындығын айқын

аңғарамыз. Себебі табу сол халықтың тіліне ғана емес, тіпті мәдениетінің барлық саласына тамырын терең жіберген этнолингвистикалық құбылыс. Осы тұрғыдан келгенде біз ағылшын тіліндегі эвфемизмдерді ішкерілей қарастырып жүрген ғалым, профессор М.Ш. Жұмағұлованың «дәуір ағымына сай зат, нәрсе, әрекет атауларын тура номинациямен, яғни сөйлеуші үшін де, тыңдаушы үшін де әбестеу көрінетін мазмұны төмен, стильдік реңкі бәсең сөздің табулық формаларын қолданудың жиілеу бастауы аталмыш тақырыптың маңыздылығын тіпті де жоққа шығара алмайды»[5,37]деген пікірімен толықтай келісеміз. Өйткені тыйым және эвфемизм дәстүрінің өн бойында сол халықтың ұзына тарих бойындағы әлеуметтік, мәдени, діни, психологиялық факторлары жинақталған. Сондықтан қытай және қазақ халқының тілдеріндегі табулардан шамалы ұқсастықтармен қоса, жоғарыдағыдай көрнекті айырмашылықтардың болуы заңды да. Осы тұрғыдан келгенде, қытай-қазақ тілдеріндегі тыйым сөздерді салғастыра зерттеу – лингвистикалық зерттеулер мен лингвомәдени саланың дамуына кең өріс ашып берумен бірге, қытай тіліндегі сөздерді дұрыс қолданып, мәдениет аралық қарым-қатынасты ақаусыз жандандыруға, сондай-ақ қытай тілін оқыту үдерісінің сапасын арттыруға да игі ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Ә.Ахметов. Түркі өркениеті// Түркі тілдеріндегі табу мен эвфемизмдер. – Алматы: Арыс, - 2009. 334 б.
2. 康家龙. 语言的艺术. 北京: 海潮出版社, 2003. - 302 页.
3. 彭增安. 语用修辞文化. 上海: 学林出版社. 1998. - 154 页.
4. 王文仲. 人类文明的发展. 南京: 文艺出版社. 2007.
5. Жұмағұлова М.Ш. Қазіргі ағылшын тіліндегі эвфемистік субституттар туралы//Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Филология» сериясы, №3 (49), 2014 ж. -35-39бб.

中国“一带一路”发展战略与国际哈中语言学院汉语教学的关系

沙吾列·安尼瓦尔语言学 PhD 博士
国际哈中语言学院
哈萨克斯坦·阿拉木图市。

摘要: 哈萨克斯坦是中国“一带一路”发展战略的首倡国，“一带一路”为全球均衡可持续发展增添了新动力，提供了新平台。与此同时也促进了各国汉语教育事业，哈萨克斯坦国际哈中语言学院也是一所收益的普通职业院校之一。

关键词: 中国；“一带一路”发展战略；哈萨克斯坦；职业院校；汉语教学；关系

一、中国“一带一路”发展战略的倡导与现实意义：

众所周知，中国“一带一路”发展战略是“丝绸之路经济带”和“21 世纪海上丝绸之路”的简称，2013 年 9 月和 10 月由中国国家主席习近平分别提出建设“新丝绸之路经济带”和“21 世纪海上丝绸之路”的合作倡议，哈萨克斯坦是中国“一带一路”发展战略的首倡国。中国“一带一路”发展战略将充分依靠中国与有关国家既有的双多边机制，借助既有的、行之有效的区域合作平台；中国“一带一路”发展战略旨在借用古代丝绸之路的历史符号，高举

世界和平发展的伟大旗帜，积极发展与沿线国家的经济合作伙伴关系，共同打造政治互信、经济融合、文化包容的利益共同体、命运共同体和责任共同体。中国“一带一路”发展战略为全球均衡可持续发展增添了新动力，提供了新平台。“一带一路”涵盖了发展中国家与发达国家，实现了“南南合作”与“南北合作”的统一，有助于推动全球均衡可持续发展。

二、中国“一带一路”发展战略与国际哈中语言学院的总体关系：

哈萨克斯坦国际哈中语言学院在国家教育部以及阿拉木图市政府的正确领导下，在教师队伍建设、教育教学改革、招生就业、教学管理、学生管理、学术研究、社会服务等领域取得了骄人的成就，得到国家教育部、阿拉木图市政府的高度赞扬和表彰。国际哈中语言学院自创建以来，以哈萨克斯坦汉语教育教学改革为己任，积极探索办学、育人、发展、壮大之捷径，积极相应哈萨克斯坦首任总统纳尔巴耶夫·努尔苏丹总统所倡导的“光明之路”、“振兴民族精神”“发展战略和中国”“一带一路”“发展战略，积极投入国家和地方汉语人才培养规划，培养和造就了一批又一批高质量、高水平的汉语教育、汉语翻译栋梁之才，为哈萨克斯坦和中国的经济发展、文化交流和友好往来做出了积极、稳妥的贡献。

三、中国“一带一路”发展战略与国际哈中语言学院教师队伍建设的关系：

国际中语言学院自创建以来，先后与中国数十所高等院校建立了友好、合作关系，积极采取引进来走出去的办法，邀请中国高校汉语教育教学专家、教授、博士生导师、领导来国际哈中语言学院讲学、做报告、开展讲座等形式，为本土汉语教师汉语教学与研究、学生提高汉语“听、说、读、写、译”等实践能力创造了良好的汉语语言环境，取得了难能可贵的经验和收获。此外，国际哈中语言学院采取走出去的方法，选送优秀汉语教师赴中国著名高校进修、深造，极大地提升了本土汉语教师的汉语学科的专业知识和课堂教学技能，为学院可持续发展奠定了出色的师资基础，壮大了学院汉语教师队伍，汉语教师队伍层次得到极大提升和巩固。

四、中国“一带一路”发展战略与国际哈中语言学院学生专业培养的关系：

国际中语言学院自创建以来，十分重视在校大学生汉语综合能力的培养，积极采取因材施教的策略，注重汉语拼音、汉语识字、汉语词汇积累、汉语口头表达、汉语书面表达等环节的教育教学过程，努力改善学习汉语的软硬件建设，购置教学电脑、多媒体教学设备、网络教学平台建设、远程教学等手段和途径，以此提升汉语课堂教学质量。除此之外，加强与中国著名高校联合办学的途径，采取 3+2 等教学模式，在本校汉语基础教育后，赴中国相关高校参加提高汉语综合水平的教育，使得哈萨克斯坦留学生即增长了汉语知识，又了解了中国文化的双重收获。此举措不仅得到家长的一致认可，还得到了社会的肯定。学成回国后，都成为了哈萨克斯坦汉语教育教学、汉语翻译事业的栋梁之材。

五、中国“一带一路”发展战略与国际哈中语言学院校园文化建设的关系：

国际哈中语言学院自创建以来高度重视校园文化建设，创建了汉语兴趣小组、武术小组、剪纸兴趣小组、以及汉语网络文学社等学生自治团体，开展了丰富多彩的文化娱乐活动，丰富了校园文化。此外，邀请中国国内高校专家、教授来我院传金送宝，开办了汉语教师培训、组织教师参观中国以及欧洲各国国际汉语教学工作、开展了教学技能大赛、观摩课、汉语演讲比赛、手抄报比赛、板书设计大赛、公开课比赛、大学生汉语知识智力竞赛、书法展览、剪纸作品展览、大学生绘画比赛、大学生才艺大赛、大学生足球友谊赛等各种文体活动，丰富了学院教职员文化生活，提高了师生参与校园文化的热情和积极性。

结束语：国际哈中语言学院全体教职员在圆满完成 2018 年各项工作指标的同时，科学、周密计划了学院 2019 年各项工作，学院将继续奉行哈萨克斯坦发展和壮大“汉语言人才培养”计划，大力加强汉语教育教学工作，积极采取“走出去、请进来”策略，与国内高等院校和中国知名高校紧密合作，努力提高在职汉语教师的课堂教育教学和科研能

力, 深化汉语教育教学改革, 注重汉语学院素质教育, 提高在校学员汉语“听、说、读、写”能力, 不但提升学院的知名度和名誉度, 为国家发展经济、促进社会发展在立新功!

参考文献:

1. 《“一带一路”战略下中国与哈萨克斯坦高等教育合作》陈举 《教育探索》 2017。
2. 《“一带一路”战略下的哈萨克斯坦高校汉语教育现状及其新变化》李琰 《民族教育研究》 2016 年。
3. 《中国“一带一路”与哈萨克斯坦“光明之路”对接合作的研究》严双伍 《国际经济合作》 2016.6。
4. 《“一带一路”战略下汉语国际传播探索与思考》李欣 《传播力研究》 2017 年第 3 期。

ҚЫТАЙ ТІЛІ ФОНЕТИКАСЫНЫҢ ӨЗГЕ ДЕ ТІЛДЕР ФОНЕТИКАСЫНАН ЕРЕКШЕЛІГІ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Г.Алиханқызы
п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ доценті;
А.Қалиолла
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Мақалада қытай тілін үйренудің бүкіл барысы жөнінде айтқанда, қытай тілінің фонетикасын үйрену өте маңызды екеніне тоқтала келе, қытай тілінің фонетикасы дұрыс оқытылған жағдайда, сөйлеген сөздерімізді, айтылған ойымызды жаңсақ түсіну орын алуымен қатар, қытай тілінде қарым-қатынас жасау үдерісі қиындап кетуі әбден мүмкін екендігі жайлы айтылған. Сондықтан, қытай тілінің дыбыстау жүйесін үйрену осы тілді оқудың басты мақсатты тілді талап деңгейіне сай меңгерудің алғы шарты болып табылады.

Қытай тілі – әлемде кең таралған сино-тибеттік тіл тумасының маңызды өкілі. Қазіргі заманда бұл тілде тек қана Қытай Халық Республикасының тұрғындары сөйлеп қоймай (шамамен 1,3 миллиард адам), оның сыртында оңтүстік-шығыс Азия елдері, соның ішінде Тайланд, Индонезия, Лаос, Сингапур мемлекеттерінің азаматтары қолданып отыр. Қытай Халық Республикасының аумағынан тыс жерлерде кем дегенде 450 миллион этникалық қытайлар осы тілді сақтап қалған. Бүгінгі күні қытай тілі Біріккен Ұлттар Ұйымының ресми алты тілінің біреуі болып саналатына тоқталған.

Түйін сөздер: ҚХР, мемлекет, қарым-қатынас, қытай тілі, фонетика, дыбыс, иероглиф.

ЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ФОНЕТИКИ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА ОТ ФОНЕТИКИ ДРУГИХ ЯЗЫКОВ

В статье говорится о том, что изучение фонетики китайского языка очень важно, когда фонетика китайского языка изучалась правильно, речь идет не только о том, что происходит неправильное понимание наших выступлений, высказываний, высказываний, но и о том, что процесс общения на китайском языке может затрудниться. Поэтому изучение звуковой системы китайского языка является предпосылкой к овладению этим языком в соответствии с потребностью главного целевого языка.

Китайский язык является важным представителем распространенного в мире сино-тибетского языка. В настоящее время на этом языке говорят не только жители Китайской Народной Республики (около 1,3 миллиарда человек), но и граждане стран Юго-Восточной Азии, в том числе Тайланд, Индонезия, Лаос, Сингапур. Не менее 450 миллионов этнических китайцев за пределами китайской народной республики сохранили этот язык. На сегодняшний день китайский язык является одним из шести официальных языков Организации Объединенных Наций.

Ключевые слова: КНР, государство, отношения, Китай, фонетика, звук, иероглиф.

VALUE AND FEATURES OF PHONETICS OF THE CHINESE LANGUAGE FROM PHONETICS OF OTHER LANGUAGES

The article says that the study of Chinese phonetics is very important when the phonetics of the Chinese language was studied correctly, it is not only that there is a wrong understanding of our speeches, statements, statements, but also that the process of communication in the Chinese language can be difficult. Therefore, the study of the sound system of the Chinese language is a prerequisite for mastering this language in accordance with the need of the main target language.

Chinese is an important representative of the widespread Sino-Tibetan language in the world. Currently, this language is spoken not only by residents of the people's Republic of China (about 1.3 billion people), but also by citizens of South-East Asia, including Thailand, Indonesia, Laos, Singapore. At least 450 million ethnic Chinese outside the people's Republic of China have retained this language. To date, Chinese is one of the six official languages of the United Nations.

Keywords: China, state, relations, China, phonetics, sound, hieroglyph.

Әлем дамуының индустрияландыру сатысынан кейінгі кезең жаһандану сипатындағы әдерістермен тығыз байланысты. Қоғам дамуының барлық саласындағы геосаяси, коммуникациялық және ақпараттық жанару мен өзгерістер олардың жанданып орын алуына бірден бір себеп болды. Әлемдік нарық аясының кеңеюі бұқаралық мәдениет қалыптарының қанат жаюына ерекше әсерін тигізді. Мемлекеттер арасындағы күшейе түскен интеграция үдерістері гуманистік құндылықтар арасында дәнекер болатын, шетел тілдері мен мәдениеттерін айқындайтын мәдениетаралық білім беру жүйесін де қамтиды. Сондай жаһандық тілдердің бірі және бірегейі қытай тілі болып саналады. Қытай елі болса халық саны жағынан әлемдегі ірі елдердің көшбасында. Сонымен қатар, қытай елінің экономикасының дамуы, ғылым мен техника жетістігінің әлемге таралуы, күнделікті өндіріс пен тұрмыста қолданылатын құрал-жабдықтар, қондырғылар, киім-кешек, азық - тілдік басқа да толып жатқан заттар қытайдан шығарылып, біздің елге келіп жатқаны баршаға мәлім. Сондықтан, көрші Қытай Халық Республикасының тілін мен мәдениетін үйрену біз үшін және әлем елдері үшін маңызды болып тұр.

Қытай тілі – әлемде кең таралған сино-тибеттік тіл тумасының маңызды өкілі. Қазіргі заманда бұл тілде тек қана Қытай Халық Республикасының тұрғындары сөйлеп қоймай (шамамен 1,3 миллиард адам), оның сыртында оңтүстік-шығыс Азия елдері, соның ішінде Тайланд, Индонезия, Лаос, Сингапур мемлекеттерінің азаматтары қолданып отыр. Қытай Халық Республикасының аумағынан тыс жерлерде кем дегенде 450 миллион этникалық қытайлар осы тілді сақтап қалған. Бүгінгі күні қытай тілі Біріккен Ұлттар Ұйымының ресми алты тілінің біреуі болып саналады.

Қытай тілін үйренудің бүкіл барысы жөнінде айтқанда, қытай тілінің фонетикасын үйрену өте маңызды. Қытай тілінің фонетикасы дұрыс оқытылған жағдайда, сөйлеген сөздерімізді, айтылған ойымызды жаңсақ түсіну орын алуымен қатар, қытай тілінде қарым-қатынас жасау үдерісі қиындап кетуі әбден мүмкін. Сондықтан, қытай тілінің дыбыстау жүйесін

үйрену осы тілді оқудың басты мақсатты тілді талап деңгейіне сай меңгерудің алғы шарты болып табылады. 1-кесте. Қытай тілі дыбыс құрау жобасының әліпбилік кестесі

Әріп	Aa	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii
Аталуы	А	Бы	Цы	Ды	Ы	Еф	Гы	Хы	И
Әріп	Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo	Pp	Qq	Rr
Аталуы	Жи	Кы	Лы	Мы	Ны	О	Пы	Чи	Ыр
Әріп	Ss	Tt	Uu	Vv	Ww	Xx	Yy	Zz	
Аталуы	Сы	Ты	у	Вы	Уу	Ші	Й	Зы	

Ескерту: V әріпі тек шетел тіліндегі, қытайдағы аз санды ұлттардың тілі және диалектілерінде қабылданған сөздерді жазуда қолданылады [1,67 б.]. Қалыпты дыбыстау жүйесін меңгеру білім алушылардың коммуникативтік іс-әрекеттік табысты болуының бірден – бір кепілі болып табылады. Сондықтан Ресей және отандық әдістеме саласында дыбыстар мен әуен ырғағы интонация жүйесін оқытуда қалыптасқан “апроксимация” қағидатының қолдану аясын неғұрлым тарылту қажет деп есептейміз.

Қытай тілінің дыбыс жүйесін сөздікпен жұмыс істеп үйренудің нәтижесі, елеулі болмақ. Әр түрлі сөздіктерді түрліше жолдармен қарап дыбыстарды үйренуге болады. Әсіресе, үнемі қолданып жүрген «Қытайша - қазақша үлкен сөздік» және «Сөз теңізі», «Түсіндірме сөздік» сияқты басылымдардан қарап қытай әріптерінің дыбыстық оқылуын білу үшін, алдымен «Қытай тілі дыбыстық әріптерінің буындық көрсеткішіне» көңіл аударып, одан соң сөздіктегі көрсетілген бет саны бойынша сөздіктің бет нөмірінен оның оқылуы мен мағынасын табу керек. Енді бір әдіс, қытай әріпінің дыбыстық оқылуын білмеген жағдайда, алдымен сол әріптің басты бөлігін, қытай әріпінің басты бөліктер мазмұнынан тауып алып, одан соң әріп іздеу кестесінен көріп, сонда көрсетілген бет нөмірі бойынша әріптің оқылуы мен мағынасын айқындау қажет. Қытай әріпінің басты жан бөлігін табуда мыналарды ескергеніміз жөн. Ең әуелі пішін мен дыбыстан құралған әріптерді дыбысталуынан емес, пішінінен қарау керек. Кейбір әріптердің пішіні сол жақта, дыбысталуы оң жақта болып келеді. Мысалы: 钢 gang “болат”, 姐 jie “әпке”, мұндағы әріптерді іздегенде 钅, 女 басты жан бөліктеріне көңіл аударған абзал. Ал кейбір әріптердің пішіні оң жақта, дыбысталуы сол жақта болып келеді. Мысалы: 预 yu “алдымен”, 飘 piao “желбіреу”, 政 zheng “саяси” деген әріптерді 页, 风, 父 сияқты басты жан бөліктері маңызды болады. Енді кейбір әріптердің пішіні үстінде,

дыбысталуы астында болып келеді. Мысалы: 花 hua “тіл”, 空 kong “бос”, 箱 xiang “кебеже (әбдіре)”, деген әріптерді 艹, 穴, 竹 секілді бас бөліктеріне қарап ажыратқан дұрыс. Ал керісінше, пішіні астында, дыбысталуы үстінде болып келетін әріптер бар. Мысалы: 堡 bao “қамал”, 资 zi “капитал”, 忠 zhong “адал” деген әріптерді 土, 贝, 心 басты бөліктерінен қарап табу керек. Пішіні сыртында, дыбысталуы ішінде болып келетін әріптер бар. Мысалы: 园 yuan “бақша”, 阁 ge “сарай” деген әріптерді 冂, 冃 сияқты сыртқы бөлігінен қарау керек. Бұлардан басқа да көптеген әріптерді зерделегенде қарау, тану, айыру белгілеріне назар аударғанымыз жөн. Айталық, әріптің алғашқы сызығынан, нүктесінен асты-үсті бөлігі және оң, сол жан бөліктеріне бірдей қарау керек. Ал, кейбір әріптер өздері жеке әріп болып, әрі басқа әріптердің жан бөліктері де болып келеді. Бұнда қай жағынан қараса да асты-үсті жан бөліктерді есте сақтап үйренген жөн. Басқаша сөзбен ойымызды жалғастырсақ, қытай әріптерін тез іздеп тану үшін ең әуелі әріптердің басты бөліктеріне қанық болуымыз немесе есте мықты ұстауымыз керек. Қытай әріптерін үйренгенде (1) солдан оңға, (2) жоғарыдан төменге, (3) ішінен сыртына, (4) сыртынан ішіне қарай жазу тәртіптері бойынша сол әріптердің басты бөліктерін табуымыз керек. Қытай тілі дыбыстарын көп дыбыстаумен қатар, көп тыңдау сондай-ақ, қытай әріптерін көп жазу, әсіресе, ауада көп жазып жаттау мақсаты тілді меңгеруде тиімді әдіс - амал болып табылады [2,147 б.]. Нақтылап айтсақ, қытай тіліндегі 27 дауысты дыбыстарды айтуды қалыптастыруды мынадай тәртіппен іске асыру қажет. a, i, u; ai, ei, au, ou; an, ang, en, eng, ong. Ал, дауыссыз дыбыстарды мынадай тәртіппен үйрету қажет. b, d, g, z, zh, sh, q содан кейін ғана барып 15 дауыссыз дыбыстарды үйрету керек. Тағы бір жағынан қытай тілінде ағылшын тілімен өте ұқсас оннан астам дыбыстар бар. Сондықтан, ағылшын тілін білетін білім алушыларға ағылшын тілімен ұқсастығы жоқ дыбыстарды үйретуге көбірек көңіл бөлу қажет. Дауысты дыбыстарды үйреткенде монофтонгофтан бастап, содан кейін дифтонгтарға көшіп күрделі дыбыстармен аяқталған абзал. Тағы бір айта кететін жайт қытай тілін оқығанда осы тілдегі 4 тонды үйренуге де көңіл бөлу қажет. Өйткені, олар әріпті сөйлемдердің мағынасын ажырату қызметін атқарады. Соның ішінде жоғары көтерілетін және төмен түсетін тондар ерекше қиыншылық туғызады. Сондықтан жеке сөздің тонымен сөз ағымындағы элементтердің тонына ерекше көңіл бөлу керек.

Қытай жазуы - иероглифтік жазудың ең дамыған түрі болып саналады. Бір иероглиф белгілі бір мағынаны білдіріп, бір фонетикалық заңдылықтар бойынша бір фонема болып есептеледі. Сондай-ақ, қытай иероглифтері жеке дыбысты немесе фонеманы білдіре алмайтындықтан тілдегі бүкіл сөздік қорға жеке-жеке таңба жасап шығуға тура келеді. Осылайша, қытай тілі сөздерінің мағынасы бейнелейтін таңбалар бірнеше мыңдаған түрден асып жығылады. Мысалы, қазіргі кейбір сөздіктерде 50 мыңнан астам иероглиф қамтылып отыр.

Иероглиф (гр.hieros – қасиетті, гр.glyphe – қиылып алынған) – идеографиялық жазудың таңбасы [3,78 б.]. «Иероглиф» деген терминді

Бірінші рет Климент Александрский 200 жылы Мысыр жазуына қатысты қолданған. Ең көне Мысыр иероглифі б.з.б. 4 –мыңжылдықта пайда болған. Иероглиф тек көне Мысыр жазуы деген мәнде ғана емес, басқа жазулар жүйесіне (қытай, крит, т.б.) қатысты да қолданылады. Иероглиф деп лотографиялық (бір сөз) мәндегі, аз да болса сурет сипатын сақтаған жазу таңбалары аталады. Ол пиктографияға (сурет жазуына) да, дыбыстық жазуға да жатпайды, бірақ ол нағыз сурет бейнесін сақтамағанымен, алғашқы суретке ұқсастығы аңғарылады. Иероглиф жазуының әр таңбасы жеке тұрады, таңбалар бір-бірімен қосылмайды. Жазудың бағытын таңбадағы адамның, жануардың беті мен аяғы көрсетілетін болған. Адамның, жануардың беті қарап тұрған жақтан бастап оқу керек екені байқатылған. Иероглиф жазуының екі түрі болған: иератик (гиератик) жазу – папирусқа жазудан пайда болған жазу үлгісі. Бұл кейін тек діни жазуға айналған: демотик жазу – иератиктен дамыған тез жазу, мұнымен іс қағаздары, көркем шығармалар жазылған, ертеде шыққан кітаптар көшірілген, сондықтан да ол халықтық жазу деп аталған.

Әрбір иероглифтік белгі бірнеше таяқшалық элементтерден тұратын графикалық құрылым болып табылады. Жалпы таяқшалардың саны сегізді құрайды. Олар нүкте (·), көлденең таяқша (—), тік таяқша (|), оң жаққа бағытталған таяқша (/), сол жаққа бағытталған таяқша (\ ), көтеріліп келе жатқан таяқша (↗), сынық таяқша (↘), ілгек таяқша (J). Бұрын адамдар калиграфияны жасау барысында 永 иероглифін («мәңгілік» мағынасында) мысал ретінде алатын болған. Берілген иероглиф сегіз таяқшаның барлығын қамтиды деп есептеген.

Кейбір таяқшалық элементтердің басқа да нұсқалары бар. Нәтижесінде жалпы жиырмаға жуық негізгі таяқшалық элементтер бар екендігі анықталды. Канси сөздігінде 50-ден астам таяқшалардан құралатын иероглифтар да бар. Заманауи сөздіктерде 20 немесе одан да көп таяқшалардан тұратын иероглифтар да жиі кездеседі. Г.П.Сердюченконың айтуы бойынша, жалпы орта есеппен алғанда жиі пайдаланылатын 2000 иероглифтың әрбір екіншісі 11 таяқшадан құралады [4, 152 б.].

Қытай иероглифтарының құрамына кіретін негізгі таяқшалар айтарлықтай оңай, ал олардың иероглифтағы бір-бірімен сәйкес келуі – қиын мәселе болып табылады. Бұл жерде жазылу реті графикалық элементтерді арнайы ереже бойынша реттейді. Жазу барысындағы негізгі ережелер:

- 1) иероглиф жоғарыдан төмен қарай жазылады: 方, 云;
- 2) иероглиф солдан оңға қарай жазылады: 游, 旅;
- 3) алдымен көлденең сызықтар, содан кейін тік сызықтар жазылады: 十, 千;
- 4) алдымен көлденең таяқша, содан кейін сол жаққа бағытталған таяқшалар жазылады: 厂, 大;
- 5) алдымен сол жаққа бағытталған, содан кейін оң жаққа бағытталған таяқша жазылады: 人, 八;

- 6) бірінші сол жаққа бағытталған таяқша, одан кейін көлденең сызық жазылады: 生 (бұл ереже 4-ережемен салыстырғанда, сол жаққа бағытталған сызық тік сызықтан ұзын болған жағдайда қолданылады);
- 7) алдымен иероглифтың сыртқы бөлігін құрайтын сызықтар , одан кейін оның ішінде орналасқан сызықтар жазылады: 月; сөздің төменгі бөлігінде орналасқан таяқша соңғы болып жазылады: 国, 日;
- 8) ортасында орналасқан және иероглифтың соңына дейін баратын тік таяқша соңғы болып жазылады: 中; егер де тік таяқша оның соңына дейін жетпейтін болса, ол бірінші жазылады, содан кейін шеткі бөлігіндегі таяқшалар жазылады: 小, 水;
- 9) алдымен шетіндегі, содан кейін орта бөлгіндегі таяқшалар жазылады –火, 坐;
- 10) оң жақтағы немесе әріптің ішіндегі нүкте соңғы жазылады: 心, 玉; жоғары жақтағы және сол жақтағы нүкте бірінші жазылады: 义;

Жоғарыда иероглифты жазудың тек негізгі ережелері аталғандығын ескеру қажет. Жазу ережелерін меңгеру иероглифтарды қатесіз дұрыс жазу үшін қажет. Иероглифтың таяқшалық белгісі екі түрге бөлінеді: жай таяқша және күрделі таяқша. Әдетте жай таяқша оңай таяқшалардың нақты құрылымынан тұрады. Мысалы: 下, 人, 口. Ал, күрделі таяқша одан бөлек әрбір бөлігі бір мағынаға ие қиындатылған таяқшалардан құралады. Иероглифтардың мұндай маңызды бөліктері графемалар деп аталады. Графемалардың көп бөлігі жеке иероглифтар ретінде (мысалы: 日, 月) және күрделі иероглифтың құраушы бөлігі ретінде де қолданылуы мүмкін. . Иероглифтардың маңыздылығын айта отырып, иероглиф кілттерін ескермей кету мүмкін емес.Қытай тілінде 300-ге жуық графема бар. 214 кілттен тұратын тізімге жалпы 300 графемадан барлығы кірген жоқ. Кілттер иероглифтардың тақырыптық жіктеушісі не топтастырушысы ретінде көрінуі мүмкін және сөздіктен немесе анықтағыштан иероглифті іздеуде қажет болады.

Фоноидеографикалық таяқшалар қытай жазбасындағы бір топ белгілерді құрайды. Бұл топтың иероглифтары әрқашан да екі бөліктен құралады. Семантикалық кілт деп аталатын бөлігі иероглифтың семантикасы жағынан туыс, заттар мен құбылыстардың класстарын білдіретін белгілер тобына кіретіндігін көрсетеді. Мысалы, «жүрек» кілті адамдардың сезімдері мен уайым-қайғыларын білдереді. Олардың қатарына келесі иероглифтар кіреді: si 思 (ойлау), xiang 想 (сағыну), fen 忿(ашулану), nu 怒(ашулану), kong 恐 (қорқу), bei 悲(қайғылы), chou 愁(көңілсіз) және т.б.

Екінші бөлігі фонетикалық көрсеткіш немесе фонетик деген атауға ие. Ол фоноидеограмманың оқылуын көрсетеді. Қытай тілінде графема pian pang (әріп.қисық+шеткі), кілт – bu shou (әріп.бөлік+бас) деп айтылады. Кілттер қытай тілінің сөздіктері мен анықтамалықтарының иероглифтік іздеу жүйесінің әмбебап каталогтары ретінде қолданылады.

Кілттердің пайда болу тарихы иероглиф сөздіктерінің пайда болуымен байланысты. Шығыс Хан дәуірінде Сюй Шен жасап шығарған «Шовэн цзенцзы» деген қытай иероглифтарының ең алғашқы сөздігі 9353 иероглиф пен 540 кілттен тұратын болған. Мин дәуірінде Мэй Ин деген ғалым 214 иероглифтан тұратын «Цзыхуэй» деген сөздікті жасап шығарды. «Шовэн цзенцзы» сөздігі пайда болғаннан кейін екі мың жыл бойы иероглифтарды жіктеу иероглифтар сөздіктерінде тек қана кілттер бойынша жүргізіледі. 1958 жылы латын тілі негізіндегі әліпби бекітілді. Сонымен, кілттер және әліпби қытай тілінің сөздіктері мен анықтамалықтарында иероглифтарды іздеу жүйесінің каталогы ретінде қолданылады. Осы жерде кілттердің маңыздылығы және қажеттілігі көрінеді. Қытай жазбасын өзгерту комитеті 1983 жылы 201 белгіден тұратын иероглифтық кілттердің жалпы нормативті тізімін қабылдады. Қытай тілінің сөздіктерінде кілттердің реті кілттегі таяқшалардың санына байланысты анықталады [5, 55б.]. Неше сызықтан тұратынына қарамастан, иероглифтар шаршының ішіне сыно қажет. Иероглифтарды әр белгіге кішкентай төрт шаршыдан құралған бір үлкен шаршыға, тор көз дәптерге жазған дұрыс. Сонымен қатар, иероглифтарды жазу ережелерін де сақтаған жөн. Әрбір иероглифтың кілттерін, таяқшаларын салмастан бұрын барлығын жақсылап жоспарлап алу қажет. Осылайша, қазіргі қытай иероглифтары бір немесе одан да көп арнайы таяқшалардан тұратын құрылым болып табылады. Графемалардың көп бөлігі жеке иероглиф ретінде де, күрделі иероглифтың құраушысы ретінде де қолданылады.

Б.з.д. XVI-XI ғ.ғ., яғни Шан-ин дәуірінде, *jiā gu wén* (әріп. тері+сүйек+жазу) пайда болды. Ол кезде таяқшалар үшкір заттармен бассүйкелерге және жануарлардың терісіне жазылатын болған. Кейінірек, Чжоу дәуірінде (б.з.д. II ғ.-III ғ.аяғы) хат, жазба құралдарына көптеген өзгерістер енгізілді. Патшаның жарлығы сияқты маңызды құжаттар қымбат жібек матаға жазылатын. Б.з.д. I мыңжылдықтың аяғында матадан, ағаш діндерінен және бамбуктан қағаз жасауды әлемде алғаш болып қытайлықтар үйренді.

Бұрынғы уақытта *fang si bao* (әріп.бөлме+төрт+қазына) Қытайдағы сауатты адамның белгісі болған: хат жазуға арналған қылқалам, қатты сия, қағаз және сияны өшіруге арналған өшіргіш. Иероглифты жазу үшін қылқаламды сияға батыратын. Қытай сиясы күйе мен желімнен жасалатын болған. Сия ыдысының пайда болуы өте ерте кездермен байланысты [6]. Хучжоудан алынатын материалдардан жасалған «*hu bi*» қылқаламы, Хучжоуда өндірілетін «*hui mo*» сиясы, Сюанчэн қаласында жасалатын «*xuan zhi*» қағаздары және Дуанчжоу қаласының «*duan yan*» тастан жасалған сия ыдыстары Қытайдағы ең сапалы заттар болып саналады.

Қытай жазба иероглифтарының әлемдік дамуда үлкен тарихи рөл ойнағандығы анық. Ол тек қытай мәдениетінің ғана емес, сонымен қоса Азияның басқа мемлекеттерінің – Вьетнам, Корея, Жапония халықтарының мәдениетінің дамуына өз әсерін тигізді. Ол әлемдік мәдениеттің қазынасына көп үлесін қосты.

Қытай тіліндегі қытай жазбасы пайда болғалы әлемдік мәдениеттің үздік туындыларының қатарына кірген көптеген әдебиет туындылары жарық көрді. Олардың қатарына shi jing «Кітаптар әні», shi ji «Тарихи жазбалар», xi you ji «Батысқа саяхат», san guo yan yi «Үш патшалық», hong long meng «Қызыл сарайдағы түс» және т.б. туындылар кіреді.

Қытай иероглификасы тек қытай әдебиетіне ғана емес, сонымен қатар қытай өнеріне, оның ішінде қытай каллиграфиясы мен көркемөнеріне де өз ықпалын тигізеді.

Каллиграфия өнері ерте заманда-ақ қатарына әдеп, музыка, садақпен ату, атпен жүру және есептеу өнері сияқты «алты өнердің» қатарына кіретін болған.

Қытайдың ұлттық сурет өнері сурет, каллиграфия мен поэзияның бірлігінен тұрады. Қытай суретшілері бір уақытта каллиграфтар, ғалымдар болған. Сонымен қатар, олардың әдебиеттен, поэзия мен философиядан хабары бар болатын. Осы ретте Сун әулетіндегі Суши, Цин әулетіндегі Чжэн Банцзяо сияқты ғалымдарды атап өткен жөн.

Қытайдың ресми жазбасына айналған қытай иероглифтарын Шығыс Азияда – Корея, Жапония мен Вьетнамда қолдана бастады. Шығыс Азия мемлекеттеріне иероглифтармен бірге қытай мәдениеті де (конфуцишілдік, қытай буддизмі, қытай ғылымы мен техникасы және т.б.) тарала бастады. Соның нәтижесінде «қытайлық мәдени орта» құрылды. Қазіргі уақытта Шығыс Азия мемлекеттерінде өздерінің жазбалары бар. Дегенмен, олардың иероглификаның көмегімен құрылғанын ескеру қажет. XIX ғасырдың ортасында батыс өркениеті шығысқа көшпестен бұрын қытай иероглифтары Шығыс Азияда кең таралған жазба түрі болып табылды. Шығыс Азияның кейбір мемлекеттерінде әлі күнге дейін қытай иероглифтарын қолданады (жапон тілінде 1945 қытай иероглифтары пайдаланылады). Қытай иероглифтары жазбаның ең танымал түрлерінің бірі болып табылады. Жапонияда қытай каллиграфиясының туындыларын ерекше бағалайды.

Қорыта айтқанда, қытай тілінің фонетикасын қытай пиньин әріпімен, қытай тілі лексикасы ретінде қытай иероглифтері (汉字 hanzi) құрайтын таяқшаларынан, одан соң басты бөліктері арқылы қытай иероглифтеріне (汉字 hanzi) қол жеткізсек сөз қорын дамытсақ ары қарай грамматикалық білім тұрғысынан қытай сандық сөздерінің қытай тілін үйренуде өзіндік мақсаты мен ерекшеліктері бар екенін анықталды. қытай тілін үйренуге оқытушының көмегіне сүйене отырып, білім алушының алдына мақсат қойып, табандылық және жауапкершілік көрсетсе аталмыш тілді белгілі деңгейге толық меңгеруге болады деген ойдамыз. Тіл үйрену, соның ішінде қытай тілін үйрену көрші ел болған Қазақстан үшін өте маңызды. Тіл үйрену үшін біріншіден, орта; екіншіден, тіл үйренуге қызығушылық, әуестік керек; үшіншіден, тіл үйренудің әдіс-тәсілдерін меңгеру қажет.

Әдебиеттер

1. Мәсімхан Д., Мамытан Қ. Қытай тілі фонетикасының негіздері. – Қазақ Университеті, 2001. – 67 б.
2. Найман С., Қытайша-қазақша үлкен сөздік – «Нан-На да сідіан». – Үрімжі: Шыңжаң Халық баспасы, 2006. – 147 б.
3. Садырова М. Әлеуметтанудың түсіндірме сөздігі. – Алматы: Сөздік-Словарь, 2007. – 78 б.
4. Кондрашевский, А.Ф. Практический курс китайского языка: пособие по иероглифике. – Ч.І. – М.: Муравей, 1999. – 152 б.
5. Сердюченко Г.П. Китайская письменность и ее реформа. –М.:Издательство вост.литература, 1959. – 55б.

XX ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ШЕТЕЛ ӘДЕБИЕТІНІҢ ҚЫТАЙҒА ЫҚПАЛЫ

Абдырақын Н.
Әл-фараби атындағы ҚазҰУ, PhD доктор.
Қазақстан, Алматы.
E-mail: abdurakyn.nurhalyk@gmail.com

Бұл мақаламызда XX ғасырдың бірінші жартысындағы қытай әдебиетінің жаңару себептері қарастырылады. Мың жылдықтарда қалыптасқан дәстүрлі қытай классикалық әдебиетінің мүлде жаңа бейнеге ауысуы, шетелден аударылған 160-тан астам кітаптың қытай тілінде сөйлеуі, Қытайдың идеологиясын тас-талқан етіп, қаламгерлердің, зиялы қауымның өз ұлтының құндылықтарына үрке қарауы, соның негізінде қалыптасқан жаңа әдебиет, сонымен бірге Ресейдегі «Қазан төңкерісін» көзімен көрген Ли Дажаудың 8 мақаласы «жаңа жастар» журналында жарияланып, 1919 жылғы 4 мамыр отаншылдық қозғалысы қытай әдебиетін түбірінен жаңартқаны сөз болады.

Кілт сөздер: Қытайдың жаңа заман әдебиеті, шетел әдебиеті, Жуң Хуа минго.

Влияние зарубежной литературы на Китай в первой половине XX века

Аннотация: В этой статье рассматриваются причины возобновления китайской литературы в первой половине XX века. Изменения тысячелетней китайской традиционной классической литературы в новом виде, более 160 книг в направлении на китайском языке не только изменили идеологию писателей, а так же взгляд интеллигенции на национальные ценности, основанная на этом новая литература, и публикация в газете "Новая молодежь" 8 статей написанная Ли Даджао об "Октябрьской революции" в России, дал толчок для основания а гражданское движение в 1919 году 4 мая в корне изменил китайскую литературу.

Ключевые слова: Китайская литература в новое время, миссионерская литература, ветер коммунизма, Чжун Хуа Минго.

Influence of foreign literature on China in the first half of the 20th century

Abstract: This article discusses the reasons for the resumption of Chinese literature in the first half of the 20th century. Changes in the thousands of years of Chinese traditional classical literature in a new form, more than 160 books in the Chinese language not only changed the ideology of writers, as well as the intellect's view on national values, equipped with this new literature, and the publication in the newspaper "New Youth" 8 articles written by Li Dazhao about the "October Revolution" in Russia, founded, and the civil movement in 1919 on May 4 radically changed Chinese literature.

Keywords: Chinese literature in modern times, Missionary literature, Communism is network, The Wing Hua mingo.

Қытай миссионерлік әдебиетінің басталуы Қытайдың Циң империясының (清仁宗嘉庆1796) Жия Чиң патшасының алғашқы жылынан (清宣宗道光) Дау Гаң патшаның 20-жылына дейінгі (Апиын соғысы туылғанға дейін) ширек ғасырда Қытайдың феодалдық қоғамы гүлдеуден құлдырауға бет алды. (乾隆) Чиян Лоң патшаның соңғы жылдары, ел құлдыраудың ең төменгі шегіне жетті. Алайда буржуазия табының күшейіп, феодалдық хандықты құлатып тастайтын деңгейге жеткен жоқ, сондықтан да әдебиетте алғабасар демократиялық идеяны бейнелейтін шығармалар болмады. Әліде феодализмдік идеологиялық формация үстем болды [1,402-б].

1807 жылы Қытайдың Гуанжоу қаласында «Инжіл»-ді қытай тіліне аударды, сонымен бірге қытайша түсіндірме сөздігі баспадан бірге шығып, ел ішіне кең көлемде тарайды. Бұл уағыз-насихат жұмыстарды ағылшындық «Ост-Индия» компаниясының аудармашылары атқарды, Лондон протестанттық миссионерлік қоғамының мүшесі Роберт Моррисон белсенді жұмыс жасады[2,188-б].

1840 жылғы апиын соғысынан кейін, Қытайда протестанттық миссионерлік ұйымдардың саны күрт өсті. Бұл христиан діни миссионерлерінің Қытайға төртінші реткі үлкен көлемде дін тарату ісі болды[2,187-б].

1860-1867 жылдары 48 протестанттық миссионерлік ұйым ашылды. Бұлардың 90 пайызы Англия мен АҚШ-тан келгендер болды. 1860 жылдың соңында 20 ағылшын миссионерлік ұйым жұмысын бастады. Моррисон көрнекті шәкіртінің бірі, Йельс медициналық метебінің түлегі Питер Паркер 1838 жылы Гуандұнда офтольмологиялық клиникасын ашты[3,211-б].

Циң династиясының Гуан Шүй光緒 патша кезінде 1875 жылы Қытайдан 120 студент шетел асып батыс мәдениетін, ғылымын игере бастады. Ендігі кезекте миссионерлер мен шетелде оқыған қытай студенттері батыс кітаптарын жан сала аударуға кірісті. Осылай қытайдың дәстүрлі мәдениеті соққыға ұшырап, тоқырау күйінде болды, қытайлардың ойлау, дүние танымында өзгеріс пайда болды. Ян Фу严复 (1854-1921) бастаған шетелде оқыған аудармашылар англиялық ойшылдар *Thomas Henry Huxley*-тың «天演论 Біртіндеп даму теориясы», Adam Smith-тың «原富 Ұлттар байлығы», John Stuart Mill-дың «群己权界论 Топтық салмақты теория», John Stuart Mill-дың «穆勒名学 Логика жүйесі», William Stanley Jevons-тың «名学浅说 Логикалық логика», «社会通论 Саясат тарихы», «法意 Өлеуметтануды зерттеу» қатарлы бірталай батыс кітаптарын аударды.

Лин Шу 林纾 (1852-1924), Alexandre Dumas.fils-тың «茶花女 Камелия ханымы» атты романды аударып елді елең еткізді. Жалпы осылай 160-тан астам шығарма қытай тіліне аударылды. Әсіресе «天演论 біртіндеп даму теориясы» қытай халқының санасында төңкеріс жасады. Бірнеше мың жылдық тарихқа ие Күң Зының (Конфуцийдің) «Ру Жия» ағымы өздігінен әлсіреді. Демек, бұл қытай қоғамының астан-кестенін шығарып, әдебиетті жаңартып, қытайларды өз түбірінен алыстатты [4].

Осылай Қытайдың үш мың жылдық жазба классикалық дәстүрлі әдебиеті тұйыққа тіреліп, басқа шыт жаңа күйге өтіп, батыстық құндылықтармен суарылған жаңа әдебиетке еріксіз өзгере бастады.

Жаңа қытай әдебиетінің басталу кезеңі (1898-1916). Бұл кездегі қытай әдебиетінің тілі түсініксіз болды. Кейін «Бай Хуа 白話» қозғалысы қытай тілін аздап тазартты. 1895 жылдың қысында Лиң Чичау 梁启超 (1873-1929), Шия Сыңю қатарлы қаламгерлер Бейжіңде бас қосып, өлеңді жаңарту мәселесін талқылады. Бұнда олар шеттен кірген кірме сөзден өлеңді тазарту жағын баса айтты. 1890 жылы жазылған 黄遵宪 Хуаң Зунчиян (1848-1905) аузымнан не шықса соны жазамын деп ең алғашқы болып еркін өлең жазуды дәріптеді, оның «今别离 бүгін қоштаспа » атты өлеңі ең алғашқы жаңа өлең үлгісі саналады.

1902 жылы Лияң Чүйчау Жапонияда «жаңа проза» журналын ашып 42 сан шығарды, жаңаша проза жазудың жолын жан-жақты көрсетті. Осыдан кейінгі жеті жылда әдеби журналдардың саны 20-ға жуықтады. Барлығыда жаңа демократиялық бағытты ұстанды. Бұның арты мәдениет реформасына ұласып, қытай қоғамы жаңара бастады. Уаң Гоүй 王国维 (1877-1927) жаңа заман әдебиет теориясын қалыптастырды. Артынша «көбелек прозалық» тобы және «сенбі күн прозалық» топтары құрылып шығарма жаза бастады. 1911 жылы Чиң Хай төңкерісі қытайдың бірнеше мыңдаған жылдарға жалғасқан феодалдық түзімін тас-талқан етті.

1913 жылы қытай уақытша үкіметі Жуң Хуа минго білім министірлігі барша қытайлық фонетика мамандарын жинап үлкен бас қосу жасады, онда олар иероглифтердің оқылуын бірлікке келтіру мәселесін жан-жақты талқылады. Лиң Чүйчау-дың «жаңа демократия» деген ұранымен әдебиетте заманауилық бағыт көрініс берді. Осы кездерде Қытайда үлкен-үлкен саяси өзгерістер пайда болды, әдебиет реформасы жүргізіліп Лияң Чүйчау «өз ұлтының өзгін қайта табу, батыс философиясына тойтарыс беру» қозғалысын бастап, өз ұлтын құтқару жұмысын жүргізді [4,88-92-б].

1914 жылдан кейін көтерілген Қытай буржуазиясы мен өсіп келе жатқан пролетариатқа түгелдей жаңа формадағы әдебиет қажет болады.

陈独秀 1915 жылы қыркүйекте «Жаңа жастар» журналы өз оқырманын тапты. Батыстың философиялық ойларын аударып, елге батыстық демократия мен батыстың қоғамдық ой-санасын, құндылықтарын енгізуді дәріптеді. Осылайша зиялы қауым көңілінен шықты. 1917 жылы 胡适 Ху Ши «Жаңа жастар» журналында бас мақаласын жазды және осы арқылы «жаңа әдебиеттік бағытты» ұсынды.

Нақтырақ айтқанда, осы мақалада әдебиетке 8 түрлі бағыт ұсынды:

- Жаңа заман әдебиетін жазуда прототип дегенді негізге алу керек;
- Көне заман адамдарын дәріптеуді қою керек, тарихи тұлғаға еліктеудің еш қажеті жоқ;
- Әдебиеттің өз тілін табу керек, әдеби этикаға жат емес тілді таңдау;
- Бір-бірімізге сын айтқанда жау көзқараспен емес, достық тұрғыдан қарауымыз керек;

-Жаттанды, мылжың сөздерді қолданбау керек, мағыналы әрі санаға қонымды сөз табуы керек;

-Ескі, көне, өлі иероглифтерді қолданыстан шығару керек;

-Идиома және сол сияқты қиындатылған тіркестен аулақ болып, олардың орнын жеңіл тіркестер басуы керек;

Қорытындылай келе, 2 түрлі тоқтамға келді:

Әдебиет мазмұн мен формадан тұруы тиіс. Мұнда әдеби тіл басты орында тұруы керек деді. «Ескі жазуды күшінен қалдырып, жалпыхалықтық 白话文-ға көшуді ұсынды. Бұл ақын Ху Шының әдебиетке енгізілуі тиіс болған сегізінші бағыты. 1917 жылы ақпан айында 陈独秀 «Әдебиет реформасының теориясы» атты мақаласын жазды. Мұнда ол әдебиетке 3 түрлі идея, реформа ұсынды.

«Жалтақтап, қорқақтап, тапсырыспен шенеуніктерге арнап шығарма жазуды біржолата жойық» деді [4].

1917 жылғы Қазан қоғамдық революциясы Қытай интеллигенциясын дүр сілкіндірді, Қытайға Қазан революциясынан бастап марксизм желі 共产主义风 есті. Бұл әдеби революция кезеңі, сонымен қатар марксизм-ленинизмнің Қытайға келу кезеңі болды. Марксизм-ленинизм еңбектері Қытайда үлкен сұранысқа ие бола бастады.

Марксизм – ленинизм ... Қытайлар ақиқат жолын тапты, марксизмді олар орыстардың қолдануы практикасынан соң иеленді ».

Коммунистік идеяны қытайға алғаш таратушы - Пекин университетінің профессоры, қытайда Коммунистік партияның негізін салушылардың бірі, «4 мамыр» қозғалысы мен әдебиет революциясының белсенді қатысушысы Ли Дажау 李大钊 болды. [5,55-58-б] Сол кездегі қытайдағы басты басылым жаңа жасатр 新青年 журналына (бұл журнал қытайдағы зиялыларды, ұлтшылдарды, байларды жанына жинай білген Чын Дундудың 1915 жыл ашқан басылымы) 1916 жылы қыркүйекте Ли Дажаудың «Қытайдағы ұлттық революцияға марксисттік көзқарасым», «Қазіргі тарихи ғылымындағы тарихи материализмнің орны» «Маркс және I Интернационал », «Қазан революциясы және қытай халқы», «Халық жеңісі», «Большевизм жеңісі», «Жер және шаруашылық» атты мақалалары бірінен кейін бірі жариялады. Қытайда марксизм – ленинизмнің таралуына тікелей себепкер болды. [16,55-58-б] Ол жастарды өткен мен байланысын үзіп, ескі шіріген ғылымды жойып, оған батыл тойтарыс беріп, қараңғыдан алшақтап, жарыққа ұмтылуға шақырды. "Қарапайым халықтың жеңісі" атты мақаласында ол Қазан революциясы бұл – әлем революциясының бірінші қадамы деп жазды. "Большевизм жеңісі" атты мақаласында Қазан революциясын большевиктік идеяның жеңісі - әлемдегі барлық жұмысшыларының жеңісі деп қарастырды. Оның көптеген жазбалары қытай қоғамын "4 мамыр қозғалысына" дайындады.

Атақты мәдениет қайраткері, Қытай Коммунистік партиясы басшыларының бірі Чүй Чюбай, И.В. Сталиннің «Ленинизм негіздері жайлы» еңбегін алғаш рет қытай тіліне аударады. Ақын Ку Шы 胡适 қытайға марксизмді таратуға

қарсы болады. 1919 жылы Қу Шы "每周评论" журналында "Принцип жайлы аз сөйлеп, мәселені көп зерттеу керек" атты мақаласын шығарды. Ол осы мақаласында саяси теорияның мәні төмендететін, Қытай интеллигенциясының назарын марксизм-ленинизм идеясына бас тартуға шақырды. Кейін, ол коммунисттік идеялар мен социалисттік идеяға қарсы шықты. Алайда сол кездері жаңа мәдениет революциясы мен марксизм идеясын қабылдау қозғалысына жақтаушылар, "4 мамыр қозғалысынан" кейін, марксизмді зерттейтін қоғам құрылды. 1920 жылы мамырда 上海 Шаңхай、天津 Тяньжин、南京 Нанжин、武汉 Ухан және тағы басқа қалаларда марксистік үйірмелерді көптеп құрды[6,85-91-б].

Байхуа-ны қолданысқа енгізу ұсынысы 1919жылы "4 мамыр қозғалысында" көтерілді. Онда "ғылым мен демократияны" насихаттаудан марксизмді насихаттауға пайдалы деген кезде, қарсылық көрсетушілер бірден өздерінің наразылығын білдірді. Алайда жастардың басым бөлегі сол кездегі феодализмге қарсы бағытты ұстанып, оған қатты мән бермеді. Жас интеллигенттер феодалдық және империалисттік күштер жағынан күштеуге тап болды. "4 мамыр қозғалысына" дейін, жастар антифеодалдық, буржуазиялық реформатор жастар мен революцияның демократиялық бағытындағы жастар болып екіге бөлінді [7,158-165]. Деседе жастардың арасын бір нәрсе ұстап тұрды, ол Қытай классикалық романдары болды, сонымен бірге әлемдік әдебиет өкілдері Байрон, Ибсен, Тагор, Диккенс, Уайлд қатарлы жазушылардың шығармалары осы екі бағыттағы жастарды байланыстырды. Деседе Ресейдегі Қазан төңкерісінің әсері Қытайды жаңашылдыққа сүйреді, тек мәдени революция емес, сонымен қатар сол кезең, қоғамның, әдебиеттің жаңаруын қажет етті. Жаңашылдық батыстың лебімен қытайға келді, кітапхана сөрелері батыс классиктерінің туындыларына тола бастады[8,103-105].

Буржуазиялық интеллигенция арқылы, Қытай Ұлы жазушысы 鲁迅 мен айналасында топтасқан революциялық жастар, әдеби революциялық ұранды тастап, олар әдебиет пен ескі феодалдық компрадор және чиновниктік бюрократияға қарсы шықты. Олардың әдеби майдандағы күресі Қытай жастарының құрметіне ие болды. Әдеби революцияға көптеген әдеби мектептер, ағымдар мен топтарды қалыптастырды. Олар идеологиялық бояуы бойынша әр түрлі ағымдар түрлі қоғамдық топтардың көзқарасын жырлады.

Жаңа қытай прозасының басын 1916 жылы маусым айында 陈衡哲 Чын Хыңжы (1890-1976) атты Хунэн өлкесінің жазушысы «Ша Фи» деген қалам атпен жазған қытай жаңа заман әдебиетіндегі ең алғашқы Бай Хуа тілімен жазылғын «Бір күн» атты әңгімесінде Америкадағы студенттердің бір күндік өмірін өте тамаша суреттеген. Бұл жазушы ел есінде таныс емес, ол кісінің «себезгілеген жаңбыр» атты әңгімелер жинағы да бар.

1918 жылы «Жаңа жастар» журналы редакциясы 李大钊 Ли Дажау, 刘半农 ЛюБанноң, 胡适 Ху Шы, 周作人 Жоу Зорын, 鲁迅 ЛуШүн, 徐志摩 Шүй Жымо және т.б қатарлы жазушылармен толықты. Осылайша «Жаңа жастар»

журналы сол жылдың 18 мамырында 白話 халықтық тілге көшті. Ең алғаш Лу Шүнның 4-ші, 5-ші сандарында халықтық тілде «狂人日记» Есалаңның естелігі», «孔乙己 Күң Ижи», «药 Дәрі» атты әңгімелері жарияланды.

Бүкіл Қытай қоғамындағы зиялы қауым бұл шығарманы өте жақсы бағалады. Осы журнал төңірегінде 3 түрлі зиялылар: коммунист зиялылар, байлар – аристократтық зиялылар, сонымен қатар буржуазиялық зиялылар келді.

«Жаңа жастар» журналы «кісілік құқық, теңдік, еркіндік» деп ұрандатумен болды. Дәл осы зиялылар 1919 жылы 4 мамыр күні жастарды 天安]ға алып шықты. Олар империалистік қимылды жойып, жаңа мәдениетпен әдеби төңкерісті жандандыруды алға тартты. Осыдан бастап, Қытай әдебиеті мен мәдениеті пролетаризмнің қажеті үшін жұмыс жасау керек деген демократия мен кісілік құндылықтар мәселелерін көтерді. Артынша жаңа әдеби ұйымдар, газет – журналдар арт-артынан жарық көрді[4].

1920 жылы наурыз айында Ху Шы қытай жаңа заман әдебиет тарихындағы алғашқы «尝试集сынау, байқау» атты жыр жинағын жарыққа шығарды. Бұл жаңа стилде жазылған өлең, басқа ақындарды тамсандырды, осыдан кейін Жоу Зорын, Каң Байчин(1896-1958), Лю Дабай (1880-1932) қатарлы ақындар жаңаша өлең жаза бастады. 1919 жылы Го Мороның «Самұрық жыры», «Қарақшының әні» қатарлы жаңа өлеңдері оқырманға жол тартты. 1920 жылы «Жаңа өлең жинақтары» деген кітап баспадан шықты, бұған Ху Шы, Лю Банноң, Жоу Зорын, Каң Байчин, Го Моро қатарлы 15 ақынның 102 өлеңі енді. 1922 жылы Үй Пиңбоның «Қысқы кеш» Каң Байчинның «Шөптер» атты жыр жинақтары жаңа өлең үлгісімен жазылды, осылай «尝试集сынау, байқау» атты әдеби ағымы қалыптасты [5].

1917-1927 жылдарда батыс әдебиетін аудару ағымы қалыптасты, отандық поэмалар, эсселер, әңгімелер мен бір актілі пьесалар "жаңа мәнерде" жазылды. Жаңа әдебиеттегі екі басты бағыты пайда болды. Бұл реалистік және романтикалық бағыт, Қытайдағы қазіргі әдебиеттің даму тарихында негізгі рөл атқарды. Оның ең басты өкілі Лу Шүн, Го Моролар болды. Лу Шүн қарапайым халық өмірінен жазуды алға тартты. Жаңа бағыт – реалистік, яғни шыншылдық бағыттағы әдебиетті қалыптастыруымыз тиіс деді. Романтикалық бағыттағы әдеби топтың аты «Тапқырлау» деп аталды. Бұл топ 1921 жылы Шаңхайда құрылып, басшысы Го Моро тағайындалды. «Тапқырлау» тобының мүшелері қалған феодалдық идеология мен дидактизмге қарсы күресіп, жаңа әдебиетті құрды. «Тапқырлау» тобының мүшелеріне әскери романтизм тән болды. "Әдебиетті зерттеу қоғамы" секілді «Тапқырлау» тобы басқарушы топтың езгісіне қарсы күресті. Осы екі әдеби топтардың мүшелері арасындағы арпалысты – пікір-сайыстарды, әдеби көркем-өнердегі реалистік және романтикалық ағымдарды көруге болады.

XX ғасырдың 20-жылдарынан бастап қытай әдебиетінде Бай Хуа 白話 ны негіз еткен жаңа қытай әдебиеті қалыптаса бастады, Ун Ян 文言-ды негіз еткен көне қытай әдебиеті де болды.

1931жылы құрылған солқанат жазушылар одағы, 1947жылы жазушылар одағы болып өзгерді. 1949 жылдан кейін қытайда өте үлкен саяси

өзгеріс болып, сол жылы бірінші реткі жазушылар құрлытай өтті, 1953 жылы екінші реткі жазушылар құрлытайы өтті, осылай әдебиет жұмысшы, диқан, әскерилер әдебиеті болуға құлшынды, қытай әдебиеті бір жүйеге бағынды, бір жоспармен жүретін әдебиетке айналды. Демек қызыл әдебиеттің негізін қалады, саяси бірінші, әдебиет екінші деген көзқарас орнады. Әдебиет тек саясаттың ғана сойылын соқты. Қытайда комунизм желі гуілей соқты. Артынша қытайда мәдениет төңкерісі басталды.

1956 жылдың 26 мамырында Мау Зыдұң «жалпы жарыса үн қатсын, барлық гүлдер шешек атсын» деп ұран тастаған соң барлығы қаламдарына жармасып жарыса жазды. 1957жылы Мау тағы да «халықтың ішкі қайшылығын дұрыс шешу керек» деген баяндамасынан кейін әдебиет қайта тоқырады. Алайда керісінше «қызыл түсті» әдебиет жақсы дамыды. Лияң Бин(1914-1996) мен Ло Гуаңбин(1924-1967) қатарлы жазушылар «Қызыл ту», «Қызыл жартас», «Ян анды қорғау», «Қызыл күн», «Ли хай қарлы алқабы», «Жастық шак жыры» қатарлы атақты романдар жазылды. Осы кезде «山 药 蛋 派» атты әдеби ағым қалыптасты, оның ту ұстаушылары Ма Пың, Ху Жыңдар болды. Бұлар «火花» атты журнал шығарды. Осы топтағы атақты жазушы Жау Шулидың «екі қара домалақтың үйленуі» атақты әңгімесін және «三里湾» романын жазды. Бұл топтағылар қарапайым ауыз екі тілід қолдануды дәрәптеді.

1962жылы қыркүйекте Мау Зыдұң: біз таптық көзқарасты жойуымыз керек, философия, тарих, экономика, әдебиет барлығы өз-өзіне сын өрістету керек дедеі. Әдебиет астаң кестең болып көне әдебиеті сынау кезеңі басталды, айтсақ: Ю Пыңбо «қызыл сарайдағы түс» романына сынауын басталды. Бір-біріне сын жүргізу идеясы дұрыс ортаға қойылсада, бұл қимыл стиқияли көрсоқырлыққа ұласты, осылай сынның арты төңкеріске айналды, Ху Пың сияқты жазушылар 24 жыл бойы кері төңкерісші делініп түрмеде отырды [4,118-125].

Жаңа қытай әдебиетінің бойындағы үш ерекшелік ол: мәдениеттілік, эстетикалық, заманауилық. Осы қасиеттер жаңа заман қытай әдебиетін бір жүйеге келтірді.

Жаңа заман қытай әдебиеті төмендегі алты тарихи кезеңге бөліп қарастыруға болады.

Бірінші кезең: қытай жаңа әдебиетінің басталу кезеңі (1898-1916). Осы кезеңде, жаңа заман қытай әдебиетінен өркениет, эстетикалық талғам көрініс таба бастады, бірақ бұл кездегі қытай әдебиетінің тілі түсініксіз болды. Кейінгі «Бай Хуа 白话» қозғалысы, кішкене болса да тілді тазартты. 1898 жылы Лиң Чичау 梁启超 «Ун Ян 文言 жоғалтайық, Бай Хуа 白话ға көшейік» - деген ұран тастады. Бұл кезде проза, санун жақсы жазылды, поэзия мен драма тоқыраған еді. Лиң Чичаудың «жаңа демократия» деген ұранымен әдебиетте заманауилық бағыт көрініс берді. Міне осы кезден бастап қытай жаңа заман әдебиеті басталды.

Екінші кезең: бұл кезең қазіргі заман қытай әдебиетінің қалыптасу кезеңі (1917-1927) саналады. Мұнда адамзат өркениеті, эстетика Лу Шүн

шығармаларынан байқалды, сонымен бірге оған ілесе Жоу Зорын, Жоу Зычиң қатарлы «Сан Ун» жазудың шеберлері пайда болса, Шүй Жымо, Ун Идо қатарлы ақындар бұрынғы бостықты толтырды. Осы кезеңде көптеген әдеби топтар мен әдеби журналдар әр түрлі мерзімді басылымдар пайда болып, әдебиетті реформалау жөнінде Ху Шы және Чин Дучю қатарлы қаламгерлердің мақалалары «жаңа жастар» журналында жарияланды. «жаңа жастар» журналы «кісілік құқық, теңдік, еркіндік» деп ұрандатумен болы. Олар 1917жылғы Ресейдегі Қазан төңкерісінен әсерленіп қытай қоғамына марксизмді Ли Дажау атты қаламгер арт-артынан мақала жазып үгіттеді, коммунизм желі есті. Міне осылай әдеби ағымдар қалыптасты. Артынша Жоу Зорын, Шүй Дишән қатарлы 12 қаламгердің бастауында «әдебиетті зерттеу» қоғамы құрылып оған 170 жазушы мүше болды. Олар проза, поэзия айлық журналын жарыққа шығарды, жалпы 132 сан шықты. Го Моро бастаған қаламгерлер «тапқырлау» қоғамын құрып шетел әдебиетін жан сала аударды, осылай реалистік, романтикалық, заманауилық жаңа заман қытай әдебиеті шынымен қалыптасып үлгерді.

Үшінші кезең: қазіргі заман қытай әдебиетінің кемелденген шағы,(1928-1949) Бұл кезеңде адамдық өркениет пен эстетикалық талғамды жазу барынша жоғарылады, әдебиет өз әлінше кемелдене түсті, Мау Дүн, Ба Жин, Чын Сүнун, Ли Жие қатарлы прозиктер мен Цау Ю сынды атақты драма майталмандарымен толықты, Хы Чипаң деген Сан Ун жазушысы өзін жақсы көрсетті, «Бейжіңдік» және «Шаңхайлық әдебиетшілер» тобынан Дай уаңшумен Бян Жылин өлеңдері оқырманға жол тартты, Жаң Айлиң мен Чян Жоңшудың әңгімелері терең ойлылығымен есте қалды. 40-жылдарда «батыс оңтүстік ақындар» тобы қалыптасып поэзия шарықтау шыңына шықты, ал Лау Шы прозада өз биігін тапты. Осы кезде әдебиетте екі түрлі жол болды, саяси әдебиет және таза әдебиет деп жіктелді. 30-жылдарда пролетариат әдебиеті болса, 40-жылдарда азаттық әдебиеті болды, саясиленбаған әдебиет бұл кезде өте аз болды, десе де таза әдебиет өз биігінде сақталды.

Төртінші кезең: Бұл кез қытай әдебиетінің бұрылыс кезеңі болды (1949-1976). Әдебиеттегі адамзат өркениеті, эстетикалық көріністе орасан зор өзгеру болды. Бұл кезде адамдарда саяси көзқарас бірінші орынға шықты, руханият екінші орында тұрды. Демек саясат барлық әдебиеттің өзегі болды. Жазушының барлығы «қызыл» әдебиетшіге айналды. Мәдениет төңкерісінің алдындағы «қызыл» әдебиет «стихиялы құдайшылдық» әдебиетке көшті. Осылай эстетикадан арылып, ежелгі қытай әдебиетіне ұқсап қалды. Бай мазмұнды жаңа заман әдебиеті қалыпшыл, бір жүйеге бағынғыш, мүсәпір бейнеге еніп әлсіреді, бос мақтау мен белгілі бір шеңбердің ішінде тұншықты, 1957 жылдан кейінгі әдебиет мүлде тоқырады, жасырын жазатын, жазғанды көміп, тығып қоятын «жер асты әдебиетіне» айналды.

Бесінші кезең: Бұл кез осы заман қытай әдебиетінің дамыған кезеңі (1976-1989). 1985 жылдан бастап қытай жаңа заман әдебиеті ерекше бір қарқынмен дамыды, осы кезде «жаралы әдебиет» «қайталай ойлау әдебиеті» «реформа әдебиеті» сияқты әдеби ағымдар қалыптасты, солай әдебиет өте тез жаңарды, әдебиеттегі «Құдайдың» орнына «менді» ауыстырды. Осылай адамдық

өркениетті жоғары сатыда жаза бастады. Осыдан кейін 1985 жылы «тамырын іздеушілер» «осы заманданушылар» «алда жүргендер» қатарлы әдеби ағымдар мен үрдістер қалыптасты. Міне осылай жаңа заман әдебиеті қатты өзгеріп жаңарды, батыстың құндылықтарын дәріптеу әдебиетте төмендеп, өз ұлттық төркінін, тамырын қайта тапты, ежелгі кісілік құндылықтарды дәріптей бастады, өр көкірек «меннің» орнына кішірейген «мен» ауысты. Демек бұл кезең қытай әдебиетінің өзегіне қайта оралған кезеңі, эстетика жаңарып, еркін ойлау келіп, әдебиет шынымен де ішкі төңкерісін басынан өткерді, өлеңдер де сан алуан формаға енді, әдебиет халықтың алдында шындап өз міндетін атқара бастады.

Алтыншы кезең: Бұл кезең қытай әдебиетінің модернистік көп бағдарлы (1989 жылдан бүгінге дейінгі) кезеңі. Логикалық ойлаудың дамыған кезеңі, бұнда ХХ ғасырдың 90-жылдарында адамдарда тұтыну, құн (нарықтық) көзқарасы әдебиетке сан алуан түрде ене бастады, ХХІ ғасырда тұтыну көзқарасы нақтылы бағытқа, бір жүйелілікке қарай ойысты. 1992 жылдан бастап қытайда базар экономикасы қатты дамыды, осылай әдебиетте нарыққа мықтап бейімделді, әдебиетте құн көзқарасын дәріптейтін сан алуан бағыттағы шығармалар жазылды. Бүгінде қытай жаңа әдебиеті «реализм әдебиет», «жаңа дәуір әдебиеті», «әйелдер әдебиеті», «келешек әдебиеті» деп сан-саққа бөлінді. Реализм әдебиеті мен фантастикалық әдебиет бір-бірімен қатты араласып кетті, қазіргі таңда әдебиетте тұтыну, құн (нарықтық) көзқарасы төмендеп кетті. Енді міне ғаламтор әдебиеті өте жақсы қалыптасты. Интернет әдебиетінің кемшілгі, жазба тілдің орнын ауызекі тіл басты, тіпті «бизнес және шенеулік» әдебиеті жандана түсті. Бірақ адамдық өркениет, эстетика төмендемеді. Шетелде тұратын (эмигрант) қытайлық жазушылар әлемі де қалыптасты, сонымен бірге Тайуан, Шяң Гаң, Макау әдебиеті тағы бар [4,18-28].

1917-1949 жылдарды қытай әдебиетінің қазіргі заман кезеңі (现代文学), ал 1949 жылдан қазірге дейінгі кезеңін осы заман қытай әдебиеті (当代文学) деп қарастырып келген. [7] 1917-1927 (бірінші азаматтық соғыс кезіндегі әдебиет), 1927-1937 жылдар (екінші азаматтық соғыс кезіндегі әдебиет), 1937-1949 (қытай -жапон соғыс кезіндегі әдебиет), 1949-жылдан қазірге дейін осы заман қытай әдебиеті деп бөлу де кездеседі [8].

Қытай жаңа әдебиеті миссионерлік, коммунистік, ұлттық әдебиетті басынан өткеріп, шыт жаңа күйге енді.

Әдебиеттер

1. 中国社会科学院文学研究协会主编。中国古典文学史，北京人民文学出版社。1985年
2. 王军孟宪凤编著。世界宗教与文化简史，北京，经济日报出版社。2004年6月。
3. Н.А. Алдабек., А.Ә. Түргенбай. Қытай діндерінің тарихы. Оқу құралы. Алматы: Қазақ университеті, 2017 жыл
4. Нұрхалық Абдырақын. Жаңа заман қытай әдебиеті. Оқу құралы.– Алматы: Қазақ университеті, 2013 жыл
5. 大学语文导读徐绍建主编-武汉：武汉大学出版社 2003年
6. 曹万生主编，中国现代汉语文学史。2010.-756页
7. 浓德乐主编。中国现当代学（上册）北京：《高等教育出版社》，-1986-376页
8. 王自立主编，中国现当代文学（上册）//北京：《高等教育出版社》，-2006.-180页

ҰЛТТЫҚ КОЛОРИТ ЖӘНЕ РЕАЛИЛАРДЫ АУДАРУ АМАЛДАРЫ (春节-chunjiемерекесімен байланысты реалиялар)

Досымбекова Р.Ө., PhD, доцент м.а.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті қытайтау кафедрасы
dossymbekov.rauan@gmail.com

Андатпа

Бұл мақаладабір ұлттың, халықтың өзіне ғана тән тұмыстық, рухани, материалдық, тарихи-қоғамдық құбылыстар мен заттардың тура мағынасын беретін реалия сөздерді аударудағы әдістер мен қиындықтар туралы баяндалады. Сонымен қатар, аудармашылар және лингвистердің реалия сөздерді бір тілден екінші тілге аударудағы әдіс-тәсілдері, ойтұжырымдары да айтылады. Қытай тіліндегі жаңа жыл мерекесіне қатысты реалияларды қарастырып, негізгі мәтін шеңберінде неғұрлым дұрыс және тиімді аудару нұсқасы жайлы сөз қозғалған.

Кілт сөздер: реалия, ұлттық колорит, транскрипция, калька, мәдениет.

Annotation

This article reveals the concept of methods and difficulties in translating the words of reality, which give a direct meaning to vague, spiritual, material, historical and social phenomena and objects inherent in one nation and people. There are also ways in which translators and linguists can translate reality words from one language to another. There is also described the reality of the New Year celebration in Chinese and how to translate the most appropriate and effective translation into the main text.

Қытайдың ұлттық-спецификалық болмысын аудару қиындығы туралы мәселені зерттеу өзекті мәселелердің бірі. Аударма қазіргі заманда үлкен рөл атқарады. Мәтінді аудару кезінде көптеген көзқарастардың лексикалық және грамматикалық құрылымы мен тілдерді аудару ерекшеліктеріне, сондай-ақ тілдік қатынастың дәстүрлі мәдениетке тән ерекшеліктерге байланысты да көптеген қиындықтарға тап болуы мүмкін. Ең қызығы - сөйлеушілердің мәдениеті мен тілін қалыптастыратын реалияларды аударумен байланысты қиындықтар жайлы сөз болмақ.

Бұл-бір халықтың өмір сүруіне тән (тұрмыс, мәдениет, әлеуметтік және тарихи даму) және басқасына жат объектілерді атайтын сөздер мен сөз тіркестері. Тілдік кеңістікте реалиялар жалпы сөздер болып табылады және кеңінен қолданылады. Шет тіліндегі мәтіннің мұндай тілдік бірліктері дәл немесе сәйкес келетін сөздері (эквиваленттер)қолданады, сондықтан «ерекше көзқарасты талап ете отырып, жалпы негіздерге сүйену» арқылы аударма жасалады [1, 79 б.]. Әр жолы, түпнұсқа мәтіндегі реалиямен тікелей аударғанда, аудармашы «бастапқы мәтіннің ұлттық және тарихи колоритін басқа тілге көшіру тәсілін іздеуге мәжбүр» болады [2, 173-174б.].

«Реалия» латын сөзі, зат, нәрсе деген ұғымды білдіреді. Ал біз қарастырып отырған аяда ол белгілі бір ұлттың, елдің өзіне ғана тән тұмыстық, рухани, материалдық, тарихи-қоғамдық құбылыстар мен заттардың тура мағынасындағы атаулары деген ұғымда қолданылады. Қытай тіл-әдебиетіндегі, лингвомәдениеттану, тарих, т.б. саладағы антропонимдер мен топонимдерге қатысты реалияларды халықаралық өлшемге сай етіп,

қайта аударып шығудың өзі қиынның қиыны. Мұндай реалия аудармасын толыққанды түсіну үшін қытай тілінің заңдылығын шетелдің қай дыбысын қалай қолданатынын білу керек. Шамалап, мөлшерлеп, жобалап бет алды аудару аудармашыны ұятқа қалдырады. Алайда бұған аударматануда ерекше көңіл бөліп тоқталуына себеп болатын жағдайлар баршылық. Ол біріншіден, бір ұлттың өмір салты екінші ұлтта айнымай қайталануы мүмкін емес; екіншіден, ол сөз контексте дара болып тұруы мүмкін; үшіншіден, ол сөзде ерекше бір стильдік бояудың болуы міндетті емес. Осыдан барып ұлттық реалияны бейнелейтін сөздерді келесі бір тілде жеткізудің өзіндік шарттары, өзіне тән тәсілдерінің болуы—заңды құбылыс.

Реалия – аудармашының ең қиын, күрделі құбылысы, аударма теориясында әлі зерттеліп бітпеген үлкен мәселе. Реалия латынның *relis* «вещественный, действительный», яғни «заттық», «нақтылық» ұғымдарына жақындау. Орыс сөздігінде реалия-«материалдық мәдениетке тән кез келген дүние». Аударматануда реалия нақты бір заттар мен ұғымдарды білдіреді.

С. Влахов пен С. Флорин «Непервидимое в переводе» кітабында реалийді аударудың екі шарттылығын, кей жағдайда аударылмайтындығын, әдеттегідей контекстік аударма тәсілмен берілмейтіндігін дәлелдейді. Алайда А.В. Федоров «басқа тілге аударылмайтын ешқандай сөз болмайды» деп сөздік қатынас жағынан сипаттама жасалатынын, аударлатынын ескертеді [3, 142б.].

Реалия сөздер белгілі бір тұрғыда терминдермен және көнерген сөздермен ұқсас кледі, сондықтан олардың айырмашылығы мен ұқсастықтарын анықтап алғанымыз дұрыс. Осы уақытқа дейін лингвистикада да, аударматануда да, лингвомәдениеттануда да реалияны анықтаудың толыққанды айқын критерийі болған жоқ. Ұлттық сипаттағы реалиялар жергілікті елге тән. Реалиялар – негізінен ұлттық колоритті айқындаушы сөздер. Олар мағынасы жағынан ұлттық-компоненттері бар сөздер болып есептеледі. Олардың ұлттық айшығы формасынан ғана емес, мазмұнынан да байқалады. Реалия сөздердің бір тілден екінші тілге дәлме дәл аударылмайтыны ойға қонымды екені баршаға мәлім. Соған қарамастан аудармашылар мен зерттеушілер оларды бір тілден екінші тілге аударудың жолдарын таба білген. Р. Сәрсенбаев өз мақаласында реалия сөздердің аудару жолының үш түрлі тәсілін ұсынса, А.В.Федоров көпке танымал оқулығында қосымша төртінші тәсілді қосады. Енді сол тәсілдерге тоқталсақ:

1. Транслитерациялау немесе транскрипциялау әдісі. Бұл әдіс бойынша реалия сөздер тілдің артикуляциялық ережеге сәйкес аударма тілдің фонетикалық жазу құралдарының көмегімен басқа тілге сол қалпында енеді. Мысалы, қазақ тіліндегі *қымыз*, *құрт*, *ауыл*, *айналайын* т.б. сөздер қытай тіліне графикалық мүмкіндіктерді ескере отырып жеткізіледі. Транслитерациялау немесе транскрипциялау әдісі негізінен адамның аты-жөнін, географиялық атауларды, мерзімді басылымдарды, фольклорлық шығарма кейіпкерлерінің, ұлттық-мәдени болмыстың аттарын т.б.аударуда кеңінен қолданылады[4, 78б.].

2. Реалия сөздердің өзіндік ерекшелігін сақтап клесі тілге жеткізудің сақтап жеткізудің бір жолы –аударма ережесін пайдаланып жаңа сөз жасау немесе сөз тіркесін жасау. Әрине, бұл түпнұсқадағы ұлттық бояы қанық сөздерді аударма тілге жеткізудің өнімді тәсілі емес. Десек те, кейбір реалиялардың жаңа баламасын жасауға тура келеді.

3. Реалия сөздерге ана тілінен мағына және қызметі жағынан теңбе-теі келмесе де, ұқсас мағына беретін балама табу.

4. гипонимиялық әдіс (гипо-«под», нимос-«название, атау») әдіс немесе жуықтап, жинақтап аудару түрі болып табылады[5].

Қазіргі заманғы зерттеушілер ұсынған реалия аударудың негізгі тәсілдері транскрипциялау, калькалау әдісі- бастапқы бірліктің формасынемесе функциясының элементтерін сақтау қажетболған жағдайларда қолданылады.Мысалы:географиялық атауларды, тарихи-мәдени оқиғалар мен объектілерді, атақ пен даңқты, оқу орындарын, Мемлекеттік мекемелерді, мұражайларды, терминдерді және т. б. беру үшін де қажет. Кейбір жағдайларда калькалау әдісі екітілдің типологиялық сипаттамасына байланысты бастапқы бірлікті жасыру процесіне сүйенеді [4, 98б.], сипаттама беру, шамалап аудару, функционалдық аналогы, сондай-ақ біріктірілген әдіс (транскрипция және калька, транскрипция және түсініктеме, калька және түсініктеме) [6, 79-81]. Аударма тәсілдері мен нұсқалары арасындағы реалияны таңдау аударма тіліндегі аудармашылық сәйкестіктің тұрақтылығына байланысты және аударманың мақсатымен, сөйлеу ахуалының мәнмәтінімен, сондай-ақ аудармашының құзыреттілігімен анықталады. Зерттеуші ғалымдардың тәжірибесі көрсеткендей, осы әдістердің ең тиімдісі аударма транскрипциясы мен сипаттау әдісі деп санауға болады. Бұл реалияны аударудың өзіндік «түпкілікті» нұсқалары, оны әртүрлі мәдениеттерді тасымалдаушылардың қабылдау ерекшеліктерінен көруге болады.

Сипаттау тәсілі реалияларды аударудағы ең көп қолданылатынын көруге болады, ал тек сөздің фонетикалық қабығын көшіруге мүмкіндік беретін транскрипция әдісі тұрақты әдіске айналады, тіл меңгермеген оқырмандарға кейде түсініксіз болып та көрінеді.Бұл әдісте бастапқы бірліктің мәнін сипаттау тұрақты сөздік сәйкестігі болмаған жағдайда немесе бастапқы және аудармалы тілдерде тиісті бірліктердің мағыналық функциялары сәйкес келмеген жағдайда қолданылады.

Қытай тіліндегі жаңа жыл мерекесіне қатысты реалияларды егжей-тегжейлі қарау және нақты мәнмәтін шеңберінде неғұрлым дұрыс және тиімді аударма нұсқасын ұсыну маңызды болып табылады. Қытай мерекелерінің бастысы деп «Жаңа жылды» атауға болады. Барлық қытайлықтардың сүйікті, дәстүрлі мерекесі *Көктем мерекесі – чунциуэни* (сөзбе сөз: «көктем мерекесі») айтуға болады. Тақырыпты ашар болсақ, жаңа жылдық реалияларды шартты түрде бірнеше топқа бөлуге болады, төменде олардың кейбірін қарастырайық. Әдетте, қытайлықтар *Жаңа жыл мерекесін* шығыс, ай немесе (ауыл шаруашылығы) күнтізбесі бойынша атап өтеді. Сәйкесінше, көптеген жаңа жылға қатысты реалиялар уақыт есептеу

жүйесінің ерекшеліктерімен байланысты. Мысалы: 除夕-chuxi (сөзбе-сөз: «өтпелі, соңғы кеш») - ай күнтізбесі бойынша шығыс жылының соңғы күнінің кеші; 元旦-yuandan (сөзбе-сөз: «бірінші күн») - Жаңа жылдың бірінші күні; 正月初一-zhengyuechuyi (сөзбе-сөз: «бірінші ай таза ай») - Жаңа жылдың бірінші айы және т.б. ;

Көптеген реалиялар адамдардың мереке күндеріндегі қызметіне, жұмысына байланысты. Мысалы: 贴到福tiedaofu («бақыт» иероглифін жоғарыдан төмен қарай жабыстыру) - қытайлықтар бақытты үйге келтіру үшін осындай иероглифті жазбаларды жабыстырады. Тағы бір мысал: 春运chunyun (сөзбе-сөз: «көктемгі көш») - Қытай жаңа жылы қарсаңында орын алған аласапыран (аймақтар мен тұтастай ел аумағындағы қозғалыс), билет сатып алу, ұшақтар мен поездарда бос орындардың болмауы және т. б. қиыншылық туғызатын көлік және жолаушылардың жол қатынасын білдіреді.

Көптеген реалиялардың мәдени коннотациялары жаңа жылдық атрибуттармен байланысты көп ғасырлық тарихқа ие және мерекелік салттар мен дәстүрлер негізінде пайда болған. Мысалы: 压岁钱yasuiqian (жыл бойы ақша күту) - Қытайда жаңа жыл мерекесінде балалар мен бойдақ қыздарға сыйлық ретінде сыйлайтын қызыл конверттегі ақша; 春天chunlian (көктемді біріктіру, 春节对联 толық мағынасы «жаңа жылдық жұп жазулар» қос жолдан тұратын тіркес, қызыл қағаздың қос жолақтары, олар көктем мерекесі кезінде үйінен зұлым рухтарды үркітеді деген мақсатпен есік жақтауларына ілінген.

Жаңа енген жаңа жылдың астрологиялық белгілерімен байланысты реалиялар өте қызықты. Мысалы, 2016 жылдың атақты талисманы - маймыл 康康KanKan болды,(сөзбе сөз: «денсаулық») денсаулық және ұзақ өмір тілегі. Өткен жылдың талисманы (2015жыл) - қозы, 阳阳-Yanyan атауынан («күн сәулесі») яғни, «қой» мен «күн» сөздерінің омофондың ұқсастығы негізде жасалған. Сондай-ақ, Жаңа жыл сауда маркаларында бейнеленген 年娃 Nienna қуыршағы (ұл қуыршақ) және Chunnu 春妮 қуыршағы (қыз қуыршақ) 2016 жылдың жүлдесіне айналды. Шет тілінен аударма жасауда реалияның болуы аударма процесін қиындатады, яғни, аудармашы оны қалай аудару керек, деген мәселеге тап болады. Өйткені, сөздікте аталмыш реалиялардың тұрақты аудармасы мен баламалары болмайды. Қытай тіліндегі жаңа жыл мерекесіне қатысты реалияларды аудару барысында көбінесе транскрипция әдісі арқылы орыс тіліне аударылады және түр кеңінен қолданылады, мысалы:

过去 中国人在过年的时候 总喜欢买几张喜气洋洋的年画。

Қытай Жаңажылын

тойлаукезінде,

қытайлықтар әрдайым бақыт әкелетінген бірнеше ниенхуа жаңажылдық (арзан) суреттеріді сатып алатын.

Транскрипция әдісін қолданғанда, инофондарғаниенхуа дегеннің мағынасы не екенін және аудармада тек сипаттау әдісін пайдалану берілген мағынаны түсінікті етеді.

Тағы бір мысал: 新年最高兴的是孩子, 因为他们得到很多压岁钱

Жаңа жыл балалар үшін өте қуанышты мереке, себебі олар қызыл конверттегі ақшаның көп болатынын біледі.

压岁钱 реалиясын аудару кезінде сипаттау әдісін пайдалану қажет, өйткені сипаттау осы реалияның мағынасын толық ашып көрсете алады.

Тағы бірі мысал:
发布会上,同时举行了中国邮政集团2016《拜年》主题邮票、《中华春节吉祥物全球发布》纪念封发行仪式

Пресс-конференция барысында Қытай пошта қызметінің 2016 жылғы жаңа жылдық мөрінің маркасын таныстыру рәсімімен қоса «әлемге әйгілі Қытай көктемінің бойтұмары» атты естелік мөрді тапсыру рәсімі өтті.

年娃、春妮 被选为春节吉祥物 充满民族特色,又洋溢浓浓年味[7].

Көктем мерекесінің бойтұмары болып таңдалған *Ниенва мен Чунни* ұлттық колоритпен жаңа жылдық мейрамға сай жасалды. 年娃 және 春妮 реалияларының аудармасын бірде бір сөздіктен табу мүмкін емес, өйткені біріншіден бұл жалқы есімдер, ал екіншіден – неологизмдер. Осылайша, Қытай халқының жаңа жылына қатысты реалияларды аудару үшін көбіне аударманың сипаттау және транскрипциялау әдістері қолданылады. Бұл жағдайда транскрипция әдісі шет тіліндегі реалияны қысқа және жинақы түрде атауға мүмкіндік береді, тек сипаттау әдісі аудармада оның мағынасын егжей-тегжейлі және түсінікті түрде түсіндіруге көмектеседі. Реалия аудармасындағы қиындықтарда Қытай мәдениетінен терең білімді болу, аудармадағы қиындықты жеңуге көмектесетінін және қытай тілі реалияларының колоритін сақтауға болатынын да ұмытпаған жөн.

Әдебиеттер тізімі:

1. Латышев Л.К. Перевод проблемы теории, практики и методики преподавания. –М.: Просвещение, 1988. – 160с.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение. –М., 2001. –231с.
3. Тарақов Ә. Аударма әлемі. Қазақ университеті. –Алматы, 2011ж. –330 б.
4. Казакова Т.А. Практические основы перевода.– СПб.: Союз, 2002. –319с.
5. Жакыпов Б. Аударманы аңдатпа. – Алматы, 2005 жыл. –191 б.
6. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. М.: Издательство Московского университета, 1978.–172с.
7. 现代汉语大词典. - 上海市: 《汉语大辞典出版社》, 2002. - 1420 б.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА С КИТАЙСКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК, ВОЗНИКАЮЩИЕ В СВЯЗИ С РОСТОМ ГЛОБАЛЬНОГО ВЛИЯНИЯ КИТАЯ

Жайлауова З.Б.
Магистрант 2 курса,
Фарида Оразақынқызы
PhD, и.о профессор
г. Алматы, КазНУ им. Аль-Фараби
zzhailauova@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Настоящее исследование посвящено проблемам перевода с китайского языка, понятию «иероглиф», небольшому грамматическому материалу, сравнению китайского и русского языков, немного истории китайского языка. Исследования в данном направлении актуальны как для китайского языкознания, так и для будущих учителей, учеников и студентов, изучающих китайский язык. Практическая ценность нашего исследования связана с переводом с китайского языка. Актуальность проведенного исследования обусловлена относительно малой изученностью исследований в области перевода с китайского на русский язык.

Ключевые слова: китайский язык, письменность, произношение, диалекты, перевод.

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл зерттеу қытай тілінен аудару проблемаларына, «иероглиф» ұғымына, грамматикалық материалына, қытай және орыс тілдерін салыстыруына, қысқаша қытай тарихына арналған. Бұл саладағы зерттеулер қытай тілін меңгеру үшін де, болашақ мұғалімдер үшін де, қытай тілін үйренетін оқушылар мен студенттер үшін де маңызды. Біздің зерттеулеріміздің өзектілігі қытай тілінен орыс тіліне аударма саласында ғылыми зерттеулердің аз болуына байланысты.

Түйін сөздер: қытай, жазу, айтылу, диалектілер, аударма.

ANNOTATION

This study is devoted to the problems of translation from Chinese, the concept of "hieroglyph", a small grammatical material, a comparison of Chinese and Russian languages, a bit of the history of Chinese. Research in this area is relevant both for Chinese linguistics, and for future teachers, pupils and students learning Chinese. The practical value of our research is related to translation from Chinese. The relevance of the study is due to the relatively small study of research in the field of translation from Chinese into Russian.

Keywords: Chinese, writing, pronunciation, dialects, translation.

В связи с ростом глобального влияния Китайской Народной Республики в мире возросла потребность в подготовке высококвалифицированных переводческих кадров в разных отраслях и сферах деятельности. В данной статье мы постараемся предостеречь от ошибок и указать на важные особенности языка, с которыми придется столкнуться тому, кто решится его освоить. Без долгих предисловий предлагаем изучить его особенности.

Влияние истории и культуры Китая на китайский язык. Начинающему переводчику отдельное внимание следует уделить изучению исторического и культурного наследия Китая, что в дальнейшем может помочь разобраться в толковании и точном переводе того или иного устойчивого выражения.

Каждый язык на протяжении своей истории впитывает в себя особенности обычаев и характера народа, который на нем говорит, факты его

истории - все, что связано с этнографией коллектива, пользующегося этим языком. В процессе изучения иностранного языка человек, конечно, знакомится со всем этим неизбежно, но переводчику как эксперту в области лингвоэтнических реалий эти знания нужны в максимальном объеме [1, с.171].

Сама проблема лингвоэтнической специфики текста впервые стала предметом обсуждения на рубеже XVIII-XIX вв. Правда, тогда речь шла о «национальном колорите». Как «национальное и историческое своеобразие» текста толкуют лингвоэтническую специфику крупнейшие исследователи ее в XX в. С. Влахов и С. Флорин. Наконец, на рубеже XX-XXI вв. в центре внимания исследователей оказалась специфика лингвокультурной общности и ее отражение в языке и тексте [1, с.172].

Андрей Лефевр в своей книге «Constructing Cultures» [2, с.143] рассматривает перевод не только в рамках языковых структур. В своем исследовании он подчеркивает необходимость анализа особенностей культур двух языков, их сравнения и отражения в переводе. Для этого он вводит понятие культурных решеток, то есть пластов культуры, имеющих в арсенале разных народов, которые могут совпадать, пересекаться и полностью отличаться у разных народов ввиду их общего или различного происхождения, общих или различных закономерностей исторического развития или исторических контактов разных народов [3].

На примере дипломатической терминологии мы можем рассмотреть, какую трудность для переводчика может вызвать «историзм» страны. Индивидуальность истории способствует зарождению новых терминов в тот или иной исторический период страны. Эти термины свойственны только этой стране. Например, несмотря на то что, Китай - одна из древнейших непрерывных цивилизаций, на протяжении всей своей истории, но все же отличался ярко выраженной самодостаточностью (китайский гегемонизм) и не стремился к культурным заимствованиям; не наблюдалось также и стремления распространять свою культуру [1, с.70].

Лишь в 60-е гг. XIX в. Китай начал «открываться» перед миром. Что способствовало развитию новой терминологии в китайской дипломатии, как «对外开放» *dui wai kaifang*, что в переводе на русский язык означает: политика открытых дверей; открытость по отношению к внешнему миру. Этот термин принадлежит только китайской дипломатической терминологии, так как это связано с историческими аспектами модернизации китайского общества. Например:

Этот термин свойственен только китайской дипломатической терминологии, так как это связано с историческими аспектами модернизации китайского общества. Например:

对外开方政策只会变得更加开放。 Также термин «модернизация по китайскому образцу» – «中国式的现代化», «социализм с китайской спецификой» – «中国特色的社会主义».

Рассмотрим пример из дипломатических документов «Политики реформ и открытости» – «**改革开放政策**». **路子走对了，政策不会变。**（邓小平。一九八三年六月十八日）**我们搞的现代化，是中国式的现代化。我们建设的社会主义，是有中国特色的社会主义。我们主要是根据自己的实际情况和自己的条件，以自力更生为主。我们现在的路子走对了，人民高兴，我们也有信心。我们的政策不会变。要变的话，只会变的更好。对外开放政策只会变的更加开放。路子不会越走越窄，只会越走越宽。路子走窄的苦头，我们吃得太多了。。。**

Последние строки данного послания **路子走窄的苦头，我们吃得太多了** в переводе означают: горечь узкого пути мы извели более чем достаточно. В данном контексте словосочетание **吃苦头** переводится как «терпеть невзгоды, неприятности», где имеет глагольно-объектную структуру, которая допускает отрыв глагольного компонента от объектного [3, с.43]. Чтобы перевести подобного рода документ, переводчик должен владеть историко-политической ситуацией страны, иначе в процессе перевода грубых ошибок не избежать.

Касаемо культуры, можно с полной уверенностью заявить, что вам придется столкнуться с частым употреблением в обиходе крылатых выражений и фраз, содержащих имена исторических особ. Обычно такие фразы при переводе опускаются, что является не совсем верным, но допустимым.

Как и любой язык, китайский имеет множество поговорок и пословиц, так называемых чэнь-юев», состоящие, как правило, из четырех иероглифов. Многие поговорки в китайском языке, при переводе на русский, по смыслу схожи с русским языком. К примеру, поговорка «проглотить язык», по-китайски напишем так: 不做声。

Отдельно - 不 (bu) - не, нет 做 (zuo) - делать, 声 (sheng) -звук. Дословный перевод: «не делать звук». Разберем поговорку: «В чужой монастырь, со своим уставом не ходят». По-китайски напишем так: 到什么山上唱什么歌, где 到(dao) - прибыть, 什么 (shenme) - что, 山(shan) - гора 上(shang) - вверх, 唱(chang) - петь, 什么 (shenme) - что, 歌(ge) - песня, дословно - «На какую гору придете, такую песню и пойте» [2, с. 155].

За этим увлекательным занятием можно проводить целые часы, вникая в смысл пословиц, поговорок и выражений. Китайской грамматике свойственна ясность словесных форм и простота синтаксических построений. Нередко можно наблюдать такое явление, как переход глагола в существительное. Одно и то же слово подобно омонимам в русском языке, может совмещать в себе признаки нескольких частей речи.

Многообразие диалектов. Многообразие диалектов является одной из особенностей китайского языка, оборачивающейся дополнительными трудностями для перевода. На территории Поднебесной проживает 56

национальностей, свои языковые привычки есть и у жителей разных провинций, и у жителей разных городов.

Между разными диалектами существуют фонетические, лексические и грамматические различия, но наиболее ощутимо это в произношении. Иногда различия настолько велики, что носители разных диалектов могут и вовсе не понять друг друга: к примеру, пекинцу придется изъясняться знаками, чтобы договориться о чем-то с гостем из провинции Гуанчжоу (Кантон). Знакомое нам название «Гонконг» близко по своему звучанию к тому, как этот город именуют его жители. Но из уст пекинца те же иероглифы, будут звучать уже как «Сянган». Потому и постоянная путаница с именами гонконгских режиссеров, актеров и певцов: человек, известный в Гонконге как «Вон Кавай» (вам он возможно известен как «Вонг Карвай»), китайский север будет произносить «Ван Цзявэй».

Конечно, в КНР существует государственный нормативный вариант произношения, основанный на пекинском диалекте — «путунхуа», однако путунхуа северянина из Харбина будет отличаться от путунхуа южанина из Сямэня.

В качестве письменного языка обычно используется байхуа (официальный вариант китайского языка, основан на северных диалектах), а литература вплоть до XX века создавалась на классическом китайском языке, ввиду чего отдельной литературной традиции у нижеперечисленных идиомов не сформировалось. По указанной причине многие китайцы воспринимают байхуа и путунхуа как «настоящий» китайский язык, а всё остальное — как диалекты. В мировой лингвистике основные диалектные группы рассматриваются как отдельные языки [4].

В то же время как молодежь во всем Китае не испытывает особых затруднений при использовании пекинского диалекта, для многих людей старшего возраста является сложной задачей: они хорошо понимают путунхуа, но придерживаются привычной им речи. Рассмотрим еще один пример, напрямую связанный с практикой перевода: в ряде южных диалектов китайского языка звук «ш» произносится как «с», в связи с чем перевод некоторых цифр превращается в настоящий кошмар. Так 四十四, то есть 44, вместо «сыши сы» будет произноситься как «сысы сы». Фраза 四十四是太贵的! («сыши сы ши тай гуй дэ», «44 – это слишком дорого!») таким образом, оборачивается трудноразличимым «сысы сы сы тай гуй дэ!».

Также особое внимание следует обратить на два основных диалекта – мандаринский и кантонский. Мандаринский является наиболее употребляемым диалектом китайского языка ввиду статуса официального языка в КНР (материковом Китае) и на Тайване.

Кантонский диалект отличается от своего материкового родственника и используется в провинции Кантон (Гуанчжоу) в материковом Китае, а также в Гонконге и Макао, кроме того, на нём говорят многие китайские эмигранты кантонского происхождения по всему миру [5].

Письменный китайский язык. Интересный факт: китайский язык занесён в [Книгу рекордов Гиннеса](#) как один из самых сложных языков мира (с точки зрения европейцев) из-за своей иероглифической письменности, а также широко распространённой омонимии, которую, впрочем, минимизируют те же иероглифы [6].

Сколько различий насчитывается в разговорном китайском языке, столько же различий можно найти и в письменном китайском. В настоящее время выделяют два вида китайских иероглифов - традиционные и упрощенные.

Главная проблема заключается в самой «китайской» грамоте, содержащей иероглифы, непривычные европейскому глазу. Под иероглифом подразумевается знак, записывающий слог китайского языка, кроме того, обозначающий понятие или предмет. Китайское незнакомое слово можно переводить по его составным частям – иероглифам, но только его прочтение нужно отдельно запомнить. Как правило, китайское слово состоит из 1-2 иероглифов, а также для транскрипции иностранных слов намного реже из 3-х иероглифов. До настоящего времени еще не удалось установить точное количество иероглифов китайского языка, их до 62 тысяч в встречается в толковых словарях, выпускники китайских ВУЗов должны знать примерно 6 тысяч иероглифов, которых, обычно, достаточно для чтения газет. [7, с. 151]

За последние полвека значительно изменилась графика современного китайского языка. Иероглифы располагались в столбцах справа налево и сверху вниз на странице еще до середины XX столетия, и даже в начале 50-х годов. Их, как и арабские книги, нужно было читать «с конца». Потом иероглифы китайского языка начали располагать по европейскому образцу, в строках слева направо на странице.

Раскол языка был вызван введением правительством в 1949 году упрощенного китайского и его популяризацией в материковом Китае. Причиной этому являлась необходимость повышения уровня грамотности населения. Материковый Китай начал использовать новый вариант иероглифов, в то время как китайское население за пределами материкового Китая (в Тайване, Гонконге и Макао) продолжало использовать традиционную письменность.

Главное различие между ними заключалось в том, что в основу традиционного китайского положены древние иероглифы с более сложным написанием. Современные же упрощенные иероглифы намного проще.

Впоследствии в результате реформы иероглифики, принятой в КНР в 60-е годы. В этих иероглифах намного сократилось количество черт, причем это коснулось почти всех знаков. Следует отметить, что новую реформу не приняли китайцы Гонконга, Тайваня, Макао. Сегодня есть две иероглифические системы китайского языка, которыми переводчик должен владеть.

Скорее всего, КНР возвратится к традиционной системе. На компьютере набор иероглифического текста намного проще того, что существовал в период печатной машинки. В настоящее время для

компьютерного набора иероглифического текста на китайском языке используют две основополагающие системы. Первая система базируется на том, что резко ограничивается число черт, включающих иероглифы китайского языка, и строго фиксируется порядок написания и их количество в каждом иероглифе. Просто черты нанесены на клавиатуре, и, набирая один иероглиф, нужно для конкретного знака нажимать клавиши в порядке написания, а потом в специальном окошечке на экране нужно выбрать нужный иероглиф из предложенных знаков.

Для другой системы применяется латинская клавиатура. Для китайского языка «пиньинь» существует фонетическая транскрипция латиницей, составленная по соответствующим правилам. На латинской клавиатуре набирается произношение, потом на экране из окошка нужно выбрать искомый иероглиф. Для переводчика китайского языка трудность заключается в том, что одно чтение может иметь несколько десятков иероглифов, но по этой системе варианты набора иероглифов являются самыми распространенными. [8 с. 219]

Фонетическая система. Китайский - язык **тоновой фонетической системы**. Это значит, что значение слова меняется в зависимости от интонации говорящего. Фонетические особенности китайского языка определены тоновой системой. В нормативном китайском языке «путунхуа» выделяют четыре тона: высокий ровный, восходящий, нисходяще-восходящий и резко нисходящий. Наличие системы тонов обуславливает положение, при котором неправильно или неточно произнесенное слово может обрести совершенно иной смысл: так 俄国 (éguó, это, «Россия») может в мгновение ока превратиться в 厄国 (èguó, это, «страна несчастий») или даже в 饿国 (èguó, это «голодная страна»).

Таким образом, устному переводчику, работающему с китайским языком, необходимо прилагать особые усилия для перевода устной речи. Навык восприятия неподготовленной устной речи должен быть доведен до совершенства.

То, как мы говорим, зачастую имеет очень мало общего с тем, как говорят профессиональные дикторы, вещающие с телеэкранов. То же самое и с китайским: переводчику далеко не всегда выпадает удача работать с людьми, говорящими на идеальном нормативном языке. Гораздо чаще представители китайской стороны говорят «под нос», комкают фразы, неожиданно меняют тему и так далее.

Также следует понимать, что в китайском языке довольно бедная фонетическая система. В то время как в русском языке существует практически бесконечное число вариантов сочетания разных звуков, язык Поднебесной допускает лишь очень ограниченное число сочетаний. Тоны в целом спасают ситуацию, однако в китайском языке существует огромное число **омофонов** — слов, сходных по произношению, но отличающихся по смыслу.

Для того, чтобы понять, какое именно слово имеет в виду представитель китайской стороны, переводчику требуется очень тонко чувствовать контекст, не ослабляя внимания ни на секунду. Зачастую омофоны и вовсе используются в речи намеренно, для создания комического эффекта: так 负翁 (fù wēng, фу вэн — «человек, живущий в долг») иронически перекликается с 富翁 (fù wēng, фу вэн — «богач»). [9]

В результате изучения был получен материал, теоретический анализ которого позволил заключить, что китайский язык играет большую роль в современном мире и проблема его изучения рассматривалась довольно глубоко.

Литература

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. - СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 352с.
2. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учебное пособие. Изд. 4 - е, испр., - М.: КомКнига, 2006. - 160 с.
3. Щичко В. Ф., Яковлев Г. Ю. Китайский язык. Полный курс перевода: учебник / В.Ф. Щичко, Г.Ю. Яковлев. - М.: Восточная книга, 2009. - 368 с.
4. [Chinese languages. Британская энциклопедия](#) (2016).
5. South China Morning Post. [2009] (2009). 06, October. "Cantonese almost became the official language", by He Huifeng.
6. [Книга рекордов Гиннесса. Языковые рекорды. Самые сложные языки.](#)
7. Борисова Л.И. Лексические трудности перевода. - М.: ВЦП, 2000. -350 с.
8. Софронов М.В. Китайский язык и китайская письменность. - М.: АСТ; Восток-Запад, 2007. - 640 с.
9. <https://b2bperevod.ru/142-foneticheskie-osobennosti-kitajskogo-yazyka-trudnosti-perevoda>

ҚАЗАҚСТАННЫҢ «БІР БЕЛДЕУ – БІР ЖОЛ» ҚҰРЫЛЫСЫНДАҒЫ ОРНЫ МЕН РӨЛІ

Қатбаева Гүлмира
Мұстафақызы Карина
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы қ. әл-Фараби даңғылы, 71
gulmira.katbaeva@gmail.com
mustafakyzy.karina@bk.ru

Түйіндеме

Экономикасын қарыштап дамытып, экспорт көлемі бойынша алып державаларды артта қалдырып, бүгінгі таңда дүниедегі ең ірі экспорттаушы елге айналған ҚХР «Бір белдеу - бір жол» «Экономикалық белдеу», «Ұлы Жібек жолы» сынды ұлы бағдарламалары арқылы Азия мен Еуропа құрлығын, Африканы қамтитын алып ынтымақтастық алаңын жасауды шешті. Ұлы Жібек жолының түйе қоңырауы екі мың жыл бұрын жарқыраса, қазіргі Ұлы Жібек жолындағы Қытаймен ынтымақтастық біздің күндерімізде жаңадан жаңарған. Соңғы бес жылда «Бір белдеу - бір жол» құрылысының барысында Қытай-Қазақстан ынтымақтастығының жетістіктері бәріне мәлім, олардың

маңызы екіжақты қарым-қатынастар шеңберінен тыс дәлелденді. Олар Қытай мен Қазақстанның бірлескен дамуына айтарлықтай пайда әкеліп қана қоймай, сонымен қатар халықаралық ынтымақтастықта құнды тәжірибе жинап, табыс үлгісін белгілейді. Мақала бүгінгі таңда өзекті мәселелердің біріне айналған «Бір белдеу - бір жол» бағдарламасы және Қазақстанға әсері туралы болмақ. Ғылыми мақаланың мақсаты – «Бір белдеу, бір жол» жобасындағы Қазақстанның орны мен рөлін ашып көрсету.

Тірек сөздер: Қазақстан, Қытай, Бір белдеу – бір жол, Ұлы Жібек жолы, Орталық Азия.

Аннотация

Китай, ведущая страна по объему экспорта с высоко развитой экономикой которая сегодня стала одной из крупнейших стран-экспортеров в мире, решил создать платформу сотрудничества через программы «Один пояс - один путь», «Экономический пояс», «Великий Шелковый путь», который будет охватывать Азию, Европу и Африку. Верблюжий колокол Великого Шелкового пути светился две тысячи лет назад, а в наши дни сотрудничество с Китаем на Великом Шелковом пути возобновилось с новой силой. Достижения китайско-казахстанского сотрудничества при строительстве «Один пояс - один путь» за последние пять лет общеизвестны, и их значение доказано за пределами двусторонних отношений. Они не только оказывают существенное влияние на совместное развитие Китая и Казахстана, но и определяют ценный опыт международного сотрудничества и служат примером успеха. Данная статья посвящена программе «Один пояс - один путь» и ее влиянию на Казахстан, которая сегодня является одной из актуальных тем. Цель данной научной статьи - раскрыть роль и место Казахстана в проекте «Один пояс - один путь».

Ключевые слова: Казахстан, Китай, Один пояс – один путь, Великий Шелковый путь, Центральная Азия.

Annotation

China, the leading export country with a highly developed economy, which has now become one of the largest exporting countries in the world, decided to create a cooperation platform through the programs “One Belt - One Road”, “Economic Belt”, “The Great Silk Road”, which will cover Asia, Europe and Africa. If the camel bell of the Great Silk Road shone two thousand years ago, nowadays cooperation with China on the Great Silk Road has resumed with a new force. The achievements of Kazakh-Chinese cooperation in the construction of “One Belt – One Road” over the past five years are well known, and their significance has been proved outside of bilateral relations. They do not only have a significant impact on the joint development of China and Kazakhstan, but also determine the valuable experience of international cooperation and serve as an example of success. This article will be devoted to the program “One Belt - One Road” and its influence on Kazakhstan, which today is one of the actual issues. The purpose of this scientific article is to reveal the role and place of Kazakhstan in the project “One Belt - One Road”.

Keywords: China, Kazakhstan, “One Belt One Road”, the Great Silk Road, Central Asia.

Қазір бұқаралық ақпарат құралдарында, елде өткізіліп жатқан халықаралық форумдарда, ғаламтор беттерінде халықаралық экономикалық ұғымға байланысты жиі ұшырасатын атаулардың бірі – «Бір белдеу – бір жол» стратегиясы жөнінде жиі естіп жүрміз. Ендеше, ол нендей стратегия және оның Қазақстанға қандай қатысы бар?

«Бір белдеу – бір жол» стратегиясы – бұл Қытайдың өзінің алдыңғы қырық жылдық экономикалық жетістіктерін сараптай отырып, жаңа халықаралық, саяси-экономикалық, геосаяси жағдайларды қарастыра келе, «Ашық есік» саясатын жаңа, жоғары белеске көтеруі.

Бәріне белгілі, Қытай экономикасы өткен ғасырдың 80-жылдарынан бастап халықаралық біршама тұрақты жағдайды пайдалана отырып, тез қарқынмен дамыды. Нәтижесінде 1978 жылы «Реформа жасап, есікті ашық ұстау» саясатын ұстанғаннан кейінгі 30 жылда ішкі жалпы өнім (ІЖӨ)

бойынша Жапониядан озып, Жер шарында экономикалық екінші алыпқа айналды. Экспорт көлемі бойынша Германияны басып озып, дүниедегі ең ірі экспорттаушы елге айналды. 2013 жылы экспорт-импортты қоса есептегендегі тұтас сауда айналымы АҚШ-тан асып түсіп, әлемдегі бірінші экспорт-импорт державасына айналды. Осынша жетістік, мұншама экономикалық қуат Қытайды жаңа көкжиекке көз тастатты. Өз тұжырымдары бойынша, Маодан бастап, қазіргі төраға Си Цзиньпин билікке келгелі елі бақуатты, қайта түлеген Қытайды елестететін «Қытай арманын» ортаға қойды.

Осындай жағдайда Қытай бүтін Азия мен Еуропа құрлығын, Африканы қамтитын алып ынтымақтастық алаңын жасауды шешті. Сонымен, тарихи Жібек жолын қайта жаңғыртып, «Жібек жолы экономикалық белдеуін» құру және «Теңіздегі Жібек жолын қайта көтеруге» шақырған стратегиялық бастама өмірге келді. Осы бастама қысқаша «Бір белдеу – бір жол» стратегиясы деген атпен мәлім болды. Содан бастап Қытай осы стратегияны жіті іске асыра бастады [1, 1].

Саяси элита пайымдары мен дипломатиялық құжаттарда Қытайдың «Бір белдеу – бір жол» стратегиясы мен біздің «Қазақстан-2050» бағдарламасының үндестігі мен өзара ықпалдастығы жақсы бағаланады. Бұрынғы Жібек жолын жайлаған елдерді кәдуілгі Жібек жолын қайта жаңғыртуға шақыруды ниет еткен бұл бастаманы Қытай төрағасы Си Цзиньпинь 2013 жылы 7 қыркүйекте Назарбаев университетінде лекция оқығанда тұңғыш рет жариялаған еді. Осының өзінде үлкен символдық мән бар. Бүгінде қытай-қазақ қатынасы жақсы деңгейде дамып келе жатыр. Соңғы кезде әлем елдері ішінде саяси-экономикалық, дипломатиялық, гуманитарлық салаларда Қытаймен ең белсенді және өнімді байланыс жасап келе жатқан елміз. Сонымен қатар, біз саяси әрі тарихи тату көрші ғана емес, стратегиялық әрептеспіз. Бұл, бір жағынан, біздің көпвекторлы саясатымыздың басым бағыттарының бірі саналса, екінші жағынан, Қытай үшін де өз маңыздылығы бар.

2013 жылдың күзінде ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин Орталық және Оңтүстік-Шығыс Азия елдеріне жасаған іссапары барысында өзара бірігіп, Жібек жолының экономикалық белдеуі мен Жібек жолының ХХІ ғасырдағы теңіз жолын жасауды ұсынған болатын. Идеясын алғаш Қазақстанда ортаға салып, ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев тарапынан қолдау тапты. Осыдан бері қысқа мерзім ішінде «Бір белдеу, бір жол» идеясы тек Қазақстанда ғана емес, әлемнің көпшілік елдерінде кең етек алып, Қытаймен ынтымақтастыққа қол қойылды.

Осыдан бірнеше ғасыр бұрын қытай саудагерлері жібек маталарын, былғары мен жүннен жасалған тауарларын, фарфор мен шабдалы, өрік секілді өнімдерін керуенге тиеп, Қазақстан жері арқылы Орта және Батыс Азияға, Еуропаға сауда жасайтын. Кері бағытта да өздеріне қажетті дүние-мүлік тиеп, қажеттілігін өтейтін. Сол уақыттарда алтыннан да бағалы саналған, байлық пен молшылықтың символы болған жібек матасының кеңінен таралуына байланысты бұл жол Ұлы Жібек жолы деп аталған

болатын. Кейіннен, бірнеше ғасырдан соң теңіз жолы дамып, кеме салу ісі қарқын алғанда түйемен керуен тартып, айлап жолда жүру біртіндеп өзектілігін жоя бастады. Қытайдан шыққан жүк ендігі уақытта Еуропаға бірнеше ай емес, 45 күннің ішінде жететін еді. Алайда бүгінгідей техника мен технология жетілген заманда 1,5 айдың өзі де тым ұзақ. Сондықтан да осыдан бірнеше жыл бұрын, нақты айтқанда 2008 жылдың 6 ақпанында Қазақстан халқына кезекті Жолдауын арнаған Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев ҰлыЖібек жолының қазіргі заманға лайықталған баламасы «Батыс Еуропа-Батыс Қытай» трансқұрлықтық дәлізді салу идеясына бастама жасады. «Біз барлық оңтүстік облыстарды кесіп өтіп, Қызылорда мен Ақтөбе арқылы Ресейге шығатын өңірлердің экономикасын жандандыратын Қазақстандағы ең ірі көліктік жобаны - "Батыс Еуропа - Батыс Қытай" трансқұрлықтық дәлізді іс жүзіне асыруды қолға алуымыз қажет», - деген еді Нұрсұлтан Назарбаев.

Осы жерде бұл үлкен жоба жөнінде шет елдік сарапшылар қалай ойлайтындығы жөнінде халықаралық даму және сауда, инвестициялар, ғаламдық бизнес және ұйымдастырушылық өзгерістер саласындағы жетекші атқарушы, стратег және сарапшы Даниэль Фитцджеральд Рунденің ойынан мысал келтірсек, «Әлемдегі теңізге шығу жолы жоқ, дамып келе жатқан мемлекеттердің ішінде Ресей мен Қытай арасында орналасқан мұнай мен пайдалы қазбаларға бай Қазақстанның орналасуы айрықша маңызды. Өткен айда мен Астанада өткен Астана экономикалық форумында болдым, форум маған үлкен әсер қалдырды. Қазақстан мені қатты таң қалдырды, өйткені Қазақстан экономикасы соңғы екі онжылдықта үлкен жетістіктерге жетті, экономикалық табыстың жақсы көрсеткіштерін көрсетіп келеді. Білім беруде, сауаттылық және гендерлік теңдік деңгейі бойынша Қазақстан 2011 жылы ЮНЕСКО-ның білім беруді дамыту индексі бойынша бірінші орынды иеленді. Ал ел үкіметі қазір қолға алған Қытаймен серіктестік - «Бір белдеу - бір жол» стратегиясы тұтастай алғанда Қазақстанда тұрақтылық пен экономикалық өсімге қол жеткізеді деп ойлаймын. Менің ойымша, мұндай маңызды жобаның бір бөлігі болған Қазақстанның болашағы жоғары...»[2, 3].

Осыдан бірнеше жыл бұрын Қытай Халық Республикасының төрағасы Си Цзиньпин Қазақстанға жасаған іссапары барысында Астана қаласындағы Назарбаев Университетінде болып, кең қазақстандық аудитория алдында аталған стратегияны таныстырып, оның барысы жайлы сөз сөйлеген болатын.

Қытай басшысының баяндамасы үлкен тосын сыйды, яғни жаңа стратегияны қамтыды. Ол біздің ортақ Ұлы Жібек Жолына қатысты тарихымызды табысты пайдаланып, оны Еуразиядағы қазіргі болып жатқан экономикалық процесстермен ұтымды байланыстыра білді. Мұның барлығы да Қазақстан мен Қытай – екі мемлекет үшін жаңа мүмкіндіктерге толы екенін атап өтті.

Сонымен қатар, Си Цзиньпин мырза комплиментарлық қағидаттарға сүйене отырып, бірыңғай адамзаттың тағдыры ортақ қоғамын құру көзқарасын да білдірді. Мүмкін, бір қарағанда, оның бұл ұсынысы кішкене

идеалистік боп көрінгенімен, бірақ ол біздің өркениетіміздің тарихи дамуын нақ көрсетеді. Халықаралық аренада мемлекеттер бір-бірімен тәуелді байланыста, сондықтан да қазір бірге алға ұмтылып, бірге даму - глобалді контекстте ұтымды шешім болмақ. Сондықтан да бұл идея көпшіліктің назарын өзіне аударды. Және де идеалистігі мен концептуалды жаңашылдығына қарамастан, ұсынылған идея өте практикалық әрі нақ болды. Біз қазіргі таңда халықтың өмірін жақсартуға, мемлекеттің дамуына көп пайдасы бар, масштабы үлкен, дәл де дұрыс ойластырылған стратегияның туылуының куәгері болдық.

Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың осыған дейінгі жылдар бойы қолдап келе жатқан саяси идеологиясымен тығыз байланысты біздің еліміз әу бастан өзара іс-қимыл, өзара әрекеттесу және біріккен дамуға арналған бейбіт саясат ұстанып келеді. Және де біздің ойымызша, Қытай басшысы Си Цзиньпин Қазақстан тек қана географиялық сатыдағы идеяны жүзеге асырудағы кілт қана емес, үлкен түсінісушілік пен үлкен қолдау көрсететін мемлекет екенін жақсы түсінеді. [3, 3].

Біздің еліміз «Бір белдеу - бір жол» стратегиясының алғаш рет мемлекеттік бағдарламасын алға тартқан елдердің бірі болды. Еліміз өзіне бүкіл халықаралық назарды аударды және жаңа тарихи дамудың көптеген мүмкіндіктеріне ие болды. Біз өз еліміздің шын патриоты ретінде бағдарламаның жарияланған алғашқы күндерден бастап бұл идеяның еліміздің дамуына ғана емес, бүкіл құрлықты өзгертуге көп сеп болатындығын түсіндік, Өзінің бастамасы бойынша Қытай геополитикалық көзқарасты геэкономикалыққа өзгертуді ұсынды. Бұл алғашқы Президентіміз Н.Ә.Назарбаев жүргізген «әуелі экономика, кейіннен саясат» формуласына да саяды.

Әрине, айтып өткеніміздей, сол жылдары Қытай төрағасының идеясы өте идеалистік боп көрінді. Шүбәсіз, сыни және пессимистік болжамдар да болған. Бірақ бүгінде, бес жарым жылдан астам уақыт өткен соң, белдеу мен жолдың құрылысы барлық кедергілерді еңсеріп, дамудың жаңа деңгейіне жете алатындығын көріп отырмыз.

«Жетістіктерсіз бір жыл емес» - «Бір белдеу - бір жол» бастамасының іске асырылу динамикасын қысқаша осылай сипаттауға болады. Жыл сайын дерлік стратегия барысы әртүрлі жетістіктермен ерекшеленді. Бұл - сауда көлемінің екі еселенуі, жаңа көлік дәліздерінің ашылуы, инвестициялық ағымдардың өсуі, жаңа өндірістік және инфрақұрылымдық нысандардың іске қосылуы.

Жалпы алғанда, бастаманы жаһандық тұрғыдан қарасаңыз, әлемдегі мұндай ауқымды планеталық өзгерістердің көптеген ондаған жылдар бойы болмағандығын көруге болады. Бұл тарихи стратегияның кейбір параметрлерін елестетіп көрейік. 2013 және 2017 жылдар аралығындағы «Қытай және Дүниежүзілік сауда ұйымы» кітабына сәйкес, Қытай және осы жобаларға қатысушы елдермен жалпы сауда \$5 трлн асты, ал Қытайдың бұл елдерге тікелей инвестициялары шамамен 70 млрд. АҚШ долларын құрады. «Бір белдеу - бір жол» бойында сауда-экономикалық ынтымақтастықтың 75

сауда-экономикалық серіктестік аймағы салынып, 220 мыңнан астам жаңа жұмыс орны ашылды.

Жаңа жетістіктер өткен жылы да болды, бұл барлық елдердің бастамасы бойынша ынтымақтастыққа қосылуы және олардың саны 2018 жылдың қыркүйек айының соңында 105-ке жетті. Айта кететін жайт, тіпті аумағы атақты «Жібек жолында» болмаған елдер де жобаға қызығушылық танытады. Идеяның әмбебаптығы мен айтарлықтай пайдасы оны жаһандық деңгейге жеткізді [4, 4].

Мұндай жаңа жетістіктер таңғаларлық қана емес, сондай-ақ бірнеше жыл бұрын айтылған идеяның жүзеге аса бастағандығын көрсетеді. Қазақстандағы Қытайды зерттеу орталығы «Бір белдеу - бір жол» құрылысы мен динамикасының нәтижелерін мұқият қадағалап, оны түбегейлі түсінуге дайындалуда. Біз «Бір белдеу - бір жол» стратегиясының шындықты, әдеттегі үдерістердің жүрісін өзгертетінін және бұрын ешкім көрмеген жаңа мүмкіндіктердің пайда болатынын білеміз. Сондықтан Қазақстан - «Бір белдеу - бір жол» бастамасының белсенді қатысушысы. Қазақстан мен Қытай арасындағы қарым-қатынастардың қазіргі заманғы тарихы - жемісті өзара әрекеттесу мен қолдаудың жазбасы. Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың мысалында экономика, мемлекет пен өңірлердің өзара байланысы жаңа мәнге ие болды.

Жалпы алғанда, Жібек Жолының жылдам өркендеуі және инфрақұрылымға салынған ірі инвестициялар және жалпы онымен байланысты өзара қарым-қатынастар тек Еуразияны ғана емес, сонымен бірге әлемдік үдерістерге елеулі әсер етеді деп сенеміз.

Нұрсұлтан Назарбаев «Бір белдеу, бір жол» бастамасын іске асыру бойынша нақты қадамдар жасауды ұсынды. Қазақстан Президенті жаһандық процеске қатысушы елдерге өзара сенімге ұмтылысымен сөз арнады. Назарбаев әркім тең және жан-жақты ынтымақтастыққа дайын болуы керек екенін атап өтті. Жібек жолының бастамасын іске асыру бүкіл өңірлерді жаңа, соның ішінде Орталық Азияға орналастыру мүмкіндігін береді. «Қазақстанның географиялық орны бізге үлкен пайда әкелмек. Орталық Азия өзінің ғасырлық алтын дәуіріндегідей қазірдің өзінде стратегиялық маңызға ие болып, ірі нарықтар арасында негізгі көпір бола бастады. Жыл сайын Тынық мұхитынан Атлант мұхитына дейінгі жаңа және жылдам бағыттар дамиды, соның арқасында Еуразиядағы сауда 2020 жылы 1,2 триллионнан асады деп күтілуде. Иран, Ауғанстан және одан әрі Таяу Шығыс пен Оңтүстік Азия нарықтарына шығу мүмкіндіктері іске асырылуда», - деп Қазақстан Президенті бағдарламаның біздің мемлекетіміз үшін ұтымды әрі пайдалы тұстарын көрсетті. Оның сенімді сенімі бойынша жаңа Жібек жолының әлеуеті зор. Халықаралық қатынастарды трансформациялау және жоғары дәрежеде белгісіздік жағдайында әлем жаһандық қауіп-қатерлерге бірлесе жауап беру қажеттілігін барған сайын түсінеді. «Бір белдеу - бір жол» бастамасы Қытайға тиесілі болса да, бұл Пекин жалғыз жұмыс істейтінін білдірмейді. Мұнда бізге бірлескен «симфония» керек, оның нәтижесі әркімге пайдалы болады», - деді Нұрсұлтан Назарбаев.

Бағдарлама аясында жүзеге асқан шараларға келер болсақ, Пекинде Ақмола облысындағы Масальское кен орнында титан-магнетит негізінде тау-кен металлургиялық кешенін салу туралы екі келісімге қол қойылды. «Masalsky Mining and Processing Plant» ЖШС және Қытайдың Қытай ұлттық техникалық импорттық-экспорттық корпорациясы (CNTIC) арасындағы шарттық келісім тау-кен металлургия кешенінің құрылысы туралы келісім жасасуға ниетті. Кешен барлық рельсті тізбекті - кенді алудан бастап әртүрлі сапалы болаттан жасалған бұйымдарды өндіруге дейін жоспарланып отыр. Масаль кен орнындағы жалпы руда қорлары 729 млн. тоннаны құрайды. Сондай-ақ, «Масальский тау-кен байыту комбинаты» ЖШС мен Қытайдың Эксим банкі арасында жобаны қаржыландыру туралы негіздемелік келісімге қол қойылды.

Бұдан басқа, «Қазақстан темір жолы» акционерлік қоғамы Пекинде «KTZE - Хоргос» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің 49% қатысу үлесін сату туралы келісім жасасты. Қытай тарапынан құжатқа COSCO Shipping Corporation Limited және Port Lianyungang компаниялар тобы қол қойды. Стратегиялық инвесторларды тарту Хоргос-Шығыс қақпасы АЭА құрғақ порттары арқылы транзиттік жүк көлемінің өсуін қамтамасыз етеді.

Қазақстан Орта Азиядағы Қытайдың ең ірі сауда серіктерінің бірі болып табылады. Тасымалдау, қаржы, тау-кен өнеркәсібі және мануфактура Қытайды Еуропа, Африка және Оңтүстік-Шығыс Азиямен байланыстырады.

Қазақстанда «Бір белдеу - бір жол» бағдарламасын жүзеге асыру «Нұрлы жол» бағдарламасымен елеулі құқықтық және нормативтік базаны оңтайландыру есебінен басқа қатысушы елдерге қарағанда жылдам болады деп күтілуде. «Нұрлы жол» жобаларының көпшілігі «Бір белдеу, бір жолдың» кеңейтілген құрылымының бөлігі ретінде қаралуы мүмкін, себебі олар Қазақстанның инфрақұрылымын және Еуропа-Азия транзиттік әлеуетін жақсартуға тікелей ықпал етеді.

Демек, контейнерлі жүктерді тасымалдау немесе өндірумен айналысатын салалар орта мерзімді перспективада Қазақстанның жалпы экономикасынан асып түседі деп күтілуде. Бұл салалар теміржол және автомобиль көлігі, логистика және теңіз, темір жол және жол инфрақұрылымын қамтиды.

Қазақстан экономикасына аталған әсерлерден басқа, біріншіден, көлік инфрақұрылымын кең ауқымды жаңартуға бағытталған көліктік-логистикалық кешенге инвестициялар, Еуразия құрлығының көлік бағыттарының архитектурасын өзгерту және Қазақстан арқылы өтетін маршруттарға жаһандық логистикалық тізбектерді қайта бағыттауды қамтамасыз ету көзделді.

Екіншіден, соңғы алты жылда Шығыс-Батыс және Солтүстік-Оңтүстік бағыттарында халықаралық көлік дәліздерін оңтайландырып, 1700 шақырым жаңа теміржол желілері салынды.

Үшіншіден, «Нұрлы жол» мемлекеттік бағдарламасы аясында «Орталық-Оңтүстік», «Орталық-Шығыс», «Орталық-Батыс» және «Астана-

Петропавл» автожол жобаларын жүзеге асыру бойынша ауқымды жұмыстар басталды.

Биылғы жылы «Батыс Еуропа - Батыс Қытай» трансконтинентальдық магистралының Қазақстан учаскесінде ұзындығы 2 787 шақырымдық көлік қозғалысы ашылады. Жалпы, 2020 жылға қарай 7 мыңнан астам шақырым жолды қайта салу жоспарланып отыр.

Бұл бағдарлама аясында жүзеге асқан жоғарыда аталғандай шараларды айта берсе, мұның бәрі «Бір жол, бір белдеу» стратегиясының біздің еліміз үшін берері көп екендігін дәлелдемек.

Тоғыз сөздің тобықтай түйінін айтар болсақ, Ұлы Жібек жолының түйе қоңырауы екі мың жыл бұрын жарқыраса, қазіргі Ұлы Жібек жолындағы Қытаймен ынтымақтастық біздің күндерімізде жаңадан жаңарған. Соңғы бес жылда «Бір белдеу - бір жол» құрылысының барысында Қытай-Қазақстан ынтымақтастығының жетістіктері бәріне мәлім, олардың маңызы екіжақты қарым-қатынастар шеңберінен тыс дәлелденді. Олар Қытай мен Қазақстанның бірлескен дамуына айтарлықтай пайда әкеліп қана қоймай, сонымен қатар халықаралық ынтымақтастықта құнды тәжірибе жинап, табыс үлгісін белгілейді.

Осылайша, «Бір белдеу - бір жол» мегажобасы адамзаттың әлемдік-тарихи дамуының ендігі негізі болмақ. Қытай мен Қазақстан, әрдайым, теңдікке және өзара тиімді ынтымақтастыққа бағытталған бейбітшілікті қолдайды, егеменді халықтардың істеріне араласудан бас тартады. Жыл сайын осы гуманистік идея тек Ұлы Жібек Жолының аумағында ғана емес, сонымен бірге бүкіл дүние жүзінде жан-жақты қолдау табады. ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің мәлімдемесінде:

«Бір гүл шықса, көктем келмейді, ал барлық гүлдер гүлдесе ғана көктем келеді дегендей, инициатива Қытайда пайда болды. Бірақ оның жемісі мен мүмкіндіктері бүкіл әлемге тиесілі. Бұл біздің әлемдік қауымдастыққа берген уәдеміз және бұл сөзсіз орындалады», - дейді. Болашаққа қарап, барлық кедергілерді белдсенді жойып, «Бір белдеу - бір жол» бағыты бойынша күш-жігерді біріктіре отырып, Қытай-Қазақстан өзара тиімді даму және бірлескен өркендеу үшін тамаша болашақты іске асыра алады деп сенеміз. [5, 6]

«Жібек жолы» экономикалық белдеу бойында жаңа елді мекендер бой көтеріп, қосымша жұмыс орындары ашылады. Әртүрлі мекемелер жұмыс істеп, әлеуметтік мәселелер шешімін табады. Геосаяси арасалмақ АҚШ, Еуропа құрлығынан Еуразия құрлығына ойысады. «Бір белдеу - бір жол» жобасына топтасқан елдер Еуразия өңірінің саяси, әлеуметтік геосаясатын өздері өзара кеңес, өзара татулық, түсіністік пен терезесі тең қатынас арқылы шешетін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Жас Алаш» газеті. «Нұрлы жолдың» арғы беті немесе «бір белдеу – бір жол» қайдан шықты?»
2. «Жэньминь Жибао» газеті. «Сотрудничество Китая и Казахстана в рамках инициативы «Один пояс, один путь» принесло богатые плоды». 2018 ж, 14 қыркүйек

3. China's Belt and Road initiative and its impact in Central Asia. Marlene Laruelle. Washington, D.C.: The George Washington University, Central Asia Program, 2018
4. «Казахстанская правда» газеті. «Один пояс – один путь»: взаимовыгодное развитие и совместное процветание Китая и Казахстана. 7 Сентября 2018.
5. www.forbes.com/DanielRunde/kazakhstan-buckle-one-belt-one-road

РОЛЬ И МЕСТО КАЗАХСТАНА В СТРОИТЕЛЬСТВЕ «ОДНОГО ПОЯСА – ОДНОГО ПУТИ»

Аманова Фатима Мураткызы
Магистрант кафедры Китаеведения,
Научный руководитель: д.и.н., профессор, Алдабек Н.А.

Аннотация. В данной статье рассмотрена масштабная стратегия развития инфраструктуры под руководством Китая «Один пояс – один путь», направленная на установление связей между Центральной Азией и далее через залив и Средиземное море, с Европой. Его центрально-азиатский компонент, который назван Экономическим поясом Шелкового пути, был залогом возрождения легендарного древнего маршрута посредством массивных инвестиций в инфраструктуру дорог, железнодорожных путей, мостов, трубопроводов и коммерческих сетей, а также расширенных социальных сетей, культурных связей, включая связи между людьми. Проанализирована роль и место Казахстана в строительстве инициативы Китая «Один пояс – один путь». Связь программы «Нурлы жол» и Инициативы пояса и пути. А также аспекты, рассмотренные в рамках данной инициативы, которые охватывают Казахстан.

Ключевые слова: «Один пояс – один путь», инфраструктура, инициатива, Экономический пояс Шелкового пути, «Нурлы жол», Казахстан, Китай

В сентябре 2013 года президент Си Цзиньпин представил свое видение Китая для вовлечения мира в воссоздание исторического «Шелкового пути» во время выступления в Нур-Султане в Назарбаев Университете. Это усилие альтернативно известно как «Один пояс – один путь» (OBOR) или «Инициатива пояса и пути» (BRI). Цель состоит в том, чтобы развивать более тесные экономические связи, углублять сотрудничество и расширять развитие в евроазиатском регионе. Эта речь и последующие объявления официально заложили основу для создания обширной сети железных дорог, автомагистралей, газо- и нефтепроводов, портов, городов и инвестиций в современную инфраструктуру, чтобы воссоздать успешные торговые связи древнего Великого шелкового пути, но со стратегией XXI века. К началу 2015 года появилась конкретная стратегия Пекина, когда руководство Китая разработало план по этой инициативе. Стратегия включает в себя Центральную Азию, где Казахстан играет ключевую роль.

В Китае запуск Инициативы пояса и пути привел к быстрому росту институтов, центров и аналитических центров для разработки и продвижения различных компонентов стратегии. Китай провел серию конференций и семинаров в стране и за рубежом, чтобы продвинуть свое видение, реализовать строительные проекты и заручиться поддержкой на местах посредством взаимодействия с официальными лицами, экспертами по бизнесу и различными негосударственными субъектами. Эта инициатива

поощряет публичную дипломатию, чтобы привлечь различные заинтересованные стороны в обществе и укрепить высокую дипломатию – рукопожатия между лидерами Китая и государств Центральной Азии, которые служат подтверждением дружбы, общего видения и сближения целей и приоритетов.

За последние два десятилетия руководство Коммунистической партии Китая (КПК) установило широкое экономическое и торговое партнерство с государствами Центральной Азии. Он также установил тесную личную связь с местными правящими элитами, обещая поддержку суверенитету государства и невмешательство во внутренние дела. Эти обещания повысили прочность авторитарных режимов в регионе, и ослабили социальные и политические проблемы. Однако теплая и почтительная политическая риторика не преодолела общественное беспокойство, страх и скептицизм. Напротив, стремительно расширяющееся экономическое партнерство с Китаем усилило опасения общественности по поводу экономических и политических амбиций Китая, привлечения природных ресурсов и сырья в регионе, а также притока китайских мигрантов - иными словами, то, что местные жители воспринимают Китай, как экономическую, коммерческую и демографическую экспансию [1].

Действительно, разрыв между поддержкой центральноазиатских лидеров Китая и повсеместным недоверием общества сохраняется, несмотря на все более сердечные официальные связи. Политики Китая помнят о сохраняющихся негативных представлениях о Китае у его соседей и за его пределами, а также о страхе быть «захваченным» Китаем в экономической и демографической областях. [2]

Мнение соседних государств по-прежнему настороженно относится к Китаю, если не совсем враждебно. Казахстан и Кыргызстан имеют с ним большую границу, которая одновременно предоставляет возможность для тесного партнерства и служит источником беспокойства. Официальная риторика и публичная дипломатия Китая стремились обуздать эти растущие различия, используя язык «взаимодополняемости» и взаимовыгодного экономического развития.

По мере того, как Китай вкладывает огромные средства в огромные инфраструктурные проекты и в сельское хозяйство в некоторых частях Африки и Азии, правящие власти становятся чувствительными к местному сопротивлению растущему влиянию Китая в экономической, деловой и социокультурной сферах. В ответ на местные протесты, требующие улучшения условий труда, прозрачности и подотчетности, китайцы скорректировали свою политику и пошли на соответствующие уступки, как показывают случаи Шри-Ланки и Таиланда [3]. Более широкое взаимодействие частных и государственных компаний Китая с общественными группами, местными общинами и профсоюзами создало кривую обучения, что привело к растущему сердечному и взаимовыгодному партнерству в ряде африканских государств.

Опросные исследования и интервью показывают масштабы невежества и дезинформации о китайцах, которые определяются уровнем знакомства респондентов с Китаем, их географическим положением, социальным статусом и уровнем образования [4]. Бурханов и Чэнь проанализировали различия в русском и Представления казахстанских СМИ об «угрозах», создаваемых миграцией Китая в Казахстан, причем последние имеют тенденцию быть более националистическими и синофобскими [5]. Преобладающие предрассудки и недоверие, включая синофобию, коренятся в отсутствии непосредственных контактов между китайцами и казахстанцами, а также в отсутствии знаний друг о друге. Доступность новой информации, непосредственный опыт общения с китайцами на разных уровнях и поездки в разные части Китая способствуют росту чувства доброй воли и доверия.

Китай начал согласованную кампанию публичной дипломатии, уделяя особое внимание контактам между людьми, чтобы изменить восприятие в регионе, и взаимодействуя с более широким кругом общественных субъектов и заинтересованных сторон, чтобы изменить сложившиеся стереотипы. Жизненно важным компонентом его новой стратегии является стремление превратить свою экономическую и коммерческую мощь в важный образовательный и культурный ресурс, предлагая стипендии и многочисленные возможности для жителей Центральной Азии изучать китайский язык, знакомиться с культурой и историей Китая. Китай уже выделил огромные средства на расширение сотрудничества в сфере образования, культуры и социальной сферы. Недавние инициативы Китая по расширению контактов между людьми все больше основывались на том, чтобы демонстрировать свою «мягкую» или убедительную власть через образование, пропаганду, пиар и публичную дипломатию.

Название «Один пояс – один путь» подчеркивает принципы единства, которые лежат в основе китайской стратегии строительства инфраструктуры. Его целью является достижение общих целей в области развития и безопасности посредством сотрудничества и взаимодополняемости целей и стратегий, приносящих пользу всем. Выбор Нур-Султана и, в частности, Назарбаев Университета, как места для открытия Экономического пояса Шелкового пути, не мог бы быть более символическим и проницательным. Приветствуя инициативу «Шелковый путь» как «золотую возможность для развития» в регионе, Си подчеркнул особое место Казахстана, процитировав китайскую поговорку, что «близкий сосед более ценен, чем дальний родственник» [1].

Три из пяти имеют общую границу с Китаем, и Китай проложил железные дороги через свою обширную западную провинцию Синьцзян до этих границ с Казахстаном, Кыргызстаном и Таджикистаном, где он устанавливает сухие порты вдоль этих границ.

Даже за несколько лет до официального заявления президента Си в 2013 году Китай уже начал вкладывать значительные средства в инфраструктуру, связывающую его с Центральной Азией. Он построил

железнодорожный коридор, который берет свое начало в тихоокеанском порту Ляньюньган на Желтом море, пересекает Казахстан и продолжается в России, Польше и Германии. Этот наземный мост сокращает время и стоимость доставки между Китаем и Европой.

Китай также построил железнодорожную линию, которая ответвляется на юг от китайско-казахстанской железной дороги недалеко от Нур-Султана, столицы Казахстана, проходит в Узбекистан и Туркменистан и заканчивается в Тегеране (Иран). Эту ветку можно назвать коридором Китай-Центральная Азия-Западная Азия.

Из этих событий видно, что «Один пояс – один путь» уделяет особое внимание использованию Казахстана в качестве важного центра. Для Китая Казахстан имеет первостепенное значение. Двойной трубопровод природного газа Китай-Центральная Азия протяженностью 1840 километров («Линии А и В») был построен в 2008–2010 годах для доставки 30 миллиардов кубометров газа из Туркменистана, Узбекистана и Казахстана. Третий трубопровод большего диаметра, линия С, параллельный первым двум, был построен в 2012-2014 годах и доставляет дополнительно 25 миллиардов кубометров.

В сентябре 2013 года президент Си объявил о плане возрождения древнего Шелкового пути и соединения Китая с Центральной Азией, Ближним Востоком и Европой, а год спустя, в ноябре 2014 года, на встрече с азиатскими лидерами Си выделил на это \$40 млрд. Возглавляемый Китаем Азиатский инвестиционный банк инфраструктуры, официально запущенный в июне 2015 года с капиталом в \$100 млрд., может обеспечить дополнительную финансовую мощь для этих инициатив [6].

Пекин побудил китайские банки предоставлять ссуды странам, являющимся частью сухопутного моста, и Казахстан стал крупным бенефициаром китайских кредитов. В частности, Казахстан был основным получателем китайских инвестиций в центральноазиатскую нефть в течение последних двух десятилетий. В свидетельских показаниях Конгресса в 2014 году советник по политическим вопросам США представил некоторые особенности:

Крупнейшая национальная нефтяная компания Китая, Китайская национальная нефтяная корпорация (CNPC), является контрольным владельцем двух крупных нефтяных компаний Казахстана (ей принадлежит 85,42% АктобеМунайГаз и 67% PetroKazakhstan), и она участвует в нескольких проектах по разведке и добыче нефти на всей территории страны. Компания также предоставляет нефтепромысловые услуги в Казахстане и планирует построить там нефтеперерабатывающий завод. Китайский инвестиционный фонд, Китайская инвестиционная корпорация, также инвестировал почти \$ 1 млрд в казахстанскую энергетику в 2009 году. [6]

Хотя очевидно, что это растущее партнерство между Казахстаном и Китаем создало взаимовыгодные отношения, важно взглянуть на то, что делает правительство Казахстана, чтобы превратить эти позитивные события в лучшие экономические перспективы для своих граждан. Нет никаких сомнений в том, что для того, чтобы OBOR внес существенный вклад в то,

чтобы помочь странам Центральной Азии стать экономически стабильными - таким образом, предотвращая политическую и террористическую нестабильность, Казахстан должен стать примером.

В географическом отношении Казахстан является девятой по величине страной в мире, его площадь составляет 2,7 миллиона квадратных километров. Но его население составляет всего 16 миллионов человек, что меньше, чем в одном Шанхае (25 миллионов). Огромные участки этой в значительной степени засушливой и полузасушливой страны остались малонаселенными. Тем не менее, концентрация экономической активности в восточной и западной частях Казахстана привела к развитию работоспособной транспортной инфраструктуры. Железные дороги и автомагистрали пересекают страну; ни один из них не является полностью новым, и многие из них устареют, когда страна начнет быстро расти.

Состояние существующей транспортной сети Казахстана представляет собой проблему для ОВОР. Например, в 2011 году Китай завершил строительство коридора от китайского порта Ляньюньган до казахстанского Достык (Дружба), а затем, в 2012 году, до Хоргоса. Одна из ныне нерешенных проблем для этих коридоров – разница в железнодорожных колеях. В то время как Китай использует датчик 1435 миллиметров, Казахстан, как и все другие страны бывшего Советского Союза, использует датчик 1520 миллиметров. На пограничных переходах Китай-Казахстан пассажирские поезда меняют тележки (шасси под вагоном, на котором установлены оси и колеса), в то время как большая часть груза передается в вагоны с более широкой шириной колеи. Оба метода требуют большого количества тяжелого подъемного оборудования, и поезда должны останавливаться на 5-8 часов, чтобы завершить смену колеи.

Признавая ограничения своей железнодорожной и автомобильной инфраструктуры, правительство Казахстана предложило комплексный план развития инфраструктуры. Казахстанский план, объявленный первым президентом Нурсултаном Назарбаевым в обращении Государства нации 11 ноября 2014 года, называется «Нурлы жол» или «Светлый путь», инициатива, напрямую связанная с ОВОР. Казахстан уже активно продвигал свою повестку дня в отношении Китая более десяти лет назад, и действительно, шаг Казахстана был одной из причин, по которым Си Цзиньпин первоначально представил план ОВОР в Нур-Султане в октябре 2013 года. [7]

В 2014 году, через год после того, как Си Цзиньпин представил «Один пояс – один путь», Назарбаев объявил о координации (состыковке) своего национального видения развития, «Нурлы жол» («Светлый путь»), который является частью стратегии «Казахстан – 2050», с Экономическим поясом Шелкового пути. Стратегия «Казахстан – 2050» также содержит программу «100 конкретных шагов», начатую вскоре после переизбрания Назарбаева в 2015 году для проведения «инновационной модернизации» и реализации амбиций страны по вступлению в топ-30 развитых стран к 2050 году. [8]

Подчеркивая координацию и взаимодополняемость между Нурлы Жол и Экономического пояса Шелкового пути, оба государства подняли экономическое сотрудничество между ними на новый уровень. Они подписали инвестиционные соглашения на колоссальную сумму в \$54 млрд и наладили долгосрочное партнерство и координацию [9]. Казахстан – единственное государство в регионе, которое уже установило «всестороннее стратегическое партнерство» с Китаем. Это не только бесценный поставщик энергии и ключевых минеральных ресурсов в Китай, а также активный сторонник его ориентированного на безопасность развития Синьцзянской автономной республики, а теперь и жизненно важного транзитного коридора, связывающего Китай с Европой.

В рамках своей многовекторной внешней политики Нур-Султан подчеркивает партнерство с Западом, а также сотрудничество с Россией; оно обязалось укрепить Евразийский экономический союз (ЕАЭС), созданный Россией, для которого Казахстан является вторым наиболее важным партнером.

Более поздние заявления казахстанских официальных лиц, экспертов и средств массовой информации продолжают подчеркивать «связь» (сопряжение) или «согласование» (состыковка) собственных целей развития и стратегических взглядов страны с инициативой Китая. Один аналитик защищал Казахстан как «пряжка» в Экономическом поясе Шелкового пути, скрепляющая различные звенья вместе. Многие другие отмечают изменения, приводящие к позитивному восприятию роли Китая. «Объединение» двух проектов основывается на существующей структуре двустороннего экономического партнерства и торгово-коммерческих связей, а также многостороннее партнерство в рамках ШОС.

Реализация программы «Нурлы жол» обеспечит соединение казахстанских регионов с межконтинентальными маршрутами Западный Казахстан-Западная Европа, Китай-Иран, и превратит Казахстан в крупный евразийский транспортно-логистический узел, который соединит Север с Югом, Восток с Западом, страны Европейского Союза, Ближний Восток и Юго-Восточная Азия.

Подводя итоги, можно сказать, что инвестиции Китая в инфраструктуру приграничных территорий Центральной Азии, Казахстан играет одну из ключевых ролей, наряду с безопасностью Синьцзяна и позволяет Китаю расширить свою экономическую ось и торговые связи на запад

Список литературы

1. Alexander Cooley, "Authoritarianism goes global: Countering democratic norms," *Journal of Democracy* 26, no. 3 (July 2015): 49–63.
2. Marlène Laruelle and Sebastien Peyrouse, *The Chinese Question in Central Asia: Domestic Order, Social Change, and the Chinese Factor* (New York: Columbia University Press, 2012).
3. Tom Miller, *China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road* (London: Zed Books, 2017).

4. Sadvovskaya, “Chinese migration to Central Asia”; Aziz Burkhanov and Yu-Wen Chen, “Kazakh perspective on China, the Chinese, and Chinese migration,” *Ethnic and Racial Studies* 39, no. 12 (2016): 2129–2148.
5. Burkhanov and Chen, “Kazakh perspective on China.”
6. Testimony of Dennis C. Shea, Chairman, U.S.-China Economic and Security Review Commission, “China’s Energy Engagement with Central Asia and Implications for the United States,” for the hearing of the House Foreign Affairs Subcommittee on Europe, Eurasia, and Emerging Threats, on the subject of “The Development of Energy Resources in Central Asia,” May 21, 2014.
7. “China’s One Belt, One Road Initiative and the Sino-Russian Entente: An Interview with Alexander Gabuev,” Greg Shtraks, National Bureau of Asian Research, Aug. 9, 2016. <http://www.nbr.org/research/activity.aspx?id=707>
8. “Kazakhstan: Strategy 2050,” <https://strategy2050.kz/en/>.
9. Sokolai, “Aktual’nyi aktsent Kazakhstanskoi ekonomiki.”

ИБ № 2263

Басуға 27.04.19 жылы қол қойылды. Пішімі 60×840^{1/16}.
Көлемі 17 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс № 1635.
Таралымы 50 дана. Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.«Қазақ университеті» баспа үйі
баспаханасында басылды.